

บทที่ 5

ภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในแต่ละภูมิภาคในประเทศไทย

จากการศึกษาและรวบรวมภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่ชน เนื่องจากมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงเป็นเวลานาน ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่สามารถกระจายความรู้และข้อมูลข่าวสารต่างๆอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการผสมผสานและการกลืนกลายของภูมิปัญญาจนกลายเป็นแบบฉบับเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน นอกจากนี้จากการแข่งขันชนไก่ และการใช้กติกาสากลร่วมกัน ทำให้ผู้เพาะเลี้ยงและดูแลต่างก็หันมาหาวิถีในการปฏิบัติที่เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อให้ไก่สามารถขึ้นชนบนสังเวียนได้อย่างมีมาตรฐาน เนื่องจากผู้เลี้ยงไก่ชนนั้นส่วนใหญ่มักมีความกระตือรือร้นและหาวิธีการเลี้ยงไก่ให้เก่งอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งพันธุ์/สายพันธุ์ไก่ วิธีการเลี้ยงดู การใช้สมุนไพร เป็นต้น ดังนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงภูมิปัญญาการเลี้ยงไก่ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านพันธุ์/สายพันธุ์ไก่พื้นเมือง
 - 1.1 พันธุ์/สายไก่พื้นเมืองทั่วไป
 - 1.2 พันธุ์/สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองประเภทไก่ชน (ไก่คู)
 - 1.3 อุดมทัศน์สายพันธุ์ไก่ชนไทย
 - 1.4 การคัดเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมือง
2. ภูมิปัญญาด้านอาหารไก่พื้นเมือง
 - 2.1 การให้อาหารไก่พื้นเมือง
 - 2.2 วิธีการเลี้ยงโดยการเสริมอาหาร
3. ภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพไก่พื้นเมือง
 - 3.1 ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อป้องกันโรคไก่พื้นเมือง
 - 3.2 ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเลี้ยงไก่ชน
 - 3.2.1 การใช้สมุนไพรบำรุงร่างกายไก่ชน
 - 3.2.2 การใช้สมุนไพรเป็นยาถ่ายซ้ำใน
 - 3.2.3 การใช้สมุนไพรเพื่อการอาบน้ำไก่ชน
4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมือง
 - 4.1 ภูมิปัญญาการจัดการโรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยงไก่
 - 4.2 ภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูไก่
5. ภูมิปัญญาความเชื่อ/พิธีกรรมเกี่ยวกับไก่พื้นเมือง
 - 5.1 ภูมิปัญญาพิธีกรรมเกี่ยวกับไก่พื้นเมือง
 - 5.2 ภูมิปัญญาความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ชน

6. ภูมิปัญญาการฝึกไก่พื้นเมืองเพื่อกีฬาชนไก่

- 6.1 การฝึกไก่/ซ้อมไก่ชน
- 6.2 การให้น้ำของมีอน้ำ
- 6.3 วิธีการเลี้ยงไก่สำหรับชน
- 6.4 ภูมิปัญญาการเปรียบไก่

1. ภูมิปัญญาด้านพันธุ์/สายพันธุ์ไก่พื้นเมือง

1.1 พันธุ์/สายไก่พื้นเมืองทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่มีลักษณะเอกลักษณ์นั้นที่สำคัญที่พบว่ามีเลี้ยงอยู่ในภูมิภาคต่างๆของประเทศไทยนั้น ได้แก่ ไก่ดำภูพาน ไก่ชี้ฟ้า ไก่ฟ้าหลวง ไก่แม่ฮ่องสอน ไก่เบตง ไก่เชียงใหม่ ไก่ค้อลอน ไก่ต้อก ไก่แจ้ และไก่ตะเภา ซึ่งแต่พันธุ์นั้นมีประวัติความเป็นมา ลักษณะ และพื้นที่ที่พบและนิยมเลี้ยง ดังรายละเอียดตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 พันธุ์/สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์

พันธุ์/สายพันธุ์	ประวัติความเป็นมา	ลักษณะประจำพันธุ์/สายพันธุ์	พื้นที่พบและนิยมเลี้ยง
ไก่ดำทั่วไป	ไก่ดำทั่วไป คือ ไก่พื้นเมืองชนิดหนึ่งที่รูปร่างสวยงามซึ่งมีสีดำทั้งตัวโดยมีต้นกำเนิดมาจากมองโกเลีย ไก่ดำที่เลี้ยงในเมืองไทยเป็นไก่ดำเลือดผสมเนื่องจากเลี้ยงมานานจึงทำให้ผสมข้ามสายพันธุ์มาเรื่อย ๆ จึงทำให้มีไก่ดำที่มีความหลากหลายทางสายพันธุ์อยู่เรื่อย ๆ	ส่วนนอกไก่ดำนั้นมีลักษณะแบบเดียวกับไก่ทั่วไปทุกอย่างเพียงแต่จะมี สีดำทั้งทั้งตัวเท่านั้น นั่นคือ หนังสีดำ เนื้อสีดำ กระดูกสีดำ และก็เครื่องในสีดำ	ทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศ
ไก่ดำภูพาน	ไก่ดำภูพานเป็นสายพันธุ์หนึ่งของไก่ดำปรับปรุงพันธุ์จากไก่ดำจากประเทศจีนและจดสิทธิบัตรที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาและขึ้นทะเบียนพันธุ์สัตว์กับกรมปศุสัตว์ โดยการพัฒนาสายพันธุ์ไก่ดำภูพานขึ้นมาโดยเริ่มต้นจากการรวบรวมไก่ดำลูกผสมที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดสกลนครที่หลงเหลือจากการนำเข้าจากประเทศจีนเมื่อประมาณ 15-20 ปีที่แล้ว โดยขอจากชาวบ้านจำนวน 5 ตัว มาจัดแผนการผสมพันธุ์และคัดเลือกไก่ดำสายพันธุ์ดี โดยใช้ระยะเวลา 2 ปีจึงได้ไก่ดำภูพานที่ตรงตามลักษณะของไก่ดำทุกประการ จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2550 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินการพัฒนาไก่ดำสายพันธุ์ภูพานเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้วและสามารถขยายผลสู่การเลี้ยงของเกษตรกรได้แล้วโดยนายสัตวแพทย์วิศุทธิ์ เอื้อกึ่งเพชร หัวหน้างานศึกษาและพัฒนาด้านปศุสัตว์ ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านนาคเค้า ต.ห้วยยาง อ.เมือง จ.สกลนคร ไก่ดำภูพาน เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ที่มีความต้องการในตลาดประเทศจีน ที่มีความเชื่อในสรรพคุณยาของไก่ดำ ซึ่งมีองค์ประกอบ ขนดำ หนังดำ เล็บดำ เนื้อเทาดำ และกระดูกก็สีเทาดำ	ลักษณะทั่วไปเหมือนกับไก่ดำทั่วไป แต่มีขนดำ หนังดำ หน้าแข้งดำ กระดูกเทาดำ และเนื้อสีเทาดำ	จังหวัดสกลนคร

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พันธุ์/สายพันธุ์	ประวัติความเป็นมา	ลักษณะประจำพันธุ์/สายพันธุ์	พื้นที่พบและนิยมเลี้ยง
ไก่ชู้ฟ้า	ไก่พื้นเมืองในท้องถิ่นของชาวเขาในเขตอำเภอภูซู้ฟ้า แม่ฟ้าหลวง เถิง และเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย และส่วนมากเลี้ยงกันในพื้นที่สูงไก่พันธุ์นี้กรมปศุสัตว์ได้รวบรวมพันธุ์ มาทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ ตั้งแต่ปี 2544	เพศผู้มีขนหลังและขนหางมีสีดำ หงอนจักร ขนตา ปาก แข็ง ผิวหนัง เนื้อ กระดูกและเครื่องในมีสีดำ เพศเมียมีขนสีเหลืองอ่อนสลัดดำ ท้วมทั้งตัวคล้ายกับลายนกคุ้ม หงอนจักร ขอบตา ปาก แข็ง ผิวหนัง เนื้อ กระดูกและเครื่องในมีสีดำ น้ำหนักมาตรฐาน พ่อพันธุ์หนัก 2.5 กิโลกรัม แม่พันธุ์หนัก 1.8 กิโลกรัม	อำเภอแม่ฟ้าหลวงและอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ส่วนมากเลี้ยงกันในพื้นที่สูง
ไก่ฟ้าหลวง	ไก่พื้นเมืองของชาวเขาในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวงจังหวัดเชียงรายและส่วนมากเลี้ยงกันในพื้นที่สูงไก่พันธุ์นี้กรมปศุสัตว์ได้รวบรวมพันธุ์ มาทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ ตั้งแต่ปี 2544	เพศผู้ ขนหลังและสร้อยคอสีเหลืองเข้มขนหางมีสีดำ หงอนจักร ขอบตา ปาก แข็ง ผิวหนัง เนื้อกระดูกเครื่องในสีดำ เพศเมียขนสีเหลืองเข้มสลัดดำตลอดลำตัวหงอนจักร ขอบตา ปาก แข็ง ผิวหนังเนื้อกระดูก เครื่องในมีสีดำโตเต็มที่ เพศผู้ 2.3 กิโลกรัมเพศเมีย 1.7 กิโลกรัม	อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายและส่วนมากเลี้ยงกันในพื้นที่สูง
ไก่แม่ฮ่องสอน	ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงกันมากในชนบทเกือบทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกษตรกรที่เลี้ยงมีทั้งเกษตรกรในหมู่บ้านต่างๆ และชาวเขาเผ่าต่างๆ ไก่พันธุ์นี้บางที่เรียกว่า “ไก่ตอ” กรมปศุสัตว์ได้รวบรวมพันธุ์มาทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ตั้งแต่ปี 2544	เพศผู้มีขนหลัง และสร้อยคอมีสีเหลืองเข้ม ขนลำตัวและหางมีสีดำ มีปุยขาวที่โคนหาง หงอนจักร แข็งสีดำเรียวเล็กเหมือนไก่ป่า ผิวหนังสีขาว เพศเมีย ขนทั้งตัวมีสีเหลืองกระหรือสีน้ำตาลอ่อนลายป่า หงอนจักร แข็งสีดำเรียวเล็กเหมือนไก่ป่า ผิวหนังสีขาว พ่อพันธุ์ 1.4 กิโลกรัม แม่พันธุ์ 0.9 กิโลกรัม	จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พันธุ์/สายพันธุ์	ประวัติความเป็นมา	ลักษณะประจำพันธุ์/สายพันธุ์	พื้นที่พบและนิยมเลี้ยง
ไก่แม่ฮ่องสอน	ไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงกันมากในชนบทเกือบทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เกษตรกรที่เลี้ยงมีทั้งเกษตรกรในหมู่บ้านต่างๆ และชาวเขาเผ่าต่างๆ ไก่พันธุ์นี้บางที่เรียกว่า “ไก่ตอ” กรมปศุสัตว์ได้รวบรวมพันธุ์มาทำการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ตั้งแต่ปี 2544	เพศผู้มีขนหลัง และสร้อยคอมีสีเหลืองเข้ม ขนลำตัวและหางมีสีดำ มีปูขาวที่โคนหาง หงอนจักร แข็งสีดำเรียวเล็ก เหมือนไก่ป่า ผิวหนังสือขาว เพศเมีย ขนทั้งตัวมีสีเหลือง กระหรือสีน้ำตาลอ่อนลายป่า หงอนจักร แข็งสีดำเรียวเล็ก เหมือนไก่ป่า ผิวหนังสือขาว พ่อพันธุ์ 1.4 กิโลกรัม แม่พันธุ์ 0.9 กิโลกรัม	จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ไก่เบตง	เป็นไก่ที่เลี้ยงกันมากในอำเภอเบตง อำเภอธารโต จังหวัดยะลา และบางอำเภอในจังหวัดนราธิวาสซึ่งเป็นไก่ที่มีเชื้อสายมาจากไก่พันธุ์แลนซาน ประเทศจีน	มีขนสีเหลืองทองถึงเหลืองอ่อนตลอดลำตัว ขนที่ขึ้นเป็นประเภทขนอ่อนและสั้น ปกคลุมตลอดลำตัว ทำให้มองดูเหมือนไก่ไม่มีหาง ไม่มีปีก ปากสีเหลืองจางอวบอู่ม แข็งแรง ผิวหนังสือเหลือง หรือสีแดงเรื่อๆ แข็งและนิ้วสีเหลือง หงอนจักร น้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ เพศผู้หนัก 3 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 2.7 กิโลกรัม ให้ไข่ฟองแรกเมื่ออายุ 169 วัน เมื่ออายุ 5 เดือน ได้น้ำหนัก 1.92 กิโลกรัม	อำเภอเบตง อำเภอธารโต จังหวัดยะลา และบางอำเภอในจังหวัดนราธิวาส

ไก่อี๋เซียงไฮ้	ไก่อี๋พันธุ์นี้ถูกนำเข้ามาในประเทศไทย ราวปี 2524 โดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน กล้วยไข่มีชื่อแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	เพศผู้และเพศเมียมีลักษณะทั่วไปคล้ายๆ กับไก่อี๋โรดไอแลนด์แดงแต่มีรูปร่างและน้ำหนักตัวมากกว่าไก่อี๋โรดไอแลนด์แดง สีขนมีสีเหลืองเข้ม ขนปลายคอมีสีดำ หงอนจักร แข็งและผิวหนังสีเหลือง เปลือกไข่สีน้ำตาล แข็งมีขนน้ำหนักพ่อพันธุ์ 4.0 กิโลกรัม น้ำหนักแม่พันธุ์ 3.1 กิโลกรัม	พบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ
----------------	--	--	---------------------------

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พันธุ์/สายพันธุ์	ประวัติความเป็นมา	ลักษณะประจำพันธุ์/สายพันธุ์	พื้นที่พบและนิยมเลี้ยง
ไก่อี๋คอลอน	เชื่อว่าเป็นไก่ที่มีสายพันธุ์มาจากไก่ของฝรั่งเศส ที่นำมาเลี้ยงในประเทศไทย เวียดนามและกัมพูชา เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยทหารญี่ปุ่นได้นำไก่อี๋คอลอนจากประเทศเวียดนามและกัมพูชามาเป็นอาหารในกองทัพ โดยทหารญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา มีการจัดสร้างถนนยุทธศาสตร์สายสงขลา-พัทลุง ทำให้ไก่อี๋คอลอนแพร่หลายในพื้นที่ดังกล่าว และในภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุงและจังหวัดในภาคใต้ตอนล่าง และได้มีการคัดเลือกปรับปรุงสายพันธุ์จนเรียกว่าไก่อี๋คอลอนพัทลุงต่อมา	ลักษณะทั่วไปคล้ายไก่อี๋พื้นเมือง (ไก่ชน) โดยบริเวณกระเพาะพักจนถึงปากไม่มีขน หรือมีขนแต่หนาไม่เกิน 1.5 นิ้ว จึงเรียกว่า “คอลอน” สีขนมีสีเขียวจนถึงดำ (ยกเว้นสีน้ำตาลตลอดลำตัว) หงอนถั่ว แข็งเหลือง ผิวหนังสีเหลืองหรือสีขาว โดยทั่วไปไก่อี๋คอลอนจะมีสีปากและขา สีดวงตาและขนจะมีสีเดียวกัน ส่วนคอไม่มีขนและรูขุมขน แนวลิ้นหลังเปลือย ล่อนขนน่องในเพศผู้แทบจะไม่มี เพศเมียมีบ้างเล็กน้อย ลักษณะหน้าอกใหญ่ เนื้อหน้าอกเยอะ ไหล่กว้าง มองด้านบนเป็นรูปสามเหลี่ยม สีหน้าจะมีสีชมพู ลำตัวเมื่อกางปีกจะไม่มีขนวัยเจริญพันธุ์ ตัวผู้อายุประมาณ 7 เดือน ตัวเมีย อายุประมาณ	พบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในจังหวัดพัทลุงและจังหวัดในภาคใต้ตอนล่าง

		5.5 เดือน โดยมีน้ำหนักตัว เพศผู้หนัก 2.5–3.0 กก. เพศเมียหนัก 1.5–2.0 กก. เมื่อโตเต็มที่ เพศผู้หนัก 3.0–4.5 กก. เพศเมียหนัก 2.0–2.8 กก.	
โก๋ต็อก	โก๋ต็อกเป็นสัตว์พื้นเมืองของประเทศทางแถบทวีปแอฟริกา ปัจจุบันมีการเลี้ยงแพร่กระจายไปทั่วโลก มีทั้งที่เลี้ยงเป็นสัตว์สวยงามและเลี้ยงเพื่อกินไข่ ในธรรมชาติมักจะพบโก๋ต็อกอาศัยรวมอยู่กันเป็นฝูงจำนวน 10-100 ตัว มักจะเดินทางกินอยู่ตามพื้นมากกว่าอยู่บนต้นไม้ ยกเว้นเวลาตกใจจะบินได้ตั้ๆ	จัดเป็นโก๋ขนาดกลาง ส่วนใหญ่ที่พบจะมีขนที่ลำตัวเป็นสีเทาอมดำและแต้มด้วยจุดสีขาวเล็ก ๆ ส่วนของหัวและคอจะไม่มีขน ขนที่หัวมีปุ่มกระดูกรูปสามเหลี่ยม ตรงโคนจงอยปากมีสีแดง บริเวณใบหน้าเป็นเนื้อสีขาวและมีปีกสั้น	ทุกภูมิภาคของประเทศ
โก๋แจ้	โก๋แจ้ไทยเดิมเป็นโก๋ป่า หรือตระกูลโก๋ป่า ที่มีสัญชาตญาณความเป็นสัตว์ป่าสูง แล้วนำมาเลี้ยงเป็นโก๋บ้านถูกพัฒนาจนกระทั่งความปราดเปรียวซี้ระแวงลดลง พัฒนาเป็นโก๋บ้านที่เชื่องสามารถเลี้ยงได้ โก๋แจ้จะมีขนสวยงามทำให้คนโบราณมักนิยมนำไปถวายพระ ทำให้พบเห็นว่ามี การเลี้ยงในวัดเป็นส่วนมาก ต่อมาได้มีการพัฒนาสายพันธุ์โก๋แจ้ให้มี	เพศผู้มีน้ำหนักประมาณ 730 กรัม หงอนมีขนาดใหญ่ หนา มีสีแดง ตั้งตรง หน้าหงอนยื่นจรดจงอยปาก ท้ายหงอนโค้งกตตามรูปหัว จักหงอนมี 4-5 จัก เหนียงมีขนาดใหญ่สมดุกับหงอน คอสั้นมีขนสร้อยคอหนาแน่น สวยงาม ขนาดลำตัวเล็ก ออกใหญ่กลมยื่นไปข้างหน้า หลังกว้างและสั้นมากจนแทบไม่มีช่องว่าง	ทุกภูมิภาคของประเทศ

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

พันธุ์/สายพันธุ์	ประวัติความเป็นมา	ลักษณะประจำพันธุ์/สายพันธุ์	พื้นที่พบและนิยมเลี้ยง
โก๋แจ้ (ต่อ)	ความสวยงามและขนาดเล็กกล่ง ทำให้ได้สายพันธุ์ที่หลากหลายซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน และปัจจุบันจึงได้นิยมนำมาเลี้ยงกันทั่วไปเพื่อความสวยงาม	ระหว่างพุ่มสร้อยคอและโคนหาง สะโพกมีระย้าหนาแน่น ปีกหนาและยาว ทอดขนานกับลำตัว ปลายปีกสัมผัสพื้นตรงส่วนปลายของลำตัวมีหางซี่ 2 เส้น ยาวคล้ายดาบชี้ขึ้นตรงสูงกว่าหัวประมาณ 1 ใน 3 ของความยาวทั้งหมด ขณะยืนหางจะแตะสัมผัสกับท้ายหงอน หางพัดมีลักษณะปลายมน หน้าแข้งสั้น สำหรับโก๋แจ้เทศเมีย โดยทั่วไปมีลักษณะเช่นเดียวกับโก๋แจ้เทศผู้ จะมีข้อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย คือ มีน้ำหนักตัวประมาณ 610 กรัม ถ้า	ทุกภูมิภาคของประเทศ

		น้ำหนักตัวสูงกว่ามาตรฐานเกิน120 กรัม ถือว่าไม่ได้มาตรฐาน หงอนตั้งตรงหรือเอียงล้มไปข้างใดข้างหนึ่งก็ได้ หางยาว หางพัดใบใหญ่ปลายมน หัวโดยทั่วไปมีขนาดเล็กกว่าเพศผู้ ไก่แจ้ไทยมี 12 สี คือ สีไก่ป่าเหลือง สีไก่ป่าเข้มน สีไก่ป่าหูขาว สีโนรี สีประดู่ สีเหลืองหางขาว สีเบญจรงค์ สีสร้อยสุวรรณ สีเหลืองลูกปลา สีเหลืองดอกโสน สีกาบอ้อย และสีกาบหมาก	
ไก่ตะเภา	สันนิษฐานว่าเป็นไก่ที่มีถิ่นกำเนิดจากประเทศจีน นำเข้ามาในไทยช่วงที่มีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ โดยนำไก่บรรทุกเรือสำเภาก็เรียกว่าไก่ตะเภา ปัจจุบันสายพันธุ์แท้ๆ นั้นเกือบไม่มีแล้ว	เป็นไก่ขนาดใหญ่มีลายสีน้ำตาลออกเหลือง มีขนอ่อนนุ่มละเอียด มีขนที่หน้าแข้ง เนื้อนุ่ม รสชาติอร่อย ค้าขายระหว่างประเทศ โดยนำไก่บรรทุกเรือสำเภาก็เรียกว่าไก่ตะเภา ปัจจุบันสายพันธุ์แท้ๆ นั้นเกือบไม่มีแล้ว	ทุกภูมิภาคของประเทศ

1.2 พันธุ์/สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองประเภทไก่ชน (ไก่อู) พันธุ์ไก่พื้นเมืองในประเทศไทยที่พบมากและมีปริมาณการเลี้ยงมากที่สุดคือ ไก่พื้นเมืองประเภทไก่ชน หรือเรียกว่า “ไก่อู” ซึ่งในการจำแนกนั้นจะใช้ลักษณะ “สี” ของไก่ชน (ไก่อู) เป็นลักษณะพื้นฐานที่ใช้จำแนกพันธุ์ไก่ชน โดยมีการดูลักษณะของสีในส่วนต่างๆ ดังนี้

- 1) สีขน คือ สีขนตามลำตัว สีขนของสร้อยคอและสร้อยหลังและสีขนหาง
- 2) สีแข้ง คือ สีของเกือตแข้ง และหนังแข้ง
- 3) สีของนิ้วเท้าและเล็บเท้า คือ สีของนิ้วเท้าและเล็บเท้าทั้งสองข้าง
- 4) สีของปาก คือ สีของปากบนและปากล่าง
- 5) สีของตา คือ สีของวงรอบขอบตาดำ
- 6) สีของผิวหนัง คือ สีของพื้นผิวหนังตามลำตัว

ดังนั้นเมื่อเราจำแนกสายพันธุ์ของไก่ชนไทย เราจึงมักจะใช้ลักษณะทั้ง 6 ประการนี้เป็นหลักสำคัญในการจำแนกไก่ชน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ดูจะเห็นว่าไก่ชนไทยนั้นมีมากมายหลายสายพันธุ์แตกต่างจากไก่ชาติอื่นที่มีเพียงไม่กี่สายพันธุ์เท่านั้น และเมื่อใช้ “สี” ทั้ง 6 ประการเป็นเครื่องชี้วัดในการจำแนกซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีสายพันธุ์ได้ทั้งสิ้นอย่างน้อย 11 สายพันธุ์ดังนี้

- 1) ไก่เหลืองหางขาว
- 2) ไก่ประดู่หางดำ
- 3) ไก่ประดู่หางขาว
- 4) ไก่เขียวหางขาว
- 5) ไก่เทา
- 6) ไก่กนกกรด
- 7) ไก่ดำ
- 8) ไก่เขียว
- 9) ไก่ลาย
- 10) ไก่ซี (ไก่ขาว)
- 11) ไก่กนแดง

แต่จากการสำรวจและจากการประชุมกลุ่มทั้ง 4 ภูมิภาคพบว่ามีเพียง 4 สายพันธุ์เท่านั้นที่นิยมเลี้ยงและพบได้ง่าย คือ

- 1) เหลืองหางขาว

2) ประดู่หางดำ

3) นกแดง

4) ซี่

ประเภทสายพันธุ์	กลุ่มสายพันธุ์	สายพันธุ์ที่เด่น	ลักษณะเด่นของสายพันธุ์
1. ไก่เหลืองหางขาว	<ul style="list-style-type: none"> ▪ เหลืองใหญ่หางขาว ▪ เหลืองอ่อนหางขาว ▪ เหลืองสโน ▪ เหลืองรวก 	เหลืองใหญ่หางขาว	สีเหลืองหางขาว สีของปากแข็ง เล็บมีสีขาวอมเหลือง ผิวหนังสี แดงอมชมพู
2. ไก่ประดู่หางดำ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ประดู่เม็ดมะขาม ▪ ขั้วหางดำ ▪ ประดู่หางดำ ▪ เขียวประดู่หางดำ 	ประดู่เม็ดมะขามขั้ว หางดำ	สีประดู่เม็ดมะขามขั้วขาวดำ สีปากแข็ง เล็บมีสีน้ำตาลอมดำ ผิวหนังสีแดงเข้ม

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

ประเภทสายพันธุ์	กลุ่มสายพันธุ์	สายพันธุ์ที่เด่น	ลักษณะเด่นของสายพันธุ์
3. ไก่ประดู่หางขาว	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ประดู่แดงหางขาว ▪ ประดู่เม็ดมะขามข้าวหางขาว ▪ ประดู่เลา 	เหลืองใหญ่หางขาว	สีเหลืองหางขาว สีของปากแข็ง เล็บมีสีขาวอมเหลือง ผิวหนังสีแดงอมชมพู
4. ไก่เขียวหางขาว	<ul style="list-style-type: none"> ▪ เขียวหางขาว ▪ เขียว 	เขียวเลา	สีเขียวหางขาว สีปาก สีแข้ง และเล็บสีเหลืองอมดำ ผิวหนังสีแดง
5. ไก่เทา	<ul style="list-style-type: none"> ▪ เทาทอง ▪ เทาดำ ▪ เทาดำ ▪ เทาเลือด 	เทาทอง	สีพื้นตัวสีเทา สีสร้อยคอและสร้อยหลังสีทอง ส่วนสีปากแข็ง และเล็บเป็นสีขาวอมเหลือง ผิวหนังสีแดงเข้ม
6. ไก่่นกกรด	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กรดเหลือง ▪ กรดแดง ▪ กรดประดู่ 	กรดเหลืองหรือกรดแดง	สีพื้นตัวเป็นสีเหลืองเข้มหรือสีแดงรวมถึงสีสร้อยคอและสร้อยหลัง มีหางดำ สีปากแข็ง และเล็บสีเหลืองอมแดงหรือน้ำตาลผิวหนังสีแดง
7. ไก่ต่าง	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ต่างสองสี ▪ ต่างสี่สี ▪ ต่างห้าสี ▪ ต่างแปดสี 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ต่างห้าสี (ต่างเบญจรงค์) ▪ ต่างสามสี 	เป็นไก่สีต่างมีห้าสีแต่สีขนที่ขึ้นจะเป็นระเบียบสอดรับกันทั้งซ้าย ขวา หน้าและหลัง เช่นถ้าสร้อยคอออกต่างเหลือง สร้อยหลังก็จะเป็นต่างเหลืองเช่นกัน ส่วนสีปากแข็ง เล็บเป็นสีขาว ผิวหนังเป็นสีแดงเข้ม
8. ไก่เขียว	<ul style="list-style-type: none"> ▪ เขียวมิน ▪ แข็งเขียวตาลาย ▪ เขียวไขก่า ▪ - เขียวพาลี 	เขียวมินหรือเขียวมิน เข้าใจว่าจะเป็นไก่ที่มีแหล่งกำเนิดแถวมีนบุรี	เป็นไก่เขียวปลอดทั้งตัว สีปาก สีแข้ง สีเล็บเป็นสีเขียวอมดำ หรือตะกั่วดำ ตาสี
9. ไก่ลาย	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ลายสร้อยทอง 	เหลืองใหญ่หางขาว	สีเหลืองหางขาว สีของปาก

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ลายข้าวตอก ▪ ลายสร้อยแดง ▪ ลายประคู้ 		แข็ง เล็บมีสีขาวอมเหลือง ผิวหนังสือแดงอมชมพู
10. ไก่ซี (ไก่ขาว)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ไก่ซี 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ไก่ซี 	เป็นไก่ที่มีสีขาวทั้งตัวเรียกว่า ขาวปลอดทุกส่วนของตัวไก่

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

ประเภทสายพันธุ์	กลุ่มสายพันธุ์	สายพันธุ์ที่เด่น	ลักษณะเด่นของสายพันธุ์
11. ไก่หนักแดง	<ul style="list-style-type: none"> ▪ นกแดงหางขาว ▪ นกแดงหางดำ ▪ นกนก 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ นกแดงหางดำ ▪ ก้านหางแดง 	เป็นไก่ที่มีสีนกกแดงตลอดทั้งตัวและมีก้านหางสีแดง สีปาก สีแข้ง สีเล็บเป็นเหลือง จะอมน้ำตาล

1.3 อุดมทัศน์สายพันธุ์ไก่ชนไทย จากการศึกษาอุดมทัศน์ไก่ชนไทย ได้มีรองศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย รัตนวราหะ อดีตนายกสมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทย อธิบายว่า คำว่า “อุดมทัศน์” เป็นคำที่ศาสตราจารย์สุวพรรณ เกษตรสุวรรณ กำหนดขึ้นมาจากภาษาอังกฤษว่า Standard of perfection โดยให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง สมบูรณ์แบบเข้ามาตรฐาน โดยอาจารย์พน นิลผึ้ง อธิบายเพิ่มเติมว่า อุดม หมายถึง สูงสุด, ยิ่งเลิศ, มากมาย, บริบูรณ์ ทัศน์ หมายถึง งาม น่าดู อุดมทัศน์ รวมความหมายถึง ความสวยงามที่ครบบริบูรณ์ เมื่อมาดูความหมายในภาษาอังกฤษ standard หมายถึง มาตรฐาน ชั้น perfection หมายถึง ความสมบูรณ์ บริบูรณ์ ปราศจากมลทิน การพัฒนาชั้นสูงสุด การบรรลุผลเต็มเปี่ยม Standard of perfection รวมความหมายถึง ความสมบูรณ์ชั้นมาตรฐาน ไก่อุดมทัศน์จึงหมายถึงไก่สายพันธุ์แท้ที่มีรูปร่าง หน้าตา สีขน แข็งขา กิริยาท่าทางดีและสวยงาม หมายถึง ไก่ตามตำราโบราณนั่นเอง

ไก่อามตามตำราโบราณ ก็คือ ไก่ที่คนโบราณได้สังเกตจดจำจากตัวของไก่คือ หน้าตา รูปร่าง ลักษณะ สีขน เกล็ดแข้งขา กิริยาชั้นเชิง ว่าตัวเก่งๆ เป็นเช่นไร และสรุปได้ว่าไก่ดีๆ เก่งๆ ส่วนมากรูปร่าง หน้าตา สีขน แข็งขา กิริยาชั้นเชิงต้องเป็นอย่างนี้ จึงกลายเป็นตำราการดูไก่ คัดเลือกไก่หรือซื้อไก่จะเอาไปเลี้ยงชน ไก่อามตามโบราณมักจะเป็นไก่พันธุ์แท้

การกำหนดอุดมทัศน์ไก่ชนไทยพันธุ์ต่างๆ นั้น (อภิชัย รัตนวราหะ, 2541) ได้รวบรวมจากนักวิชาการต่างๆ ไว้ในหนังสือไก่พันธุ์ไทย 10 สายพันธุ์ดังนี้

- 1) ไก่พันธุ์เหลืองหางขาว
- 2) ไก่พันธุ์ประคู้หางดำ

- 3) ไก่เขียวหางดำ
- 4) ไก่เทาหางขาว
- 5) ไก่นกแดงหางแดง
- 6) ไก่นกกรดหางดำ
- 7) ไก่พันธุ์ทองแดงหางดำ
- 8) ไก่ประดู่เลาหางขาว
- 9) ไก่ลายหางขาว
- 10) ไก่เขียวเลาหางขาว

1.3.1 อุดมทัศน์นี้ ไก่พันธุ์เหลืองหางขาว

แหล่งกำเนิด ไก่เหลืองหางขาวมีแหล่งกำเนิดแถวภาคเหนือของไทย บ้านหัวแท หรือ บ้านกร่าง จังหวัดพิษณุโลก เป็นแหล่งกำเนิดไก่พันธุ์เหลืองหางขาวพันธุ์ดี สายเลือดแท้ นอกจากนี้ยังมี แถวจังหวัดใกล้เคียง ปัจจุบันได้แพร่หลายไปทั่วประเทศและต่างประเทศในแถบเอเชีย จังหวัดพิษณุโลก และสมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองแห่งประเทศไทย กำลังอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ เพื่อให้เป็น มรดกไทยและมรดกโลกสืบต่อไป

ประเภท ไก่เหลืองหางขาวเป็นไก่ขนาดกลางน้ำหนักโดยเฉลี่ย ตัวผู้ประมาณ 3.0-3.5 กิโลกรัม ตัวเมียประมาณ 2.0-3.0 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่ สีขาวนวล ลูกเจี๊ยบ หัว หน้อก ปีก ไซนอก ปาก ขา สีขาวอมเหลือง

ประวัติความเป็นมา ไก่เหลืองหางขาวคือไก่พื้นเมืองของไทยแต่โบราณพัฒนามาจากไก่บ้าน พันธุ์กะตังอุ หรือไก่คู มีมาพร้อมคนไทยแต่โบราณ พบคนนำไก่มาชนกันในสมัยสุโขทัย ชาวบ้านว่างเว้น จากการทำไร่ทำนา ก็มาเล่นไก่ชน ใครใคร่ทำอะไรก็ได้ในสมัยนี้ จากชาวบ้านชาวไร่ชาวนานิยมแพร่หลาย มาในหมู่พวกขุนนาง เจ้าขุนมูลนาย และต่อมาได้พัฒนาเป็นกีฬาพระราชชา เช่น ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร มหาราช พระเจ้าเสือ และสมเด็จพระเจ้าตากสิน เป็นต้น

ไก่เหลืองหางขาวที่นิยมและเป็นพันธุ์แท้ดั้งเดิม ต้องเป็นไก่บ้านกร่าง บ้านหัวแท จังหวัด พิษณุโลก เพราะไก่พิษณุโลกเป็นไก่ในประวัติศาสตร์ ครั้งหนึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมัยพระองค์ ทรงพำนักอยู่ในประเทศพม่า ได้ทรงนำไก่เหลืองหางขาวจากพิษณุโลกซึ่งเป็นเมืองพระราชบิดาของ พระองค์ไปชนกับไก่ของพระมหาอุปราชาในประเทศพม่า ไก่เหลืองหางขาวเป็นไก่ฉลาด ปราดเปรียว อึด ทน เป็นไก่เชิง 8 กระบวนท่า คือ ชี กอด ทับ มัด สาด เท้าบ่า และมั่วล่อ ครบเครื่องเรื่องเชิงลอกล่อ กระบวนเชิงให้คู่ต่อสู้สูงงวย หลงเชิงหลงทางแล้วเข้าทำ แถมยังมีลำหักลำโคนเหนือไก่พม่าซึ่งมีแต่เชิงเข้า สาดถอยตี เจอเหลืองหางขาวใช้ชั้นเชิงไล่ชี่ก็หมดหนทางสู้ไก่เหลืองหางขาวจึงชนะไก่พม่ามาตลอด

ครั้งหนึ่งไก่ไทยชนกับไก่พม่าหน้าพระที่นั่ง ไก่เหลืองหางขาวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตีไก่เหลืองโยดอกหมากหางดำของพระมหาอุปราชาคอหัดล้มลงและแพ้ ทำให้พระมหาอุปราชาทรงอับอายกล่าวแก่ว่า ไก่เขลยตัวนี้เก่งจริง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ทรงกล่าวตอบโต้ด้วยความภาคภูมิใจว่า “ไก่เขลยตัวนี้ชื่อว่าแต่จะตีกันอย่างไรก็พาในวังเหมือนวันนี้เลย ตีพนนเอาบ้านเมืองกันก็ยิ่งได้” จากพระราชดำรัสที่ทรงกล่าวอย่างไม่สะทกสะท้านและมั่นพระทัยในไก่เหลืองหางขาวของพระองค์ ซึ่งทำให้พระมหาอุปราชาทรงเกรงกลัว หาทนทางกลั่นแกล้งและกำจัด เป็นผลทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกอบกู้เอกราชจากพม่าได้ ไก่เหลืองหางขาวจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ไก่เจ้าเลี้ยง” และ “ไก่พระนเรศวรมหาราช” ซึ่งปัจจุบันชาวพิษณุโลกมีความภาคภูมิใจและหวงแหนในสมบัติอันล้ำค่าทางพันธุ์นี้มาโดยตลอด ในประเทศที่มีกีฬาไก่จะรู้จักไก่พันธุ์ไทยเหลืองหางขาวเป็นอย่างดี

ลักษณะเด่นประจำตัวผู้หรือพ่อพันธุ์

รูปร่างลักษณะ ไก่เหลืองหางขาวมีรูปร่างสูงระหงคอยาวสง่างามและปราดเปรียว ไหล่กว้าง คางรัด ออกเป็นมัด กล้ามเนื้อรูปโปกข์ ลำตัวยาวจับ 2 ท่อน บานหัวบานท้าย ไหล่หน้าใหญ่ บั้นท้ายโต กระดูกใหญ่ บั้นขาใหญ่ ยาวแข็งแรง แข็งกลมกลึงประดุกลำหวาย หางยาวดกเป็นพอน มองดูสวยงาม ยิ่งนัก

ใบหน้า แหลมเกลี้ยงเกลาและกลมกลึง แบบหน้าเหยี่ยวหรือหน้านกยูง

ปาก ปากใหญ่ ปลายปากงุ้มพองามแบบปากนกแก้ว มีร่องปากลึกทั้ง 2 ข้าง เรียกว่า ร่องน้ำหรือรางน้ำ สีปากขาวอมเหลืองไม่มีสีอื่นปะปน สีปากรับกับสีแข้ง เล็บและเดือย ปากล่างกรามแข็งแรงรับกับปากบนพอดี

จมูก เต็มชัด รูจมูกกว้าง สันจมูกเรียบสีเดียวกับปาก

ตา ขอบตาเป็นรูปร่างรีแบบดาวัว ดวงตาสีเหลืองอ่อน มองเห็นเส้นเลือดแดงในตาชัดเจน ลูกตากกลมมีประกายแจ่มใส เรียกว่า “ตาปลาหมอตาย” ขอบคิ้วขนเป็นเส้นขนานโค้งตามเข็มนาฬิกาดูสวยงามมาก

หงอน หงอนเล็กเป็นหงอนหอน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอน ปิดกอดรัดกระหม่อม ผิวหงอนบางเป็นกำมะหยี่ หงอนเล็กๆ สีแดงสดใส ไม่ลัมไม่พับ

ตุ้มหู รูหูกลมมีขนปิดหูสีเหลืองสีเดียวกับสร้อย ตุ้มหูตรงไม่หย่อนยานสีแดงสดใสไม่มีสีขาวปน

เหนียง เหนียงรัดกลมกลึงติดกับคาง ไม่หย่อนยาน สีแดงสดใสเหมือนกับสีของหงอน

กะโหลก กะโหลกหัวอวบกลมกลึงยาว 2 ท่อน ส่วนหน้าเล็กกว่าส่วนท้าย

คอ คอใหญ่ยาวมั่นคง โค้งไปข้างหน้าเล็กน้อย กระดูกปล้องคอชิดแน่น ร่องคอกับไหล่ชิดกัน ขนคอขึ้นเป็นระเบียบ สร้อยคอยาวประป่าต่อขนสร้อยหลังเล่นสร้อยอยู่ตลอดเวลา

ปีก ปีกยาวใหญ่ถึงกัน ปีกเป็นลอนเดี่ยวไม่ห่าง ขนปีกเรียงเป็นระเบียบ ปีกท่อนในสีดำ ปีกไขท่อนนอกแซมขาว ขนสร้อยปีกสีเหลืองเหมือนสร้อยหลังและสร้อยคอ เมื่อหุบปีกจะมองเห็นสีขาแลบมาเล็กน้อย เมื่อกางปีกจะมีสีขาวช่วงไขปีกนอก

ตะเกียบ แข็งชนิด หนา แข็งแรง ปลายโค้งเข้าหากัน

หาง หางพัดสีดำ ยาว และเรียงเป็นระเบียบจากล่างไปบนข้างละประมาณ 7 เส้น เส้นหางพับข้างละประมาณ 2 เส้น เป็นหางยาวเรียกว่า “หางรับ” หางกะลวยดก ก้านหางแข็งแรงยาวพุ่งตรงเป็นฟอน ปลายหางโค้งลงเล็กน้อยจรดพื้น หางกะลวยคู่กลางซึ่งเป็นหางเอกจะขาวปลอด หางกะลวยรองจะมีสีขาว ปลายดำพุ่งตรงคู่กับกะลวยเอกเป็นฟอน กระเบนหางใหญ่ ขั้วหางชิดกระดูกน้ำมัน โคนหางใหญ่เป็นกระดูกเดี่ยว

แข้งขา ปันขาใหญ่ ลำสัน ยาวแบบไม้กระบอง แข็งเล็กเรียวกลมหรือเป็นสีเหลืองล่ำหาวหรือไม้เรียวเกล็ด เกล็ดนิ้ว เกล็ดแข้งสีขาวอมเหลืองสีเดียวกับปาก เกล็ด แข็งเกล็ดนิ้วเรียงเรียงเป็นระเบียบแบบจระเข้ขบฟัน ร่องน้ำปิดตลอดสามแถว เช่น เสือซ่อนเล็บ เหน็บโน ไชบาดาล ผลาญศัตรู กากบาท อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้

นิ้ว นิ้วยาวกลม ปลายเรียวแบบลำเทียนมีเกล็ดพิฆาต มีท้องปลิง มีปุ่มตรงข้อนิ้ว ทำให้นับบนดินได้ดี

เดือย เดือยตรงแกนใหญ่ ปลายโค้งงอนปิดไปตามก้อย เดือยสีขาวอมเหลืองรับกับสีแข้งกับปาก โกงเหลืองหางขาวเป็นโกงเดือยงาช้าง ปลายงอนแบนไปตามก้อย เป็นเดือยแทงปวดเจ็บลึก

ขน ขนพันตัวสั้นแน่นบริเวณหน้าคอถึงหน้าอก จะมองเห็นหนังสีแดง ขนบริเวณใต้ปีกใต้อกแน่น ขนช่วงท้องเป็นปุย ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง และระย้าเป็นขนละเอียด ปลายแหลมเส้นเล็ก ก้านแข็ง เป็นแผงสีเหลืองสดใสดั่งกับสีทองคำ ขนสร้อยยาวประป่า เรียก “สร้อยต่อหรือสร้อยประป่า” ขนระย้ายาวประกันขนสีเหลืองจะมี 3 เหนดสี คือ เหลืองแก่เรียกเหลืองใหญ่ เหลืองกลางเรียกเหลืองรวก เหลืองอ่อนเรียกเหลืองดอกโสน ขนหางพัดมีสีดำ ขนกะลวยสีขาว

กิริยาท่าทาง โกงเหลืองหางขาวเป็นโกงสกุลสูง เรียกว่า พญาโกง เวลาจะยืน เดิน วิ่ง ขน กระพือปีก และชัน จะแสดงอาการไม่เหมือนโกงพันธุ์อื่นๆ เช่น ยืนข้อ ขาตรง ปีกยก ปลายหางจรดพื้น ยืนเต็มเท้า สะบัดคอ เล่นสร้อย ท่าทางทะมัดทะแมงระวังตัวอยู่ตลอดเวลา เวลาเดินจะย่างเท้าขึ้นแล้วกำนิ้วทั้งหมด เวลาเหยียบเท้าลงจะแบนิ้วทั้งหมดอย่างทหาร เวลาวิ่งจะวิ่งด้วยปลายนิ้ว เวลาชนจะเขย่งยืนด้วยนิ้ว อึ้งไม่ติดพื้น วิ่งยอขาโผตัวไปข้างหน้าเสมอ ชอบกระพือปีกอยู่เสมอ กระพือปีกแรงและตีปีกแรง เสียงดัง ชันกระชากกระชั้น เสียงดังก้องกังวาน กว่าโกงพันธุ์อื่นๆ ซึ่งทำให้โกงพันธุ์อื่นๆ เกรงกลัว เวลาต่อสู้จะแสดงอาการสู้โกงอื่นแบบไม่สะทกสะท้านหรือหวาดกลัว เป็นโกงเลี้ยงเชื่องง่าย แสนรู้ต่อเจ้าของ เป็นโกงมงคลตามตำรา โบราณเรียก “โกงพระเจ้าห้าพระองค์”

โกงเหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์ หรือโกงเจ้าเลี้ยง โกงพระนเรศวรถือเป็นสุดยอด ของ โกงเหลืองหางขาว มี 3 เหนดสี คือ

- 1) สีเหลืองแก่สดใส ดังสีทองคำ เรียกเหลืองหางใหญ่ เป็นพญาไก่ สุดยอดของไก่ทั้งหมดทั้งปวง
- 2) สีเหลืองกลาง ดังสีทองคำ เรียกเหลืองรวก หรือเหลืองไม่รวก เป็นรองเหลืองใหญ่
- 3) สีเหลืองอ่อน ดังสีทองเปลว เรียกเหลืองดอกโสนหรือเหลืองขมิ้น เป็นรองจากเหลืองรวก

จุดเด่นของไก่เหลืองขาวพระเจ้าห้าพระองค์ คือ สร้อยสีเหลืองสดใสมือเหมือนกันทั้งตัว ปาก แข็ง เดียว เล็บ เกล็ด สีงาช้าง ตาสีปลาหมอตาย หางกะลวยขาวปลอด และมีหย่อมกระ 5 หย่อม ที่หัว 1 หัว ปีก 2 ข้อขา 2 เวลายืนตัวตรง ท่าทางสง่างามผ่าเผยดูสวยงามมาก นอกจากไก่เหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์แล้ว ยังมีไก่เหลืองหางขาวที่พัฒนามาจากไก่เหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์อีก 3 ประเภท คือ

- 1) ไก่เหลืองเลาหางขาว เป็นไก่ที่มีชื่อในตำราโบราณอีกชนิดหนึ่ง สังเกตดูจากลักษณะประจำพันธุ์ จะเหมือนเหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์ เพราะมีหย่อมกระ 5 หย่อม ปาก แข็ง เล็บ เดียว เป็นสีขาวอมเหลืองเหมือนเหลืองพระเจ้าห้าพระองค์ ต่างกันที่ตรงสร้อยคอหลัง และขนปีกคือเหลืองเลา ขนสร้อยท่อนล่างสีขาว ท่อนบนสีเหลือง ส่วนเหลืองพระเจ้าห้าพระองค์ขนสร้อยท่อนล่างสีดำ ท่อนบนสีเหลืองเหมือนกัน ขนปีกท่อนในหรือท่อนบนสีดำ ท่อนนอกหรือท่อนล่างหรือปลายปีกสีขาว เมื่อหุบจะเห็นปีกดำท่อนขาวท่อน มองภาพรวมๆ แล้ว เหมือนสีดอกเลา สวยงามมากเช่นกัน เคยสอบถามจากคนรุ่นเก่า ทวด ปู่ย่า บอกว่าเหลืองเลาก็เป็นเหลืองหางขาวชนิดหนึ่งมีมานานแล้ว เป็นไก่เก่งและมีสกุลพอกับเหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์ แต่มีบางคนมีความเห็นแตกต่างออกไปว่า ไก่เหลืองเลาหางขาวเป็นไก่ต่าง ไก่ต่างจะมีขนแซมขาวที่หน้าอก ลำตัวและหลัง ส่วนไก่เหลืองไม่มีขนขาวแซมที่หลังและลำตัว

- 2) ไก่เหลืองธรรมดา ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก-หางพัสดำ หางกะลวยทางลายดำ สร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเหลือง ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีขาวอมเหลือง มีจุดดำ ตาสีเหลือง

- 3) ไก่เหลืองทับทิม เป็นไก่เหลืองหางขาวอีกชนิดหนึ่งที่มีในตำราโบราณ บางคนเรียกดาวเรือง แต่ปัจจุบันกลายเป็นพันธุ์ไปหมดแล้ว ไก่เหลืองทับทิมที่มีลักษณะประจำพันธุ์เท่านั้นหายากมาก เพราะคนไม่ค่อยรู้จักจึงไม่ได้อนุรักษ์กันไว้ แทบจะสูญพันธุ์ ไก่เหลืองทับทิมที่มีจุดเด่นเป็นลักษณะประจำพันธุ์คือ ตรงกลางสร้อยคอและสร้อยหลังจะมีจุดขาวอมเหลืองอยู่ แต่ไม่มีหย่อมกระเหมือนเหลืองเลาและเหลืองพระเจ้าห้าพระองค์

ไก่เหลืองหางขาวตัวเมียหรือแม่พันธุ์

ไก่เหลืองหางขาวตัวเมียจะแตกต่างไปจากไก่ตัวเมียพันธุ์อื่น มีลักษณะเด่นประจำพันธุ์ที่สำคัญคือ ขนพื้นตัวเป็นสีดำตลอดหรือบางตัวอาจมีจุดกระขาวปลายขนบ้างเล็กน้อย ตั้งแต่คอถึงหางมีจุดหย่อมกระขาวอยู่ 5 หย่อม คือ หัวหนึ่ง หัวปีกสอง ข้อขาสอง รวมเป็นห้าหย่อมเหมือนตัวผู้ ปาก แข็ง ปุ่มเดียว เล็บ เกล็ด เป็นสีขาวอมเหลืองตลอด แบบสีงาช้าง ปากมีร่องน้ำ 2 ข้าง ปลายปากงอขุมเล็กน้อย ตาสีเหลืองอ่อน มีเส้นเลือดในตาเห็นได้ชัดเจน ตามีประกายแจ่มใสแบบตัวผู้ ปีกในสีดำ ปีกบนนอก ไซปีกสีแซมขาวเหมือนตัวผู้ ลักษณะอื่นๆ จะเหมือนๆไก่เหลืองหางขาวตัวผู้

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ของไก่เหลืองหางขาวตัวผู้ คือมี รูปร่างสูงระหง ตระหง่าน สง่างาม หน้าแหลมคางรัด หงอนเล็ก เป็นหงอนหินกลมกลิ้ง หน้าหงอนกอดกระหม่อม ตาสีเหลืองอ่อนมีประกาย

แจ่มใส ปากมีร่องน้ำ สีปาก แข็ง เกล็ด เล็บ เดียว สีขาวอมเหลืองตั้งสิ่งข้างรับกับตาผิวน้ำเรียบแดง สดใส ขนพื้นตัวสีดำสนิท ขนปิดหู ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง และระย้า เป็นสีเหลืองสดใสเดียวกัน หางพัดยาวดำ หางกะลวยดกยาว แข็งสีขาว ปีกในดำ ปีกไขนอกแซมขาว ที่สำคัญมีหย่อมกระ 5 หย่อม ที่หัว หัวปีก และข้อขา

ไก่เหลืองหางขาวที่เป็นไก่ตามตำราโบราณ ก็คือ “ไก่เหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์” ซึ่งเป็นหนึ่งในไก่มงคลโบราณ 6 ประเภทคือ ไก่ต่างเบญจรงค์ ไก่พระเจ้าห้าพระองค์ ไก่พญาหงส์ ไก่ทรงไตรภพ ไก่จบกระบวนยุทธ์และไก่พุดรู้ภาษา ไก่เหลืองหางขาวพระเจ้าห้าพระองค์เป็นไก่พันธุ์แท้แต่โบราณ ปัจจุบันสายพันธุ์แท้ๆ ลักษณะประจำพันธุ์ครบหายาก แม้แต่จังหวัดพิษณุโลกซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดไก่เหลืองหางขาวเอง ก็แทบจะหาไก่พันธุ์แท้ๆ แทบไม่พบ ที่พบและนำมาแสดงก็ไม่สมบูรณ์แบบ มีแต่ใกล้เคียงเลือดเพียง 70-80 % ไม่ครบ 100 % ถูกต้อง ซึ่งสมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมืองไทยได้หันมาสนใจและอนุรักษ์พันธุ์ไว้

1.3.2 อุดมทัศนีย์ ไก่พันธุ์ประตูทางดำ

แหล่งกำเนิด ไก่ชนพันธุ์ประตูทางดำเป็นไก่ไทยพันธุ์แท้แต่โบราณ มีถิ่นกำเนิดแถบภาคกลางของประเทศไทย เช่น สุพรรณบุรี อยุธยา ฉะเชิงเทรา มินบุรี หนองจอก สิงห์บุรี อ่างทอง พิจิตร และสุโขทัย เป็นแหล่งกำเนิดไก่ประตูทางดำชั้นดี นอกจากนี้ยังมีแถบจังหวัดใกล้เคียง ปัจจุบันได้แพร่หลายไปทั่วประเทศไทยและต่างประเทศในแถบเอเชีย เช่น มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย บรูไน ไก่ประตูทางดำปัจจุบันหลายท้องถิ่นอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์ โดยเฉพาะสมาคมอนุรักษ์และพัฒนาไก่พื้นเมือง และจังหวัดสุโขทัย กำลังอนุรักษ์จัดทะเบียนลิขสิทธิ์โลกไว้ให้เป็นมรดกของไทยและของโลกต่อไป

ประเภท ไก่ประตูทางดำเป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนักตัวโดยเฉลี่ย ตัวผู้ประมาณ 3.0-3.5 กิโลกรัม ตัวเมียประมาณ 2.5-3.0 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่ เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อน ลูกเจี๊ยบ หัว หน้าอก ปีกไขนอกสีขาวนวล ปาก ขาสีน้ำตาลแก่

ประวัติความเป็นมา ไก่ประตูทางดำเป็นไก่ไทยพันธุ์แท้แต่โบราณ พัฒนามาจากไก่บ้านพันธุ์กะตังอุ หรือไก่อุ มีมาพร้อมไก่เหลืองหางขาวและคนไทยโบราณ พบคนนำไก่มาชนกันในสมัยสุโขทัย ชาวบ้านจะนำไก่ประตูทางดำมาชนกัน และนิยมแพร่หลายต่อมาในหมู่ของขุนนาง จากนั้นได้พัฒนามาเป็นกีฬาพระราชทาน เช่น สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระเอกาทศรถ พระเจ้าเสือ และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นต้น

ไก่ประตูทางดำที่นิยมและเป็นพันธุ์ดั้งเดิมต้องเป็นไก่สุพรรณบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา ฉะเชิงเทรา มินบุรี หนองจอก พิจิตร สุโขทัย เป็นแหล่งกำเนิด ไก่ประตูทางดำชั้นดี ไก่ประตูทางดำโด่งดังครั้งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงนำไปชนกับไก่พ่อขุนเม็งรายและพระยาคำเมือง สมเด็จพระเอกาทศรถ

(พระองค์ขาว) ได้ทรงนำไก่ประดู่หางดำจากสุพรรณบุรีชนกับไก่ของข้าราชการและพม่า ทรงชนะเลิศ สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือทรงนำไก่ไปชนกับชาวบ้าน ทำให้ไก่ประดู่หางดำโด่งดังไปไม่น้อยกว่าเหลืองหางขาว

ไก่ประดู่หางดำเป็นไก่มีลักษณะงดงามมาก ขึ้นเชิงการชนเป็นไก่เชิงบน 4 กระบวนท่า ชี้กอด ทับเท้าป่า หรือบางทีก็มีมัดปีกด้วย

ลักษณะประจำพันธุ์ตัวผู้หรือพ่อพันธุ์

รูปร่างลักษณะ ไก่ประดู่หางดำเป็นไก่มีลักษณะงดงาม ทรงรูปปีกกล้วย ไหล่กว้าง ลำตัวยาว ลำสัน ตะโพกตื้นมน่ง หน้าเครงขามยิ่งนัก

ใบหน้า ใบหน้ากลมกลิ้ง หน้าอ้มคล้ายเหลืองหางขาว

ปาก ปากใหญ่ ปลายงุ้มแบบปากนกแก้ว มีร่องปากทั้ง 2 ข้าง ปากสีน้ำตาลแก่ สีปากจะรับกับสีแข้งและเดือย ปากบนรับกับปากล่าง หุบสนิทพอดี

จมูก รูจมูกกว้าง สันจมูกราบเรียบ สีเดียวกับปาก

ตา ขอบตาเป็นรูปวงรี ดวงตาสีโพลแก่ มองเห็นเส้นเลือดแดงในตาชัดเจน ลูกตามีประกายแจ่มใส คิ้วขนเป็นเส้นขนานโค้งไปตามเขี้ยวตา

หงอน หงอนเล็กเป็นหงอนหิน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนปิดกักรัดกระหม่อม หงอนมีแฉกด้านข้าง 2 แฉก ผิงหงอนบางเป็นกำมะหยี่สีแดงสดใส ไม่ลุ่ม ไม่พับ ปิดตา

ตุ้มหู ตุ้มหูรัด ไม่หย่อนยาน สีแดงสดใส ไม่มีสีขาวปน รูหูกลม มีขนปิดหู สีประดู่แบบสร้อย

เหนียง เหนียงรัดกลมกลิ้งติดกับคางไม่หย่อนยาน สีแดงสดใสเหมือนสีหงอน กะโหลกหัวอวบยาว 2 ตอน ส่วนหน้าเล็กกว่าส่วนท้าย มีรอบไขหัวชัดเจนตามธรรมชาติ

คอ คอใหญ่ ยาว โค้งลอนเดียวแบบคองูเห่า กระดุกปล้องคอใหญ่ชัดเจน ร่องคอชิดกับไหล่ ขนคอขึ้นเป็นระเบียบ ขนคอยาวประปรายต่อกับสร้อยหลัง

ปีก ปีกยาวใหญ่ถึงกัน ปีกลอนเดียวไม่ห่างขนปีกสีดำสนิทเรียงเป็นระเบียบ ขนสร้อยปีกสีประดู่ สีเดียวกับรับกับขนสร้อยคอและสร้อยหลัง

ตะเกียบ ตะเกียบหนาแข็งแรงและชิด ปลายโค้งเข้าหากันเล็กน้อย หาง หางพัดสีดำสนิท ยาว และเรียงเป็นระเบียบจากกลางไปบน 2 ข้างเท่าๆกัน มีหางรับข้างละ 2-3 เส้น หางกะลวยดก ก้านหางแข็ง ปลายหางแหลมสนเข็มได้ยาวเป็นฟ่อน ไม่ต่ำกว่า 4 เส้น กระเบนหางใหญ่ ขั้วหางชิด กระปุกน้ำมันใหญ่เป็นกระปุกเดี่ยว

แข้งขา ปันขาใหญ่ ลำสัน แข็งเรียวยาวแบบลำหวาย หรือแข้งคัต

เกล็ด เกล็ดนิ้ว เกล็ดแข้งสีน้ำตาลรับกับสีปาก เกล็ดแข้งเป็นเกล็ดพัด เรียงเป็นระเบียบแบบจระเข้ขบฟัน หรือปิดตลอดหรือแบบเหน็บตลอด พญาครุฑจะมีเกล็ดพิฆาต เช่น กากบาท ดอกจัน เสือซ่อนเล็บ เหน็บใน ไชบาดาล อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้

นิ้ว นิ้วยาวกลม ปลายนิ้วเรียวยาว มีท้องปลิงปุ่มตรงข้อนิ้ว เกล็ดนิ้วมีแตก แขนงเหน็บ เล็บสีน้ำตาลรับกับปาก ไม่ปิดไม่งอ ปลายเล็บแหลมคมแบบเล็บเหยี่ยว

เดือย เดือยเป็นเดือยขนมนั้น เดือยตรงโคนใหญ่ ปลายแหลมมนแบบเดือยลูกปิ่น สีเดียวกับปากและแข้ง

ขน ขนพื้นตัวสีดำ ขนสั้นแน่น บริเวณหน้าคอถึงหน้าอกจะมองเห็นหนังสีแดง ขนใต้ปีกอกแน่น ช่วงท้องเป็นปุย ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง และขนระย้าเป็นขนละเอียด ก้านขนแข็งเส้นเล็กเป็นแผงสีประดู่ ยาวประป่าประกัน

กิริยาท่าทาง ไก่ประดู่หางดำเป็นไก่สกุลเช่นเดียวกับเหลืองหางขาว เวลาจะยืน เดิน วิ่ง ขน กระพือปีกและชัน จะแสดงอาการหยิ่งผยอง ยืนตรง ออกตั้ง ทะมัดทะแมง เดินย่างเท้าแบบก้าวสามขุมเหยียบเท้ามั่นคง เวลาชันจะโค้งคอเหยียดตรง เสียงก้องกังวานแบบเสียงนกเขาชวา เวลาขึ้นจะแบะปีกและกระพือปีกอยู่ตลอดเวลา เวลาพบไก่อื่นจะแสดงอาการต่อสู้ทันทีโดยไม่สะทกสะท้าน จะเป็นไก่เชิงบน 4 กระบวนท่า คือ กอด ชี ทับ เท้าป่า และหน้าคอ

ไก่ประดู่หางดำที่เป็นพันธุ์แท้แต่โบราณมีอยู่ 3 สายพันธุ์ คือ

1) ประดู่เมล็ดมะขาม หรือประดู่มะขามคั่ว เป็นประดู่พันธุ์แท้แต่โบราณ พันธุ์ยอดนิยมมี 2 ชนิด คือ

(1) สีแก่ เรียกประดู่มะขามไหม้ หรือประดู่ดำ แบบสีโถกแก่

(2) สีอ่อน เรียกประดู่แดง แบบสีโถกอ่อน

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ของประดู่มะขามคั่ว ขนพื้นตัว ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวยสีดำสนิทไม่มีสีขาว หรือสีอื่นๆแซม ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ระย้า และปิดหูสีประดู่สีเดียวกันทั้งตัว ไม่มีขน สีอื่นๆ แซมเช่นกัน ตาสีโพลหรือแดง ปาก เกล็ด แข็ง เล็บ เดือยสีน้ำตาลแก่ หนังสีแดงถือว่าเป็นเอกเหนือประดู่อย่างอื่นทั้งสิ้น

2) ประดู่แสมดำ ขนพื้นตัว ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวย สีดำสนิทไม่มีขนสีขาวหรือสีอื่นๆ แซม ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ระย้า ขนปิดหูสีประดู่ดำ ตาสีดำ ปาก เกล็ด แข็ง เดือย เล็บ สีดำสนิท หนังสีดำคล้ำๆ มองดูคล้ายไก่ดำของจีน สีหะมีนไม่สดใส เป็นรองประดู่มะขามคั่ว

3) ประดู่แข้งเขียวตาลาย บางคนเรียกประดู่เมืองสิงห์ ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวยสีดำสนิท ไม่มีขาวหรืออื่นๆ แซม ขนสร้อยคอ ปีกหลังระย้า ขนหูสีประดู่แบบมะขามคั่ว ตาสีแดงหรือสีโพลมีเส้นตาสีดำ หรือลายดำ ปาก เกล็ด เล็บ แข็ง เดือย สีออกเขียวคล้ำแบบสีหยก หนังสีเขียวคล้ายสีแข้ง มองดูคล้ายๆไม่สดใส สันนิษฐานว่าน่าจะกลายพันธุ์มาจากการผสมข้ามพันธุ์ ระหว่างประดู่มะขามไหม้กับประดู่แสมดำ จึงมีลักษณะของทั้ง 2 พันธุ์อยู่ ประดู่แข้งเขียวตาลายจึงเป็นรองประดู่แสมดำ

ไก่ประดู่หางดำนอกเหนือจาก 3 สายพันธุ์นี้ถือว่าเป็นประดู่ธรรมดา กลายพันธุ์มาจากการผสมระหว่าง 3 สายพันธุ์นี้ จะเป็นไก่กลายพันธุ์ เลือดไม่บริสุทธิ์ เช่น ประดู่แข้งเขียวเดือยดำ แข็งน้ำตาลเดือยดำ แข็งขาวเดือยดำ แข็งเขียวตาลาย แข็งเขียวตาเหลือง เป็นต้น

ไก่อู่ประดู่หางดำตัวเมียหรือแม่พันธุ์

ไก่อู่ประดู่หางดำตัวเมีย มีลักษณะเด่นประจำพันธุ์ที่สำคัญคือ ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีกสีดำยาวถึงกัน เป็นปีกตอนเดียว ขนคอจะมีสีประดู่แซมปลายเล็กน้อย ขนสั้นละเอียด หางยาวดำสนิท ปากมันคง มีร่องน้ำ ปาก แข็ง เล็บ ปุ่มเดียว สีน้ำตาล ตาสีโพล ถ้าประดู่แสมดำ ปาก แข็ง เล็บ ปุ่มเดียว สีดำ ตาสีดำ ประดู่แข้งเขียวตาลาย ปาก แข็ง เล็บ ปุ่มเดียว สีเขียวหยก ตาลายดำลักษณะอื่นๆเหมือนตัวผู้

1.3.3 อุดมทัศน์ย์ ไก่อู่เขียวหางดำ

แหล่งกำเนิด ไก่อู่เขียวหางดำมีถิ่นที่กำเนิดทางภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ มีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แถวภาคตะวันออกเรียกเขียวพระรถ ภาคเหนือเรียกเขียวพาลี ภาคกลางเรียกเขียวพระยาพิชัยดาบหัก ภาคใต้เรียกเขียวมรกต และมีชื่ออื่นๆอีก เช่น เขียวไขกกา เขียวพระอินทร์ เขียวนิลสาธิตา

ประเภท เป็นไก่อู่ขนาดกลาง น้ำหนักตัวผู้ประมาณ 3.0-3.5 กิโลกรัม ตัวเมียประมาณ 2.0-3.0 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่ สีน้ำตาลนวล ลูกเขียว หัว หน้าอก ไข่ปีกนอกสีขาวเล็กน้อยคล้ายประดู่หางดำ ปาก แข็ง สีเขียวอมดำหรือน้ำตาลอมดำ

ประวัติความเป็นมา พัฒนามาจากไก่อู่บ้านพันธุ์กะตังอุหรือไก่อู่ มีตั้งแต่ต้นสุโขทัยและเป็นไก่อู่พันธุ์หนึ่งที่มีชั้นเชิงดี ลำห้กลำโคนดี นิยมเลี้ยงแพร่หลาย ตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระยาพิชัยดาบหักเลี้ยงไก่อู่เขียวหางดำชื่อ ไก่อู่พาลี

ไก่อู่เขียวหางดำ พันธุ์แท้จะเป็นไก่อู่ตรดิดต์ พันสนิม ชลบุรี ออยุธยา และแถวภาคใต้หลายจังหวัด เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์คือ พระยาพิชัยดาบหักเป็นชาวอุตรดิตถ์ ชอบกีฬาชกมวย ฟันดาบ และไก่อู่ขนาดตั้งแต่เด็กๆ เมื่อโตขึ้นได้ร่ำเรียนหนังสือและวิชามวยไทยและฟันดาบ และชอบการเลี้ยงไก่อู่ โดยเฉพาะไก่อู่เขียวหางดำเป็นไก่อู่ที่มีชั้นเชิงหลายกระบวนท่า มีลำห้กลำโคนดี จะตีคู่ต่อสู้ไม่เกิน 3 อัน เป็นที่เลื่องลือ แม้แต่พระเจ้าตากสินยังตรัสว่าไก่อู่เขียวหางดำเป็นไก่อู่เทวดา ก่อนเสียกรุงครั้งที่ 2 พม่ายกทัพมาล้อมทัพของพระยาพิชัยดาบหัก ได้รบร่ากันจนกำลังทหารก็เหลือน้อย เสบียงอาหารร่อยหลอ พระยาพิชัยจึงออกอุบายให้พักรบ 1 วัน ให้ทหารไปมาหาสู่กันได้นอกค่าย และจัดให้มีการชกมวย ขนไก่ ถ้าฝ่ายไทยชกมวยแพ้ ขนไก่แพ้จะยอมให้ยึดค่าย ถ้าฝ่ายพม่าแพ้ก็ให้เลิกทัพ พระยาพิชัยให้ศิษย์เอกมวยไทยชกกับพม่า และนำไก่อู่เขียวหางดำเป็นเหล่าพันธุ์ที่พระยาพิชัยนิยมไปชนกับพม่า ปรากฏว่าพม่าแพ้ จึงต้องยกทัพกลับไปในที่สุด

ต่อมาหลวงเมืองตากไปได้ไก่อู่เก่งมาตัวหนึ่งชื่อ โทนเถ่า เป็นไก่อู่สีเทาเป็นสีเหลืองหางขาว หลวงเมืองเลยทำให้คลุมโปงมาตีกัน กับพาลีโดยไม่ต้องเปรียบตัว ซึ่งในวันชนสมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงทอดพระเนตรและทรงเป็นกรรมการตัดสิน ไก่อู่หลวงเมืองตากโทนเถ่าใหญ่กว่าไก่อู่หลวงพิชัยเขียวพาลีมาก ในการชนอัน 2 มีการแลกลูกเล่นกันผลัดกันรุกผลัดกันรับด้วยชั้นเชิงแม่ไม้ไก่อู่ชนสารพัด ไก่อู่โทนเถ่าตีแสด

หน้าและคอเชือด ทำให้ไก่อพาลีเจ็บมากออกวิ่งล่อทำให้ไก่โทนเข้าได้ใจรีบวิ่งไล่ แต่ถูกไก่อพาลีตีสวนกลับ
แทงเข้ารูหูของไก่โทนเข้าทำให้ไก่โทนเข้าชักล้มลง ไก่อพาลีเข้าไปเอาเท้าเขี่ยไก่โทนเข้า ตีซ้ำเข้าคอเชือดถูก
หลอดลมขาด หลวงเมืองไม่ยอมแพ้เพราะอ้างกติกาว่าไก่แพ่ต้องร้องและวิ่งหนี สมเด็จพระเจ้าตากสินทรง
ให้เอาไก่โทนเข้าขึ้นขาหยั่งให้ไก่อพาลีตี 3 ที ถ้าหล่นจากขาหยั่งได้ ปรากฏว่าไก่อพาลีจิกกระชากแล้วตี
ไก่โทนเข้าที่เดียวหล่นจากขาหยั่งได้ ไก่อพาลีชนะ ส่วนไก่โทนเข้าตายถือว่าแพ้ไป

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์เพศผู้

รูปร่างลักษณะ มีรูปร่างเพรียวยาวสูงระหง ทรงพญาหงส์ ลำตัวยาว ไหล่ยก หางสวยงาม
ทรงพอนข้าวหรือพอลูจิบ ก้านหางแข็ง ปั้นขาใหญ่ แข็งกลมเรียวยาวแบบลำหวาย หน้ากลมยาวแบนนกลงหรือ
กายนเหยียดขาดตรง ซुकอลเล่นสร้อยตลอดเวลา

ใบหน้า ใบหน้ากลมยาว ผิวเรียบแบบหน้ากา

ปาก ปากใหญ่ ปลายปากงอเล็กน้อย มีร่องปากหรือร่องน้ำทั้ง 2 ข้าง ปากสีเขี้ยวอมดำ สี
รับกันกับสีเขี้ยวแข็ง เล็บและเดือย ปากบนใหญ่กว่าปากล่าง หุบกันสนิท ไม่มีร่องโหว่ เก้าปากใหญ่และ
แข็งแรง

จมูก รูจมูกกว้างยาวเป็นแนวตามปาก สันจมูกเรียบไม่เผยอ สีเดียวกับปาก

ตา ขอบตารูปวงรี คิ้วนูนเรียบ เบ้าตา ดวงตาสีเขี้ยวอมดำ เส้นเลือดแดงในตา ลูกตามี
ประกายแจ่มใส

หงอน หงอนเป็นหงอนหิน มีแฉกเล็กๆ 2 ข้าง ผิวหงอนเรียบ หน้าหงอนบาง กลางหงอน
สูง ท้ายหงอนกอดรัดกระหม่อม ไม่พับไม่ล้ม

ตุ้มหู ตุ้มหูรัด ไม่หย่อนยาน สีแดงแบบหงอน รูหูกลม มีขนปิดหูสีเขี้ยวอมดำเหมือนขน
สร้อย

เหนียง เหนียงเล็กรัดติดกับคางสีแดงเหมือนหงอน

กะโหลก กะโหลกหัวยาว 2 ตอน ท่อนหน้ายาวเล็กกว่าท่อนหลัง เห็นรอยไขที่หัวกะโหลก
ชัดเจน

คอ คอใหญ่ปานกลาง ยาวระหง กระดุกปล้องคอชิดแน่น ลำคอโค้งเป็นรูปเคียว ขนสร้อย
ขึ้นแบบเป็นระเบียบ

ปีก ปีกยาว สันปีกใหญ่ ปีกลอนเดียว สีดำ สร้อยปีกเป็นแนวจากกลางขึ้นบนตามลำดับ
ทางกะลวยยาวดกยาวเป็นพอนข้าว ก้านหางแข็ง ปลายหางชี้ตรง กระเบนหางคอดรัด ขั้วหางใหญ่และชิด
กระปุกน้ำมันเดี่ยว

แข้งขา ปั้นขาใหญ่ลำสัน แข็งเรียวยาวแบบลำหวาย ข้อขาตรง หน้าปั้นขาออกชมพู ขนปั้น
ขาดำ

เกล็ด เกล็ดแข็ง เกล็ดนิ้วสีเขียวอมดำรับกับสีปาก เกล็ดเรียงเป็นแถวเป็นแนวยาวปิดตลอด มักมีเกล็ดพิเศษ เช่น กากบาท นาคราช เสือซ่อนเล็บ เหน็บโนผลาญศัตรู งูจงอาง อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

นิ้ว นิ้วเรียวยาว ปุ่มนิ้วหรือตัวปลิงแน่น เกล็ดนิ้วมักแตกเป็นลักษณะต่างๆ สีเกล็ด เล็บเดี่ยว จะมีสีเขียวอมดำรับกับแข้งและปาก คล้ายสีกระดานชนวน

เดือย เป็นเดือยแบบขนเม่นและงาช้าง เดือยแหลมคม สีเดียวกับแข้งหรือปาก

ขน ขนพื้นตัว หน้าคอ หน้าท้อง ใต้ท้อง ใต้ปีก สีดำตลอด ขนหางพัดหางกะลวยสีดำสนิท ขนสร้อยคอ สร้อยปีกและสร้อยหลังระย้า สีเขียวอมดำแบบสีแมลงภู่ ก้านขนแข็งเหนียว ไม่เปราะ ไม่หักง่าย

กริยาท่าทาง ไก่เขียวแมลงภู่หางดำเป็นไก่สง่างาม เวลาบินจะยึดตัวเต็มทีกระพือปีกสะบัดสร้อยตลอด เวลาเข้าชนจะมีขึ้นเชิงหลายท่า เป็นไก่อยู่ไม่สุข แสดงท่าทางตลอดเวลา

ไก่เขียวหางดำพันธุ์แท้แต่โบราณ มีอยู่ 6 พันธุ์ คือ

1) ไก่เขียวพาลี เป็นเขียวแมลงภู่หางดำพันธุ์ยอดนิยมเหนือเขียวอื่นใด เรียกไก่พระยาพิชัยดาบหัก มีประวัติการชนตีเด่นมากดังกล่าวข้างต้น ลักษณะเด่นคือ ขนพื้นตัวสีดำ ขนหางพัด หางกะลวยสีดำสนิท ขนสร้อยปีก สร้อยคอ สร้อยหลัง สีเขียวอมดำขึ้นกระแสดแบบสีแมลงภู่ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเขียวอมดำ ตาสีเขียวอมดำ เช่นกัน

2) ไก่เขียวมรกต เป็นไก่เขียวหางดำรองมาจากไก่เขียวพาลี ลักษณะเด่นคือ ขนหางพัด หางกะลวย สีดำสนิท ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังสีเขียวใสแบบมรกตพื้นแววแบบนกยูง ดูสวยงามมาก ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเขียวอมดำ สีส่อนกว่าไก่เขียวพาลี ตาสีเขียวอมดำ อ่อนกว่าไก่เขียวพาลี เช่นกัน

3) เขียวพระรถ เป็นไก่เขียวหางดำรองลงมาจากไก่เขียวมรกต บางแห่งเรียกเขียวพระอินทร์ ขนพื้นตัว ขนหางพัด หางกะลวยสีดำสนิท ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเขียวอ่อนกว่าเขียวแมลงภู่ แต่จะมีจุดดำๆ อยู่ในขนสร้อยแบบงูเขียวพระอินทร์ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเขียวอมดำ

4) ไก่เขียวไขกา เป็นไก่เขียวหางดำรองลงมาจากไก่เขียวพระรถ ลักษณะเด่นคือ ขนพื้นตัว หางกะลวย หางพัดสีดำสนิท ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเขียวด้านๆ ออกดำแบบสีเปลือกไข่อีกา ปาก แข็ง เล็บ เดือย ตา สีเขียวอมดำหรือดำ

5) เขียวนิล หรือบางแห่งเรียกว่า นิลสาลิกา เป็นรองเขียวไขกา ลักษณะเด่นคือ ขนพื้นตัว ขนหางพัด หางกะลวยสีดำสนิท ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเขียวคล้ำไปทางดำมองคล้ายๆ สีประดู่แสมดำ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีขาวปลอด ตาสีขาวอมเหลืองแบบตาปลาหมอตาย ไก่เขียวนิลหรือ นิลสาลิกา ตำราโบราณ ว่าถ้าทวารทั้ง 9 ขาวปลอดแบบไก่นเรศวร จะชนชนะไก่อื่นทั้งหมด ยกเว้นไก่นเรศวร

6) ไก่เขียวแมลงทับ เป็นไก่เขียวรองลงมาจากไก่เขียวนิลสาธิตา ลักษณะเด่นคือ ขนพื้นตัว ขนหางพัด หางกะลวยสีดำสนิท ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังและระย้า สีเขียวอมเหลือง แบบเขียวนิลสาธิตา ตาสีขาวอมเหลืองแบบตาปลาหมอตาย

ไก่เขียวหางดำตัวเมียหรือแม่พันธุ์

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ เป็นไก่ทรงยาวจับ 2 ท่อน คอยาวลอนเดียว ขนพื้นตัว ขนหางทั้งหมดเป็นสีดำ ขนคอ ขนหลัง ปลายขนเป็นสีเขียวอมดำเล็กน้อยตามสีตัวผู้จะเป็นเขียวอะไรก็ให้สังเกตที่ปลายขน สร้อยคอ จะออกสีเขียวเล็กน้อย ปาก แข็ง เล็บ เดือย ตา สีเขียวอมดำยกเว้นไก่เขียวนิลสาธิตา และไก่เขียวแมลงทับ ปาก แข็ง เล็บ เดือย จะมีสีขาว ตาสีขาวปลาหมอตาย

1.3.4 อุดมทัศน์ย์ ไก่เทาทางขาว ไก่เทา หรือไก่สีเทา หรือไก่เถาเป็นไก่ชนพันธุ์แท้แต่โบราณ มีอยู่และพบเห็นได้บ่อยๆ ตามท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทยมีหลายคนเข้าใจว่าไก่เทาเป็นไก่ใจเสาะ ไม่นิยมเลี้ยงกัน ที่แท้ไก่เทามีก็เหมือนๆ กับไก่สีอื่นๆ คือ มีทั้งดีและไม่ดี ใจเสาะและใจสู้เหมือนกัน ปัจจุบัน เราได้พัฒนาไก่เทาทุกสายพันธุ์จนเป็นที่น่าพอใจ มีความอดทนพอกัน

แหล่งกำเนิด ไก่เทามีแหล่งกำเนิดทั่วไปของประเทศไทย แหล่งกำเนิดไก่เทาที่มีชื่อเสียง เช่น จังหวัดตาก อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แคว้นภาคอีสาน จังหวัดกาฬสินธุ์ นครราชสีมา อุบลราชธานี เป็นต้น

ประเภท ไก่เทาเป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนักตัวโดยเฉลี่ยตัวผู้ประมาณ 3.0-3.5 กิโลกรัม ตัวเมียประมาณ 2.0-3.0 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่ สีขาวนวล ลูกเจี๊ยบขนตัวสีเทาอ่อน ขนหัว หน้าอก ปีกไข่สีขาวอมเหลือง ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีขาวอมเหลือง คล้ายลูกไก่เหลืองทางขาว

ประวัติความเป็นมา ไก่เทาเป็นไก่พื้นเมืองไทยมาแต่โบราณ พัฒนามาจากไก่บ้านกะตังอู หรือไก่คู มีมาพร้อมคนไทยโบราณ เริ่มตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา ไก่เทาเป็นไก่ชั้นเชิงดีพันธุ์หนึ่งของไทย มีลำหักลำโคนใกล้เคียงกับไก่เขียวหางดำ นิยมเลี้ยงกันโดยทั่ว ๆ ไป จากชาวบ้านจนถึงขุนพระยา เช่น พระเทพอรชุนและหลวงเมืองตาก เลี้ยงไก่โทนเถาเป็นไก่เทาทองหรือเทาเหลือง บางคนเรียกเทาฤๅษี

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยังทรงเป็นเจ้าเมืองตากได้ทรงทอดพระเนตรและทรงเป็นกรรมการชนไก่ระหว่างไก่เขียวพาลีของพระยาพิชัยดาบหักกับไก่โทนเถาของหลวงเมืองตาก หรือพระยาพระคลัง ไก่โทนเถาที่ว่านี้เป็นไก่สีเทาทองคำหรือเทาเหลือง เป็นไก่เก่งมีชั้นเชิงดี มีลำหักลำโคนขนชนะไก่มาแล้วหลายตัว จนเป็นที่เลื่องลือในเมืองตากและไม่มีใครจะชนด้วยหลวงเมืองตากเคยชนไก่กับพระยาพิชัยดาบหัก แต่แพ้ไก่ของพระยาพิชัยดาบหักทุกครั้ง ครั้งนี้หลวงเมืองตากได้ไก่โทนเถาเข้ามาคิดจะแก้มือจึงไปท้าหลวงพิชัยฯ ขนเดิมพันกันโดยไม่ต้องเปรียบตัวกันแบบชนิดคลุมโปงตีกันเลย หลวงพิชัยฯ เชื่อในความเก่งกาจของไก่เขียวพาลีซึ่งชนะไก่อื่นมามาก คือเคยชนะไม่เกินอันสาม วันชนเมื่อปล่อยไก่ ไก่โทนเถาตีหักที่คิ้วไก่เขียวพาลี ไก่พาลีถึงกับวิ่งหนีทำท่าจะแพ้ ไก่โทนเถาตีซ้ำอีก

หลายที่ พอหมดเวลา ต่อมาอันสองไก่ทั้งคู่แลกเล่นเชิงกันแบบสูสีผลัดกันรุกผลัดกันไล่ ไก่โทนเข้าได้เปรียบใหญ่กว่าไก่พาลีได้ทีก็ซึ่ทบตีที่แสบหน้าและท้ายเสนียดและคอเชือด ทำให้ไก่พาลีมาก ต้องออกวิ่งล่อจนเกือบจะแพ้ ไก่โทนเข้าเป็นต่อไก่พาลีมาก ขณะที่ไก่โทนเข้าได้ใจวิ่งไล่ไม่ทันระว่างตัว ไก่พาลีตั้งสติได้ดีสวนกลับไปและแทงเข้ารูหูของไก่โทนเข้า ทำให้ไก่โทนเข้าชกและล้มลง พอได้สติลุกขึ้นจิ้งหะที่ไก่พาลีเข้าไปถูกแถวคอเชือดถึงหลอดลมขาดถึงกับความตาย ในการชนครั้งนี้ถ้าไม่เกิดอุบัติเหตุเสียก่อน ไก่โทนเข้าน่าจะชนะไก่เขียวพาลีได้

ลักษณะประจำพันธุ์เพศผู้

รูปร่างลักษณะ ไก่เทามีรูปร่างลักษณะ 2 อย่าง อย่างหนึ่ง รูปร่างเพรียว บางยาวระหง อีกลักษณะหนึ่งลำตัวรูปหัวปรีและเบียดจั้น ลำตัวกลมยาว หางยาวทรงพอนข้าวและทรงหางม้า

ใบหน้า กลมกลิ้ง หน้าแบนหน้านาก หน้ากา

ปาก ปากใหญ่ยาว ปลายปากงอแง มีร่องปากหรือร่องน้ำลึกทั้ง 2 ข้าง ปากสีขาวอมเหลือง สีรับกับปาก แข็ง เดียว เล็บ สีขาวอมแดง ขอบเกล็ดสีแดง จะออกเข้มนกว่ากลางเกล็ด ขนปิดหูสีแดงแบบสร้อย ตาสีแดง

จมูก รูจมูกโปร่งกว้าง สันจมูกเรียบติดกับปากสีเดียวกับปาก

ตา ขอบตาเป็นรูปวงรี ขอบตาสองชั้น ดวงตาแจ่มใสสีขาวอมเหลือง มีเส้นเลือดในตาขาวเด่นชัด

หงอน เป็นหงอนหินหรือหงอน 3 แฉก หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนกอดรัดกระหม่อม

หู ตุ่มหู ตุ่มหูรัด ไม่หย่อนยาน รูหูมีขนสีเดียวกับสร้อยปิดอยู่ เหนียงรัดตั้งติดกับคาง ไม่มีแบะ หย่อนยาน สีเดียวกับหงอน

กะโหลก กะโหลกหัวยาว 2 ตอน ตอนหน้าเรียวยาวเล็กกว่าตอนหลัง มีรอยไขหัวกลางกะโหลก

คอ คอยาวรูปเคียว ปล้องคอชัดเจน สร้อยคอขึ้นเป็นระเบียบสีเดียวกับสร้อยหลัง ยาวไปต่อกับสร้อยหลังพอดี

ปีก ปีกใหญ่และยาว เป็นปีกลอนเดียว ไม่ห่าง ไม่โหว่ ปีกสีเทาเหมือนขนพื้นตัว สร้อยหัวปีกสีเดียวกับสร้อยคอ และสร้อยหลัง

ตะเกียบ ตะเกียบกันชนิดตรง

หาง หางพัตยาวเรียบเป็นระเบียบ สีเทาเดียวกับขนพื้นตัว หรือปีกหางละลายสีขาวปนเทา หางทรงพอนข้าว พลุจิบหรือหางม้า ขั้วหางใหญ่ มีกระดูก น้ำมันใหญ่ และอันเดียว

แข้งขา ขันขาใหญ่ กลมกลิ้ง แข็งเรียวกลมแบบลำห้วย แข็งสีเดียวกับปาก ขนปั้นขาสีเทา

เกล็ด เกล็ดแข้งสีขาวอมเหลืองรับกับสีปาก เกล็ดเรียงเป็นระเบียบแบบ 2 แถว จระเข้ขบฟันหรือปิดตลอด จะมีเกล็ดพิฆาต เช่น เสือซ่อนเล็บ ไชบาดาล และอื่นๆ

นิ้ว นิ้วเรียวยาว ปุ่มนิ้วมีตัวปลิง เกล็ดนิ้วมักแตกหรือแฉก เล็บนิ้วจะสีเดียวกันกับนิ้วหรือปากแข็ง

เดือย เดือยแหลมคมแบบเดือยงาช้าง ฐานเดือยจะมั่นคง

ขน ขนพื้นตัวสีเทาตามพันธุ์ ขนปีกหางพัคสีเทา ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังและขนระย้าสีเดียวกันตามพันธุ์ เช่น ดำ ประคู้ชี้เฝ้า ทองแดง เหลืองทอง

กิริยาท่าทาง เป็นไก่ที่สง่างามอีกพันธุ์หนึ่ง ยืนเดินทะมัดทะแมง ยืนตัวตรง เล่นสร้อยกระพือปีกตลอดเวลา มีชั้นเชิงหลายกระบวนท่า

สายพันธุ์ไก่เทาทางขาวพันธุ์แท้แต่โบราณมีอยู่ 6 พันธุ์ คือ

1) ไก่เทาทองคำ หรือเทาฤๅษี เป็นไก่เทาชนิดนิยมอันดับหนึ่งเหนือไก่เทาอื่นๆ ไก่เทาทองหรือเทาเหลืองที่โด่งดังเป็นไก่โทนเฝ้าของหลวงเมืองตาก ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ของเทาทองคำคือ ขนพื้นตัวสีเทาอ่อนแบบชี้เฝ้าพื้น ขนปีก ขนหางพัคสีเทาแบบสีพื้นตัว ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังและขนระย้าสีเหลืองทอง แบบเหลืองทางขาว ขนกะลวยโคนเทาปลายขาวหรือกะลวยคูกกลางขาวปลอด ปากแข็ง เล็บ เดือย สีขาวอมเหลืองรับกัน ขนปิดหูสีเหลืองทอง ตาสีขาวอมเหลืองแบบปลาหมอตายคล้ายไก่เหลืองทางขาวมาก

2) ไก่เทาทองแดง เป็นไก่เทาอันดับสองรองจากไก่เทาทองคำ ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ของเทาแดงหรือเทาทองแดง ขนหางกะลวยสีเทาปลายขาว ก้านขนแดง ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังและระย้าสีทองแดงทางดำ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีขาวอมแดงขอบเกล็ดขอบเกล็ดสีแดงจะออกเข้มกว่ากลางเกล็ดขนปิดหูสีแดงแบบสร้อย ตาสีแดง

3) ไก่เทาสวาด เป็นไก่เทาอันดับสามรองจากไก่เทาทองแดง ลักษณะเด่นประจำพันธุ์เทาสวาด ขนพื้นตัว ขนปีก ขนหางพัคสีเทาแบบลูกสวาด หรือสีเหมือนแมวสีสวาด หรือแมวโคราช หรือแบบสีเรือบ ขนกะลวยสีโคนขนสีสวาด ปลายขนสีขาว ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ระย้าขนปิดหูสีเทา สวาดเข้มกว่าสีพื้นตัว ปาก แข็ง เล็บ เดือยสีขาวอมเหลือง ขอบเกล็ดสีเทา ตาสีเหลืองโพล

4) ไก่เทาหม้อ เป็นไก่เทาอันดับสี่รองจากไก่เทาสวาด ลักษณะเด่นประจำพันธุ์เทาหม้อ ขนพื้นตัว ขนปีก ขนหางพัคสีเทาแก่ หางกะลวยสีเทาปลายขาว ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังระย้าสีเทาแก่แบบสีมะขามไหม้ ขนปิดหูสีเดียวกับสร้อย ปาก แข็ง เล็บ เดือยสีขาวอมเหลือง

5) ไก่เทาชี้เฝ้า เป็นไก่เทาอันดับห้ารองจากไก่เทาหม้อ บางแห่งเรียกเทาเงินยวง ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ ขนพื้น ขนปีก ขนหางพัคสีเทาอ่อนแบบสีชี้เฝ้าพื้น สีไก่แจ้ดอกหมากหรือสีนกพิราบ หางกะลวยโคนขนสีเทาปลายขนขาวค่อนข้างมาก ขนปิดหูสีเทาอ่อน ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ระย้าสีเทาอ่อน ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีขาวอมเหลือง ตาสีขาวชุ่นแบบควนไฟ

6) ไก่เทาดำ เป็นไก่เทาอันดับที่หกรองจากไก่เทาชี้เฝ้า ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ ขนพื้นตัวสีเทาแก่ ขนปีก ขนหางพัคสีเทาแก่ ขนหางกะลวยสีเทาเข้มขาวเล็กน้อย สร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหูสีดำ บางคนเรียกเทาชี้ควาย ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีดำคล้ำ ตาสีคล้ำดำ

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ไก่เทาทองขาวเทศเมีย

ไก่เทาเทศเมีย มีลักษณะรูปร่างเพรียวบาง สูงยาวระหง คอรัด คางรัด หน้าแหลมกลมกลิ้งแบบหน้านก ลำตัวยาวกลมจับยาว 2 ท่อน ขนพื้นตัวและขนหลังเส้นเล็กละเอียดเรียงกันเป็นระเบียบ กระเบนหางรัด สีขนพื้นตัว ขนหลัง ขนปีก ขนหางและขนคอเป็นสีเทาเหมือนกันทั้งตัวสีจะแก่ หรืออ่อนต่างกันตามสายพันธุ์เหมือนขนพื้นเมืองของตัวผู้ ส่วนที่แตกต่างกันเห็นได้ชัดคือขนสร้อยคอจะมีขลิบสีไปตามพันธุ์เหมือนขนสร้อยคอตัวผู้ เช่น เทาทองดำจะมีขนขลิบสีเหลือง เทาทองแดงจะมีขนขลิบสีแดง เทาสวาหรือเทาเรือบจะมีสีขลิบเทา เทาหม้อหรือเทาประดู่จะมีขนขลิบสีประดู่ เทาขี้เถ้าหรือเทาเงินยวงหรือเทานกพิราบจะมีขนขลิบสีขาว เทาขี้ควายหรือเทาดำสีตาจะเหมือนตัวผู้ ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีขาวอมเหลือง และแดงเหมือนตัวผู้เช่นกัน

1.3.5 อุดมทัศน์ย์ ไก่แดงหางแดง

สายพันธุ์ ไก่แดงหางแดงเป็นไก่พันธุ์แท้แต่โบราณ มีอยู่ทั่วไป แถบภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ ไก่แดงที่มีชื่อโด่งดังครั้งสมัยอยุธยาตอนกลาง เป็นไก่ของขุนฤทธิ์ปู่พ่าย หรือพระยาศรีไสยณรงค์ เจ้าเมืองกาญจนบุรี ทหารเอกแห่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และเป็นเพื่อนสนิทขุนเดชพระเวทย์แสนศึกสู้ หรือพระยาไชยบุญญ์ผู้นิยมไก่เขียวหางดำ และไก่แดงเช่นกัน

ตามประวัติไก่แดงของพระยาศรีไสยณรงค์ขึ้นมา 6 ครั้ง ไม่เคยแพ้ใครถึงกับเจ้าของสายพันธุ์ขุนฤทธิ์ปู่พ่าย อดีตเป็นทหารในสมเด็จพระมหินทราธิราชกินเหล้าจนเกิดอาการเมินเมาทำสู้กับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชตั้งกล่าว

แหล่งกำเนิด ไก่แดงมีแหล่งกำเนิดอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะไก่เก่ง จะอยู่แถบจังหวัดกาญจนบุรี พิชณุโลก นครสวรรค์ อยุธยา พัทลุง พิจิตร สุพรรณบุรี เพชรบูรณ์ เป็นต้น

สีของเปลือกไข่ เปลือกไข่สีน้ำตาลออกแดง ลูกเจี๊ยบสีแดงเข้มทั้งตัวคล้ายๆ สีไก่ป่าสีแดง ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีเหลืองอมแดง

ลักษณะประจำพันธุ์เพศผู้

รูปร่างลักษณะไก่แดง มีรูปร่างลักษณะเป็นไก่ทรงปีกกล้วย ลำตัวกลม ใหญ่หน้าใหญ่ หางทรงพอนข้าวหรือทรงหางม้า

ใบหน้า ใบหน้ากลมกลืนแบบหน้านกกา

ปาก ปากใหญ่โคนปากมันคง มีร่องน้ำ 2 ข้าง สีปากเหลืองอมแดงรับกับสีแข้ง เล็บ เดียว

จุมูก จุมูกสีเดียวกับปาก รุจุมูกกว้าง สันจุมูกเรียบ แคมหรือฝาจุมูกสีเหลืองอมแดง

ตา ขอบตามี 2 ชั้น แบบตาแวว ขอบตาแจ่มใสสีแดง มีเส้นเลือดในดวงตาใหญ่ชัดเจน

หงอน เป็นหงอนหิน 3 แฉก โค้งกลางกระหม่อม

หู-ตุ้มหู ตุ้มหูรัดไม่หย่อนยาน ขนปิดหูสีแดง สีเดียวกับสร้อย

กะโหลก กะโหลกหัวยาว 2 ท่อน มีรอยในหัวชัดเจน

คอค คือเป็นรูปค่อม่า ปล้องคอคชิดแน่น ขนสร้อยคอสีแดง สีเดียวไว้กับสร้อยหลังและสร้อย
ปีก

ปีก ปีกใหญ่ยาวเป็นลอนเดี่ยว ไม่ห่างโหว่ ขนปีกสีแดงด้าน ขนสร้อยปีกสีแดงสด สี
เดียวกับสร้อยคอค สร้อยหลัง

หาง หางพัดสีแดง หางกะลวยสีแดง ก้านหางแดง หางเป็นรูปหางม้า กระจุกน้ำมันเดียว
แข่งขา ปันขาใหญ่ลำสัน แข็งเรียวยาวแบบลำเทียน ขนปันขาสีแดง แข็งสีเหลืองอมแดงรับ
กับสีปาก

เกล็ด เกล็ดแข็ง เกล็ดนิ้วสีเหลืองอมแดง เป็นเกล็ดปิดตลอด มีเกล็ดพิฆาต เช่น เสือซ่อน
เล็บ เหน็บใน ไชบาดาลและอื่นๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

นิ้ว นิ้วเรียวยาวเป็นลำเทียน เกล็ดนิ้วมักแตกมีพิฆาต สีเกล็ดเหลืองอมแดงรับกับแข้ง นิ้ว
เล็ก นิ้วสีเดียวกับแข้ง

เดือย เป็นเดือยงาช้างสีเหลืองอมแดงรับกับปากและแข้ง

ขน ขนพื้นตัว หน้าคอ หน้าท้อง ใต้ปีกสีแดงตลอด ขนพัด ขนกะลวยสีแดง ขนสร้อยคอค
สร้อยปีก สร้อยหลังก้านขนแดง เรียกว่า แดงหมดทั้งตัว กิริยาท่าทาง ไก่แดงเป็นสกุลเดียวกับไก่
ทองแดง ไก่กรวด มองไกลๆ ดูคล้ายๆ กัน เป็นไก่สกุลสูงอีกชนิดหนึ่ง ท่าทางสง่างาม มีชั้นเชิงหลาย
กระบวนท่า

ไก่นกแดงหางแดงพันธุ์แท้แต่โบราณมีอยู่ 4 สายพันธุ์

1) ไก่แดงขาด เป็นสีแดงเข้มหรือแดงแก่ดั่งสีขาด ขนพื้นตัวตั้งแต่หน้าคอ หน้าอก ท้อง ใต้
ปีก ใต้ก้น เป็นสีแดงเข้ม ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวยสีแดงเข้มเหมือนสีพื้นตัว ขนสร้อยคอค สร้อยปีก
สร้อยหลัง และขนปิดหูเป็นสีแดงเข้มสดใสเป็นมัน ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง ตาสีแดง

2) ไก่แดงทับทิม เป็นสีแดงสดใส สีส่อนกว่าสีแดงขาดคล้ายทองแดงใหญ่ ขนพื้นตัวตั้งแต่
หน้าคอถึงใต้ท้อง ใต้ปีก ใต้ก้นเป็นสีแดง ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวยสีแดงแบบขนพื้นตัว ขนสร้อยคอค
สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหูเป็นสีแดง สดใสขึ้นเงา ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง

3) ไก่แดงเพลิง หรือบางแห่งเรียกแดงตะวัน เป็นสีแดงอ่อนกว่าแดงทับทิมออกไปทางสี
แสด หรือแดงอมเหลือง ขนพื้นตัวตั้งแต่หน้าคอถึงใต้ก้นเป็นสีแดง ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวย สีแดง
แบบขนพื้นตัว ขนสร้อยคอค สร้อยหลัง ขนปิดหูสีแดงเพลิง ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง ตาสีแดง

4) ไก่แดงนาก เป็นสีแดงคล้ำๆ แบบสีตัวนาก ขนพื้นตัวตั้งแต่หน้าคอ หน้าอกถึงใต้ก้นเป็น
สีแดงนาก ขนปีก ขนหางพัด หางกะลวยสีแดง ปาก แข็ง เล็บ เดือยสีเหลืองอมแดง ขนสร้อยคอค สร้อยปีก
สร้อยหลัง ขนปิดหูเป็นสีแดงออกมัน ตาสีแดง

ไก่นกแดงที่พบในปัจจุบัน มักจะกลายพันธุ์เป็นพวกแดงหางขาว ก้านหางไม่แดง ตาไม่แดง

ไก่นกแดงหางแดงเพศเมียหรือแม่พันธุ์

ขนพื้นตัว หน้าคอ หน้าอก ใต้ท้อง ใต้ปีก สีแดง ขนหาง หางพัด หางกะลวย สีแดงก้าน
หางแดง ขนหลัง ขนสันหลังสีแดงเข้มกว่าขนพื้นตัวเล็กน้อย ขนคอเหนือ ขนหลังแต่ปลายสร้อยขนจะมี
ขลิบแดงเป็นมันตามเขตสีตัวผู้ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง ตาสีแดงเหมือนตัวผู้

1.3.6 อุดมทัศนีย์ ไก่นกกรดหางดำ

ไก่นกกรดเป็นไก่สวยงามอีกพันธุ์หนึ่ง ทำทางยืนเด่นสง่าผ่าเผย ชั้นเชิงดี มักมีแข้งเปล่าเป็น
ไก่นกดุตันไม่กลัวใคร

ไก่นกกรดเป็นไก่พันธุ์แท้แต่โบราณ แต่ครั้งอยุธยาโตงตึงเมื่อครั้งฉลองกรุงหงสาวดี จัดให้มี
การชนไก่หน้าพระที่นั่งบุเรงนอง สมเด็จพระนเรศวรยังทรงพำนักอยู่พม่า โปรดให้พระน้องยาเธอ สมเด็จพระ
พระเอกาทศรถนำไก่กรดไปชนหน้าพระที่นั่ง ได้ชนะไก่พม่าและได้อยู่เป็นพ่อพันธุ์สืบทอดในประเทศพม่า
จนถึงปัจจุบัน

แหล่งกำเนิด ไก่นกกรดมีแหล่งกำเนิดอยู่ทั่วไป ไก่เก่ง ไก่ดั่งจะมีอยู่ทั่วไป ไก่เก่ง ไก่ดั่งจะ
มีอยู่แถวๆ นครสวรรค์ ราชบุรี เพชรบุรี นครปฐม กาญจนบุรี พิจิตร สุพรรณบุรี เพชรบูรณ์ ฯลฯ

ประเภท ไก่นกกรดเป็นไก่ขนาดกลาง ตัวผู้น้ำหนักโดยเฉลี่ยประมาณ 3.0-3.5 กิโลกรัม ตัว
เมียประมาณ 2.5-3.0 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่และลูกเจี๊ยบ เปลือกไข่สีน้ำตาลแดง ลูกเจี๊ยบแดงลาย ลูกหมูป่า หรือลาย
กระดิก ปาก แข็ง เล็บ เดือยสีเหลืองอมแดง ขนหัวสีแดง

ลักษณะประจำพันธุ์

รูปร่างลักษณะ ไก่นกกรดเป็นไก่รูปทรงงดงามอีกพันธุ์หนึ่ง รูปร่างสูงโปร่งทรงหงส์ ไหล่
กว้าง หลังยาว ปีกใหญ่ยาวเสมอ หางยาวเป็นพลุจิบหรือพอนข้าว ปั้นขาใหญ่ คอยาว ปากใหญ่ ปลายจุ่มสี
เหลืองอมแดงรับกับเล็บและเดือย

จุมูก จุมูกกว้าง ฝ่าปิดจุมูกเรียบ รูจุมูกกว้าง มีสีเดียวกับปาก

หงอน เป็นหงอนหิน 3 แฉก ผิวหงอนบางเรียบ หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอน
กอด

หู-ตุ้มหู ขนปิดหู สีแดงแบบสร้อย ตุ้มหูตั้งติดกับหน้า ดูกระชับไม่หย่อนยาน

เหนียง เหนียงตั้งติดกับคาง ไม่หย่อนยาน สีแดงสดใสเหมือนหงอน

กะโหลก กะโหลกหัวยาว 2 ตอน มีรอยไขหัวชัดเจน คอยาวใหญ่ โคนงอนเดี่ยวแบบคอม้า
เล็บ กระดุกปล้องคอชัดเจน ขนสร้อยคอขึ้นเป็นระเบียบ

ปีกยาวใหญ่ ไม่วิว เป็นลอนเดี่ยว สร้อยหัวปีกสีแดงเป็นมัน กลางปีกสีแดงแบบพื้นตัว สี
ขนปลายปีกสีแดงน้ำตาลแบบสีปีกแมลงสาบ ขั้วหางใหญ่ หางพัดตก เรียงเป็นระเบียบ สีดำ หางกะลวย
ดกยาวสีดำ หางเป็นลักษณะพอนข้าวหรือพลุจิบ

ข้างขา แข็งเล็ก เรียวกลม สีเหลืองอมแดง สีรับกับปากและเดือย เกล็ดข้างเรียงเป็นระเบียบ สีเดียวกับปาก มักมีเกล็ดพิฆาตสีเดียวกับข้าง

เดือย เดือยเป็นเดือยงาช้าง หรือเดือยลูกปืนสีเดียวกับข้างและปาก

ขน ขนพื้นตัวสีดำ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง รัย้าสีแดงอมน้ำตาลเข้มแบบสีแมลงสาบ

กิริยาท่าทาง ไก่กกรดเป็นไก่สวยงามอีกพันธุ์หนึ่ง ท่าทางยืนเด่น สง่าผ่าเผย ขนเชิงดี มักมีแข้งเปล่าเป็นไก่ชนดุดัน ไม่กลัวใคร

ไก่กกรดแบ่งได้ตามเฉดสีถึง 4 ชนิด คือ

1) ไก่กกรดแดง ขนพื้นตัวสีดำ ขนหางพัด หางกะลวยสีดำ ขนปีกสีแดง ปลายปีกสีน้ำตาลเข้มแบบสีแมลงสาบ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหู สีน้ำตาลอมแดง ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง ตาสีแดง ไก่กกรดแดงเป็นที่นิยมกันมาก

2) ไก่กกรดดำ ขนพื้นตัวสีดำ ขนหางพัด หางกะลวยสีดำ ขนปีกสีแดง ปลายปีกสีน้ำตาลเข้มแบบสีแมลงสาบ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหูเป็นสีน้ำตาลอมดำคล้ายๆ สีประดู่แสดดำ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง ตาสีแดงเข้มอมดำ

3) ไก่กกรดเหลือง ขนพื้นตัวสีดำ ปลายปีกสีแมลงสาบเช่นเดียวกับตัวอื่นๆ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหูสีเหลืองอมดำอมน้ำตาล ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง

4) ไก่กกรดกะปูด หรือบางคนเรียกกกรดนาถ กกรดลายตอนเล็กจะมีลายดำอยู่ที่ปีก ขนพื้นตัวสีดำ ขนพัดขนกะลวยสีดำ ขนปีกสีเหมือนแมลงสาบ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหู สีแดงอมดำอมน้ำตาลแบบสีตัวนาถ หรือนกกะปูด

ไก่กกรดตัวเมียหรือแม่พันธุ์

ขนพื้นตัวสีน้ำตาลแบบสีกาบอ้อย ขนสั้นหรือสร้อยคอสีน้ำตาล ขนปีก ขนหลัง สีน้ำตาล ขนปลายปีกจะมีสีน้ำตาลเข้มแบบสีแมลงสาบ ขนหางพัดสีดำ ปาก แข็ง เล็บ เดือย สีเหลืองอมแดง ขนปิดหูสีน้ำตาล ตาสีเหลืองอมแดง จะเป็นกรดเฉดสีอะไรให้สังเกตดูที่สร้อยคอ จะเป็นขลิบสีเหมือนขนสร้อยตัวผู้

1.3.7 อุดมทัศน์ย์ ไก่พันธุ์ทองแดงหางดำ

สายพันธุ์ ไก่ทองแดงเป็นไก่พันธุ์แท้แต่โบราณ ทราบได้สมัยอยุธยาตอนฉลองกรุงหงสาวดี จัดให้มีการชนไก่หน้าพระที่นั่งพระเจ้าบุเรงนอง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชครั้งยังทรงพำนักอยู่หงสาวดี ครั้งนั้นด้วย ไก่ทองแดงหางดำได้ไปสร้างชื่อเสียงเอาชนะไก่มาอย่างง่ายดาย

แหล่งกำเนิด ไก่ทองแดงหางดำ มีแหล่งกำเนิดอยู่ทั่วไป ไก่ดังในอดีตที่เพชรบุรี ราชบุรี อยุธยา ชลบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร เพชรบูรณ์ เป็นต้น

ประเภท ไก่ทองแดงหางดำ เป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนัก โดยเฉลี่ยตัวผู้ประมาณ 3.0-3.5 กิโลกรัม ตัวเมีย 2.5-3.0 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่และลูกเจี๊ยบ

เปลือกไข่สีน้ำตาลอมแดง ลูกเจี๊ยบสีแดง ทั้งตัวแบบไก่โร้ด ไอแลนด์แดง ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีเหลือง อมแดง ตาสีแดงอ่อน

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์

รูปร่างลักษณะ ไก่ทองแดงหางดำมีรูปร่างทะมัดทะแมง ทรงหัวปลีกล้วย ช่วงไหล่กว้าง ออกเป็นมัด มีกล้ามเนื้อลำตัวยาวจับกลม 2 ท่อน ไหล่หน้าใหญ่ ขันท้ายโต ปั้นขาใหญ่แข็งแรง หางดกยาวเป็นพอนข้าวหรือแบบหางม้า

ปากใหญ่แบบปากนกกา ปลายปากงุ้มเล็กน้อย ปากมีร่องน้ำทั้ง 2 ข้าง ปากสีเหลืองอมแดง

จุมก แบนราบสีเดียวกับปาก รูจุมกกว้าง แคมหรือฝาปิดจุมกสีเดียวกับปาก ตา ขอบตาเป็นรูปรวงรี มีขอบตา 2 ชั้น ดวงตาสีแดง มีประกายแจ่มใส คิ้วขอบตานูนรับกับตา

หงอน หงอนเป็นหงอนหิน 3 แฉก ผิวหงอนเรียบสีแดงสดใส ตุ่มหู ตุ่มหูติดติดกับหูมีสีแดงเหมือนหงอน รูหูมีขนสีแดงปิด เหนียง เหนียงรัดกลมกลิ้งติดกับคาง บางตัวอาจจะมีเหนียงแลบออกมาเล็กน้อย สีแดงสดใสแบบหงอนและตุ่มหู กะโหลกใหญ่และยาวเป็น 2 ตอน ส่วนหน้าเล็กกว่าส่วนท้าย

คอใหญ่ยาวโค้งไปข้างหน้าแบบคอม้า กระดูกปล้องคอชิดแน่นรับกับไหล่ ขนคอขึ้นเป็นระเบียบ สีเดียวกับขนหลัง ขนสร้อยคอยาวประป่า

ปีก ปีกใหญ่ยาวและแน่น ขนปีกเรียงเป็นระเบียบ ไม่มีช่องโหว่ ขนไขปีกจะมีสีดำแน่น ขนปีกในสีแดงเหมือนขนพื้นตัว

ตะเกียบ แข็งหนาและตรง หางพัดปลายมนกลม สีดำยาวไม่ต่ำกว่า 1 คืบ หางกะลวยเส้นเล็กกว่าหางพัด ปลายแหลมยาวไม่ต่ำกว่า 1 ฟุต หางกะลวยดกเป็นพอนข้าวหรือแบบหางม้า กระเบนหางใหญ่ชิดกับกระดูกสันหลัง กระจุกน้ำมันใหญ่มีอันเดียว

แข้งขา ปั้นขาใหญ่ลำสัน มีขนสีแดงขึ้นเต็มถึงข้อขา แข้งสีเหลืองอมแดง แข้งกลมแบบลำหวายหรือลำเทียน

เกล็ดเป็นเกล็ดพัดใหญ่ๆ เรียงเป็นระเบียบ 2-3 แถว สีเดียวกับแข้ง มักมีเกล็ดสำคัญ เช่น เสือซ่อนเล็บ เหน็บโน ไชบาดาล ผลาญศัตรูหรือเกล็ดอื่นๆ ในไก่ตัวดี

นิ้ว-เล็บ นิ้วกลมยาวเรียบแบบเล่มเทียน เล็บและเกล็ดสีเดียวกับแข้ง มักมีเกล็ดนิ้วแตกเป็นเกล็ดพิฆาต เล็บเรียวแหลม จุมกเล็บแน่น เดือยเป็นเดือยขนมนหรืองาช้าง สีเดียวกับแข้งและเกล็ด

ขนพ่นตัวตั้งแต่หน้าคอ หน้าอก ใต้ปีก ใต้ท้อง จะมีสีแดง ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ระบายขนปิดหู จะมีสีแดงเป็นมัน ขนไขปีก ขนหางพัด หางกะลวย

กิริยาท่าทาง ไก่ทองแดงหางดำเป็นไก่ที่มีกิริยาท่าทางองอาจ ทะมัดทะแมง แบบไก่ประดู่หางดำ จะยืน เดิน วิ่ง ขน ดูคล่องแคล่วแข็งแรง จะยืนกระพือปีกตลอดเวลา เมื่อพบไก่อื่นๆจะแสดงท่าอาการต่อสู้เสมอ ไก่ทองแดงเป็นไก่ชนเชิงหลัก มัดตั้ง กอดคุมตีบน ตีเท้าป่าเป็นส่วนใหญ่

ไก่ทองแดงหางดำแบ่งตามเกณฑ์ได้ 4 ชนิด คือ

- 1) ไก่ทองแดงใหญ่ ขนพ่นตัวและขนสร้อยจะสีเข้มแดงอมดำ ปาก แข็ง เล็บ เดียวสีเหลืองอมดำ ตาแดง ไก่ทองแดงใหญ่บางแห่งเรียกไก่ทับทิม
- 2) ไก่ทองแดงตะเกาทอง ขนพ่นตัวและขนสร้อยจะสีออกเหลืองส้มแบบไก่ตะเกา หรือสีแบบ สีทองคำแดง ปาก แข็ง เล็บ เดียว จะสีเหลืองอมแดง ตาเหลืองอมแดง
- 3) ไก่ทองแดงแข้งเขียวตาลาย ขนพ่นตัว ขนสร้อยจะสีเข้มอมดำคล้ายๆ แดงใหญ่ แต่ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีเขียวอมดำ ตาลายแดงดำ
- 4) ไก่ทองแดงอ่อนหรือสีปูนแห้ง ขนพ่นตัว ขนสร้อย จะสีแดงซีดๆ แดงอ่อนๆ ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีเขียวอมดำ ตาลายสีดำ

ไก่ทองแดงหางดำเพศเมียหรือแม่พันธุ์

- 1) ขนพ่นตัวด้านล่าง หน้าคอ หน้าอก ใต้ปีก ใต้ท้อง กั้นสีแดง
- 2) ขนคอ ขนหลัง ขนปีก สีแดงแก่กว่าขนพ่นตัวเล็กน้อย
- 3) ขนสร้อยคอ จะมีสีแดงขลิบออกมาเล็กน้อยตามเกณฑ์แต่ละชนิด ขนปิดหูสีแดง
- 4) ขนไขปีก ขนหางพัดสีดำ ขนทับหางสีแดง
- 5) ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีเหลืองอมแดง จะเข้มหรืออ่อนตามเกณฑ์พันธุ์ ตาสีแดง
- 6) ไก่ทองแดงเพศเมียจะเป็นไก่ทรงรูปลึกลับ้วย ไหล่หน้าจะใหญ่ ท้ายจะมนกลม กระโปร่งหางจะรัดและยาวแบบตัวผู้

1.3.8 อุดมทัศน์ย์ ไก่ประดู่เลาหางขาว

แหล่งกำเนิด ไก่ประดู่เลาหางขาวมีแหล่งกำเนิดแถบพระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี สุพรรณบุรี สิงห์บุรี กำแพงเพชร มินบุรี หนองจอก สุโขทัย ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช

ประเภท เป็นไก่ชนขนาดกลาง ตัวผู้น้ำหนัก 3.00-4.00 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 2.50-3.00 กิโลกรัม

สีของเปลือกไข่ เปลือกไข่สีน้ำตาลอ่อน สีของลูกเจี๊ยบ ขนหัว ขนคอยาว ขนหลังดำ ปีกในสีดำ ปีกนอกสีขาว หน้าคอและหน้าท้องสีขาว

ประวัติความเป็นมา ยังไม่ทราบแน่ชัดว่ามีความเป็นมาอย่างไร พัฒนาจากไก่สายพันธุ์ใด ในประวัติศาสตร์หรือการบันทึกยังไม่พบการเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญท่านใดในประวัติศาสตร์

ลักษณะเด่นประจำเพศผู้

รูปร่างลักษณะ เป็นไก่อูปร่างแบบทรงหงส์ ลำตัวยาว ไหล่ยก หางดก ยาวเป็นฟอนข้าว
เดินยืนท่าทางสง่างาม แข็งกลมแบบลำห้วย หน้ากลมยาวแบบหน้านก

ใบหน้า กลมกลึงแบบหน้านกเหยี่ยว เหนียงคางรัด

ปากใหญ่ ปลายปากงุ้มสีน้ำตาลอมเหลืองเล็กน้อย ปากมีร่องน้ำลึกทั้ง 2 ข้างสีน้ำตาลอ่อน
จุมกแบนราบสีเดียวกับปาก รุจุมกกว้าง สันจุมกเรียบ สีเดียวกับปาก

ขอบตา เป็นรูปวงรีแบบตาวัว ขอบตา 2 ชั้น นัยน์ตาดำ ตารอบนอกสีเหลืองแก่แบบสีโพล
เส้นเลือดสีแดงชัดเจน

หงอน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนกอดกระหม่อม หงอนสีแดงสด พื้นหงอน
เรียบ ตุ่มหูสีแดงเหมือนหงอน ขนปิดรูหูสีประดู่เลา เหมือนขนสร้อย เหนียงเล็กสีแดงหงอนรัดติดกับคาง

กะโหลก กะโหลกยาวกลมเป็น 2 ตอน ตอนหน้าเล็ก ตอนหลังใหญ่กว่า

คอยาวใหญ่โค้งแบบค่อม้า กระดุกปล้องคอชิดร่องคอ ขนสร้อยคอขึ้นดกเป็นระเบียบ
สีประดู่เลา

ปีกยาวใหญ่ จรดกัน ขนปีกท่อนในขาวปนดำ ปีกท่อนนอกไขปีกขาว ปีกท่อนในไขปีกขาว
ปนดำ ปีกแน่นไม่เป็นร่องโหว่

ตะเกียบแข็งตรง ท้องแฟบรับกับตะเกียบ

หางยาวดก เรียงเป็นระเบียบสีขาวปนดำ หางพัดดำปลายขาว หางกะลวยคู่กลางสีขา
วปลอด คู่อื่นๆ สีขาวปลายดำ หางดกยาวเป็นฟอนข้าว ก้านหางสีเดียวกับขน

ป็นขาใหญ่ห่างจากกัน ข้อขามั่นคง ขนป็นขาสีดำ แข็งเป็นรูปลำเทียนหรือลำห้วย

เกล็ดแข็ง 2 แถว เป็นระเบียบ นิ้วเรียวยาว แข็งสีเดียวกับปาก เกล็ด เกล็ดนิ้ว เกล็ดแข็ง
เรียงเป็นระเบียบสีเดียวกับปาก

นิ้วเรียวยาวเป็นลำเทียน ข้อนิ้วมีท้องปลิงนา

เดือยเป็นเดือยแบบลูกปืนหรือแบบงาช้าง แข็งแรงมั่นคง

ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีกหางพัดสีขาปนดำ ขนกะลวยคู่กลางสีขา คู่อื่นๆ สีขาปนดำ
ขนสร้อยคอ สร้อยปีก และสร้อยหลัง สีประดู่เลา คือ โคนสร้อยสีขา ปลายสร้อยสีประดู่

เล็บมั่นคงแข็งแรง สีเดียวกับเกล็ด แข็งและปาก สร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีประดู่
เลา คือ ขนสร้อยท่อนล่างสีขา ท่อนปลายสีประดู่

กระปุกน้ำมัน เป็นกระปุกใหญ่ปลายเดี่ยว

ไก่อูประดู่เลาหางขาว มี 4 เจดสี คือ

1) ประดู่เลาใหญ่ หรือเรียกอีกชื่อว่าใหญ่พระเจ้า 5 องค์ ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหางเปิด
สีดำแซมขาว ขนหางกะลวยคู่กลางสีขาปลอด คู่อื่นๆ สีขาปนดำที่หัว หัวปีก ข้อขา มีสีกระขาว ขน

สร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังระย้า โคนสร้อยสีขาวย ปลายสร้อยสีเมลิ้มมะขามแก่ ปาก แข้ง เล็บ เตื่อย สีนํ้าตาล ตาสีไพล

2) ไก่ประคูดุเลาเล็ก ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหางพัด สีดำแซมขาว ขนหางกะลวยคูกกลางสีขาวยตลอด คู่อื่นๆ สีขาวยปลายดำ ขนสร้อยคอ สร้อยหลังระย้า โคนขนสีขาวย ปลายขนสีเมลิ้มมะขามแก่ ไม่มีหย่อมกระ ปาก แข้ง เล็บ เตื่อย สีนํ้าตาล ตาสีไพล

3) ไก่ประคูดุเลาแดง ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหางพัด สีดำแซมขาว ขนหางกะลวยคูกกลางสีขาวย คู่อื่นๆ สีขาวยปลายดำ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังระย้า โคนสร้อยสีขาวย ปลายสร้อยสีประคูดุแดง ปาก แข้ง เล็บ เตื่อย สีนํ้าตาล ตาสีไพลหรือสีส้ม

4) ไก่ประคูดุเลาดำ ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีก ขนหางพัดสีดำแซมขาว ขนหางกะลวยคูกกลางสีขาวยตลอด คู่อื่นๆ สีขาวยปลายดำ ปาก แข้ง เล็บ เตื่อย สีนํ้าตาล ตาสีไพล ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง โคนสร้อยสีขาวย ปลายสร้อยสีคล้ำเข้มแบบเขียวประคูดุ

1.3.9 อุดมทัศนีย์ พันธุ์ไก่ลายหางขาว

แหล่งกำเนิด ไก่ดี ไก่ดั่ง ครั้งโบราณเป็นไก่เขตภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ในภาคอีสาน ขอนแก่น มหาสารคาม ในภาคกลางและภาคใต้จะพบอยู่ทั่วไป เช่น เพชรบุรี สุพรรณบุรี อยุธยา และนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ประเภท ไก่ลายหางขาวเป็นไก่พันธุ์สายพันธุ์ไก่นอน ตัวผู้น้ำหนัก 3.00-4.00 กิโลกรัม ตัวเมียหนัก 2.5-3.0 กิโลกรัม

สีเปลือกไข่ ไก่ลายหางขาว ไข่สีขาวอมนํ้าตาลที่เรียกว่าสีไข่ไก่ ลูกเจี๊ยบสีตามอๆ หน้าอกขาว หัวจะมีจุดขาว ตา ปาก แข้ง เล็บ เตื่อย สีขาวอมเหลือง

ประวัติความเป็นมา ไก่ลายหางขาว เป็นไก่พันธุ์แท้แต่โบราณครั้งสมัยสุโขทัย จัดเป็นไก่เก่ง ทางภาคเหนือที่เราเรียกกันว่า ไก่เบี้ยหรือไก่ข่อย ในสมัยกรุงสุโขทัย พ่อขุนเม็งราย พระสหาย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงโปรดไก่เบี้ย ไก่ข่อย หรือไก่ลายหางขาวมาก เคยชนกับไก่ประคูดุผสมดำหางดำของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งไก่ลายปัจจุบันมีอยู่ทุกๆ ไป สีคล้ายๆ กับไก่บาร์พลิมัทหรือคองฝรั่ง ซึ่งเป็นไก่พันธุ์เนื้อพันธุ์ไข่แต่ของไทยเป็นไก่พันธุ์ไก่นอน

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์

รูปร่างลักษณะ ไก่ลายหางขาวเพศผู้ขนพื้นตัวลายตลอดขนปีก ขนหาง พัดลายเหมือนขนพื้นเมือง ขนหางกะลวยสีขาวย ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลังสีลาย ตา ปาก แข้ง เล็บ เตื่อย สีขาวอมเหลืองหรือขาวงาช้าง

ใบหน้า ใบหน้ากลมแบบหน้านกเหยี่ยว เหนียงคางรัด

ปาก ปากใหญ่ ปลายปากงุ้มสีขาวอมเหลือง ปากมีร่องน้ำลึกทั้ง 2 ข้าง

จมูก จมูกแบบราบ สีเดียวกับปาก รูจมูกกว้าง สันจมูกเรียบ

ตา ขอบตาเป็นรูปวงรีแบบตาวัว ขอบตา 2 ชั้น ลูกตากกลางดำ ตารอบนอกสีเหลือง เส้นเลือดสีแดงชัดเจน

หงอน หงอนเล็กเป็นหงอนหิน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนกอดกระหม่อม หงอนสีแดงสด พื้นหงอนเรียบ

คุ่มหู ขนปัดรูมีลายเหมือนสร้อย เหนียงเล็กรัดติดกับคางสีแดงเหมือนหงอน

กะโหลก กะโหลกยาวกลมเป็น 2 ตอน ตอนหน้าเล็ก ตอนหลังใหญ่กว่า

คอ คอยาวใหญ่โค้งแบบคอม้า กระดูกปล้อง คอชิดร่องคอ

ขน ขนสร้อยคอขึ้นดกเป็นระเบียบ ปีกลาย สร้อยคอ สร้อยปีกส่วนหลังลาย

ตะเกียบกันแข้ง หน้าและตรงขีด

หาง หางยาวดกเรียงเป็นระเบียบ หางพัดลายเหมือนพื้นตัว หางกะลวยคู่กลางสีขาवलอดคู่อื่นๆ สีขาवलายลาย

ขา ข้นขาใหญ่ห่างจากกัน ข้อขามั่นคง ขนข้นขาลาย เป็นแข้งรูปลำเทียนหรือลำหวาย สีเดียวกับปาก เกล็ดนิ้ว เกล็ดแข้ง เรียงเป็นระเบียบ สีเดียวกับปาก

นิ้ว เรียงยาวเป็นลำเทียน ขอนี้มีท้องปลิงหนา

เดือย เดือยตรงแกนใหญ่ ปลายโค้งงอไปตามก้อย แข็งแรงมั่นคง สีเดียวกับปาก

ขน ขนพื้นตัวลาย ขนปีกหางพัดลาย ขนกะลวยคู่กลางสีขาवलอดคู่อื่นๆ สีขาवलายลาย เล็บมั่นคง สีเดียวกับเกล็ด แข็งและปาก สร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีลายแตกต่างกันไปตามชนิดสี

กระปุกน้ำมัน เป็นกระปุกใหญ่ ปลายเดี่ยว

ไก่อลายหางขาวมีอยู่ 7 ชนิด

- 1) ลายลูกข้อย ขนสร้อยลายขาวสลับเหลืองและสีลูกข้อยสุก
- 2) ลายลูกหวาย ขนสร้อยลายสีน้ำตาลแบบลูกหวายสุก
- 3) ลายดอกอ้อ ขนสร้อยสีลาย สีเทาอ่อนแบบดอกอ้อ ดอกพง
- 4) ลายข้าวตอก ขนสร้อยลายสีขาवलอดคู่อื่นๆ สีขาवलายลาย
- 5) ลายนกกระทา ขนสร้อยลายสีน้ำตาลแบบสีนกกกระทา
- 6) ลายกาเหว่า ขนสร้อยลายสีน้ำตาลแก่สลับดำ
- 7) ลายเบี้ยว ไก่อลายเบี้ยว ออกขาวปนเทา

ทั้ง 7 ชนิดนี้ถือว่าเป็นไก่อลายหางขาวทั้งหมด ตัวที่นิยมคือ ตัวลายเหลือง ลายขาว ลายน้ำตาล เรียกว่า สีลายข้อย ลายเบี้ยว ลายกาเหว่า นั่นเอง

1.3.10 อุดมทัศน์ย์ พันธุ์ไก่เขียวเลาหางขาว

แหล่งกำเนิด มีแหล่งกำเนิดที่สำคัญอยู่ที่จังหวัดกำแพงเพชร เพชรบุรี สุพรรณบุรี อยุธยา พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และอีกหลายจังหวัดในประเทศไทย

ประเภท เป็นไม้ขนาดกลาง น้ำหนักตัวผู้ โดยเฉลี่ย 3-4 กิโลกรัม ตัวเมีย 2.5-3.0 กิโลกรัม
สีของเปลือกไข่ เปลือกสีขาวอมน้ำตาล ลูกเจี๊ยบหัวขาว หน้าคอ หน้าอกขาว สันหลังดำ
 ปีกในดำ ไซปีกนอกขาว ปาก แข็ง เล็บ เดียว สีขาวอมเหลือง อกน้ำตาล ตาสีขาวอมเหลือง

ประวัติความเป็นมา ไข่เขียวเลาหางขาวเป็นไม้พันธุ์แท้แต่โบราณ ทราบได้ในสมัยอยุธยา
 แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระยาสมุหกลาโหมกำแพงเพชร นิยมไข่เขียวเลาหางขาว และสืบ
 ทอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งชาวกำแพงเพชรได้อนุรักษ์ไว้เป็นไม้ประจำจังหวัด

ลักษณะเด่นประจำพันธุ์ตัวผู้

รูปร่างลักษณะเป็นไม้ทรงปลีกล้วย ใหญ่หนาใหญ่ ลำตัวกลมยาว หางยาวทำทางสง่างาม
 ทะมัดทะแมง

ใบหน้า ใบหน้ากลมกลิ้งแบบหน้านกกา

ปากใหญ่ มีร่องน้ำ 2 ข้าง ปลายปากงุ้มเล็กน้อย ปากสีขาวอมเหลืองหรือขาวงาช้าง

จุมอกแบนราบ สีเดียวกับปาก รุจุมอกกว้าง สันจุมอกเรียบ ขอบตาเป็นรูปวงรีแบบตาวัว

ตา ขอบตา 2 ชั้น ดวงตาสีขาวอมเหลือง ปรกกายตาแจ่มใส

หงอน หงอนเล็กเป็นหงอนหิน หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ท้ายหงอนกอดกระหม่อมสี

แดงสดใส

ตุ้มหู ตุ้มหูสีแดง รัศติดหน้าไม่หย่อนยาน รูหูมีขนขาวดำขึ้นรอบๆ และมีขนเขียวปนขาว
 ปิดรูหู เหนียงรัศติดคาง ไม่หย่อนยาน สีแดงสดใสเหมือนสีหงอน

กะโหลก กะโหลกหัวยาว 2 ตอน มีรอยไขหัวชัดเจนตามธรรมชาติ

คอ คอใหญ่โค้งลอนเดียวแบบค่อม้า คองูเห่า กระดูกปล้องคอชิด ขนคอขึ้นเป็นระเบียบ
 สร้อยคอประป่า

ปีก ยาวใหญ่เป็นลอนเดียว ไม่โหว่ ไม่รั้ว ไม่ห่าง ขนปีกสีดำสนิท สร้อยคอ สร้อยปีกสีเขียว
 เล่า

ตะเกียบกันแข้งหนาและตรงชิด

หางพัดสีดำ หางกะลวยสีขาวปนดำ กะลวยคู่กลางและขาวปลอด คู่อื่นๆ ขาวปลายดำ

ขา ปันขาใหญ่ลำสัน แข็งเรียวกลม มีท้องแข็งนูนและสีขาวอมเหลืองเป็นแข้งรูปลำเทียน
 หรือลำหวาย เกล็ดแข้งเป็นระเบียบสีเดียวกับปาก

เกล็ด เกล็ดนิ้ว เกล็ดแข้งเรียงเป็นระเบียบสีเดียวกับปาก นิ้วเรียวยาวเป็นลำเทียน ขอนิ้วมี
 ท้องปลิงหนา

เดือย เป็นเดือยแบบลูกปืนหรือแบบงาช้าง แข็งแรงมั่นคง

ขน ขนพื้นตัวสีดำ ขนปีกหางพัดสีดำ ขนกะลวยคู่กลางสีขาว คู่อื่นๆ สีขาวปลายดำ

เล็บมั่นคง สีเดียวกับเกล็ดแข้งและปาก

สร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเขียวเลา คือชนสร้อยท่อนล่างสีขาว ท่อนปลายสีเขียว บางชนิดปลายสร้อยขลิบทองหรือมีขนขาวขึ้นแซม หรือปลายสร้อยมีกระจุด

กระปุกน้ำมัน เป็นกระปุกใหญ่ปลายเดี่ยว

ไก่อีเขียวเลาหางขาวพันธุ้แท้แต่โบราณ มี 5 สายพันธุ้

1) ไก่อีเขียวเลาใหญ่พระเจ้า 5 พระองค์ เป็นสุดยอดของไก่อีเขียวเลาหางขาว ศักดิ์ศรีพอกๆ กับไก่อีเหลืองหางขาวพระเจ้า 5 พระองค์ ตัวนี้จัดเป็นพวกเดียวกับไก่อีพระยาสมุทกลาโหมกำแพงเพชร ขนพื้นตัวสีดำ ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเขียวเลา คือชนสร้อยท่อนล่างสีขาว ท่อนปลายสีเขียวอมดำแบบสีแมลงภู่ ขนปีกท่อนในสีดำ ท่อนนอกตอนชายปีกสีขาวแซม หางพัดสีดำ หางกะลวยคู่เอกสีขาว ปลอดภัย คู่อื่นๆ สีขาวปลายดำ ตา ปาก แข้ง เล็บ เดือย สีขาวอมเหลือง ที่หัวปีก 2 ข้างและข้อขา 2 ข้าง มีจุดกระประแบ่งสีขาวอยู่เป็นหย่อมประปราย เรียกพระเจ้า 5 พระองค์ แบบไก่อีเหลืองหางขาวถือว่า เป็นไก่อีสกุลสูงอีกตัวหนึ่ง

2) ไก่อีเขียวเลาเล็กหางขาว รองจากไก่อีเขียวเลาใหญ่หางขาว ขนพื้นสีดำ ขนปีก ขนหางพัด สีดำ หางกะลวยสีขาวปนดำ กะลวยคู่กลางขาพลอด ขนสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง สีเขียวเลาแซม ขาวคือ โคนขนสีขาวปลายเขียว และมีขนขาวขึ้นแซมประปราย ตาสีขาวอมเหลือง ไม่มีหย่อมกระแบ่ง พระเจ้า 5 พระองค์ ปาก แข้ง เล็บ เดือย สีขาวอมเหลืองแบบเขียวเลาใหญ่ ไก่อีเขียวดอกเลาหางขาว รองจากเขียวเลาเล็ก เขียวดอกเลา เขียวดอกเลาหางขาว ลักษณะอื่นๆ เหมือนเลาเล็กหางขาว ต่างกันตรง สีปลายสร้อยเป็นสีเขียวอมน้ำตาล

1.4 การคัดเลือกพันธุ์

1.4.1 การคัดเลือกไก่พื้นเมืองโดยทั่วไป การคัดเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมือง เพื่อให้มีประสิทธิภาพการผลิตที่ดีตรงตามวัตถุประสงค์การเลี้ยงนั้น สิ่งจำเป็นที่ใช้ในการคัดเลือกคือ ลักษณะปรากฏ (phenotypic character) ของไก่พื้นเมืองพันธุ์ต่างว่ามีลักษณะประจำพันธุ์อย่างไร สำหรับไก่พื้นเมืองลักษณะประจำพันธุ์ไม่สามารถระบุได้ถูกต้องชัดเจน เนื่องจากกว่ามีการผสมปะปนกันไป ทำให้การถ่ายทอดลักษณะในชั่วอายุต่างๆ (generation) ไม่แน่นอน เมื่อนำมาเลี้ยงจึงไม่ให้เกิดผลผลิตตรงตามวัตถุประสงค์ การเลี้ยงแม้ว่าไก่พื้นเมืองจะมีมากมายหลายลักษณะ หลายขนาด และหลายสี แต่ผู้เลี้ยงก็สามารถคัดเลือกพันธุ์ที่ดีได้โดยการปฏิบัติดังนี้

1) พ่อพันธุ์ไก่ที่ดีจะต้องมีรูปร่างแข็งแรงและสมบูรณ์ มีน้ำหนักตั้งแต่ 2.5 กิโลกรัมขึ้นไป มีอายุ 9 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี

2) แม่พันธุ์ไก่ที่ดีจะต้องมีรูปร่างสมบูรณ์และแข็งแรง มีน้ำหนักตั้งแต่ 1.5 กิโลกรัมขึ้นไป มีอายุตั้งแต่ 7 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี ให้ไขอย่างน้อยปีละ 4 ชุด ให้ไขอย่างน้อยชุดละ 12 ฟอง ฟักไขออกอย่างน้อยชุดละ 8 ตัว เลี้ยงดูรอดจนโตชุดละ 6 ตัว

3) หมั่นคัดเลือกพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ไก่เสมอ ถ้าแก่เกิน 3 ปี ต้องคัดออก

4) พ่อพันธุ์ 1 ตัวสามารถใช้ผสมหรือคุมฝูงได้ 6-10 ตัว

5) เก็บลูกไก่ที่เกิดจากพ่อแม่พันธุ์ที่ดีไว้ทำพันธุ์รุ่นละ 2-3 ตัว

ซึ่งในการคัดเลือกพันธุ์ไก่ที่ดีไว้ทำพันธุ์จะช่วยให้อายุในฝูงมีขนาดโต ให้ไขตก เลี้ยงลูกดี เลี้ยงดูรอดมาก และลูกโตเร็ว ทำให้ผู้เลี้ยงได้ผลตอบแทนสูง

1.4.2 การคัดเลือกสายพันธุ์ไก่ชน การคัดเลือกสายพันธุ์ไก่ชนโดยทั่วไปพบว่ามีวิธีการต่างๆ ดังนี้

1) การคัดเลือกพ่อพันธุ์ไก่พื้นเมือง

(1) พ่อพันธุ์จะต้องมีอายุอยู่ในช่วง 1-3 ปี ถ้าอายุมากกว่านี้จะเป็นไก่แก่ ซึ่งจะให้ลูกที่ไม่แข็งแรงจนเปราะ หักง่าย เลี้ยงดีไม่ได้ ถึงได้ก็น้อยครั้ง

(2) พ่อพันธุ์จะต้องมีความสง่า

(3) พ่อพันธุ์จะต้องมีน้ำหนักตัวตั้งแต่ 3 กิโลกรัมขึ้นไป เพราะพ่อพันธุ์ที่ตัวโตจะให้ลูกที่ตัวโต

(4) พ่อพันธุ์จะต้องเป็นไก่ที่มีลักษณะเป็นไก่เก่งเข้าตำรา เช่น ยืนสง่า ขาตรง ตาสีปลาหมอตาย มีเกล็ดนิ้วเกล็ดแข้ง เข้าตำราไก่เก่ง

(5) พ่อพันธุ์จะต้องมีความเก่งในลีลาเชิงชน ซึ่งอย่างน้อยต้องเข้าสนามแข่งขันไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง และชนะทุกครั้ง

2) การคัดเลือกแม่พันธุ์ การคัดเลือกแม่พันธุ์จะต้องหาแม่พันธุ์ที่ดี มาจากเหล่าที่ดี รูปร่าง สีสัน หน้าตา แข็งขา ดงงาม นอกจากนั้นยังต้องสืบต่อไปถึงบรรพบุรุษด้วยว่า พ่อ-แม่ ของแม่พันธุ์ นั้นเป็นอย่างไร กล่าวคือ แม่พันธุ์ที่ดีจะต้องเกิดจากแม่ไก่ที่มีลักษณะดี ลงเหล่าให้ลูกดีมาแล้ว ส่วนพ่อของ แม่พันธุ์นั้นจะต้องเป็นไก่ชนที่มีลักษณะดี มีเชิงชั้นในการตีเป็นเลิศ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ จะสามารถ ถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานได้

การเลือกไก่ตัวเมียไว้เป็นแม่พันธุ์ ให้เริ่มเลือกตั้งแต่ตอนที่ไก่เป็นสาวรุ่นๆ อายุประมาณ 4-5 ปี ก่อนออกไข่ เนื่องจากช่วงนี้ไก่จะมีรูปร่างโครงสร้างทางสรีระให้เห็นเด่นชัด และให้เลือกแม่พันธุ์ที่มี ลักษณะดังนี้

(1) หน้าแหลมกลมกลิ้งแบบหน้านก ถ้าได้แบบหน้านกยุง หน้ากา หรือหน้าเหยี่ยวได้ยิ่งดี ตาเรียวยาวไม่ลึก ขอบตา 2 ชั้น ตาสีตามสายพันธุ์ เช่น ตาสีปลาหมอตาย (ขาวอมเหลือง) ตาหินชนวน (ตาดำ) ตาสีไพล จะเป็นไก่ฉลาดและอดทน หอนบางเรียกกอดกระหม่อม ปากแหลมคม มีร่องน้ำ เหง้า ปากใหญ่ ปากสีเดียวกับแข้ง หูรัด เหนียงเล็ก ไม่หย่อนยาน

(2) สีตรงตามสายพันธุ์หรือสีเดียวตลอดทั้งตัว แม่ไก่ควรเลือกขนพื้นสีเดียว เช่น เขียว ดำ แดงจะดี ไม่ควรมีสีต่างหรือสีเปรอะ ขนสร้อยคอมือขลิบตามพันธุ์ เช่น สีประดู่ ก็มีสีประดู่ขลิบที่ขนคอ เหลืองก็มีเหลืองขลิบที่ขนคอ

(3) จะต้องเป็นไก่ที่มีโครงร่างดี จับยาว 2 ท่อน คอดกลาง บานหัว บานท้าย กระจุกอกใหญ่ และไม่คดงอ บั้นท้ายโตแบน หลังยาว บั้นขาใหญ่ คอยาวโค้งแบบคดม้าหรือคองูเห่า กระจุกปล้องคอถี่ และใหญ่ กระจุกน้ำมันเดียว ขั้วหางใหญ่ดกและยาว

(4) แข็งขากลม เล็ก นิ้วกลมยาว เกล็ดเรียงกันเป็นระเบียบ ท้องแข็งเต็ม มีปุ่มเดียว แข็งสีเดียวกัน ไม่ดำต่าง สีแข่งรับกับปาก ถ้ามีเกล็ดพิฆาตด้วยยิ่งดี

(5) กิริยาชั้นเชิง เป็นไก่คล่องแคล้ว ว่องไว สะบัดหัว เล่นสร้อยตลอดเวลา เวลาจับจะจับได้ ยาก พอจับได้แล้วจะเข็งมือ ลองเอามาชนดูเชิง ถ้าเป็นไก่ชนได้ 2 หน้า 2 คอ ตีแมน ตีเจ็บ ตีลำโต ยืนดินดี ก็นำมาเป็นแม่พันธุ์ได้

3) การคัดเลือกและเตรียมพ่อพันธุ์แม่พันธุ์

(1) ไม่ควรเอาไก่คอกเดียวกันมาผสมกัน เพราะจะทำให้เกิดการผสมแบบเลือดชิด ซึ่งจะทำให้ได้ไก่ลักษณะด้อยลงเรื่อยๆ

(2) พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ จะต้องมีความสุขภาพดี ปลอดโรคต่างๆ เช่น โรคคอดอก โรคขี้ขาว เป็นหนอง ที่เท้าหรือที่เรียกว่า “ลงพื้น” หรือโรคอื่นๆ ที่สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรม

(3) ไก่ที่นิสัยไม่ดี เช่น จิกตีลูกไก่หรือไก่ตัวเมียขณะให้อาหาร ไม่ควรรนำมาเป็นพ่อพันธุ์

(4) พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ จะต้องมีความคุ้นเคยกัน ซึ่งทำได้โดยปล่อยพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ไว้ในโรงเรือนเดียวกัน แล้วใช้สุมครอบพ่อพันธุ์เอาไว้รอให้แม่พันธุ์ไปหมอบข้างสุม แล้วจึงปล่อยให้ผสมพันธุ์กัน เพราะเชื่อว่า ถ้าแม่ไก่มีความเต็มใจที่จะผสมพันธุ์ จะทำให้ลูกไก่ที่เกิดมามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

(5) เตรียมโรงเรือนให้มีขนาดกว้างขวาง (ประมาณ 4×4 เมตร) ให้พ่อพันธุ์และแม่พันธุ์อยู่ตามลำพัง และให้เกิดการผสมพันธุ์อย่างเป็นอิสระตามธรรมชาติ จะทำให้พ่อพันธุ์มีความกระตือรือร้นผสมพันธุ์ ซึ่งจะช่วยให้โอกาสที่ไข่จะฟักออกเป็นตัวมีมากขึ้น

4) การคัดเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมือง (ไก่ชน) โดยการสังเกตจากการปล้ำไก่ อย่างไรก็ตามในการคัดเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมืองนอกจากการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์การคัดเลือกและเตรียมพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์แล้ว จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบัน ผู้เลี้ยงไก่ชนส่วนใหญ่ ทำการคัดเลือกไก่เพื่อเป็นไก่ชนโดยสังเกตจากการปล้ำไก่เพื่อพิจารณาเชิงไก่ชน รองลงมาคัดเลือกจากเหล่าก่อนจากนั้น และพิจารณาจากภายนอกดูความสวยงาม

การสังเกตการปล้ำเริ่มจากการนำไก่มาคัดเป็นไก่ชนนั้นจากอายุ 8 เดือนขึ้นไป ก่อนการปล้ำมีการปฏิบัติโดยการอาบน้ำไก่ คือเป็นการเช็ดตัวไก่ด้วยน้ำเปล่า หรือน้ำสมุนไพรอุ่น เช็ดตามใบหน้า ลำตัว แต่ไม่เช็ดปีก และขนหาง (เพราะเชื่อว่าทำให้ขนปีกและขนหางกรอบ) ลงนม ปล้ำเป็นแบบไม่หนัก (เป็นการเอาไก่มาชนกัน) เพราะว่าไก่ เช็ดแข็ง (กลัวการต่อสู้) และถอดใจไม่สู้ จำเป็นต้องค่อยๆ ซ้อมค่อยๆ เช็ด การปล้ำบางครั้งมีการสวมเครื่องป้องกันไม่ว่าเป็นนมปาก หรือการพันเดือยไม่ให้แหลมคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทดสอบความสามารถ ลีลาการตีและชั้นเชิงของไก่ หากตัวไหนชนะ หรือลีลาการชนเข้าตาหรือประทับใจคนเลี้ยงจึงนำมาซังสุมฝึกซ้อม หรือที่เรียกกันว่า “ไก่ซังสุม” หากตัวไหนแพ้เอากลับไปดูแลรักษา และเมื่อหายดีแล้วอาจนำกลับมาทดสอบปล้ำอีกครั้ง หากยังไม่มีพัฒนา ผู้เลี้ยงจึงนำไปเลี้ยงรวมกับไก่บ้านทั่วไปเพื่อขายเนื้อ บางรายเลี้ยงไว้เพื่อเป็นไก่ล่อหรือเป็นไก่ที่เป็นคู่ซ้อมของไก่ชนต่อไป ผู้เลี้ยงไก่ชนบางรายพิจารณาไก่ชนจากลักษณะท่าทางของไก่ที่ปรากฏเห็นด้วยตา เพื่อเอาไปซ้อม อย่างไรก็ตามวิธีคัดเลือกไก่เพื่อใช้เลี้ยงเป็นไก่ชน ที่สำคัญ ผู้เลี้ยงต้องได้สังเกตการปล้ำไก่ก่อน ซึ่งกระบวนการปล้ำถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นการคัดเลือกจากสายพันธุ์ของตัวไก่แล้วยังเป็นการคัดเลือกตัวที่แข็งแรง มีลักษณะการชนที่ดีอีกด้วย

1.4.3 การคัดเลือกไก่พื้นเมืองโดยดูจากลักษณะไก่ตามอุดมทัศนียุ์ไก่ไทย ไก่ตามอุดมทัศนียุ์ไก่ไทย คือ ไก่ที่มีรูปร่างลักษณะโครงสร้างดีได้สัดส่วนและสง่างาม ไม่พบความบกพร่องหรือพิการทางร่างกาย เช่น ปากหัก ปากบิดเบี้ยว ตาบอด ออกไม่คุด ไม่เป็นปราด แข้งไม่ผู้ นิ้วไม่เก เล็บไม่กุด เดือยไม่โคนไม่คุด หงอนไม่รู้ หูไม่กลวง เท้าไม่เป็นหน่อ ร่างกายสมบูรณ์ ไม่เป็นโรค มีน้ำหนักตัวผู้ 3 กิโลกรัม ตัวเมีย 2 กิโลกรัมขึ้นไป โดยมีส่วนประกอบของร่างกายดังตามตำราคือ

1) ใบหน้า แหลมเกลี้ยงเกลากลมกลิ้งแบบหน้านกยูง ประกอบด้วย

(1) ปากจมูก ปากตองสีตามพันธุ์สีเดียวรับกับแข็ง ปากใหญ่แน่นแข็งแรง ปลายจุ่ม ไม่ยาวไม่สั้นเกินไป ปากบนมีร่องน้ำตลอดปาก จมูกกว้างใหญ่ สันจมูกไม่แพบ สีเดียวกับปาก

(2) หูคาง ตุ่มเหนียงรัดกลมกลิ้ง หูไม่กลาง มีขนปิดหูสีตามพันธุ์

(3) ตา ดวงตามีประกายแจ่มใสตรงตามพันธุ์ ขอบตาปิดหูสีตามพันธุ์ลูกตาอยู่ตรงกลางตา มองเห็นเส้นเลือดแดงในตาชัดเจน ตาลูกอยู่ในเบ้าตา คิ้วขนเป็นเส้นขนานโค้งไปมาตามเบ้าตา

(4) หงอน หงอนเล็กฐานหงอนหนา หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง ปลายหงอนยาว กดกอดกระหม่อม ราบเรียบ สีแดงสดใส

(5) กะโหลกศีรษะ หนาบวม ยาวเป็น 2 ตอน ส่วนหน้าเล็กกว่าส่วนท้าย มีรอยไขหัว ตามธรรมชาติ

2) รูปทรง สมส่วนทะมัดทะแมง คอใหญ่ ลำตัวยาว กระดูกใหญ่ ออกผาย ไหล่ผึ่ง ข้อขาใหญ่ ปีกหางยาวสมตัว ประกอบด้วย

(1) ลำตัว ลำตัวจับยาว 2 ท่อน ช่วงกลางกลมคอด ช่วงหน้าอกและตะโพกใหญ่ ช่วงท้องน้อยตะเกียบตรงชิดแข็งยาวเท่ากัน

(2) หน้าอก สีแดงออกกว้างใหญ่คล้ายรูปใบโพธิ์ มีกล้ามเนื้อ ออกผายไหล่ผึ่ง กระดูกอกใหญ่ไม่คด ไม่บุง ยืนยืดอกลักษณะตั้ง

(3) คอ ใหญ่มั่นคง กระดูกปล้องคอชิดแน่น ร่องคอกับไหล่ชิดกัน ขนคอขึ้นเป็นระเบียบเคลื่อนไหวตลอดเวลา

(4) ปีก-หาง ปีกยาวใหญ่ เป็นลอนเดียว สนับปีกหนาแน่น สร้อยปีกสีเดียวกับสร้อยคอหลัง หางพัด หางกะลวยยาวเป็นพอนจำนวนหลายเส้น สีตรงตามพันธุ์ กระเบนหางใหญ่ ขั้วหางชิดกระดูกสันหลัง กระจุกน้ำมันใหญ่มีอันเดียว

(5) แข็ง-ขา แข็งเล็กเรียวกกลมหรือเหลี่ยมแบบลำหวาย แข็งไม่ฟู ไม่มีขน ปั้นขาใหญ่ ลำแบบไม้กระบอง นิ้วยาวเรียวกกลม เกล็ดแข้ง-นิ้วเป็นระเบียบกลมกลืนกันทั้ง 2 ข้าง

3) ขน พิจารณาทั้งขนพื้นและขนสร้อยระยะยาว น้ำขน ความละเอียดอ่อน ความสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสมบูรณ์ของขน ไก่งามเพราะขน แยกได้

(1) สีขน ต้องเป็นไปตามพันธุ์ สีชัดเจนเสมอ สีสร้อยคอ สร้อยปีก สร้อยหลัง ขนปิดหู ต้องเป็นสีเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน สีพื้นตัวต้องเป็นสีเดียวตามพันธุ์

(2) น้ำขน ขนแห้งเป็นมัน ภูน้ำเปียกได้ ไยขนไม่ขาดจากกัน

(3) สร้อยระยะยาว ขนสร้อยต้องเป็นระเบียบจากชายนอกไปทางกะลวย จากสั้นไปยาว เสมอกันทั้ง 2 ข้างๆ ละไม่ต่ำกว่า 7 เส้น ขนกะลวยต้องยาว ก้านแข็งเป็นคู่ๆ หลากๆคู่ สีทางกะลวยต้องเป็นไปตามพันธุ์

4) กิริยาท่าทาง พิจารณาอากัปกิริยา ยืน-เดินวิ่ง-กระพือปีก และเชิงชนเชิงสู้ ดังนี้

(1) ยืน ยืนข้อขาตรง ลำตัวค่อนข้างตรง ปลายหางจรดพื้น ยืนเต็มเท้าเล่นสร้อย ทำทางระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา

(2) ทำเดิน เดินอย่างทำขึ้นและกำนิ้วทั้งหมดฝ่าเท้า ลงแบบนี้ทั้งหมด เดินแบบคน เดินแบบระมัดระวังตัว

(3) ทำวิ่ง วิ่งด้วยปลายนิ้ว อุ้งไม่ติดพื้น ย่อขาโย้ตัว ยึดคอไปข้างหน้าเสมอ

(4) สู้ (อาจดูเชิงชนก็ได้) ไก่จะแสดงอาการสู้ไก่ตัวอื่นไม่หวาดกลัว

5) เกล็ด ถือว่าเป็นของวิเศษของไก่ที่สำคัญคือ เตื่อย เกล็ด นิ้ว เล็บ

(1) เตื่อย เตื่อยตั้งมั่นคง แข็งแรงกระชั้นก้อย โทขนาดนิ้วก้อยไก่ปลายเตื่อยปิดไปตามก้อย สีเดียวกับปากและแข้ง โคนเตื่อยใหญ่ ปลายแหลมคม มีหมอนรองเตื่อยด้านล่างและด้านบน

(2) นิ้ว กลม ยาวเรียว ไม่คดงอ มีเกล็ดแตก เกล็ดเหน็บมาก

(3) เกล็ดหน้า เรียงเป็นระเบียบตั้งแต่ข้อขาถึงเตื่อยหรือโคนนิ้วจะเป็นแถบเดียว กำไล พันลำ 2 แถว ร่องน้ำปิดตลอด จระเข้ขบฟัน 3 แถว พญาครุฑเหน็บตลอด

(4) เกล็ดหลัง เรียงเป็นระเบียบ มีเกล็ดเม็ดข้าวสาร เกล็ดข้าวโพดชัดเจน เกล็ดเต็ม พันและเกล็ดอันขึ้นสูงชัดเจน

(5) เกล็ดพิฆาต มีกากบาทดอกจัน ดาวล้อมเดือน บัวตูมบัวบาน ข้าวตอกแตก เสือซ่อนเล็บ เหน็บนอกเหน็บใน ไชบาดาล ผลาญศัตรู รุ่งเรือง

2. ภูมิปัญญาด้านอาหารไก่พื้นเมือง

2.1 การให้อาหารไก่พื้นเมือง โดยทั่วไปพบว่ามี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

2.1.1 สำหรับเกษตรกรที่เลี้ยงแบบปล่อย มักให้ไก่พื้นเมืองหากินอาหารเองตามธรรมชาติ เช่น ไล่เตียน ปลูก หนอน แมลง เป็นต้น ซึ่งในช่วงฤดูฝนพบว่าอาหารมากนัก อาหารธรรมชาติ อาทิ หนอน แมลง เมล็ดพืช ฯลฯ มีค่อนข้างสมบูรณ์แต่ในฤดูแล้งอาหารธรรมชาติค่อนข้างมีจำนวนจำกัด

2.1.2 สำหรับการเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อยหรือมีเล้าไว้ให้ไก่นอนตอนกลางคือ ส่วนใหญ่จะเสริมอาหาร เช่น ปลายข้าว รำ ข้าวเปลือก เป็นต้น

2.1.3 การเลี้ยงแบบขัง การให้อาหารไก่ไม่ได้ให้ตลอดเวลาเหมือนน้ำ ส่วนมากจะให้อาหารหลัก เช้า เที่ยง เย็น เว้นแต่พวกอาหารปนอาจให้มากกว่า 3 ครั้ง

2.2 วิธีการเลี้ยงโดยการเสริมอาหาร มีส่วนใหญ่ว่ามีวิธีการดังนี้

2.2.1 มีน้ำสะอาดตั้งไว้ให้ไก่กินตลอดวัน และคอยเปลี่ยนน้ำให้ทุกวัน

2.2.2 ให้อาหารผสมทุกเช้าเย็น เพิ่มเติมจากอาหารที่ไก่ได้ปกติ

2.2.3 ให้อาหารไก่หลายๆชนิดผสมกัน เช่น ปลายข้าว รำข้าว ข้าวโพดปน ปลาปน ข้าวเปลือก กากถั่ว กากมะพร้าว หัวอาหารสำเร็จรูปชนิดเม็ดหรือชนิดผง

2.2.4 มีเปลือกหอยปนผสมเกลือปนตั้งทิ้งไว้ให้ไถกินตลอดเวลา

2.2.5 ให้หญ้าสด ใบกระถิน หรือผักสดให้ไถกินทุกวัน

2.2.6 ในฤดูแล้งไถมักจะขาดหญ้ากิน เกษตรกรบางส่วนจะปลูกกระถินไว้บริเวณใกล้คอก แล้วตัดให้ต้นต่ำๆ เพื่อให้ไถจิกได้ถึงหรือคอยตัดให้ไถกิน นอกจากนี้ อาจเพาะข้าวเปลือกหรือถั่วเขียวให้ไถกิน

2.2.7 การใช้หัวอาหารไถสำเร็จรูปผสมลงในรำข้าว หรือปลายข้าวเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด เนื่องจากเกษตรกรสามารถหาซื้อได้ง่ายและผสมได้สะดวก เป็นวิธีที่จะเสริมให้ไถเจริญเติบโตขึ้น

2.2.8 การสังเกตว่าไถได้อาหารอย่างเพียงพอหรือไม่ ให้ความรู้ในระยะแรกที่ให้อาหารไถจะมีการแย่งกันกินอย่างรวดเร็ว ถ้าไถกินอาหารไปเรื่อยและเลิกแย่งกันกินอาหารช้าลง มีการคู้ยเขี่ย แสดงว่าไถกินอาหารเพียงพอแล้ว

ตารางที่ 5.3 อาหารเสริมที่สำคัญสำหรับไถพื้นเมือง

สมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีการให้อาหารเสริม
กล้วยน้ำว้า	กล้วยเป็นอาหารเสริมชั้นดี กินแล้วทำให้ชุ่มคอ ชื่นใจ กินเป็นประจำเป็นยาบำรุงกำลัง และยาอายุวัฒนะ ถ้าเป็นผลดิบๆ จะเป็นยารักษาโรคท้องผูก ท้องเสีย ท้องร่วง	นำผลกล้วยดิบแก่ๆ ปอกเอาเปลือกออก ผานเป็นชิ้นบางๆตากแดดให้แห้ง นำมาบดเป็นผงเก็บบรรจุขวดโหล เมื่อไถไม่สบาย เป็นไข้ เจ็บปวดในกระเพาะอาหารหรือเป็นโรคกระเพาะ ให้เอาผงกล้วยน้ำว้าบดผสมน้ำร้อนอุ่นๆ ให้ดื่มกิน วันละสองหน กินประจำสัก 2-3 วัน อาการเจ็บปวดก็จะบรรเทา เบาหายในที่สุด
แตงกวา	แตงกวาเป็นผลไม้ที่อวบน้ำ และให้พลังงาน เป็นยาเย็นทำให้มีความเอิบอิมผิวพรรณเต่งตึงขึ้น มีพลังขึ้น แข็งแรงขึ้น และรักษาอาการแผลเป็นจะหายดีเป็นปกติเร็วขึ้น	นำผลแตงกวาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ให้กินเป็นประจำก่อนนอน

ตารางที่ 5.3 (ต่อ)

สมุนไพร	สรรพคุณ	วิธีการให้อาหารเสริม
น้ำผึ้งแท้	น้ำผึ้งมีสรรพคุณเป็นยาร้อน รสหอมหวาน ทำให้ไก่แข็งแรง	ใช้ในการผสมยาบำรุงให้กิน หรือให้กินโดยตรงเพื่อ บำรุงร่างกาย แต่ห้ามใช้เมื่อไก่มีอาการป่วย ตัวร้อน
สัตว์เล็กๆ มีประโยชน์ เช่น เชียดหอย จิ้งจก ปลวก	เป็นอาหารเสริมโปรตีน ทำให้ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง กำลังดี	ให้กินเป็นอาหารเสริมจากสัตว์เล็กๆ ร่วมกับอาหารพลังงานปกติ เช่น ข้าวเปลือก
กระดูกไก่เล็กๆ โครงไก่	เป็นอาหารสดที่มาจาก เนื้อสัตว์ที่ดี ได้แคลเซียม จากกระดูกสัตว์	เอามาสับละเอียด ให้ไก่กินสมุนไพรบำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย หรือช่วยย่อย คุมธาตุ ทำให้ระบบการย่อยอาหารเป็นไปได้ด้วยดีมาโซลกลละเอียดเสียก่อน แล้วเอามาผสมกับอาหาร

3. ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพไก่พื้นเมือง

จากการศึกษาภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพไก่พื้นเมือง โดยทั่วไปเป็นการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพไก่พื้นเมือง ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มพบว่าส่วนใหญ่ได้รับความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรจากการบอกเล่าต่อๆ กันมา การแนะนำจากเพื่อนบ้าน และจากเอกสารและสื่อต่างๆ ที่พิมพ์เผยแพร่ทั่วไป นอกจากนี้พบว่าการใช้สมุนไพรมีใช้กันมากในกลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองประเภทไก่ชน ส่วนการเลี้ยงเพื่อวัตถุประสงค์อื่นพบว่ามีความหลากหลายและใช้น้อยหรือใช้สมุนไพรเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาสามารถจำแนกภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพไก่พื้นเมืองได้ 3 กลุ่มคือ

3.1 ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรเพื่อป้องกันและรักษาโรคไก่พื้นเมือง

3.2 ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่ชน จำแนกเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้ 3 กลุ่มย่อยคือ

3.2.1 การใช้สมุนไพรบำรุงร่างกาย เป็นสมุนไพรเพื่อใช้บำรุงร่างกาย ให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีกำลัง และช่วยให้ระบบการย่อยอาหารทำงานดี เลือดลมดี

3.2.2 การใช้สมุนไพรเป็นยาถ่ายแก้ขับในหรือยาถ่ายลู่ หมายถึงยาถ่ายลู่ภายในร่างกายที่ถูกตีมา ถ่ายขับใน เพื่อให้ร่างกายให้หายจากการฟกช้ำดำเขียว (ไม่ใช่ใช้ยาถ่ายพยาธิถ่าย)

3.2.3 การใช้สมุนไพรเพื่อการอาบน้ำไก่ชน เพื่อกำจัดพยาธิภายนอก และทำให้กล้ามเนื้อและหนังไก่แข็งแรง

การใช้สมุนไพรป้องกันและรักษาโรคไ้พื้นเมือง จากการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (การสัมภาษณ์) และทุติยภูมิ (ตำรา หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ต่างๆ) ผู้วิจัยนำมาจัดกลุ่มและหมวดหมู่ ดังตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 การใช้สมุนไพรป้องกันและรักษาโรคไ้พื้นเมือง

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
1. โรคห่า ซึ่งไ้จะเหงา ซึ่มไม่กินอาหาร หน้า ซีด จะมีอาการ ประมาณ 3-4 วันไ้จะ ตาย	บอระเพ็ด	การป้องกันโรค บอระเพ็ด ทูบแช่น้ำให้กินทุกวัน
	1. ผักสาบ 2. เครื่องตดหมา	ใช้ผักสาบและเครื่องตดหมานำมาสับแช่น้ำ ให้ไ้กิน
	มดแดง	ใช้มดแดงขยี้ผสมน้ำให้ไ้กินทั้งรังและตัวมด
	เปลือกอะราง	ใช้เปลือกอะรางทุบและบดแช่น้ำให้ไ้กินก่อนเดือน เมษายน
	ฟ้าทะลายโจร	ฟ้าทะลายโจรบดให้ละเอียดผสมน้ำให้ไ้กิน
	ใบตะไคร้	คั้นใบตะไคร้ผสมกับมดแดงให้ไ้กิน
	น้ำหมักชีวภาพ	ใช้น้ำหมักชีวภาพให้ไ้กิน
2. โรคตาตุม ตาบวม มีน้ำตาไหลตลอดเวลา มองไม่เห็น	ฟ้าทะลายโจร	การป้องกันโรค ใช้ฟ้าทะลายโจรทั้งต้นบดให้ละเอียดผสมน้ำให้ไ้กิน
	1. น้ำหมาก 2. เกลือปน	การรักษา นำหมากเกลือปนไปบดใส่ตาไ้
	เครื่องตำลึง	นำเครื่องตำลึงมาขยี้แล้วเป่ายางตำลึงใส่ตาไ้
	พริก	ใช้พริกเม็ดสุกแดงหักแล้วจิ้มตาไ้
	ไม้ส้อขี้	ใช้ไม้ส้อขี้(เป็นไม้เนื้ออ่อนมีกลิ่นเหม็น เหมือน อุจจาระที่แห้ง) จิ้มตาไ้
3. โรคขาเจ็บ ขาหัก เดินไม่ได้ หรือขาเจ็บ เดินไม่คล่อง	ตะไคร้	การรักษา นำตะไคร้ทุบแล้วใช้มัดขา
	ขมิ้น	ใช้หัวขมิ้นทาแผล

	หญ้าแฝก	ดำหญ้าแฝกผสมน้ำมันงาที่แผล
	1. ขมิ้น 2. ตะไคร้	ดำหัวขมิ้นที่แผลแล้วใช้ใบตะไคร้มัด

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

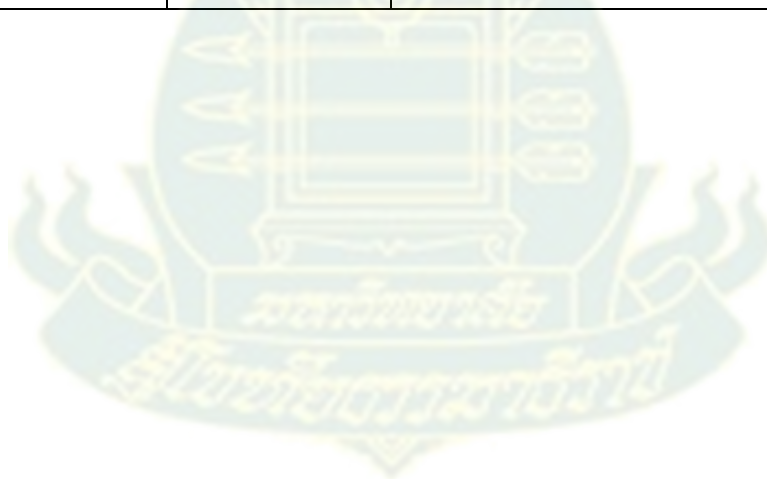
โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
4. หมัดไร ซึ่งมักโรพบตามตัวไก่ ตามคอกไก่ หมัดจะ พบตามใบหน้าของไก่ โดยเฉพาะไก่ที่เรียกว่า ไก่อายุราว 1-2 เดือน ทำให้ไก่ไม่กิน อาหาร เหงาซึม ถ้ามี มากๆทำให้ไก่ตาย	กระเพรา	การป้องกันโรค ใช้ใบกระเพรา(ใบอืดูไท) รองรัง
	ตะไคร้	ใช้ใบตะไคร้รองรัง
	1. สะเดา 2. ตะไคร้หอม	ใช้ใบสะเดาและตะไคร้หอมรองรัง
	1. ยูคาลิปตัส 2. ใบหนาด	การรักษา หมักใบยูคาลิปตัส ใบหนาดและใบน้อยหน่าผสมน้ำ ทิ้งไว้แล้วนำไปฉีดใส่คอกไก่
	ยาฉุน	ตำรับ 2 ใช้ยาฉุนทาบริเวณที่มีหมัด
	น้ำมันก๊าด	ใช้น้ำมันก๊าดทาบริเวณที่มีหมัด
	1. ใบหนาด 2. ตะไคร้ 3. ยาฉุน	ตำใบหนาด ตะไคร้และยาฉุนผสมกับน้ำแล้วกรอง เอาน้ำฉีดพ่นใส่คอกไก่รังไก่
	หนอนตากยาก	ใช้หนอนตากยากตำผสมกับน้ำให้ไก่กินทูลบแช่น้ำฉีดตาม คอก
รากไหล	ใช้รากไหลแดง ทูลบผสมน้ำแล้วทาบริเวณที่มีหมัด	
5. หัวตหน้าบวม ซึ่งจะมีอาการหายใจ เสียงดัง สลัดหน้าบ่อย น้ำตาไหลตลอด แก้ม	หนุมาน	การรักษา ใช้ใบหนุมานประสานกายบดให้ละเอียดผสมน้ำผึ้ง ปั้นให้เป็นลูกกลอน ขนาดพอเหมาะให้ไก่กิน
	ฟ้าทะลายโจร	ใช้ใบฟ้าทะลายโจรผสมกับหนุมานประสานกาย บด

บวม ถ้าไม่รักษาจะ ตายภายใน 3 วัน		ให้ละเอียดและผสมน้ำผึ้ง ปั้นเป็นก้อนให้ไก่กิน
6. ขาอ่อน ขาไม่มีแรงเดิน ไม่ได้(ล้มลุกคลุกคลาน)	1. เปลือกหอย 2. กุ้งฝอย	การรักษา บดเปลือกหอย(น้ำจืดทุกชนิด) ผสมกับกุ้งฝอยให้ไก่ กิน
7. ซีกลาก ถ้าเป็นที่ ผิวหนังจะมีลักษณะขุย ขาว (โดยเฉพาะ บริเวณหน้าไก่)	1. ยาฉุน 2. กระทียม 3. กำมะถัน น้ำมันมะพร้าว	การรักษา ใช้ยาฉุน 1 ส่วน กระทียม 1 ส่วน กำมะถัน 1 ส่วนผสมให้เข้ากับน้ำมันมะพร้าวตั้งไฟเคี่ยวใช้ทา 1 ครั้งวัน 7 วัน(ทาประมาณ 2 ครั้ง)
	น้ำมันละหุ่งหรือ น้ำมันมะพร้าว	ใช้น้ำมันละหุ่งหรือน้ำมันมะพร้าวผสมซีอิ๊วทา
	น้ำมันหมู	ใช้น้ำมันหมูทา

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
7. ซีกลาก (ต่อ)	1. น้ำมันมะพร้าว 2. กำมะถัน เกลือ 3. หัวกระทียม 4. ใบชุมเห็ด	นำกระทียมมาตำกับใบชุมเห็ด ให้ละเอียด เอา กำมะถันและน้ำมันมะพร้าวมาผสม ให้ละลายเข้ากัน ดีแล้วนำไปตากแดดประมาณ 4 ชั่วโมง ใช้แปรงสีฟัน จุ่มยาถูบริเวณที่เป็นกลาก รุ่งขึ้นอีกวันทาซ้ำอีก เมื่อ ทา 2 ครั้งแล้วปล่อยให้แห้ง คอยดูว่าหน้าเป็นขุย ถ้า เห็นว่าเป็นขุย เอาผ้าชุบน้ำบิดให้แห้งถู ตรงที่เป็นขุย สักพักถูออกอีกครั้ง อย่าเพิ่งทาขมิ้น ให้รอเอาไว้อีก 1 วัน คอยดูว่ายังมีสะเก็ดขาวๆ อยู่หรือเปล่า ถ้ามีให้ ถูออกให้หมดแล้วจึงทาขมิ้น
8. พยาธิ ไก่มีอาการผอม หน้า เหลืองซีด	1. หมาก 2. มะขามเปียก 3. น้ำตาลกรวด	การรักษา ใช้หมากแห้งป่น มะขามเปียกและน้ำตาลกรวดอย่าง ละเท่าๆกัน ผสมให้เข้ากันให้ไก่กิน
	1. หมาก	ใช้หมากแห้งป่น มะขามเปียกและน้ำตาลกรวดอย่าง

	2. มะขามเปียก 3. น้ำตาลกรวด 4. บอระเพ็ด	ละเท่าๆกัน ผสมให้เข้ากันให้ไ้กินและตัดบอระเพ็ดเป็นแท่งทูปผสมน้ำผึ้งให้ไ้กิน
	หมาก	หมากอ่อนสับเป็นชิ้นเล็กๆให้ไ้กิน
	1. หมาก 2. น้ำมันหมู	ใช้หมากอ่อนตัดเป็นชิ้นเล็กๆผสมกับน้ำมันหมูให้ไ้กิน
	มะเกลือ	ใช้มะเกลือทูปให้ไ้กิน
	1. ใบกระเพราแดง 2. มะขามเปียก	ใบกระเพราแดง มะขามเปียก ใบมะขามเทศบดให้ละเอียด บั่นเป็นก้อนให้ไ้กิน
9. ซี่ต็อก ไ้จะมีอาการท้องอืดถ่าย ไม่ออก	1. ว่านหางจระเข้ 2. น้ำมันพืช	การรักษา ใช้ว่านหางจระเข้ผสมน้ำมันพืชให้ไ้กินหลังจากหายให้ไ้กินกล้วยน้ำว้า
10. เจ็บตา ตาแดง สีมืด ไม่ขึ้น	เหล้า หอมหัวแดง	การรักษา ใช้น้ำเหล้าผสมสารส้มทาที่ตา หอมหัวแดงผ่าครึ่งแล้วจิ้มตาไ้

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
11. โรคฝีดาษ ไก่อจะมีลักษณะเป็น ตุ่มตามหน้า ตาม ปาก อ้าปากไม่ขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจาก ยุงกัด	ยางคางคก	การรักษา ใช้ยางคางคกทา
	1. ใบตาล 2. ข้าวสารตำ 3. เหล้า	ใช้ใบตาล ข้าวสารตำเข้ากันผสมเหล้าขาว ทาบริเวณ ตุ่ม แผลติดต่อกัน 3 วัน จะตกสะเก็ดแล้วทาซ้ำอีก
	ยางจำปา	ใช้ยางจำปาถู ทา (แกะตุ่มแล้วถู)
12. ชีขาว ไก่อจะมีมูลไก่อจะสีขาว เป็นน้ำ	ข้าวเหนียว	การป้องกันโรค นำข้าวเหนียวแช่น้ำประมาณ 50 นาทีหว่านให้ไก่อกิน ทุกวัน
	บอระเพ็ด	นำบอระเพ็ดมาแช่น้ำให้ไก่อกิน
	ขมิ้นชัน	การรักษา ใช้หัวขมิ้นชันบดผสมรำให้ไก่อกิน
	1. ใบฝรั่ง 2. ข้าวเหนียว	บดใบฝรั่ง ร่วมกับข้าวเหนียวให้ไก่อกิน
	1.ใบตำลึง 2.น้ำซาวข้าว	ใช้ใบตำลึงผสมกับน้ำมวก (น้ำแช่ข้าว น้ำซาวข้าว) ให้ ไก่อกิน
	ลูกตูมกา	ลูกตูมกา (เอาเนื้อและเมล็ดออก) แช่น้ำให้กิน
	ว่านแก้ห้า	ใช้ว่านแก้ห้าฝนผสมน้ำให้ไก่อกิน
13. โรคพาก ไก่อซึม เหงา ตัวแข็ง	หมาก	การรักษา เคี้ยวหมากให้แหลกเป่าใส่ก้านมะละกอพ่นใส่ไก่อ
	เถาหญ้านาง	ใช้เถาหญ้านางคล้องคอไก่อ
14. ไก่อเป็นตาลแห้ง ไก่อจะมีอาการลง เรื่อยๆและจะตายใน ที่สุด ถึงแม้จะกิน อาหารได้ก็ตาม แต่	อาหารเม็ด ข้าวสุกคอลลูกน้ำแกง ไส้เดือน ตัวง จิ้ง โกร่ง	การรักษา ให้นำไก่อมาถ่ายพยาธิเสียก่อน แล้วปล่อยให้ไก่ออยู่ในที่ โล่งแล้วให้กินอาหารเม็ดไก่อชน และให้พวกข้าวสุก คอลลูกน้ำแกงเหลือๆยิ่งดี และที่สำคัญจะต้องหาพวก ไส้เดือน ตัวด้วงอ่อนหรือตัวจิ้งโกร่งให้กิน เช้า-เย็น

นักเลี้ยงไก่ชนก็มีวิธี รักษาให้หายได้		ครึ่งละ 2 ตัวทุกวัน รับรองไก่หายจากโรคตาแห้งได้ แน่นอน
--	--	---

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
15. แก้ฟกซำดำเขียวใน ไก่อชน	เคาน์เตอร์เพน บาล์ม	การรักษา ถ้าไก่ที่ชนมาแล้วตามเนื้อตามตัวมีรอย ให้เอา เคาน์เตอร์เพนบาล์ม ทาตามรอยที่ฟกซำบางๆ เอา นิ้วชี้ขยี้ให้ทั่วบริเวณที่ฟกซำ อย่าใช้ยามากจนเกินไป เพราะเป็นยาร้อน แต่ถ้าใช้บางๆแผลฟกซำของไก่อจะ หายเร็วกว่ายาชนิดอื่นๆ อย่าเอาไปทาที่แข้งของไก่ เป็นอันตราย ถ้าทา เกล็ดของไก่อจะหลุดหมด ทาได้ ตามเนื้อหนังเท่านั้น ส่วนที่เป็นเกล็ดห้ามทา
16. ไก่อเป็นหวัด (ในไก่อชน)	1. หยดอาบน้ำให้ ไก่อ 2. เตรียมยา แซดต้า 3. น้ำมันมะพร้าว 4. ยาخمตราใบห่อ	การรักษา เตรียมน้ำเย็น ขนไก่แยงคอ ผ้าอาบน้ำ เมื่อนำไก่อ มาแล้ว ให้เป่าจุมูก จับไก่อ้าปากมอมดูที่เพดานใน ปากว่ามีน้ำมูกอยู่ที่ เพดานหรือเปล่า ให้เอาขนไก่พัน น้ำมูกที่เพดานออก แล้วเป่าจุมูกไก่อีกครั้งดูว่าจุมูก โล่งหรือยัง เมื่อเห็นว่าจุมูกโล่งดีแล้ว ให้เอาน้ำมัน มะพร้าวหยอดที่จุมูก แล้วเป่าน้ำมันให้ทะลุเพดาน แล้วเป่าอีกครั้ง
	ยาฉุน ดอกมะลิ แห้ง ผิวมะกรูด ตากแห้ง อย่างละ 1ส่วน และ พิมเสน การบูร อย่างละ เล็กน้อย หัวหอมแดง ใบ มะขาม ใบส้มป่อย ขมิ้นผง ดินสอพอง พิมเสน เอามา อย่างละ 1 ส่วน	การรักษา เอาตัวยามารวมเข้าด้วยกัน บดให้ละเอียดเป็นผงเก็บ เอาไว้ในขวด ปิดฝาแน่น เก็บเอาไว้ใช้ได้นานๆ ขนาด การใช้ เอามาใส่ในสำลี ให้ไก่อดม สูดเอาไอระเหยของ ตัวยาเข้าไป โดยเอาอั้งไว้ตรงจุมูกไก่อพอสมควร วัน ละหลายๆครั้ง สรรพคุณ รักษาอาการเป็นหวัดของ ไก่อได้ดีมาก

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
<p>17. ไก่เป็นอมพะนำ</p> <p>เกิดจากการซอมหรือเกิดจากปากขบกัน หรือกาบแตก การรักษาถ้าทำไม่ถูกวิธี อาการก็จะกำเริบมากขึ้นหรือบวมมากขึ้น</p>	<p>อุปกรณ์ที่ใช้มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม้แคะหู 2. ยาทิงเจอร์ 3. ยาเม็ดที่ซิมัยซิน 4. สำลี 5. ยาโปรเคนอย่างฉืด 	<p>การรักษา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เอาไม้แคะหูจุ่มยาทิงเจอร์ แล้วไปแคะปรวดที่เป็นเนื้อขาวๆออกให้หมด 2. ใช้สำลีพันปลายไม้ชุบยาทิงเจอร์แห้งเข้าไปในโพรงที่เป็นอมพะนำเพื่อฆ่าเชื้อ 3. เอาสำลีชุบยาโปรเคนยัดเข้าไปในรูอมพะนำ แต่ต้องปล่อยทางสำลีไหลเอาไว้ 4. เอายาที่ซิมัยซินให้ไก่กิน 1 เม็ด และต้องเปลี่ยนสำลีที่ชุบยาโปรเคน 2 วันต่อครั้ง และสำลีต้องเล็กลงทุกครั้งจนกว่าจะหายสนิท
<p>18. ไก่ที่เป็นปรวดที่หน้าอกและที่หัว</p>	<p>อุปกรณ์ที่ใช้มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ไม้แคะหู 2. ยาทิงเจอร์ 3. ยาเม็ดที่ซิมัยซิน 4. สำลี 5. ยาโปรเคนอย่างฉืด 	<p>การรักษา</p> <p>หน้าอกที่เป็นปรวดหรือไตน้ำ ให้จับดูว่าเป็นไตมากน้อยแค่ไหน ให้เจาะที่เป็นไตได้สุด เจาะรูพอประมาณ เอาไม้แคะหูแคะที่เป็นไตออกให้หมด แล้วหลังจากนั้นก็ รักษาเหมือนกันกับเป็นอมพะนำ แต่ต้องเปลี่ยนสำลีทุกๆวัน และให้กินยาทุกวันจนกว่าจะหาย</p> <p>การรักษา</p> <p>ให้เจาะปรวดต่ำลงมาจากหลัง ห้ามเจาะตรงกลาง เพราะปรวดจะหายยาก และหลังจากนั้นก็ทำการรักษา เหมือนกันกับเป็นอมพะนำ ทำทุกวันจนกว่าจะหายไ้เกิดจากการพองลม</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
<p>19. ไก่เป็นหนอง</p> <p>อาการของไก่ที่เป็นหนอง คือ บริเวณใต้อุ้งเท้าของไก่จะมีลักษณะเป็นก้อนเนื้อแข็งคล้ายตาปลา ถ้าปล่อยทิ้งไว้นานจะทำให้ไก่เดินไม่ถนัด เพราะมันจะบวมขึ้นเรื่อยๆ จนหนองแตก จะทำการรักษาก็หายยาก</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. กระจกบขั่ว 2. เกลือ 3. น้ำกลั่น 1 ลิตร 4. น้ำ 5 ลิตร 5. ปูนขาว 6. สำลือรองใต้อุ้งตีน 7. ผ้าเทปพันสำลือ 8. ทินเนอร์ 9. ไซลิ่ง 	<p>การรักษา</p> <p>ให้เอากระจกบขั่วมาวางกับพื้นดิน เอาเกลือโรยบนกระจกบขั่ว เอาปูนขาวโรยลงบนเกลืออีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้น เอาน้ำกลั่น 1 ลิตรผสมน้ำ 5 ลิตรเทรดลงปูนขาว จนเปียก แล้วเอาไก่ที่เป็นหนองลงไปเดินบนปูนขาวให้น้ำยากัดแผลใต้อุ้งตีน เมื่อน้ำยากัดแผลหมดแล้ว เอาสำลือรองใต้อุ้งตีน เอาผ้าเทปพันสำลือไว้ แล้วหลังจากนั้น เอาน้ำกลั่นผสมกับทินเนอร์แล้วเอาสลิ้งดูดเอาไปฉีดเข้าที่สำลือ ต้องฉีดทุกวัน ถ้าดีขึ้นแล้ว ให้เอาโกเอียะปิดแผลเอาไว้ แล้วเอาพลาสติกปิดทับอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นควรตรวจดูทุกๆ 2 วัน ดูว่าหายเป็นปกติหรือยัง ถ้าหายดีแล้ว อย่าปล่อยให้เดินตื่นเปล่า ควรหารองเท้าใส่ให้ไปพลาจๆ ก่อน จนกว่าอุ้งเท้าจะหนาพอ จึงจะปล่อยได้ เวลาทำการซ่อมต้องเอาสำลือรองอุ้งเท้าแล้วเอาพลาสติกคาดไว้ เพื่อป้องกันเท้าแตกอีก หลังจากทำการซ่อมเสร็จแล้ว ควรตรวจดูอีกครั้งว่ามีอะไร ผิดปกติหรือเปล่า ถ้ามีรอยชำรุดเอาโกเอียะปิดไว้</p>
<p>20. ไก่หน้าซีดในไก่ชน</p>	<p>บอระเพ็ด ปลาป่น หอยขม ของคาว</p>	<p>การรักษา</p> <p>สาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ไก่หน้าขาวหน้าซีดจะเกี่ยวกับเลือดและลำไส้โดยตรงจึงทำให้กินข้าวได้น้อย ระบบการย่อยอาหารไม่ดี ก็ทำให้ไม่มีเม็ดเลือดขาวผลิตเม็ดเลือดแดงได้มากพอก็ทำให้ไก่ขาดเลือด การบำรุงรักษาให้กินปลาป่นเพิ่มโปรตีน บอระเพ็ดเพิ่มความขมในน้ำดื่มร่างกาย และช่วยระบบการย่อยอาหารให้ดีขึ้นก็ทำให้ไก่กินข้าวได้ รวมทั้งให้กินพวกหอยขม ของคาว ก็จะทำให้ไก่ได้กลิ่นคาวเข้าทางจมูกทำให้ไก่อยากกินข้าว แล้วบำรุงด้วยกล้วยเพื่อย่อยง่ายเพิ่มพลังงานให้สูงขึ้น เพราะในกล้วยมีน้ำตาลเพิ่มความร้อนในร่างกาย ไก่หน้าซีดก็ต้อง</p>

		พยายามให้กินข้าวและก็ต้องให้ออกกำลังกายด้วย เพื่อให้ร่างกายได้เคลื่อนไหว เลือดจะได้สูบฉีด
--	--	--

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
<p>21. ไส้ชน อาหารไม่ย่อย ไม่ว่าจะเกิดจากอาหารเป็นพิษหรือระบบภายในทำงานผิดปกติ หากปล่อยทิ้งไว้อาจเกิดอันตรายได้</p>	<p>ยาขม 5 เม็ด ยาแก้ท้องอืด 1 เม็ด</p>	<p>การรักษา งดให้อาหารเด็ดขาด ให้เอาน้ำเช็ดใต้ปีกและใต้ก้น ให้ไก่กินน้ำอย่างเดียว แล้วเอายาขม 5 เม็ด และยาแก้ท้องอืด 1 เม็ด ให้กินพร้อมกันเข้าเย็น แล้วคอยสังเกตดูว่า อาหารย่อยหรือยัง ถ้าอาหารยังไม่ย่อยก็ให้กินแต่น้ำเท่านั้น หลังจากอาหารย่อยแล้ว ห้ามให้อาหารแข็งเป็นข้าวเปลือก ต้องให้กินอาหารที่ละเอียดๆก่อน อย่าให้กินมาก แล้วคอยสังเกตดูว่าขึ้นเป็นปกติหรือเปล่า ถ้าขึ้นเป็นปกติแล้วค่อยให้กินข้าวเปลือกได้เต็มที่</p>
	<p>ดีปลี หนัก 4 ส่วน ชะพลู หนัก 2 ส่วน สะค้าน หนัก 1 ส่วน เหง้าขิงแห้ง หนัก 4 ส่วน กานพลู หนัก 8 ส่วน</p>	<p>การรักษา เอาตัวยาทั้งหมดมาบดให้ละเอียด แล้วเอามาคลุกเคล้า ผสมผสมกับน้ำผึ้งเดือน 5 หรือน้ำผึ้งแท้ ปั้นเป็นเม็ดลูกกลอนขนาดเท่าๆ กับเมล็ดในผลพุทราไทย ผึ่งเอาไว้ให้แห้ง เก็บเอาไว้ในขวด</p>
	<p>เถาหย่านาง เถารางจืด แก่นขามแดง จันทน์แดง จันทน์ขาว เกสรทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 หัวหญ้าแห้ว หมู รากมะนาว ราก ขี้ดมอน รากมะกรูด ราก มะปรางหวาน รากหญ้าคา ใบมะเฟือง ใบเงิน หัวหญ้า ชันภาค สมุนไพรเอามา อย่างละ 1 ส่วน น้ำผึ้ง</p>	<p>ปิดฝาแน่นสนิท เก็บเอาไว้ใช้ได้นานๆ ขนาดรับประทาน ให้ไก่กินครั้งละ 1 เม็ด ก่อนอาหารเช้าและอีก 1 เม็ดก่อนอาหารเย็น สรรพคุณ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ คุมธาตุ ช่วยย่อยได้ดี ระบบการย่อยดี</p>

ตารางที่ 5.4 (ต่อ)

โรค/อาการเจ็บป่วย	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
21. ไข้ชนอาหารไม่ย่อย (ต่อ)	กะเพราทั้ง 2 ว่าน น้ำ กระพังโหม เถา สะค้าน กานพลู อบเชย เหง้าขิงแห้ง ผลมะตูมอ่อน น้ำผึ้ง เอามาอย่างละ 1 ส่วน อาหารครั้งละ 5-6 เม็ด	การรักษา เอาตัวยาทั้งหมดมาบดให้ละเอียด แล้วเอามา คลุกเคล้า ผสมผสมกับน้ำผึ้งเดือน 5 หรือน้ำผึ้งแท้ ปั้นเป็นเม็ดลูกกลอนขนาดเท่าๆ กับเม็ดดัดในผลพุทรา ไทย ผึ่งเอาไว้ให้แห้ง เก็บเอาไว้ในขวด ปิดฝาแน่น สนิท เก็บเอาไว้ใช้ได้ไม่นานๆ ขนาดรับประทาน ให้แก่ ชนกินครั้งละ 1 เม็ด ก่อนอาหารเช้าและอีก 1 เม็ด ก่อนอาหารเย็น สรรพคุณ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ คุมธาตุ ช่วยย่อยได้ดี ระบบการย่อยดี
	เหง้าขิงแห้ง ราก เจตมูลเพลิง ราก ชะพลู ดอกดีปลี เถา สะค้าน หัวกกิ้งกา หัวหญ้าแห้วหมู ผล มะตูมอ่อน เถา บอระเพ็ด ตรีผลา น้ำผึ้ง เอามาอย่าง ละ 1 ส่วน	
	รากชะพลู ราก เจตพังคี ดอกดีปลี รากเจตมูลเพลิง เหง้าขิงแห้ง ผล มะตูมอ่อน ใบ กระวาน เมล็ด พริกไทยอ่อน	

	กานพลู การบูร เทียนทั้ง 5 น้ำผึ้ง เอามาอย่างละ 1 ส่วน	
--	--	--

ตารางที่ 5.5 การใช้สมุนไพรบำรุงร่างกายไก่ชน

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 1	1. บอระเพ็ด 2. น้ำผึ้งเดือนห้า	ใช้บอระเพ็ดหั่นเป็นชิ้นบางๆ แช่น้ำผึ้งเดือนห้า ไว้กินทุกวันจะทำให้ไก่เจริญอาหารได้ดี และช่วยทำให้ระบบขับถ่ายเป็นไปอย่างปกติมากขึ้น	เฉลิมพงษ์ กวินรจิตมงคล
ตำรับที่ 2	1. ไพล 2. เจตมูลเพลิง 3. ผักคราดหัวแหวน 4. น้ำผึ้งเดือนห้า	ใช้หัวไพล เจตมูลเพลิง ผักคราด หัวแหวนตำให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้งเดือนห้า ปั่นเป็นลูกกลอนให้กิน	เฉลิมพงษ์ กวินรจิตมงคล
ตำรับที่ 3	ลูกเขียดหรือ ลูกหนูแดงๆ	ให้กินลูกเขียด ขนาดตัวโตพอประมาณ หรือลูกหนูแดงๆที่ยังไม่มีขนจิ้งจกหรือลูกปลาวันละตัว ซึ่งจะทำให้ไก่มีกำลังวังชามาก แต่ถ้าในพื้นที่นั้นหายากก็ให้เปลี่ยนมาให้นื้อสดขนาดเท่านิ้วก้อย วันละชิ้นก็ได้	เฉลิมพงษ์ กวินรจิตมงคล
ตำรับที่ 4	ข้าวเหนียว พริกสุก หอยขม ปลาป่น น้ำอ้อย	ให้ข้าวเหนียวที่เผาจนดำแล้วนำมาตำกับพริกสุก หอยขม ใส่ปลาป่นและน้ำอ้อย ปั่นเป็นลูกกลอนให้กิน	เฉลิมพงษ์ กวินรจิตมงคล
ตำรับที่ 5	กระชาย พริกไทย ดีปลี ตะไคร้ ปลาช่อน	ใช้กระชาย พริกไทย ดีปลีและตะไคร้ นำมาตำรวมกันให้แหลกแล้วยัดใส่ปากปลาช่อนตัวใหญ่หนึ่งตัวใส่เข้าไปให้เต็มท้อง แล้วนำปลาช่อนมาปิ้งให้สุก แล้วตำหรือโขลกให้แหลกทั้งตัว นำมาผสมกับน้ำผึ้งเดือนห้า ปั่นเป็นลูกกลอนให้ไก่กิน สำหรับยาตำรับนี้นอกจากจะ	พ.ต.พิทักษ์ บัวเปรม

		ช่วยบำรุงกำลังไก่แล้วยังทำให้ปีกไก่ แข็งแรงบินได้สูงอีกด้วย	
--	--	--	--

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 6	<ol style="list-style-type: none"> บอระเพ็ด กระชาย กระเทียม ปลาช่อน นกกระจอก ยาดำ หัวเห็ดหมี พริกไทย น้ำผึ้ง 	<p>ใช้บอระเพ็ด กระชาย กระเทียม ปลาช่อน นกกระจอก ยาดำ หัวเห็ดหมี พริกไทย (หน้าร้อนจะใช้ไม่ได้) น้ำผึ้ง ใช้ตัวยาทุกอย่างๆ ละเท่าๆ กัน บดให้ละเอียดผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนให้กินก่อนนอนทุกวัน จะทำให้ไ้แก่แข็งแรง</p>	<p>ประดิษฐ์ เชื้อสิงห์</p>
ตำรับที่ 7	<ol style="list-style-type: none"> หญ้าแพรก นมขี้ 	<p>ใช้หญ้าแพรกบดให้ละเอียดตากลมให้แห้งพอหมาด ๆ แล้วผสมกับนมขี้ปั้นเป็นลูกกลอนให้กินก่อนนอนทุกวัน</p>	<p>ประดิษฐ์ เชื้อสิงห์</p>
ตำรับที่ 8	<ol style="list-style-type: none"> ตะไคร้ ไพล กระชาย เนื้อปลาช่อนย่างแห้ง หัวเห็ดหมี บอระเพ็ด เกลือ น้ำตาลเมืองเพชร (ของแท้) น้ำผึ้ง 	<p>นำส่วนผสมทั้งหมดโขลกรวมกันให้ละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน ตากแดดให้แห้งหลังจากนั้นจึงนำมาเคี่ยวกับน้ำตาลให้ได้ที่ หากจะให้ดีควรใช้น้ำตาลเมืองเพชร(ของแท้)เพราะว่าเป็นน้ำตาลที่มีความหวานจัดและมีคุณภาพดี ต่อจากนั้นจึงนำไปตากแดดให้แห้งอีกครั้ง นำมาคลุกเคล้ากับน้ำผึ้งให้เหนียวพอที่จะปั้นเป็นก้อนได้ นำบรรจุใส่ขวดโหลที่ทำจากแก้วปิดฝาเมื่อจำเป็นต้องใช้ให้ปั้นเป็นลูกกลอนป้อนให้ไก่กินทุกเช้าวันละ 1 เม็ด จะช่วยบำรุงกำลังและช่วยย่อยอาหาร เจริญอาหารไปในตัว การใช้สามารถ</p>	<p>เฉลิมพงษ์ กวีนิรมิตมงคล</p>

		เริ่มได้ทันทีในไถ่หนุ่มที่จับมาครอบงำ หากพบว่าไถ่เริ่มอ้วนให้หยุดทันที	
--	--	---	--

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 9	1. บอระเพ็ด 2. เหล้าขาว	ใช้บอระเพ็ดผสมเหล้าขาวให้กินวันละ 3-4 ชั้น จะทำให้ไก่อมีความกระชุ่มกระชวย คึกคัก ช่วยเจริญอาหารได้ดี	เฉลิมพงษ์ กวีนิรมงคล
ตำรับที่ 10	กระเทียมโทนดอง	กระเทียมโทนดองมีผลทำให้ไก่เกิดความ คึกคะนอง อยากจะชนเห็นไก่ตัวอื่นไม่ได้ อยากจะทำเข้าตีตลอดเวลา	เฉลิมพงษ์ กวีนิรมงคล
ตำรับที่ 11	ปลาช่อนย่าง	ปลาช่อนย่างบดใช้เป็นยาเสริมกำลังทำให้ ไก่อกินข้าวได้ เลือดลมดี กำลังไม่ตกเวลา ชน ในช่วงที่ไก่เลี้ยงอยู่นั้นจะต้องให้กินทุก วันเพื่อบำรุงร่างกาย หากเห็นว่าไก่เริ่ม อ้วนจะต้องหยุดวิธีการใช้ป้อนเป็นลูกกลอน ขนาดเท่าหัวแม่มือกินครั้งละ 2 เม็ด	เฉลิมพงษ์ กวีนิรมงคล
ตำรับที่ 12	หอยขมสด หรือ หอยโข่งเผาไฟ	หอยขมสด หอยโข่งเผาไฟแกะเนื้อให้กิน จะช่วยบำรุงกำลังเพิ่มความสมบูรณ์ แข็งแรง เช่นเดียวกับพวกลูกหนู ลูกนก	เฉลิมพงษ์ กวีนิรมงคล
ตำรับที่ 13	1. กระชาย 2. บอระเพ็ด 3. น้ำผึ้ง	บดกระชายผสมกับบอระเพ็ดแช่น้ำผึ้ง ป้อนเป็นลูกกลอนกินหลังอาหาร ด้วยาทั้ง 3 ชนิดนี้จะช่วยทำให้เลือดลมเดินหรือฉุด ไปทั่วร่างกายทำให้มีความแข็งแรง สังเกต ได้จากผิวหนังหรือหน้าของไก่อจะออกเป็น สีแดงจัด แสดงถึงความแข็งแรง กระชาย จะมีผลทำให้ไก่อกินแล้วชื่นใจ มีความสดใ และมีความกระปรี้กระเปร่า	เฉลิมพงษ์ กวีนิรมงคล

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 14	น้ำมันตับปลา	น้ำมันตับปลาเป็นยาบำรุงที่จะช่วยทำให้ไก่กินอาหารได้ดีมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ใช้ในไก่ที่มีรูปร่างผอมจะทำให้ไก่เจริญอาหารได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในพ่อไก่ เพราะจะมีสารอาหารวิตามินต่าง ๆ อย่างครบถ้วน จะช่วยทำให้ไก่มีความสมบูรณ์ของพันธุ์มากขึ้น	เฉลิมพงษ์ กวีวรจิตมงคล
ตำรับที่ 15	1. ปลาช่อนใหญ่ย่างไฟ และตากแดดให้แห้ง 1 ตัว 2. ทรายหั่วแก่ ๆ 2 ขีด (แห้ง) 3. ทรายหั่วแห้ง 1 ขีด 4. พริกไทย 20 เม็ด 5. บอระเพ็ดแห้ง 1 ขีด 6. นกกระจอก 7 ตัว 7. หัวแห้วหมู 1 ขีด 8. ยาดำพอประมาณ บางตำราใส่ดีปรี 3 เม็ด	นกกระจอกนำไปย่างไฟแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปตำให้ป่น ปลาช่อนก็ตำให้ป่น แล้วนำทั้ง 8 อย่างมาผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนเท่าเม็ดพุทราให้กินวันละ 1 เม็ดก่อนนอนทุกวันในระหว่างเลี้ยงจนกว่าไก่จะชน	พล นิลผึ้ง
ตำรับที่ 16	1. หญ้าแพรก 2. นมข้นหวาน	หญ้าแพรกบดให้ป่น ตากลมพอหมาดๆนำไปผสมนมข้นหวานปั้นเป็นลูกกลอนใส่ตู้เย็นไว้ให้กินทุกวัน ก่อนนอนจะทำให้ไก่มีกำลังบินที่ดีมาก <i>หมายเหตุ</i> ควรให้กินร่วมกับวิตามินไปด้วย คือ วิตามินเอ วิตามินอี วิตามินซี วิตามินดี(แบรินเนอร์ โปรตีน) ในระหว่างกำลังเลี้ยงอยู่ควรให้กินประมาณ 5 เม็ด ให้กินวันเว้น	พล นิลผึ้ง

		วัน หรือให้กินวันเว้นสองวัน และวัน ออกให้กินอีก 1 เม็ด <i>หมายเหตุ</i> ก่อนกินยาบำรุงทุกขนาด ควรให้กินข้าวก่อน แล้วค่อยให้กินยา ตอนเย็นก่อนนอน	
--	--	--	--

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
ตำรับที่ 18	1. บอระเพ็ดแช่น้ำผึ้ง สรรพคุณทำให้ เจริญอาหาร 2. กระชายแช่น้ำผึ้ง (โสมไทย) สรรพคุณทำให้มีกำลัง 3. ตะไคร้หั่นเป็นฝอยๆ สรรพคุณ ควบคุมอาหารให้อยู่ในเกณฑ์ปกติ 4. น้ำมันตับปลา สรรพคุณควบคุมไข ข้อและกระดูก	สมุนไพรเหล่านี้ให้กินหลังจากอาบน้ำตอน เช้าเสร็จแล้ว ก่อนที่จะนำไปผึ้งแดด พร้อม ให้กินข้าวเปลือก เมื่อนำไก่เข้าร่ม ควรให้ไก่ หายหอบเสียก่อน จึงเอาน้ำให้กิน หลังจาก นั้นก็ให้กินกล้วยน้ำหว้า 1 ชิ้นขนาดเท่าหัว แม่มือ แล้วปล่อยให้ไก่อยู่ตามสบาย พอ ตอนสายนำมาอาบน้ำอีกครั้ง พร้อมหั่น ตะไคร้ให้กินอีก เมื่อได้เวลาอาหาร ตอนเย็น ก็ให้ไก่กินข้าวเปลือก พอเวลาประมาณ 18.30 น. เปิดไฟให้ไก่เคยชินกับแสงไฟ พร้อมให้อาหารเสริม เมื่อให้ไก่กินแล้วต้อง คอยสังเกตดูว่าไก่อมีอาการผิดปกติ กับ อาหารชนิดนี้หรือไม่ เช่นอาหารไม่ย่อย เมื่อ อาหารไม่ย่อยแสดงว่า ไก่ไม่ถูกกับอาหาร นั้น ก็ไม่ควรให้กิน
ตำรับที่ 19	มะขามอ่อน กระชายสด ตะไคร้สด น้ำตาลปึก เกลือป่น	นำส่วนผสมมาตำให้ละเอียด(อย่าใส่น้ำตาล มากเกินไป) เกลือใส่ชนิดน้อย เอายามาปั้น เป็นลูกกลอนเท่าขนาด 1 ข้อนิ้วชี้ให้กิน 2 ก้อน
ตำรับที่ 20	ไพล 1 ส่วน ขมิ้นอ้อย 1 ส่วน	ตำสมุนไพรให้ละเอียด แล้วเอาน้ำตาลใส่ลง ไปพอประมาณ ใส่เกลือชนิดน้อย ก่อนจะ

ขมิ้นชัน 2 ส่วน บอระเพ็ด 1 ส่วน ตะไคร้ 1 ส่วน น้ำตาลกรวด เกลือ	นำไก่เข้านอน ปั่นยาเป็นลูกกลอนเท่าขนาดหัวแม่มือให้ไก่กิน
--	--

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
ตำรับที่ 21	เลือดแรดแห้ง กำลังช้างเผือก กำลังเสือโคร่ง ขี้เหล็กเลือด รากต้นสามสิบ รากไคร้เครือ พญารากขาว เมล็ดพริกไทยดำ เหง้ากระชาย เถาบอระเพ็ด น้ำผึ้ง เดือน 5 หรือน้ำผึ้งแท้ เอาอย่างละ 1 ส่วน	เอาสมุนไพรทั้งหมดมาบดให้ละเอียด แล้วคลุกเคล้ากับน้ำผึ้ง ปั้นเป็นเม็ดยาแบบลูกกลอน ขนาดเท่าเมล็ดพุทรา สรรพคุณ บำรุงร่างกาย บำรุงกำลัง บำรุงโลหิตไก่ชนได้ดีเยี่ยม ขนาดรับประทาน กินครั้งละ 1 เม็ด โดยให้กินหลังอาหาร กินได้ทุกวันสำหรับไก่ที่เริ่มฝึก เริ่มออกกำลัง และไก่ชนที่อยู่ในระหว่างชน สรรพคุณ บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย บำรุงโลหิตไก่ชน
ตำรับที่ 22	เปลือกอันตคุณ แก่นยอป่า รากสนุ่น เถากระทกรก ดอกคำฝอย เถาบอระเพ็ด ดอกมะรุม เนื้อมะขามแก่ แห้ง เหง้ากระชาย น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 23	เทียนดำ เถาชิงช้าชาลี ผลมะแว้งเครือ เหง้าไพล เหง้าขมิ้นอ้อย เปลือกต้นทังก่อน เมล็ดพริกไทยดำ กฤษณา อบเชยเทศ ดอกคำไทย ดอกคำฝอย ครั้ง น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 24	เปลือกอันตคุณ กำลังช้างเผือก เหงือกปลาหมอ หัวแห้วหมู หัวถั่วพู ดอกคำฝอย เมล็ดพริกไทยดำ เถาบอระเพ็ด เปลือกตะโกนา น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 25	โกฐสอ โกฐเขมา โกฐหัวบัว โกฐเชียง โกฐพุงปลา เทียนทั้ง 5 สมอทั้ง 5 จันทน์ทั้ง 2 เกสรทั้ง 5 เบญจกุล ลูกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู อบเชย แก่นสีก แก่นสน เอาอย่าง	เหมือนตำรับที่ 21

	ละ 1 ส่วน ดอกคำไทยทั้ง 3 ฝางเสน แกแล แก่นขนุน เอาอย่างละ 3 ส่วน น้ำผึ้ง	
--	---	--

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
ตำรับที่ 26	กำลังวัวเถลิง เปลือกตะโกนา แก่น ขนุน ฝางเสน เหง้ากะชาย หนุ้าฝรั่ง ดอกคำไทย ดอกคำฝอย ดอกดีปลี อำพันทอง สะค้าน เหง้าชิงแห้ง ราก ชะพลู รากเจตมูลเพลิง น้ำผึ้ง เอา อย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 27	เถาโคคลาน แก่นปฐุ หนุ้าฝรั่ง เถา บอระเพ็ด อบเชยเทศ เมล็ด พริกไทยดำ ดอกคำฝอย ลูกกระวาน กานพลู ลูกจันทร์ ดอกจันทร์ น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 28	รากกรรณิการ์ รากเสนียด รากแจง เนื้อสมอพิเภก เนื้อสมอติงู เนื้อสมอ เทศ หัวหนุ้าแห้วหมู หัวกระเทียม แห้ง เถาบอระเพ็ด ดีปลี เหง้าข่า เหง้าชิง เนื้อมะขามเปียก น้ำผึ้ง เอา อย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 29	ดอกบุนนาค จันทร์เทศ เปลือกเพกา เปลือกอบเชยญวน เปลือกอบเชย ไทย เมล็ดพริกไทยดำ หัวบวบขม ผักเสี้ยนผี ดอกคำไทย น้ำผึ้ง เอา อย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21

ตำรับที่ 30	ผักเป็ดแดงแห้ง ผักขวงแห้ง หัว ถั่วพุดแห้ง งาดำ เมล็ดข่อยแห้ง ต้น น้ำนมราชสีห์แห้ง แก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล กฤษณา ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
-------------	--	-------------------

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
ตำรับที่ 31	เทียนเกล็ดหอย เทียนดำ หัวบัวขม เมล็ดพริกไทยดำ เมล็ดข่อย แก่นปฐู กำลังเสือโคร่ง เหง้ากระชาย ผล ชะเอมจีน ดอกคำฝอย เถาว์วัลย์เปรียง รากมะค่าไก่ น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 32	ดอกผักไหมหินแห้ง ดอกคำฝอย ดอกจันทน์ ดอกคำไทย ดอกบุนนาค ดอกพรมมิ ดอกปรงป่า ดอกปีบ ดอกจำปา น้ำผึ้ง เอาอย่างละ 1 ส่วน	เหมือนตำรับที่ 21
ตำรับที่ 33	โกฐสอ โกฐกระดุก โกฐพุงปลา โกฐ เชียง โกฐหัวบัว ดอกพิกุล ดอก บุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง ดอกมะลิ กฤษณา กล้าผัก ขอนดอก เบญจกุล เลือดแรด น้ำตาลกรวด น้ำตาลทรายแดง น้ำตาลหม้อ ใบละหุ่งแดง ต้นน้ำนมราชสีห์ ดอก คำฝอย อ้อยแดงขนาดกลางทั้งราก และใบ เอาอย่างละ 1 ส่วน	เอายาสมุนไพรทั้งหมดรวมกัน ใส่ลงไป ในหม้อต้มยา ใส่น้ำให้ท่วมตัวยาพอสมควร ต้ม เคี่ยว ให้เดือดอ่อนๆ ไปประมาณ 15 นาที เศษ ยกออกจากเตา ปล่อยให้เย็น ขนาดรับประทาน เอามากรอกให้ไก่กิน ครั้งละ 1 ช้อนกาแฟ หลังอาหารเช้าทุกวัน โดยให้ไก่ที่เริ่มฝึก เริ่มออกกำลัง เริ่มปล้ำ ไปจนถึงไก่ที่อยู่ในระหว่างการชนแล้ว เพื่อ เสริมสร้างพลังร่างกายให้สมบูรณ์ แข็งแรง ที่สุด สรรพคุณ บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย บำรุง โลหิตไก่ชนให้สมบูรณ์ที่สุด

ตารางที่ 5.6 การใช้สมุนไพรเป็นยาถ่ายแก้ช้ำในหรือยาถ่ายของเสีย

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 1	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกลือประมาณ 1 ซ่อนควา 2. มะขามเปียก 1 หยิบมือ 3. โพลประมาณ 5 แวน 4. บอระเพ็ดยาวประมาณ 2 นิ้ว หั่นเป็นแวนบาง ๆ 5. น้ำตาลปีบประมาณ 1 ซ่อนควา 6. ใบจากเผาไฟเอาถ่าน (ใช้ใบจากประมาณ 1 กำวงแหวน) 	<p>ใช้ครกตำให้ละเอียดเข้าด้วยกัน เวลาใช้ยาควรให้ไก่อกินเวลาเช้าท้องว่าง ปั้นเป็นลูกกลอนขนาดหัวแม่มือ 2 เม็ด ให้นำน้ำกินมาก ๆ หน่อย แล้วครอบผึ่งแดดไว้รอจนกว่ายาจะออกฤทธิ์ ถ่ายเป็นน้ำ 3 ครั้ง ก็พอแล้วเอาข้าวให้กินเพื่อให้ยาหยุดเดิน</p>	การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ชน
ตำรับที่ 2	<ol style="list-style-type: none"> 1. โพล 2. ตะไคร้ 3. มะขามเปียก 4. เกลือป่น 	<p>นำเอาโพลลอกเปลือกเอาส่วนที่เป็นเนื้อมาโขลกกับตะไคร้และมะขามเปียกให้แหลก หลังจากนั้นนำเอาใบมาเผาไฟให้ได้เป็นลักษณะถ่าน นำมาป่นให้ละเอียดและผสมคลุกเคล้าให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกันพร้อมกับใส่เกลือป่นลงไปเล็กน้อย ปั้นเป็นก้อนป้อนให้กินหลังจากเสร็จจากการลงสนมอย่างน้อย 3 วันเพื่อให้ไก่อได้มีเวลาพักผ่อน ร่างกายก่อนตัวยาที่ใช้จะทำให้อวัยวะภายในร่างกายของไก่เกิดการขับเลือดหรือไล่เอาความชื้นภายในที่ถูกสะสมไว้ออกมาโดยที่ถ่านของใบจากที่ใส่ลงไปนั้นจะมีประโยชน์ในการช่วยทำให้ผู้เลี้ยงได้รู้ว่า ยาเดินหรือออกฤทธิ์ตอนไหน เพราะขี้ไก่อที่ออกมาจะมีสีดำสังเกตได้ง่าย</p>	เฉลิมพงษ์ กวินจิต มงคล

ตารางที่ 5.6 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 3	1. ไพล 2. น้ำผึ้ง	ไพลคองน้ำผึ้งเป็นยารักษาแผลภายในที่เกิดจากการอักเสบ ความฟกช้ำภายในและซบรอยเลือดหลังจากผ่านสังเวียนหรือปล้ำมาใหม่ๆ ใช้หั่นเป็นชิ้นๆ ขนาดพอที่จะบดให้ไวกินได้ 1 คำ คองด้วยน้ำผึ้งให้ไวกินวันละ 3-4 ชิ้น	เฉลิมพงษ์ กวีวรจิตมงคล
ตำรับที่ 4	1. ยาแผนปัจจุบันทั่วไป	ใช้ยาแผนปัจจุบันชนิดต่างๆ เท่าที่มีขายอยู่ในท้องตลาด อย่างไรก็ตามยาประเภทยาทา ป้าย หรือสเปรย์สำหรับฉีดแก้เจ็บ แก้วบวดนั้น ปัจจุบันในบ่อนจะห้ามใช้แล้วเพราะจะถูกปรับเป็นแพ้ ไม่ว่าจะสุตรยาจะดีขนาดไหนก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายและความบอบช้ำของตัวไก่อเป็นหลัก หากซ้ามากยาดีแค่ไหนก็จะช่วยอะไรไม่ได้มากนัก	เฉลิมพงษ์ กวีวรจิตมงคล
ตำรับที่ 5	1. น้ำเกลือ 2. น้ำตาล 3. มะขามเปียก	นำน้ำเกลือ น้ำตาล มะขามเปียกผสมกับใบจากเผา ต้มให้เข้ากันปั้นเป็นลูกกลอนให้ไวกินครั้งละ 2 เม็ด	อภิวัฒน์ สาริพันธุ์
ตำรับที่ 6	1. ไพล 2 หัวใหญ่ 2. เกลือแกงครึ่งช้อนแกง 3. น้ำตาลปีบ 1 ช้อนแกงพูน 4. มะขามเปียก 1 ปั้น 5. ยาตำเล็กน้อย	เอามาตำให้ละเอียด ผสมกันให้เข้ากันดีให้กินครั้งละ 2-3 ก้อนเท่าหัวแม่มือ แล้วให้น้ำอุ่นๆกินให้เกือบเต็มกระเพาะ ทิ้งไว้ในบริเวณที่สะอาดๆ และต้องคอยดูด้วยว่าไก่อถ่ายยาออกหมดหรือยัง คลำดูกระเพาะจะรู้ ถ้าหมดแล้วควรให้กินข้าวสุกทุกครั้ง ไก่อเวลาถ่ายยาแล้วให้กินข้าวเปลือกส่วนมากจะไม่ค่อยย่อย หรือย่อยไม่หมด ควรให้กินข้าวสุกก่อนเป็นการดี ให้กินหลังจากไก่อฟื้นตัวได้ 15 วันจากการตีหรือออกชนมา เพื่อถ่ายในร่างกายให้หายจากการฟกช้ำดำเขียว	

		หลังจากถ่ายยาได้ 7 วัน ลองให้ไก่วิ่ง สุ่มเบาๆไปก่อน เพื่อเป็นการยืดเส้น ยืด สายไปในตัว	
--	--	--	--

ตารางที่ 5.6 (ต่อ)

ประเภท	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ	ที่มา
ตำรับที่ 7	หัวโพลสต 1 ส่วน มะขามเปียก 2 ส่วน ส่วนยาตำจะเอามาก หรือน้อยก็ได้แล้ว	ปอกเปลือกหัวโพลสตล้างให้สะอาดนำมาตำให้ละเอียด บดเป็นก้อนขนาดเท่า 1 ข้อนของนิ้วชี้ไก่ เมื่อจะถ่ายยาไก่ควรทำในตอนเช้า เพราะตอนเช้ากระเพาะไก่อจะว่าง นำไก่อมาแยงคอเอาเสลดออก เอน้ำให้กินมากๆ แล้วเอายาที่บดเตรียมไว้ไปคลุกกับน้ำให้ไก่อกิน 2 ก้อน แล้วเอน้ำให้กินมากๆ แล้วนำไก่อไปตากแดด แล้วสังเกตดูว่าไก่อถ่ายออกมาเป็นอย่างไร เมื่อไก่อถ่ายแล้วหรือถ่ายสัก 3-4 ครั้ง ก็นำไก่อมาอาบน้ำแล้วลงขมิ้นให้ทั่ว ตัวนำไปผึ่งแดดต่อ เมื่อถ่ายครบ 4-5 วันแล้ว นำไก่อมาลงนมสลัดกับการช้อนนมต่อไป	

ตารางที่ 5.7 การใช้สมุนไพรเพื่อการอาบน้ำไก่ชน

ตำรับ	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
ตำรับที่ 1	1. โพลประมาณ 5 แวน 2. ใบส้มป่อยประมาณ 1 กำมือ 3. ใบตะไคร้ ต้นตะไคร้ 3 ต้น 4. ใบมะกรูด 5 ใบ 5. ใบมะนาว 5 ใบ	เอาตัวยาสสมุนไพรรวมมาล้าง แล้วจึงเอามาทุบ ตัด สับ เป็นชิ้นเล็กๆ เอาใส่ลงไปหม้อดินเหนืน้ำใส่ท่วมพอประมาณ (ไม่ควรเอาหม้ออลูมิเนียมต้ม เพราะตัวยาสสมุนไพรรอาจจะกัดให้อลูมิเนียมละลายออกมาเป็นอันตรายกับไก่อได้) ต้ม เคี่ยว ให้เดือดอ่อนๆ เป็นเวลานานประมาณ 15 นาทีก็พอ ปล่อยให้เย็นพออุ่นๆก็เอามาใช้ได้ ด้วยการเอาผ้านุ่มๆ มาชุบน้ำยาสมุนไพร บีบพอหมาดๆ เช็ดไปตามเนื้อหนัง เส้นขนของไก่ชน เพื่อกระตุ้นให้เลือดลมเดินไปทั่วร่างกาย ไก่อจะสบายตัวขึ้นทันที การเช็ดต้องเช็ดให้ทั่วถึงกันดี ด้วยการเช็ดไปเรื่อยๆ ไล่ไปจนทั่วทั้งปีก ซอกปีก หน้าอก ปั้นขา กัน หลัง คอ แข้ง ขา อุ้งเท้า จากนั้นก็ปล่อยให้ไก่อจัดการกับตัวเอง

		ถ้าต้องการให้ชนแห้งไวๆ เอาผ้าขนหนูช่วยซับ ช่วยเช็ดก็ได้ เช็ดเพียงเบาๆไปตามแนวขน อย่าเช็ด ย้อนกลับขึ้นมาเด็ดขาด จะเกิดการเจ็บปวดได้
--	--	--

ตารางที่ 5.7 (ต่อ)

ตำรับ	สมุนไพรที่ใช้	วิธีการ
ตำรับที่ 2	ใบขนานใหญ่ (รวมกิ่งก้านสับ) 100 กรัม ใบส้มป่อย 200 กรัม ต้นตะไคร้(ทุบสับท่อนสั้นๆ) 200 กรัม ไพล (ทุบพอแตก) 100 กรัม ใบมะกรูด 100 กรัม	วิธีการปรุงยา ทำเหมือนกับตำรับที่ 1
ตำรับที่ 3	เปลือกต้นขี้หนอน 200 กรัม ใบส้มป่อย 200 กรัม ขมิ้นชัน 100 กรัม ใบมะกรูด 100 กรัม	วิธีการปรุงยา ทำเหมือนกับตำรับที่ 1
ตำรับที่ 4	ใบหมากผู้ หมากเมียสด 200 กรัม ใบส้มโอสด 100 กรัม ใบมะขามสด 100 กรัม ไพลสด 200 กรัม	วิธีการปรุงยา ทำเหมือนกับตำรับที่ 1
ตำรับที่ 5	ใบส้มโอ	ใบส้มโอสดๆนั้น เอามาจากต้น จะได้กลิ่นหอมจากน้ำมันหอมระเหยที่ดีสร้างความสดชื่นได้ทั้งไก่และคนเรา คนโบราณนั้นเอามาต้มน้ำอาบ โดยเฉพาะให้สตรีหลังคลอดอาบชำระล้างร่างกาย สบายเนื้อสบายตัวดีมาก รักษาความสะอาดได้ดีกว่าการอาบน้ำตามปกติธรรมดาตามาก มายนัก
ตำรับที่ 6	ใบหมากผู้หมากเมีย	ใบหมากผู้หมากเมื่อกี่เช่นเดียวกัน มีสารบางอย่างอยู่ที่ใบ สามารถขจัดอาการผื่นคัน รักษาผิวหนังได้ดี สดชื่นเกลี้ยงเกลาดีฆ่าเชื้อรา เชื้อโรคที่ผิวหนัง
ตำรับที่ 7	ใบมะขาม หรือไพล	ใบมะขามสด ไพลสด นี้ก็เป็นสมุนไพรที่ดีมาก ใบมะขามมีกรดอ่อนๆอยู่แล้ว สร้างความสดชื่นแก่ผิวหนัง ได้ดีมาก ไพลก็มีน้ำมันหอมระเหยที่ยอดเยี่ยม ทำให้ผิวหนังมีความสดชื่นขึ้นอย่างมาก ผดผื่นคันก็หาย ทำให้ผิวหนังเกลี้ยงเกลา

		สะอาดสดชื่นเสมอ
--	--	-----------------

4. ภูมิปัญญาด้านการจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

4.1 ภูมิปัญญาการจัดการโรงเรียน อุปกรณ์การเลี้ยงไก่ การจัดการโรงเรียนเลี้ยงไก่ การสร้างโรงเรียนที่ดีโดยหลักทั่วไปมักพิจารณาประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) สถานที่ จะต้องเลือกทำเลสถานที่ตั้ง ตลอดจนการสร้าง ให้เหมาะสม ถูกต้องตามหลักสุขลักษณะ เพื่อสุขภาพร่างกายรวมถึงสุขภาพจิตใจของไก่ ซึ่งจะส่งผลต่อการเจริญเติบโต และสามารถป้องกันในเรื่องโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับไก่ได้

2) ทิศทางลม ลมจะพัดทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนฤดูหนาวจะพัดย้อนจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ดังนั้น โรงเรียนที่ดีควรจะให้โปร่งทางทิศใต้ และปิดทึบพอประมาณด้านทิศเหนือ เพื่อกระแสลมจะได้พัดผ่านได้ดีในฤดูร้อน และไม่ได้รับลมหนาวมากจนเกินไปใน ช่วงหน้าหนาวและฤดูฝน

3) พื้นที่ได้รับแสงแดดไม่ต่ำกว่า 70% เพื่อให้แสงแดดที่ส่องสว่างเข้ามาช่วยในการฆ่าเชื้อโรค ไม่เกิดการอับชื้นหรือหมักหมม ซึ่งจะ ช่วยป้องกันโรคระบาดได้ระดับหนึ่ง ตลอดจนช่วยให้กลิ่นเหม็นอันเกิดจากขี้ไก่บรรเทาเบาบางลงด้วย

4) ไม่ควรอยู่ใกล้กับที่ขึ้นแฉะ หรือน้ำที่เห่าน้ำเสีย เพราะจะเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค โดยเฉพาะเมื่อไก่จิกกินอาหารหรือน้ำเน่าเสียนั้นเข้าไปและไม่ควรปลูก โรงเรียนใกล้ต้นไม้สูงเพราะอาจทำให้ไก่ไม่อยากเข้ารัง แต่จะพากันขึ้นไปนอนบนต้นไม้แทน

5) ควรจัดแยกกระหว่างที่นอนประจำ และรังฟักไข่ วัสดุในการสร้างหลังคา ควรเป็นวัสดุที่ไม่เก็บความร้อนจนเกินไป เช่น จาก แผก หรือกระเบื้อง ไม่ควรใช้สังกะสี ฝาโรงเรียนอาจจะใช้จากหรือไม้ระแนงก็ได้ ควรกันตาข่ายกันยุงหรือมุงลวด คอนของไก่ ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือแบบกลมและ แบบแบน แบบกลมนั้นเมื่อไก่นอนนานๆจะทำให้โครงกระดูกหน้าอกคุดได้ ส่วนอย่างแบนก็จะทำให้ไก่ปวดหน้าอกได้เช่นกัน ดังนั้น จึงควรใช้วัสดุที่มีความนิ่ม เช่น ฝ้าย พรม หรือฟองน้ำมาพันห่อหุ้มไว้ แต่ต้องทำช่องระบาย เพื่อให้มูลหรือขี้ไก่ตกลงมาข้างล่างได้ และควรจะสูงจากพื้นไม่ต่ำกว่า 2 เมตร เพื่อป้องกันสัตว์ หรือ แมลงที่อยู่ตามพื้นดินกัดต่อย

4.2 ภูมิปัญญาการจัดการเลี้ยงดูไก่

1) การป้องกันโรคทำในชนเผ่าลาว ในช่วงปลายร้อนต้นฝน จะรดน้ำตามพื้นให้ไก่นอนในช่วงเวลากลางวันเป็น

2) ฤดูที่เหมาะสมในการฟักไข่ ต้นฤดูหนาว เริ่มต้นราวเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ในระหว่างนี้อากาศเย็น แม่ไก่จะไข่ตกรกว่าฤดูอื่น ทำให้ได้ไข่ฟักจำนวนมาก ผู้ที่ฟักเป็นอาชีพหรือต้องการจำนวนมากๆ ควรจะเริ่มฟักในฤดูนี้ เหมาะกว่าฤดูอื่นๆ

3) รังฟักไข่ แม่ไก่ใช้เวลาฟักประมาณ 21 วัน ดังนั้นวัสดุรองรังไก่ควรมีความอ่อนนุ่มรองเพื่อกันไข่แตก จะเป็นฟางหรือหญ้าแห้งก็ได้ เวลาใส่วัสดุรองรับ พยายามทำให้มีรูปร่างคล้ายกับก้นกระทะ

ลาดๆ กะดูพอให้ไข่กลิ้งออกไปรอบๆ ในขณะที่แม่ไก่ย่างเข้าไปในรัง แต่อย่าให้ถึงกับเทกองเป็นกลุ่ม ขณะที่แม่ไก่ออกไปจากรัง ควรตั้งในบริเวณที่เย็นสบายให้ลมระบายได้สะดวก และสูงกว่าพื้นดินราวหนึ่งศอก และปากรังควรเอียงขึ้นประมาณ 45 องศาเพื่อให้แม่ไก่จะขึ้นลงสะดวก และโอกาสที่ไก่จะเหยียบไข่แตกก็จะลดลง

4) วิธีป้องกันโรครังฟักไข่ โรเป็นศัตรูสำคัญที่จะรบกวนแม่ไก่ให้เกิดความรำคาญ และอาจจะทิ้งรังไปก็ได้ วิธีกำจัดโรมีดังนี้

(1) ก่อนที่จะฟักไข่ประมาณ 7 วัน ควรเอายาฉุนบดให้ละเอียดเหมือนแป้งผัดหน้า วิธีใส่ยาให้จับแม่ไก่ให้นอนหงายแล้วเอายาโรยตามท้อง ใต้ปีกและที่อื่นๆจนทั่ว แล้วถูไปมาให้ยาเข้าใต้ผิวหนัง และถ้าหากพบในระหว่างฟักก็ให้ใส่ยาฉุนให้แม่ไก่อีก และเผาวัตถุที่รองรับรังเสีย แล้วทำความสะอาดบริเวณใกล้เคียงด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรค นอกจากนี้อาจทำที่เกือกฝุ่นไว้ให้แม่ไก่และในฝุ่นนั้นเอาผงยาสูบโรยลงไปด้วย ก็จะทำให้หายไปหรือเบาลงได้

(2) ใช้ใบตะไคร้หอม ใบยาสูบ ใบยูคาลิปตัส รองกันรังไข่ แล้วใช้หญ้าหรือฟางข้าวรองทับอีกครั้ง จะไม่เกิดโรหรือป้องกันโรในรังไข่

5) การย้ายแม่ไก่เข้ารังฟัก การย้ายแม่ไก่ไปใส่รังฟักให้ทำในเวลากลางคืน แม่ไก่จะได้ไม่ตกใจและยอมอยู่ในรังง่ายๆ ถ้าย้ายกลางวันจะลำบาก แม่ไก่อาจจะตกใจแล้วไม่ยอมนอนรังก็ได้

6) แม่ไก่ทิ้งรัง วิธีการป้องกันแม่ไก่ในระหว่างฟักไข่ทิ้งรังควรมีการจัดหาอาหารน้ำไว้ให้กินบริเวณใกล้ รัง เพราะถ้าหากแม่ไก่ทิ้งรังบ่อยๆและครั้งละนานๆ ทำให้อุณหภูมิจนการฟักเปลี่ยนไปจึงฟักไม่ได้ผล (ปกติแม่ไก่ส่วนมากจะลงมากินอาหารวันละ 1-2 ครั้ง เข้าประมาณ 10.00 น.) และบ่ายประมาณ 14.00 น.)

7) วิธีส่องไข่ฟักเพื่อดูไข่ดีหรือเสีย การส่องไข่ควรทำ 2 ครั้งคือ หลังจากนำไข่ฟักแล้ว 1 และ 2 สัปดาห์ โดยใช้กระดาษหรือกระบอกไม้ไผ่ ทำเป็นรูปกล้อง แล้วเอาฟองไข่ปิดปากกล้อง แล้วหันไปทางแสงอาทิตย์ ก็จะเห็นข้างในของไข่ ไข่ที่มีเชื้อดี มีชีวิต จะเห็นมีเส้นเลือดสีแดงแผ่ไปตามด้านในเปลือกคล้ายกับใยแมงมุม และจะเห็นเชื้อลูกไก่ ส่วนไข่ที่ไม่มีเชื้อหรือไข่ฟองไหนเป็นไข่ขาวหรือตายโคมให้เอาให้คัดออก

8) การแม่ไก่สำรองฟักไข่แทน

(1) แม่พันธุ์ดีไข่หมดชุดแล้ว(~ 12 ฟอง) ก็จะเริ่มกกไข่ ควรเอาไข่ไปให้แม่ไก่อื่นกกแทน โดยเอาแม่ไก่ธรรมดา(สำรอง)มาเลี้ยงให้ไข่พอไข่หมดชุดก็เอาไข่มันมากิน โดยเลือกเอาไข่ที่มีลักษณะหัวท้ายโตเท่ากัน จะเป็นไก่ตัวผู้ ถ้าฟองเล็กสั้นโตข้างแหลมข้างจะเป็นไข่ตัวเมีย เอาไว้ทำแม่พันธุ์คอกละ 2 ตัว

(2) การฟักไข่โบราณมีวิธีการฟักแบบไสยศาสตร์ คือ เขานิยมเอาไข่ฟักเพียง 5 ฟอง ลงอักขระ นะ โม พุทธา ยะ ตัวละฟองและรองรับด้วยฟางหญ้าพายุหมุน หัวสัตว์ร้าย เช่น งูเห่า เสือปลา เขี้ยว พังพอน ไม้กำจับหัก ไม้ฟ้าผ่า ไม้คานหักคาบ่า ว่าคาถากำกับผสมและฟักไข่ในวันเสาร์หรือ

วันอังคารถือเป็นวันแข็ง เมื่อลูกไก่ออกไปรับขั้วมวงคล เอาลูกไก่ออกตอนเช้า เหล่านี้เป็นแบบตัดไม้ข่มนาม แบบโบราณ การฟักไข่แบบนี้จะไม่ทำให้แม่ไก่ทรุดโทรม จะฟื้นตัวเร็ว บำรุงอีกประมาณ 10 วันก็จะไข่ต่อ

9) วิธีให้แม่ไก่ไข่เร็ว

(1) ให้จับแม่ไก่ที่กกรังไข่อาบน้ำสระขนด้วยยาสระผมแล้วล้างออกนำแม่ไก่ไปตากแดดให้แห้ง นำไปปล่อยเล้าเอาสิ่งสกปรกออก แล้วอีก 3 วันนำไปให้ตัวผู้ทับ แบบให้ตัวผู้ขึ้นใจ แม่ไก่จะทิ้งรังไข่ และจะยอมให้ตัวผู้ทับ เตรียมไข่รุ่นใหม่

(2) เมื่อแม่ไก่เลี้ยงลูกได้พอสมควรแล้ว เช่น 7 วัน 14 วัน 20 วัน 30 วัน ตามแต่เราต้องการ ให้แยกลูกไก่ออกจากแม่ไก่ ให้ไปอยู่ไก่ๆอีกที่หนึ่ง ที่ไม่ได้ยินเสียงกันหรือเห็นกัน เราต้องเลี้ยงดูลูกไก่เอง และนำแม่ไก่ไปบำรุงเพื่อให้ไข่ต่อ

(3) การไม่ใช้แม่ไก่ในการเลี้ยงลูกและนำลูกไก่อมาเลี้ยงอนุบาลเองโดยนำลูกไก่ไปใส่กรงหรือสุม ให้ความอบอุ่นลูกไก่โดยใช้หลอดไฟขนาด 60-100 วัตต์ แขนวสูงประมาณ 30 ซม. หากร้อนไปลูกไก่จะหนีไปอยู่ด้านข้าง ก็ควรยกหลอดไฟขึ้นสูงอีก แต่ถ้าลูกไก่อนอนสุมกันให้ลดหลอดไฟลงมาแสดงว่าหนาว หากอุณหภูมิพอเหมาะลูกไก่อก็จะกระจายตัวกันทั่ว การกกลูกไก่อจะใช้เวลาประมาณ 7 วัน

10) วิธีสังเกตไก่สาวเริ่มไข่ ไก่สาวที่จะเริ่มไข่สามารถสังเกตได้จาก

(1) หงอนเมื่อแม่ไก่เริ่มไข่ หงอนจะขยายตัวโตเต่งขึ้นกว่าเก่าเป็นอันมาก มีสีแดงเข้มและอุ่นจัด และหน้าก็จะแดงด้วย หงอนไก่สาวที่ยังไม่เริ่มไข่จะเล็กสีแดงแต่ไม่เข้ม และไม่อุ่นจัด

(2) เสียงร้องของไก่สาวที่เริ่มไข่มักจะร้องต๊อกๆ และเที่ยวหารังไข่

(3) รูปร่างของไก่สาว ตอนท้องกางออกทำให้ดูเป็นรูปสามเหลี่ยม และท้องยานลงหาติน

(4) คลำดูไข่ โดยใช้นิ้วชี้แหย่เข้าไปในช่องทวารหนักของไก่ ถ้าไก่เริ่มไข่นิ้วชี้ก็จะกระทบไข่ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปราวครึ่งองคุลี เป็นก้อนแข็งกลมและรู้สึกว่าเป็นรูปไข่

11) การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ไก่ มีหลักการคัดเลือกดังนี้

(1) ดูจากตระกูลหรือเลือด ทั้ง 2 สายคือ สายพ่อสายหนึ่ง สายแม่สายหนึ่ง นับถอยหลังไปชั่วหนึ่ง สัตว์ตัวหนึ่งจะมีบรรพบุรุษเป็นสองตัวคือ สายพ่อหนึ่ง สายแม่หนึ่ง และนับถอยหลังไปอีก บรรพบุรุษจะทวีขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ทราบได้ถึงบรรพบุรุษว่าดีหรือไม่ ถ้าดีจะให้ลูกดีกว่าสัตว์ที่มาจากตระกูลหรือสายเลือดแล้ว มีบางครั้งที่สัตว์ที่มาจากตระกูลดีอาจจะให้ลูกเลว แต่โอกาสมีน้อยมาก ซึ่งต้องอาศัยการดูบันทึกประวัติ

(2) ดูบุคลิกลักษณะของไก่ หรือลักษณะประจำตัว ที่แสดงออกของสัตว์ เช่น รูปร่าง ขนาด น้ำหนัก สี อายุ ความสามารถของสัตว์เป็นต่างๆไป สัตว์ที่มาจากตระกูลดี มีไข่จะดีทุกตัวไป ต้องอาศัยบุคลิกลักษณะประจำตัวของมันอีกด้วย

(3) ดูความสามารถของพ่อแม่พันธุ์ดี ส่งแม่พันธุ์ให้สังเกตจากลูก โดยสังเกตดูจากลูกของมันทุกตัว ดูต่อไปเราก็จะทราบได้ว่าแม่ไก่ให้ลูกดีหรือไม่ดี

12) การคัดเลือกพันธุ์ไก่ชน

(1) การคัดเลือกไก่ตัวเมียไว้ทำแม่พันธุ์ แม่พันธุ์ไก่/ไก่ตัวเมียเป็นกลไกสำคัญในการผสมพันธุ์ไก่ การผลิตไก่ชนเพราะลูกไก่ที่เกิดมาตัวผู้จะได้รับการถ่ายทอดความดีมาจากแม่ถึง 70% จากพ่อเพียง 30% คนโบราณจึงหวงตัวเมียกันมากไม่ยอมเผยแพร่ให้ใคร ถ้าจะให้ก็ต้องเป็นคนสนิท รักใคร่ชอบพอกันจริงๆ เพราะตัวเมียที่ดีจะต้องผสมให้ลงเหล่าแน่นอน อย่างน้อยๆก็คัดเลือกกันมา 3-4 ชั่วโมงพอจะได้ออกมาซึ่งเป็นความลำบากและใช้เวลานานจึงหวงแหนกันนัก

- ควรคัดเลือกตอนไก่ตัวเมียไข่หมดชุดแล้ว ในการไข่ชุดแรกให้สังเกตดูตอนกำลังไข่ เลือกแม่ไก่ที่ให้ไข่ฟองโต ยาว มากกว่าฟองสั้นๆ เปลือกไข่กระดุกเชิงกรานกว้าง จะได้ไม่มีปัญหาเรื่องไข่ไม่ออก หรือเบ่งไข่จนตาย

- เมื่อจับตัวเลือกตัวที่จับกลม ยาวสองท่อน บานหัวบานท้าย คอยาวตรง หน้ากลมเล็ก หงอนหินรัดกระหม่อม ตาตรงตามสายพันธุ์คือตาปลาหมอตายหรือตาสีไพล ขอบตาเรียวสองชั้น ตาดำกลม ตาขาวมีเส้นเลือดชัดเจน จะเป็นไก่ที่มีความอดทน

- แข็ง-เกล็ดกลม มีเกล็ดพิฆาตให้เห็น นิ้วกลมยาว ขนเส้นเล็ก น้ำขندي ขนแห้งไม่เปียก ก้านขนแข็งไม่เปราะ เมื่อได้ลักษณะดีแล้วก็เอามาลองเชิงชนกันดู โดยการมอมหน้าด้วยขมิ้นหรือถ่าน คัดเลือกเอาตัวที่ชนตั้งสองหน้า กอดหัว ตีกระหม่อม ไม่ลงหัว ตีแม่น ลำหนัก ปากเร็ว ตีเร็ว ตีนเร็ว หรือคัดเอาแม่ไก่เชิงกอด ชี มัด ทับ ล็อค เท้าบ่า สาดแข้งเปล่าไว้ทำแม่พันธุ์

(2) การคัดเลือกพ่อพันธุ์ไก่ พ่อพันธุ์ไก่ให้ลูกได้มากกว่าตัวเมียเพราะตัวผู้สามารถผสมกับตัวเมียได้หลายตัว และลูกทุกๆตัวย่อมมีลูกจากตัวผู้ครึ่งหนึ่ง สัตว์ตัวผู้ทำการสืบพันธุ์ได้เรื่อยไม่เหมือนตัวเมียซึ่งต้องเสียเวลาในการอุ้มท้อง ลักษณะตัวผู้ย่อมถ่ายไปเร็วกว่าตัวเมีย ดังนั้นตัวผู้จำฝูงย่อมสำคัญกว่าตัวเมียในฝูงมาก ดังนั้นจึงควรเปลี่ยนพ่อพันธุ์ฝูงทุกๆปี หรือทุกๆ 2 ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการผสมระหว่างพ่อกับลูก ซึ่งอาจจะทำให้ลูกในฝูงต่อไปเกิดอ่อนแอ หรือมีขนาดเล็กลง พ่อฝูงที่หาใหม่จะต้องเป็นพันธุ์เดียวกัน แต่ควรจะมีตระกูล บุคลิก ลักษณะ ตลอดจนความสามารถดีกว่าเดิมเสมอ พ่อฝูงนั้น

(3) การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ไก่ จะต้องหาพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่ลงเหล่า พ่อพันธุ์ต้องมีความสามารถถ่ายทอดยีนส์เด่นทางอสุจิและไข่ได้ตรงกัน หลากๆอย่างเช่น สีสวยเชิงเก้ง เราจะได้ลูกไก่ตามความต้องการ

- คัดเลือกพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ ต้องเลือกพ่อพันธุ์ที่ลงเหล่า สีสันถูกต้องตามพันธุ์ เลือดบริสุทธิ์ โครงสร้างดี คือ ตัวใหญ่ ยาว 2 ท่อน จับกลมบานหัวบานท้าย รูปร่างสูงโปร่ง กระดุกใหญ่ หน้าตาและส่วนประกอบทางร่างกายสมบูรณ์ สวยงาม โดยเฉพาะต้องผ่านการชนมาแล้ว มีชั้นเชิงการชนดี คือ ชี สาด มัด เท้าบ่า แม่พันธุ์ก็ต้องเลือกที่ลงเหล่าแบบเดียวกับพ่อพันธุ์ แต่ต้องต่างสายเลือดกัน มีสายเลือดแท้บริสุทธิ์ เรื่องโครงสร้าง สีสัน ชั้นเชิง จะต้องเหมือนกับพ่อพันธุ์ และที่สำคัญจะต้องถ่ายทอดยีนส์ได้เหมือนกับพ่อพันธุ์

▪ โรงเรือนหรือเล้าผสม ต้องทำเป็น 2 แคน คือ แคน 1 ให้พ่อพันธุ์อยู่ตัวเดียว แคน 2 ให้แม่พันธุ์หรืออยู่รวมกันได้ฝากัน แคนเล้าต้องให้โปร่งเป็นตาข่ายให้ไก่เห็นกันใกล้ชิดกัน แต่ผสมกันเองไม่ได้ โรงเรือนจะต้องมีแดดส่องถึง ด้านในมีหลังคาที่นอน ที่ไข่ ป้องกันยูงและสัตว์อื่นได้ ด้านนอก เล้าทำโปร่งให้ไก่ออกผึ่งแดดได้ ในเล้ามีหญ้าให้ไก่จิกกินได้ และมีหลุมฝุ่นให้ไก่นอนเล่น รังไข่ควรใช้กระบุงหรือลังแม่ไก่สามารถเดินลงได้ อย่าให้สูงจนแม่ไก่ต้องกระโดดลงทำให้ไข่แตกได้

(4) การผสมพันธุ์

▪ เมื่อพ่อแม่พันธุ์ ถ่ายขนสมบูรณ์แล้วให้นำมาถ่ายพยาธิ และฆ่าไร-เหา ให้ไก่อยู่เล้าผสมคนละแคนบำรุงเลี้ยงด้วยอาหารผสม และข้าวเปลือก เกือบแรม 10 วัน เมื่อเห็นว่าแม่ไก่ตัวใดใกล้ไข่ คือ จะแสดงอาการโตขึ้นโตลงเข้าไปในรังไข่ จัดรังไข่ ส่งเสียงร้องกักๆยาวๆติดต่อกัน หงอนหน้าสีแดงสดใส ขนเป็นมัน ตะเกียบเชิงกรานขยายกว้าง ให้จับไก่ใส่เล้าตัวผู้ในตอนเช้าก่อน 7 โมง เพราะเวลาอุณหภูมิต่ำการผสมพันธุ์จะติดได้ผลดี หรืออาจใช้ช่วง 17.00-18.00น. ก็จะได้เช่นกันเพราะอุณหภูมิต่ำ

▪ พ่อพันธุ์ควรให้ผสมพันธุ์วันละ 2 ครั้งจะดีที่สุด จะถึงโคลแมกซ์จะทำให้การถ่ายทอดยีนส์ได้ดี ซึ่งจะทำให้การผสมแบบโคลแมกซ์ คือ การผสมแบบให้พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ถึงจุดสุดยอด อันจะถ่ายทอดยีนส์เด่นได้ทั้งพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ การกักพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์อยู่คนละแคนทำให้อยากผสมพันธุ์กันเมื่อเวลาผสมพันธุ์จะปล่อยน้ำเชื้อไปผสมกับไข่ได้สะดวก เชื้อจะแข็งแรง ผสมทุกวันหรือวันเว้นวัน เพื่อให้ไข่ทุกฟองจะมีเชื้อตัวใหม่เข้าไปผสมทุกวัน

▪ ถ้าเราปล่อยให้พ่อไก่ผสมตามธรรมชาติ ตามสถิติสูงสุดพ่อไก่ที่แข็งแรงสมบูรณ์เต็มที่ผสมแม่ไก่ได้วันละประมาณ 30 ครั้ง วันละ 1 ครั้ง หรือ 2 ครั้งก็พอเมื่อทับแล้วก็ให้เอาตัวเมียออกไป

วิธีแก้ไก่จิกไข่หรือกินไข่ตัวเอง หากวัตถุประสงค์ เช่น เปลือกไข่ขาวหรือไข่แดงและทำให้รังมีดขีดหน้อย เมื่อไข่แตกมันจะมองไม่เห็น วัตถุประสงค์ควรให้หนา เพื่อป้องกันไข่แตก ตามพื้นที่มีไข่ตกอยู่ ควรรีบเก็บอย่าให้ทันไก่มีโอกาสกินได้ ถ้าไก่ได้กินและรู้จักรสเสียแล้ว วิธีแก้ไข่คือ หาไข่ปลอมมาวางทิ้งในเล้าหลายๆใบ เมื่อไก่ไปจิกมันจะเจ็บปากและเข็ดไปเอง วิธีนี้เป็นวิธีแก้กันสัสแม่ไก่ที่ชอบกินไข่ของตัวเองได้ดี

13) การทำให้แม่ไก่ไม่ตีกัน เมื่อแม่ไก่ฟักลูกเจี๊ยบออกมา แม่ไก่จะหวงลูกมาก ระวังอย่าให้แม่ไก่ตีกัน เพราะนอกจากแม่ไก่จะโทรมและบาดเจ็บแล้วอาจจะทำให้ลูกไก่ตายด้วย วิธีการทำให้แม่ไก่ไม่ตีกัน ให้อยอมแพ้กัน นั้น ให้จับแม่ไก่ตัวที่ต้องการให้แพ้ ให้แยกจากลูกออกมา แล้วนำมาโยนใส่แม่ไก่ตัวที่ต้องการให้ชนะ แม่ไก่ตัวที่ชนะจะตีแม่ไก่ตัวที่โยนใส่ แม่ไก่ตัวที่ถูกโยนเข้าไป จะถูกตีและตกใจ ประกอบกับหวงลูกที่ร้องรอรอยู่ จะวิ่งหนีไปหาลูก และจะยอมแพ้ไม่สู้ตัวที่อยากให้ชนะ ซึ่งต้องทำซ้ำๆ กันสัก 3-4 ครั้ง ให้แน่ใจว่าไม่ยอมสู้แล้วจึงพอ

14) การให้อาหารไก่ ไบรยอาหารลงบนหญ้า/ฟางเพื่อให้คู้ยเคี้ยวกินเอง จะทำให้ไก่ แข็งแรง และป้องกันไม่ให้อ้วนจนเกินไป เพราะไก่ได้ออกกำลังอยู่เสมอ ตามปกติควรไบรยให้กินวันละ 2 หน เข้า-เย็นก็พอ มือเช้าควรให้ราวครึ่งหนึ่งของมือเย็น และอาหารหยาบที่ให้ในวันหนึ่งควรให้เท่ากับ อาหารป่น การให้อาหารหยาบตามวิธีนี้ใช้กับไก่ทุกชนิด นอกจากไก่ที่กำลังเติบโตควรให้อาหารใส่รางตั้งไว้ในที่ร่มแทน

15) การคัดเลือกไก่รุ่น ควรคัดเลือกไก่รุ่นที่มีลักษณะดีดังนี้ ขนดกคลื่นเป็นมัน ขนงอกเร็ว และโตเร็ว หน้าตาสดใส ตาโต ตาไม่เด่นนูน ไม่จมลึก หอนและเหนียงโตงามสีแดงสดเงาเป็นมัน แข็งแรง ว่องไว สมบูรณ์ เคลื่อนไหวเป็นปกติ ลำตัวลึกและตัน รูปร่างสมส่วนใหญ่เนื้อหนังดี หนังแข็ง ปากสีเหลือง เข้ม แข็งแรง ลักษณะตรงตามพันธุ์ หัวสวยสง่า กระจกหน้าอกตรงและลักษณะที่เลวควรคัดออก คือ มีขน ดกยุ่งและดำน ขนงอกช้า โตช้า หน้าซีด ตาขุ่นและลึก หอนและเหนียงเล็กหมีสีแดงขำๆเป็นขุย รูปร่าง ไม่ได้ส่วน ลำตัวโพลก หน้าแข็งและปากสีขาวซีด หัวยาวแหลมคล้ายหัวงู หรือหัวกา กระจกหน้าอกคด

5. ภูมิปัญญาความเชื่อ/พิธีกรรมเกี่ยวกับไก่พื้นเมือง

5.1 ภูมิปัญญาพิธีกรรมและการเสี่ยงทายเกี่ยวกับไก่พื้นเมือง ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ พบในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในชนบทในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ซึ่งเป็นชนเผ่า เช่น กวย เขมร ลาว กระเหรี่ยง มูเซอ ไทลื้อ และชาวเขา มีความเชื่อหรือพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เกิดจนตายเกี่ยวข้องกับไก่อยู่เสมอ โดยทั่วไปพบว่ามีการใช้ไก่เป็นเครื่องเซ่นสรวงผีและสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติต่างๆ เช่น ผีตาแฮก ผีปู่ตา มเหศักดิ์เมือง เจ้าที่ หรือเจ้าที่ของคนจีน บรรพบุรุษ เป็นต้น การใช้ไข่ไก่ในพิธีสู่ขวัญซึ่งคล้ายคลึงกันในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่ที่พอจะแตกต่างกันบ้างพบมากในชนเผ่าแถบภาคอีสานและภาคเหนือคือการเสี่ยงทายหรือทำนายดวงชะตาบุคคลและบ้านเมือง โดยการเสี่ยงทายกระดูกคางไก่ กระดูกไก่ การใช้ไข่ไก่เสี่ยงทายหาที่ฝังหรือเผาศพ เป็นต้น

5.2 ภูมิปัญญาความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่ชน

5.2.1 การนำไก่ออกจากบ้านเพื่อจะนำไปชนที่สนามกีฬาชนไก่

1) การบอกเจ้าที่เจ้าทางที่บ้านเจ้าของไก่ก่อนนำไก่ออกจากบ้าน เพื่อจะเอาฤกษ์ เอาชัย เอาโชค เอาลาภ และบนบานสิ่งที่ต้องการ

2) หงายสุม หลังจากอุ้มไก่ออกจากสุมแล้วก็หงายสุมไว้ ห้ามไม่ให้ใครไปเล่นสุมที่หงายไว้เป็นอันตราย การหงายสุมไว้เพื่อเอาเคล็ด เชื่อว่าจะได้หาคู่ได้ง่ายบ้าง จะได้ไม่ต้องเอากลับมาเลี้ยงต่ออีกบ้าง เพื่อจะได้ชัยชนะกลับมาบ้าง

3) การนำไก่ออกชนถ้าหันหน้าออกจากบ้านแล้ว ให้เดินหน้าต่อไปห้ามกลับหลังเด็ดขาด ของใช้ต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ต้องตรวจตราให้เรียบร้อย ก่อนออกเดินทางทุกครั้ง

4) การนำไก่ออกชน 2 ตัว หรือมากกว่า เชื่อกันว่าถ้าไก่อได้ชนทั้ง 2 ตัวในคราวเดียวกัน จะต้องมีชนะ 1 ตัว แพ้ 1 ตัว ดังนั้นถ้านำไก่ออกชน 2 ตัว ถ้าเปรียบได้คู่ 1 ตัว อีก 1 ตัวเอาไว้ยังไม่เปรียบ ถ้าหากคู่ที่เปรียบไว้ได้ชนแพ้ ก็เอาไก่อตัวที่เหลือมาเปรียบใหม่ถ้าได้คู่ที่มีสิทธิ์ชนะ

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีซุ้มไก่อัด ๆ ซุ้มใหญ่ ๆ เกิดขึ้นทั่วประเทศไทย มีคนเลี้ยงไก่อุ้มหลาย ๆ คน ที่เลี้ยงไก่ออกชนทีละมาก ๆ ตัว เวลาออกชนก็ออกได้ที่ละ 4 - 6 ตัว หรืออาจจะมากกว่านั้น จึงไม่ค่อยยึดถือมากนัก แต่จะระวังการวางยาในขณะที่ไก่อที่เปรียบได้คู่แล้วยังรอเวลาชอนอยู่ จะไม่ให้ใครเข้ามาใกล้ หรือขอจับไก่อเป็นอันขาด จะเฝ้าไก่อไว้ให้ดีเพื่อป้องกันการถูกรวางยาไก่อ โดยหาเชือกมาล้อมไว้เพื่อไม่ให้ใครเข้ามาในบริเวณที่ขังไก่อไว้เด็ดขาด เพื่อความปลอดภัยของไก่อจากการถูกลอบวางยา

5.2.2 การให้อาหารขณะที่ชนไก่อ ชาวที่ให้ไก่อินขณะที่ไก่อชนเชื่อว่าถ้าใช้ข้าวปากหม้อ คือข้าวที่ตักก่อนคนกินจะทำให้ไก่อชนะ

5.2.3 การปล่อยไก่อในสังเวียน ตอนปล่อยไก่อบางคนมีการร้ายคาถาก่อน มีอน้ำบางคนก็ยกไก่อขึ้นเหนือคู้ต่อสู้แล้วจึงปล่อย แต่ถ้าสังเกตดูที่มีอน้ำทำเหมือนกันก็คือ ก่อนที่จะปล่อยไก่อมีอน้ำจะคลี่ผ้าออกแล้วสับผ้าวนข้ามหัวไก่อ จากนั้นก็จะนำผ้าไปพาดที่ท่อนแขนซ้ายก่อนจะปล่อยไก่อ ที่มีอน้ำทำนั้นก็เพื่อกระตุ้นไก่อให้เกิดความตื่นตัวและที่คลี่ผ้าออกก็เพราะมีความเชื่อว่าถ้าไม่คลี่ผ้ากราดน้ำเอาไว้ก็ถือว่าเป็นการ มัดแข้ง มัดขา มัดปีกไก่อเอาไว้มันเอง และขณะที่ไก่อตีกันอยู่มีอน้ำก็จะมีกราดผ้าเพื่อกระตุ้นให้ไก่อตีคู่ต่อสู้มากขึ้น เมื่อสับผ้ามากจนผ้าเริ่มแห้ง มีอน้ำก็จะนำน้ำมารดที่ผ้าเพื่อไม่ให้ผ้าแห้ง ที่ไม่ให้ผ้าแห้งก็เพราะความเชื่อที่ว่า ไก่อจะได้มีความคึกสดชื่นอยู่ตลอดเวลา

5.2.4 ลักษณะสีไก่อินที่เก่ง ไก่อินที่เชื่อว่าเป็นไก่อเก่งที่ชนชนะมากกว่าแพ้ มี 6 สีคือ

- 1) ไก่อสีต่างแต่เดียดำ (ต่างสามสีหรือเรียกว่าต่างดอกมะลิ)
- 2) ไก่อสีเทาเดียดำ (ตัวสีเทาสร้อยคอเหลือง หรือเทาทอง)
- 3) ไก่อสีเทาเขียวหรือเรียกว่าเทาดำ (ไม่ใช่เทาชี้ควาย)
- 4) ไก่อเขียวแต่คอโกรน (ตรงโคนคอไม่มีขน)
- 5) ไก่อดำเดียดำ
- 6) ไก่อเขียวปากขาว แข้งขาว ตาขาว (ตาปลาหมอตาย)

ไก่อ 6 ชนิดนี้ หากพบเห็นที่ไหน ไม่ต้องปล้ำก็ซื้อได้เลยแต่อย่าซื้อให้แพงนัก ตามตำราบอกว่าไก่อ 6 อย่างนี้ ถ้าไม่เสียเปรียบ และร่างกายสมบูรณ์ดีเต็มที่ แพ้ไม่เป็นหรือถ้าแพ้ก็ต้องเป็นต่อ จนเจ้าของออกตัวได้ลอลงจะแพ้ววดเลยไม่มีแน่นอน (ต้องดูเกล็ดเป็นสิ่งสำคัญทั้งคู่ต่อสู้และของเราด้วย ว่าใครเหนือใคร)

5.2.5 การดูลักษณะไก่อเก่งตอนเล็ก ๆ

1) **หลักการดูลักษณะไก่อ่งตอนเล็ก** ถ้าสังเกตให้ดีจะพบว่ามันอยู่ในกมลสันดานของมันเองมาตั้งแต่เล็ก ทำไมไก่อ่งบางตัวมีลักษณะดีสวยงาม ทั้งใบหน้า รูปร่าง เกล็ด แข็งดี ถูกต้องตามตำรา โหงเฮ้งไก่อ่ง แต่ทำไม จึงดีไม่เก่ง ไม่มีความพยายามในการต่อสู้ ส่วนใหญ่แล้วเพราะใจมันไม่สู้ ใจไม่ถึง พอถูกตีเจ็บ หรือถูกโต้เจ็บมักจะถอดใจง่าย ผิดกับบางตัว ยิ่งเจ็บยิ่งสู้ ยิ่งมีมานะ ออมาต พยายามตีคู่ต่อสู้ให้เจ็บกว่า นอกจากนี้ไก่อ่งต้องเป็นไก่อ่งฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบในเชิงชนของมัน รู้จักหลบหลีกแก้เชิง หรือแก้ทางของคู่ต่อสู้ได้ สิ่งเหล่านี้เราไม่สามารถฝึกสอนมันได้ แต่มันจะมีของมันเอง ไก่อ่งทุกตัวมักจะมีคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของมันเอง ไก่อ่งบางตัวอาจมีสติปัญญาเป็นเลิศเหนือคุณสมบัติอื่นๆ ทั้งหมด หรือไก่อ่งซึ่งจะมีลีลาชั้นเชิงในการต่อสู้เป็นเลิศ แต่คุณสมบัติในด้านความทรหดอดทนอาจจะน้อย ไก่อ่งบางตัวอาจจะไม่ค่อยฉลาดแต่จะมีคุณสมบัติในด้านความทรหดอดทนเป็นเลิศ มีพลังจิตหรือแรงฮึดสู้ได้จนลมหายใจสุดท้าย เรียกว่า ยอมตายคาสังเวียน

2) วิธีการ

1) **ลูกไก่อ่งที่ชอบแตกฝูง** หมายถึง ลูกไก่อ่งที่ไม่ค่อยอยู่กับฝูง เวลาแม่ของมันพาไปคู้ยเหย้าหากิน มันมักจะแยกตัวออกไปหากินห่างจากลูกของมัน เพราะโดยปกติแล้วลูกไก่อ่งเล็กๆมันจะคอยติดตามแม่ตลอดเวลา ยิ่งมีอายุมากขึ้น มันจะแยกตัวออกไปหากินห่างแม่ยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าลูกไก่อ่งตัวนั้นมีจิตใจเข้มแข็งไม่กลัวใครตั้งแต่เล็กๆ ซึ่งเป็นลักษณะของไก่อ่งทุกตัว ที่มีจิตใจเป็นนักสู้ไม่กลัวใคร ข้อควรระวัง ลูกไก่อ่งที่แยกตัวออกไปหากินห่างแม่ของมัน มักจะไม่รอดปากเหยี่ยว ปากกาและสัตว์ร้ายอื่นๆ เช่น หมา แมว ในกรณีที่ปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติ

2) **ลูกไก่อ่งตีหย่าแม่** ลูกไก่อ่งชนโดยทั่วไป เมื่อมีอายุได้ 2-3 เดือน มันจะเริ่มตีกันเพื่อแย่งกันเป็นจำฝูง หลังจากนั้นแม่ของมันจะทิ้ง เราเรียกว่า ตีหย่าแม่ **ข้อสังเกต เกี่ยวกับลูกไก่อ่งสายเลือดไทยพม่า และ เวียดนาม มีดังนี้**

- **ลูกไก่อ่งสายเลือดไทย** มักจะตีหย่าแม่กันนาน บางตัวถึงกับหนังหัวขาด หัวปีกขาด และสู้กันหลายวัน ดังนั้นต้องคอยระวังและจับแยกขังเดี่ยวสัก 1-2 อาทิตย์ ก็จะเลิกกันไปเอง
- **ลูกไก่อ่งสายเลือดพม่า** มักจะตีหย่าแม่กันไม่นาน ส่วนมากจะตีกันครั้งเดียวก็เลิก และมักจะตีกันหน้าตาบวม จับขังแยกสัก 1-2 วัน พอแผลระบมก็จะแพ้กันไปเอง
- **ลูกไก่อ่งสายเลือดเวียดนาม** (ไซง่อน) มักจะตีหย่าแม่กันไม่นานเหมือนกับไก่อ่งพม่า แต่ปากคม มักจะจิกกันจนหนังหัว หนังคอต้องคอยเย็บ
- **ลูกไก่อ่งตัวใดที่ไม่ค่อยสู้ไก่อ่ง** หรือสู้ไม่นานก็ยอมแพ้ ลูกไก่อ่งตัวนั้นเมื่อโตขึ้นชั้นเชิงฝึตั้นอาจมีตามสายพันธุ์ แต่จิตใจไม่ค่อยเต็มร้อย และมักจะเป็นไก่อ่งที่สมบูรณ์ สวยงาม เพราะการเจริญเติบโตไม่หยุดชะงักเหมือนตัวที่ตีกันมากๆ และไม่คอยมีรอยตำหนิบริเวณหัวและหัวปีก ทั้งนี้ลูกไก่อ่งคอกหนึ่งๆจะไม่เก่งทุกตัว ด้วยเหตุนี้นักเลงไก่อ่งนิยมเพาะไก่อ่งเอง เพราะได้รู้เหล่า รู้สายพันธุ์ รู้ลีลาชั้นเชิงในการชนของมันตั้งแต่ปู่ย่าตายาย และยังรู้นิสัยใจคอมันมาตั้งแต่เล็กๆ ไม่ใช่ดูแต่ความสวยงาม หรือลักษณะโหงเฮ้งดี เพียงอย่างเดียว

▪ **ลูกไก่ตัวโตที่มักจะสู้กับไก่ในฝูงทุกตัว** เที้ยวเกะกะระรานเขาไปทั่ว ตีตัวหนึ่งแพแล้วจะไปตีอีกตัวหนึ่งจนจนเขาหมดกลายเป็นจำฝูง ไก่ตัวนั้นถ้าอยู่รอดไม่แคะแกระ็นหรือพิการไปเสียก่อน รับรองได้ว่าไก่ตัวนั้นมักเป็นไก่เก่ง ถ้ามีลูกไก่ที่กล่าวมา ให้รีบแยกออกมาข้างเดียวประมาณ 1-2 อาทิตย์ ก็จะเลิกตีกันไปเอง มิฉะนั้น ลูกไก่ตัวนั้นอาจจะพิการและเสียไก่ไปตั้งแต่เล็กๆ

▪ **การเลือกซื้อไก่ตามชนบท ที่มีไก่หนุ่มเป็นฝูง** ให้เลือกซื้อไก่ตัวที่เป็นจำฝูง และมีรอยถูกตีแถวหัว หน้าตา โดยเฉพาะหัวปึก ถ้ามีรอยจิกยิ่งแสดงให้รู้ว่าไก่ตัวนั้นเชิงชนหัวลึกลับ เวลาถูกกอดไม่หนายไหลจึงถูกจิกหัวปึก ซื่อได้เลย รับรองไม่ผิดหวัง และอีกอย่างหนึ่งคือไก่ที่เป็นจำฝูง มักมีขนาดเล็กกว่าไก่ตัวอื่นๆในฝูง เพราะในช่วงเล็กๆ ตีกับเขาไปทุกตัวเลยแกระ็น ส่วนตัวโตที่สวยงามรอยโต หน้าตาไม่มีรอยขีดข่วน แสดงว่าไก่ตัวนั้นตอนเล็กๆ ใจไม่ถึงไม่ค่อยสู้ใคร เอาแต่กินจึงโตกว่าเพื่อน

3) **ลูกไก่ตัวโตมักจะสู้ไก่ที่ใหญ่กว่า** ไม่กลัวหมา กลัวแมว หรือไม่ค่อยกลัวอะไร แสดงให้รู้ว่าไก่ตัวนั้นใจเต็มร้อย โตขึ้นต้องเป็นไก่ที่มีจิตใจเป็นนักสู้ สู้ไม่ถอย ดูแลให้ดีอย่าให้ตีกับไก่ใหญ่ อาจเสียไก่ได้

4) **ลูกไก่ที่เวลาเราจับมักดิ้น** โดยเฉพาะเวลาจับปาก จับคอ จับคาง จับตุ้มหู มักจะดิ้นสะบัดหลุด หรือจิกเจ้าของ หรือคนจับ แสดงให้เห็นว่า ไก่ตัวนั้นมีจิตใจเป็นนักสู้ ไม่ยอมอะไรง่ายๆ มีความพยายาม เวลาตีจะเป็นไก่ไม่ยอมคู่ต่อสู้ ถือว่าจิตใจใช้ได้ หนีไม่เป็น

5) **ลูกไก่ที่มักจะขันตั้งแต่อายุยังน้อย** คือ อายุประมาณ 4-5 เดือน เรียกว่าแกแแดด มักเป็นไก่เก่งใจเกินร้อย คือ เป็นลูกไก่ที่พยายามจะเป็นไก่ใหญ่ หรือมีจิตใจเกินตัว เวลาสู้กับคู่ต่อสู้เป็นไก่ที่มีจิตใจทรหดอดทนหนีไม่เป็น

อย่างไรก็ตามลักษณะพฤติกรรมเด่นๆ ดังที่กล่าวมา มันเป็นเรื่องพันธุกรรม ที่ถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ปู่ย่าตาทวดของมัน หรือยีนส์ที่แสดงออกถึงเทือกเถาเหล่ากอ แต่จะมีความเด่นมากน้อยแตกต่างกันออกไป ไม่เหมือนกันทุกตัว บางตัวมีมาก บางตัวมีน้อย และมีจุดเด่น จุดด้อยไม่เท่ากัน บางตัวจิตใจไม่เต็มร้อยแต่รูปร่างอาจสวยงาม บางตัวรูปร่างไม่สวยงามแต่มีจิตใจเต็มร้อย

5.2.6 ลักษณะของไก่ตัวเก่ง เทคนิคการเลือกไก่ชนที่เก่ง

1) ไก่ตัวไหนที่ไม่หากินร่วมฝูงให้เลือกเอาไว้ก่อน ไก่พวกนี้จะมีปฏิภาณแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้

2) จับตัวดูโครงสร้าง ตัวเป็น 2 ท่อน หัวบานท้ายบานจะเป็นไก่ที่จับแล้วได้เปรียบ ออกใหญ่ บั้นขาใหญ่ จะแสดงถึงความแข็งแรงทรหดอดทน กระดูกปล้องคอใหญ่ซิด และจับดูตะเกียบต้องแข็งแรงและซิดยิ่งซิดมากเท่าไรยิ่งดี ถ้าตะเกียบซิดจะเป็นไก่เร็ว

3) เลือกดูแข้งกลมเล็กจะเป็นไก่ตีเจ็บ เกล็ดหน้าใหญ่ เกล็ดด้านข้างเรียงเป็นระเบียบ ท้องแข้งด้านหลังต้องเต็ม จับไก่อยกดูไก่ต้องเหยียดขาทั้ง 2 ข้าง

4) ดวงตากลมวาวเห็นเส้นเลือดตาชัดเจน สีตาสีเดียวกับขนหรือตาปลาหมอตาย ยิ่งเป็นไก่ตาคว่ายิ่งดีใหญ่ เพราะไก่ตาคว่าพวกนี้จะดู และ หัวใจเกินร้อย ส่วนสีไก่สมัยนี้ไม่ต้องสนใจเท่าไร แต่ถ้า

เป็นสิ่งที่ตรงตามสายพันธุ์ก็ดีเพราะจะมีความสวย อย่างไรก็ตามถ้าซื้อไก่ให้ตีที่สุดควรปล้ำดู ถ้าปล้ำได้ แล้วค่อยพิจารณาส่วนอื่นทีหลัง

5.2.7 ขี้ไก่ม้วนเทียน การพนันมักจะมีเล่ห์เหลี่ยมกลโกงตามมาด้วยเช่นกัน แม้แต่วัวชนทางใต้ บางคนนำน้ำมันเสือมาทาตัววัวทุกวันแล้วนำวัวตัวนั้นไปชน วัวตัวที่ไม่เคยชินกับกลิ่นนี้มักจะเป็นเสียจริงๆก็กลัววิ่งหนีไป ซึ่งก็คล้ายกับไก่ชนที่บางคนนิยมนำน้ำมันเสือ เยี่ยวเสือปลา เยี่ยวหมาไน ทาที่ได้ปีกไก่ทุกวัน แล้วนำไก่ตัวนั้นไปชนเมื่อคู่ต่อสู้เป็นไก่ที่มัดปีกด้วยแล้วมุดไปมุดมา ไก่มันได้กลิ่นพวกนี้ก็กลัววิ่งหนีทันที วิธีการแก้คือ ก่อนที่จะนำไก่เข้าสังเวียน เขาจะนำขี้ไก่ม้วนเทียน(ขี้ไก่ที่เป็นสีน้ำตาลเหลว ภาษาอีสานเรียกว่าขี้ไก่โป) นำมาทาบริเวณจมูกไก่ เมื่อไก่เข้าปีกก็จะได้กลิ่นที่คู่ต่อสู้ทามา หรือแม้แต่ทางใต้ก็นิยมนำมาทาจมูกวัวชนเพื่อป้องกันกลิ่นสาบเสียจากคู่ต่อสู้เช่นเดียวกัน

5.2.8 การวางไก่ การวางไก่คือการที่ไก่ทั้ง 2 ตัวตกลงว่าจะชนกันแน่แล้วเจ้าของไก่ทั้งสองจะปล่อยไก่ให้ออกไปชนกัน การปล่อยไก่เจ้าของจะต้องรู้ว่าควรเข้าสังเวียนเวลาใด เข้าก่อนหรือหลังคู่ต่อสู้ และเมื่อเข้าสังเวียนแล้วจะต้องเลือกที่นั่งในตำแหน่งไหน หันหน้าไปทางไหนจึงจะถูกต้องตามตำรานั้น นอกจากนั้นจะต้องดูทิศในการปล่อยไก่ เลือกลีของคู่ต่อสู้ที่จะตีด้วยให้สัมพันธ์หรือเข้ากับวันข้างขึ้นข้างแรม เพราะตำราโบราณมีกล่าวไว้ว่า ลีของไก่ในแต่ละวันนั้นหากเลือกไม่ดีจะทำให้สู้กัน อันส่งผลถึงการทำให้แพ้ได้ง่าย ผู้เล่นจะต้องรู้ว่าวันไหนจะตีกับสีอะไรจึงจะได้เปรียบ ทุกสิ่งทุกอย่างที่กล่าวมานี้จะต้องประกอบเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์เพื่อให้เกิดมงคล ซึ่งถือเป็นเคล็ดลับหรือความเชื่อที่ไม่สามารถอธิบายได้ ซึ่งจากตำราสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้กล่าวไว้ว่า

วันอาทิตย์ ห้ามหันไปสู่อุทิศพายัพ

วันจันทร์ ห้ามหันไปสู่อุทิศบูรพา

วันอังคาร ห้ามหันไปสู่อุทิศอีสาน

วันพุธ ห้ามหันไปสู่อุทิศอุดร

วันพฤหัสบดี ห้ามหันไปสู่อุทิศทักษิณ

วันศุกร์ ห้ามหันไปสู่อุทิศประจิม

วันเสาร์ ห้ามหันไปสู่อุทิศอาคเนย์

นอกจากนี้ยังมีตำราที่กล่าวถึงหลักในการปล่อยไก่ก่อนชนให้เป็นมงคลโดยต้องหันหน้าไก่ให้ถูกทิศ ถือเป็นเคล็ดลับดังนี้

วันจันทร์และวันเสาร์ ห้ามหันหน้าไปสู่อุทิศตะวันออก

วันศุกร์และวันอาทิตย์ ห้ามหันหน้าไปสู่อุทิศตะวันตก

วันอังคารและวันพุธ ห้ามหันหน้าไปสู่อุทิศเหนือ

วันพฤหัสบดี ห้ามหันหน้าไปสู่อุทิศใต้

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันอีกว่าในการปล่อยไก่นั้นไม่ว่าจะหันไปในทิศทางใดก็ตาม แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ทิศนั้นๆจะต้องไม่ตรงกับประตู เพราะเชื่อว่าจะทำให้ไก่ไม่สู้ ถอดใจหนีได้ง่าย อีกทั้งการ

ปล่อยไก่อ้นหน้าเข้าหาดวงอาทิตย์หรือทานตะวัน ยังมีผลทำให้ไก่อตาพร่ามัวมองคู่ต่อสู้ไม่ถนัด อาจพลาดท่าเสียที่ได้ง่าย

5.2.9 การให้น้ำไก่อีกกำลังขนและขั้นตอนต่างๆที่ต้องทำในระหว่างพัก

1) ในการให้น้ำไก่อีกในแต่ละครั้งต้องให้น้ำให้ทั่วตัวยกเว้นปีก และหาง นอกนั้นต้องให้เปียกหมด การให้น้ำก่อนขนต้องรอกรรมกรบอให้กราดน้ำไก่อีกได้ ภายใน 15-20 นาที ต้องให้เสร็จพอดีอย่ากราดน้ำนานเพราะจะทำให้ไก่อ้นหนาว ไม่อยากที่จะตีไก่อีกกว่าที่ขนจะแห้งไก่อีกของเราอาจถูกตีไปเยอะในการให้น้ำไก่อีกจะช่วยให้ไก่อ้นเร็วและเหนียวได้ช้า

2) การให้น้ำขั้นตอนแรกต้องให้ที่ขนคอหรือสร้อยคอก่อนให้เปียก แล้วถึงให้ตัวจนหมดทั่วตัวยกเว้นปีก เพราะจะทำให้ไก่อ้นเร็วในเวลาขน ถ้าไก่อ้นเร็วจะทำให้เสียเปรียบคู่ต่อสู้ ในการให้น้ำต้องให้เปียกน้อยๆ อย่าให้ถึงกับแฉะมากเกินไป จะทำให้ไก่อีกไม่ค่อยบิน ต้องให้เปียกพอดีๆ

5.2.10 วิธีการให้น้ำไก่อีกกำลังขน

1) ไก่อ้นหมดยกแรกต้องรีบนำไก่อีกออกจากสนามโดยเร็ว เพื่อต้องการช่วยให้ไก่อีกได้หายจากอาการหอบโดยเร็ว และจะได้มีเวลาพักผ่อนได้มาก พอไก่อีกหายจากอาการหอบแล้วค่อยเอาข้าวให้กินแล้วเคี้ยวตะไคร้ให้ละเอียดให้กิน 1 ก้อน เสร็จแล้วควรให้ไก่อ้นนอนพักผ่อนสัก 5 นาที เอาผ้าคลุมหัวไก่อ้นนอนครบ 5 นาที ตื่นขึ้นมาที่ประคบบกระเบื้องอุ่นๆ ลูบหน้า ลูบตัว ปั่นขา แล้วพยายามนวดตามลำคอจากหัวถึงโคนคอ จากโคนคอถึงโคนหาง นวดนี้ทุกนิ้วเพื่อทำให้เส้นหย่อนไม่ตึงมาก จากบริเวณหัวตั้งแต่ใต้หงอนลงไปถึงโคนคอให้ทำในลักษณะขี้เบาๆ เพื่อให้เส้นหย่อนเพื่อได้คล่องตัวในการต่อสู้ยกต่อไป พยายามทำให้ทุกยก

2) การให้น้ำไก่อีกหลังการซ้อมทุกครั้งควรให้น้ำกลั่นผสมยางข่อย 1 หยด หยดตาไก่อีกทุกครั้งก่อนนอน เพื่อเป็นการล้างตาไก่อีกให้แจ่มใส การให้น้ำไก่อีกเวลาไม่มีแดดไม่ควรให้ เพราะถ้าขนไก่อีกไม่แห้งจะทำให้ไก่อีกป่วยได้ง่าย บางตัวอาจเป็นไข้หวัดก็ได้ การให้ไก่อีกกินกระชายแช่น้ำผึ้ง ควรให้กินหน้าฝนหรือหน้าหนาวเท่านั้นเพราะกินเข้าไปแล้วจะร้อน

3) การให้น้ำไก่อีกได้ที่แล้ว ก่อนขนต้องพัก 2-3 นาที เป็นการคลายตัว ในการคลายตัวไก่อีกต้องใช้น้ำข้าวข้าวเท่านั้นที่จะทำให้ไก่อีกคืนตัวได้เหมือนเดิม พอแดดออกตอนเช้าให้น้ำข้าวคืนตัวตากแดดให้ขนแห้ง ไม่ต้องให้ไก่อ้นหนาว เอาขนไก่อีกแห้งคอเพื่อเชยเสลดออกจากลำคอ แล้วนำไก่อีกไปปล่อยที่เล้า ที่มีที่คลุมฝุ่นไก่อีกจะได้คลายเส้นทุกเส้นขน แล้วพอบ่าย 2 โมง ใช้น้ำเย็นธรรมดาล้างตัวให้หมดเหมือนกราดน้ำปกติตากแดดให้แห้งอย่าให้หอบ เสร็จแล้วนำข้าวต้ม แห่คอ หาข้าวให้กิน ตามด้วยบอระเพ็ด ยาบำรุงและยาอื่นๆ

4) การคลุมปากไก่อีก คือ คลุมเพื่อป้องกันไม่ให้ปากไก่อีกหลุด อย่าคลุมให้ตึงมาก ถ้าตึงมากจะทำให้ไก่อีกไม่ตี เพราะจะตีไม่ถนัด การคลุมควรคลุม 3 เปราะ หรือ 3 ชั้น

5) การเข้าปากไก่ คือ เข้าปากที่หลุดแล้ว ควรเข้าให้ตึงมากกว่าคลุมปากเล็กน้อย ถ้าตึงมากไปไก้จะไม่ตีเหมือนกัน การเข้าปากที่หลุดควรเข้า 4-5 เปราะ เพื่อป้องกันการหลุดระหว่างชน ควรเตรียมปากไก่ไว้สัก 2-3 ชุด ทั้งปากล่างและปากบน ส่วนมากจะหลุดปากบนมากกว่า

5.2.11 การดูฤกษ์ยามวันนำไก่ออกชน

คนโบราณจะถือกันมากในการดูฤกษ์ยาม และก็เป็นความเชื่อของเขาจริงๆ อย่างเช่น การนำไก่เข้าไปนั่งในสังเวียน คนโบราณก่อนออกจากบ้านเขาจะไปมองแม่ไก่ที่กำลังฟักไข่อยู่ ว่าแม่ไก่ที่กำลังฟักไข่นั้นหันหน้าไปทางไหน เวลาเขาจะปล่อยไก่ให้ชนในสังเวียนเขาก็จะนั่งหันหน้าไปตามทางที่แม่ไก่นอนฟักอยู่ทุกครั้ง และทุกครั้งก็ไม่เคยผิดพลาดเลย การนำไก่ออกชนในสมัยโบราณ จะเอาสีของไก่เป็นหลักในการเลี้ยง ต้องดูด้วยว่าวันที่ไก่อั้นตรงกับวันขึ้นกี่ค่ำ แรมกี่ค่ำ แต่ละวันจะมีสีของไก่ประจำอยู่ทุกวัน อย่างเช่นขึ้นหรือแรม 1 ค่ำ จะเอาไก่สีอะไรไปตีกับไก่สีอะไร จึงจะชนะเร็ว ถ้าเพื่อเลือกไม่ได้จริงๆ ก็เอาสีที่ชนะข้าหน้อยก็ได้ ขอให้ดูกำลังวันที่น้อยๆเอาไว้ก่อนก็แล้วกัน แต่ถ้ากำลังวันมากขึ้นก็ชนะข้าหน้อยคือ ชนมากยกหน้อยจึงจะชนะ

ตารางที่ 5.8 การดูฤกษ์ยามในวันชนไก่

ข้างขึ้นหรือข้างแรม	ไก่คู่ต่อสู้	กำลังวัน	ไก่ของเราเอง	กำลังวัน	ไก่คู่ต่อสู้	กำลัง
1 ค่ำ	ไก่ต่าง	0	ไก่สีทองอ่อน	7	ไก่สีเขียว	5
2 ค่ำ	ไก่สีทองอ่อน	0	ไก่สีเขียว	7	ไก่สีเหลือง	5
3 ค่ำ	ไก่สีเขียว	0	ไก่สีเหลือง	7	ไก่สีประดู่(เข้ม)	5
4 ค่ำ	ไก่สีเหลือง	0	ไก่สีประดู่(เข้ม)	7	ไก่ต่าง	5
5 ค่ำ	ไก่สีประดู่(เข้ม)	0	ไก่ต่าง	7	ไก่เหลือง	5
6 ค่ำ	ไก่ต่าง	0	ไก่ทองอ่อน	7	ไก่เหลือง	5
7 ค่ำ	ไก่สีทองอ่อน	0	ไก่เขียว	7	ไก่เหลือง	5
8 ค่ำ	ไก่สีเขียว	0	ไก่สีเหลือง	7	ไก่ประดู่(เข้ม)	5
9 ค่ำ	ไก่สีเหลือง	0	ไก่ประดู่	7	ไก่ต่าง	5
10 ค่ำ	ไก่ประดู่	0	ไก่ต่าง	7	ไก่สีเหลือง	5

11 คำ	ไก่อ่าง	0	ไก่สีทองอ่อน	7	ไก่สีเขียว	5
12 คำ	ไก่สีทองอ่อน	0	ไก่สีเขียว	7	ไก่สีเหลือง	5
13 คำ	ไก่สีเขียว	0	ไก่เหลือง	7	ไก่ประดู่(เข้ม)	5
14 คำ	ไก่สีเหลือง	0	ไก่สีประดู่(เข้ม)	7	ไก่อ่าง	5
15 คำ	ไก่ประดู่(เข้ม)	0	ไก่อ่าง	7	ไก่เหลือง	5

ถ้าจะไปชนไก่ในวันไหน วันนั้นเป็นวันข้างขึ้น ข้างแรมก็คำ ให้ดูตามที่บอก ถ้าสีเหมือนกันในวันนั้นให้หลีกเลี่ยงเสีย พยายามให้สีตรงตามกำลังวันให้ได้ สีไก่ที่กำลังวันมากจะชนะสีไก่ที่กำลังวันน้อย เช่น กำลังวัน 7 จะชนะกำลังวัน 5 และกำลังวัน 0 ถ้ากำลังวัน 7 ชนะกับกำลังวัน 0 ไก่กำลังวัน 7 จะชนะง่าย ๆ เลย แต่ถ้ากำลังวัน 7 ชนะกับกำลังวัน 5 ไก่กำลังวัน 7 ก็ชนะแต่หลายยกหน่อย การดูวันที่ไก่ออกชน ว่าขึ้นกี่คำ แรมกี่คำ เราก็เลือกเอาไก่ที่มีตรงกับกำลังวันออกชน และก็เลือกชนที่มีกำลังวันเป็น 0 ไก่เราก็จะชนะเร็วขึ้น

5.2.12 การเลือกสถานที่ตั้งในสนามชน การเลือกสถานที่ตามความเชื่อจะต้องหาสถานที่พักไก่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสนาม เมื่อได้คู่ชนแล้วจะได้นำไก่เข้าสังเวียนทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือเหยียบหัวนาคเข้าไปเป็นการข่มขู่คู่ต่อสู้ ตามความเชื่อของคนโบราณ การเลือกที่ตั้งขุมในบริเวณสนามชนเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างที่จะสามารถเอาชนะคู่ต่อสู้ได้ การเลือกที่ตั้งนั้นต้องมีความสะดวกรวดเร็วในการนำไก่เข้า ออกสังเวียน อย่าเลือกที่ตั้งห่างจากสังเวียนมากนัก เพราะเวลาที่เรานำไก่ออกจากสังเวียนไปพักจะไม่เสียเวลาในการตกแต่งไก่ สถานที่ที่ตั้งต้องเป็นที่แดดส่องไม่ถึง หลบฝนได้ และเป็นที่มีแสงสว่างเพียงพอ และเป็นบริเวณที่อากาศถ่ายเทไม่แออัด เมื่อเลือกสถานที่แล้วต้องมีการจำกัดบริเวณ ไม่ให้คนเดินฟุ้งพล่าน บริเวณที่เก็บไก่ต้องปูด้วยพรม หรือกระสอบที่เตรียมมา อย่าให้ไก่จิกพื้นดินเป็นอันขาด สุ่มตรวจจะมีมุ้งครอบ อย่าให้คนให้อาหารหรือวางยาไก่ได้

5.2.13 คาถาปล่อยไก่ (คาถาโคชอนลูก) ก่อนปล่อยไก่ให้บอกแม่ธรณี พระภูมิเจ้าที่ เสียก่อนทุกอัน วิธีทำ เอาผ้าให้น้ำไก่ปิบลงพื้นดินเล็กน้อย เอานิ้วชี้จิ้มลงพื้นดินวนไปเรื่อยๆจนกว่าจะว่าคาถาจบลง แล้วกลั้นใจกดดินเอาไปป้ายที่หัวตรงปลายหงอนตกพอดี แล้วนำไก่เข้าชนได้เลย คาถาว่าดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "โอมแม่ธรณีเจ้าเอ๋ย อยู่แล้วหรือยัง สังขารตั้งโลกังกะวิฑูร พระแม่ธรณีเอ๋ย อยู่แล้วหรือยัง อยู่แล้วเจ้าข้า ขอให้คุ้มหัว คุ้มหู คุ้มตา คุ้มปาก คุ้มตัว คุ้มทุกอย่างในร่างกาย หรือ ว่า "วะโรวะระัญญู วะระโท วะราทะโร" เป็นคาถาแคล้วคลาด คือ ไม่ตีเรา ตีเราไม่ถูก ไม่เจ็บ

5.2.14 คาถาเปรียบไก่ ก่อนจับไก่คู่ต่อสู้ ให้จับไก่ของเราก่อน ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "โอมหนึ่งถึง" แล้วจับไก่คู่ต่อสู้ว่า "ถึงหนึ่งอม"

5.2.15 คาถาบอกเตื่อย ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "นะปุๆ โมปุๆ พุๆปุๆ ทาปุๆ ยะปุๆ" (ว่าคาถาจบใช้นิ้วตีที่เตื่อย เป็นการบอกเตื่อย)

5.2.16 คาถาเป่าแข็ง ก่อนปล่อยไก่เข้าสังเวียน ให้ว่าคาถาเป่าแข็ง ดังนี้ ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "จะ ฉะชะยะ" แล้วเป่าไปที่แข้งของไก่ แล้วปล่อยชนได้เลย

5.2.17 คาถาเสกให้ไก่มีลำหัดลำโค่น ให้ใช้คาถาเสกทำน้ำมันต์อาบไก่และให้ไก่กินก่อนจะเข้า สังเวียน ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "นะโมพุทธายะ นะธนู นะกาโรโหติ สัมภะโว ปะณะมังพินธุ กังชาตัง นะรา มะระหิตังเทจัง นะรากาเวหิ ปุชิตัง นะรานัง กามะปังเกหิ"

5.2.18 คาถาสมานแผล ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "โลกะปะรา จตุเทวาอะนะ เสละกัง อุทังสุมนติโน ปัตตะ อะริชธานนะ เอเตนะ สัจจะ วชเชนะ โหตุเต ชะยะมัง คะจანი" เสกเป่าบาดแผลจะทุเลาไม่ เจ็บปวด

5.2.19 คาถาแคล้วคลาด ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "ปะณะมังพินธุ กังชาตัง ตรีนิกัควา นะนะ การัง ปัญจะสัมภะวัง นะรา นะระหิตัง เทวัง นะระ เทวะ ทิปุธิตัง นะรานัง กามะปิเกหิ นะมามิ สุคะตังธินัง" เป็นคาถากำบังตัว ทำให้คู่ต่อสู้ไม่ถูก ถูกไม่เจ็บ เสกเป่าขณะไก่ชน

5.2.20 คาถาข่มขวัญคู่ต่อสู้ ตั้งนะโม 3 จบ ว่า "นะเมตตา นะมหาราชา สัพพะนิ เสหาจะปุชิตโต ปิโยเทวมานุสสานัง ปิโยพรหมา นะมุตตะโมปิโยนาคะ สุปันณานัง ปิณันทรียัง นะมามิหัง" ให้เสกคาถา เป่าที่หัวและแข้งไก่ก่อนปล่อยชน ใช้มือตีที่เดียว ทำให้คู่ต่อสู้โดนจิก โดนตี แล้วขยาดไม่สู้

5.2.21 การดูฤกษ์ฆานาที่ในการตีไก่ ก่อนวันไก่จะออกชน มีน้ำจะต้องดูฤกษ์ ดูยามในรูปแบบ ต่างๆ เช่น ดูตำราวันขึ้น-แรม ดูเวลาการชนไก่ โฉลกการแต่งกายไปชนไก่ คาถาอาคมต่างๆ วันใดตรงกับ วันก็คำให้ดูตาม ตำราวันขึ้น-แรมคำ ให้ออกไปสันั้นๆจะชนะ สีไก่หมายถึง สีพื้นตัวและสีสร้อยไก่

ตำราวันขึ้น-แรม	สีไก่
วัน 1 คำ	ดำ -แดง
วัน 2 คำ	ขาว -นวล -เทา
วัน 3 คำ	ขาว -แดงคล้ำ
วัน 4 คำ	ดำ -แดง
วัน 5 คำ	ขาว -เหลือง
วัน 6 คำ	ขาว -แดง -ทอง
วัน 7 คำ	ดำ -เขียว
วัน 8 คำ	ขาว
วัน 9 คำ	ขาว -แดง -เหลือง
วัน 10 คำ	ดำ -เหลืองแก่
วัน 11 คำ	ขาว -แดง
วัน 12 คำ	ขาว -แดงอ่อน

ตำราวันขึ้น-แรม	สีไก่
วัน 13 ค่ำ	ดำ -แดงคล้ำ
วัน 14 ค่ำ	ขาว -เทา
วัน 15 ค่ำ	ขาว -แดง -เหลืองอ่อน

เวลาชนไก่ ในวันหนึ่งแบ่งเป็น 5 เวลา คือ

เวลาหนึ่ง ขาว -เหลือง 06.01 - 08.24 น.

เวลาสอง ดำ -เข้ม 08.25 - 10.28 น.

เวลาสาม ขาว -ดำ 10.29 - 13.12 น.

เวลาสี่ แดง -เข้ม 13.13 - 13.26 น.

เวลาห้า ประดู่ -อ่อน 13.27 - 18.00 น.

การชนตามเวลาจะดูประกอบกับวันขึ้น-แรม ถ้าให้เวลา สีชนะตามเวลาตรงกับวันขึ้น-แรมด้วยแล้ว จะชนะขาดเลย เช่น ไก่เหลืองหางขาว ออกชนวันอาทิตย์ แรม 5 ค่ำเป็นวัน ขาว-เหลืองพอดี จะต้องเริ่มชนเวลา 06.01-08.24 น. ซึ่งตรงกับสีชนะขาว-เหลืองพอดี การไล่สีพื้นตัวไก่

เริ่มที่ ดำไป ดำขาว ไป ขาวแดง แล้วไล่วันเป็นวงเวียน ขาวแดง -ดำ -ดำขาว

เริ่มที่ วัน 1 ค่ำ เป็นต้นไป หมุนวนไปเรื่อยๆจนถึง 15 ค่ำ เช่น

ดำ วัน 1 ค่ำ ตรง ดำ-แดง

ดำขาว วัน 2 ค่ำ ตรงขาว-นวล-เทา

ขาว-แดง วัน 3 ค่ำ ตรง ขาว-แดงคล้ำ

ดำ วัน 4 ค่ำ ตรง ดำ-แดง

ดำ วัน 5 ค่ำ ตรง ขาว-เหลือง

ขาว-แดง วัน 6 ค่ำ ตรง ขาว-แดง-ทอง

ฯลฯ

ถ้าไล่วันมาช่วงตรงกัน จะถือว่าดี เช่น

วัน 3 ค่ำ ขาว-แดง ตรง ขาว-แดง จะดี วัน 5 ค่ำ ดำ-ขาว ตรง ขาว-เหลือง จะไม่ดี

ส่วนสีอื่นๆ ให้ดูเทียบเคียงกับ 3 สี ดังกล่าว เช่น เทา ก็เทียบได้เคียงกับขาว

การเดินทางออกไปชนไก่

เวลา 1 เข้า ตกเท้า(ดิน) เหนื่อย-อด

เวลา 2 สาย ตกปาก(น้ำ) สบาย-อึด

เวลา 3 ป่าย ตกตา(ลม) รู้-เห็น

เวลา 4 เย็น ตกหลัง(ไฟ) ลำบาก-ยาก

ให้นำไปเทียบกับเวลาข้างต้นด้วย ว่าจะตกอะไร ควรออกเดินทางตอนไหน และให้นำไป
ดูประกอบกับยามอุบากอง

5.2.22 โฉลกการแต่งกายไปชนไก่

วันอาทิตย์ แต่งกาย ชมพู - แดง ห้ามแต่ง ฟ้า
วันจันทร์ แต่งกาย น้ำเงิน - ดำ ห้ามแต่ง แดง
วันอังคาร แต่งกาย แดง - ดำ ห้ามแต่ง เหลือง - ขาว
วันพุธ แต่งกาย เขียว - ขาว ห้ามแต่ง ชมพู
วันพฤหัสบดี แต่งกาย แดง - ฟ้า ห้ามแต่ง ม่วง -ดำ - น้ำเงิน
วันศุกร์ แต่งกาย ขาว - น้ำเงิน ห้ามแต่ง เทา
วันเสาร์ แต่งกาย ม่วง - เทา ห้ามแต่ง เขียว

5.2.23 เคล็ดลับการปล่อยไก่เข้าสังเวียน

วัน 1 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 2 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน ก่อน
วัน 3 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 4 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 5 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน ก่อน
วัน 6 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 7 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง-ก่อนก็ได้
วัน 8 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 9 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 10 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน ก่อน
วัน 11 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 12 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง
วัน 13 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน ก่อน
วัน 14 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน ก่อน
วัน 15 ค่ำ ให้นำไก่เข้าสังเวียน หลัง-ก่อนก็ได้

ในกรณีที่เรานำไก่เข้าสังเวียนไม่ทัน เช่น ต้องเข้าก่อนแต่เราเข้าสังเวียนไม่ทันฝ่ายตรง
ข้าม ให้เอาเคล็ดปล่อยเข้าชนก่อน คือ เวลากรรมการตบมือเรียกให้ปล่อยไก่เข้าชน ให้เรารีบเสือกดันไก่
เข้าก่อน

ในกรณีเข้าไปนั่งเตรียมปล่อยไก่ ถ้าเลือกทิศทางตรงกันกับฝ่ายตรงข้าม คือ แย่งที่กัน
ให้เรานั่งด้านขวา ถ้ายังแย่งกันด้านขวาอีก ก็ให้ถอยลมปราณเราขณะนั้น คือ การหายใจเข้าออกทางจมูก
ถ้าลมหายใจทางจมูกด้านไหนคล่อง ให้นำตรงข้ามกับทางคล่องลมปราณ เช่น

- หายใจช่องทางรูจมูกด้านซ้าย ให้นั่งปล่อยไถ่ทางด้านขวา
- หายใจช่องทางรูจมูกด้านขวา ให้นั่งปล่อยไถ่ทางด้านซ้าย

6. ภูมิปัญญาการฝึกไก่พื้นเมืองเพื่อกีฬาชนไก่

6.1 การฝึกไก่/การซ้อมไก่ ควรทำการซ้อมติดต่อกันประมาณ 5 ครั้งแล้วสังเกตดูลีลาว่าลีลาชั้นเชิงเป็นอย่างไรเพราะไก่จะตีตามความถนัดของตน และควรซ้อมไก่เมื่อไก่มีความสมบูรณ์ดี ดีพอทำการซ้อมครบ 5 ครั้งไม่มีอะไรดีขึ้นไม่มีการพัฒนาขึ้นมาท่านก็ควรพิจารณา

1) การฝึกไก่ชนตามชั้นเชิง โดยฝึกให้ไก่เคยชินกับเชิงของมันเสียก่อน เช่น ไก่ชนที่มีเชิงชี้ทับ ล็อคคอ เราต้องหาคู่ซ้อมที่เรียกว่าครูฝึก ไก่ที่จะเป็นครูฝึกต้องเป็นไก่เชิงลายหัวหรือลงให้เตี้ยกว่าตัวชี้ เมื่อเราเอามาทำการฝึก ตัวชี้ล็อคคอมันจะเคยชิน ต้องซ้อมนวมหรือลงนวมแล้วไก่ตัวเชิงตีมันจะเคยชินกับชั้นเชิงของมันถ้าเราเอาที่ตัวชี้ชั้นเชิงเหมือนกันมาฝึกไม่ตัวใดตัวหนึ่งต้องเสียเชิง พุดง่ายๆว่าเสียไก่ไปหนึ่งตัว เพราะว่าตัวที่เสียเชิงกล้ำเนื้อส่วนต่างๆจะสู้ไม่ได้ ก็เลยลายหัวลงไปให้คู่ต่อสู้ชี้ล็อคคอทับเอาก็กลายเป็นเสียเชิง นานๆเข้าก็ติดเป็นนิสัย หรือที่เรียกกันว่า "เสียไก่" ไก่ชนลูกหนุ่มเราเห็นแว่วว่าเก่ง เราไม่ควรทำการซ้อมหนัก ควรซ้อมเบาๆไปก่อน ถ้านำไปซ้อมหนัก มันก็จะเสียไก่หรือเรียกว่าถอดใจไม่คิดสู้

2) ไม่ควรซ้อมไก่ชนถี่มากเกินไป การซ้อมไก่ชนถี่มากเกินไป จะทำให้ไก่ชนของท่านอ่อนแอ และไม่มีคุณสมบัติ เมื่อนำซ้อมครั้งต่อไป จะทำให้ไก่ชนคิดแต่จะหนีการซ้อมแต่ละครั้งเราควรต้องดูคุณสมบัติของไก่ด้วย ถ้าไม่มีคุณสมบัติจะทำให้ไก่ทรุดโทรมลงไปอีก เมื่อไก่ทรุดโทรมผู้เลี้ยงไก่บางท่านอาจจะปล่อยปละละเลยกลายเป็นไก่หมดสภาพทันที ไก่ชนแต่ละตัวจะมีความดีในตัวมันเอง การเข้าชนมันถนัดไม่เหมือนกัน บางตัวเข้าชนลายหัวให้แต่กลับตีไม่ถูกบางตัวเตี้ยแต่เวลาเข้าชนกับตะกายเหมือนจะกินกระหม่อมเพราะความถนัดของมันแต่ละตัว และเชิงชนของมันไม่เหมือนกันนั่นเอง ไก่ชนที่ท่านนำไปซ้อมเมื่อสู้คู่ต่อสู้ไม่ไหวท่านต้องเลิกทำการซ้อมทันที ถ้าท่านปล่อยไว้จนมันทนไม่ไหวจะทำให้มันทรุดและเลี้ยงไม่ขึ้น และเมื่อทำการซ้อมไก่เสร็จท่านควรหาอาหารแก้ข้ำในให้ไก่กิน

6.1.1 การฝึกและการบริหารส่วนต่างๆของไก่ชนให้เป็นไก่นักมวยและแข็งแรงเพื่อจะให้ไก่ตัวโปรดมีพลังกำลังและความคล่องตัวเวลาชน

1) **บริหารลำคอ** ไก่ชนเวลาเข้าชน ลำคอเป็นส่วนสำคัญในการต่อสู้ ต้องเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา คอยหลอกล่อ หลบหลีก และจู่โจม และยังเป็นเป้าหมายในการโจมตีจากฝ่ายตรงข้าม ไก่ตัวใดที่มีลำคอไม่แข็งแรงมักจะเป็นโอกาสที่คู่ต่อสู้จะตีฝ่ายเดียวอันเป็นหนทางสู่ความพ่ายแพ้ การบริหารลำคอผู้ฝึกจะต้องนั่งลง เอามือซ้ายโอบรอบตัวไก่ให้แนบกับลำตัวมือขวาจับข้อต่อลำคอของไก่อันที่คอตั้งแต่โคนคอขึ้นไปจนถึงหัว การนวดจะต้องนวดอย่างแผ่วเบา ต้องนวดขึ้นลงครั้งละ 20-30 หน ขณะที่นวดควรจับคอไก่อยกไปทางซ้ายที่ขวาที ไปข้างหน้าและข้างหลัง สลับกันไปมา 20-30 ครั้ง เพื่อให้คอไก่แข็งแรง เป็นการกระตุ้นลำคอเพื่อให้เกิดความต้านทานเวลาเข้าชน หรืออีกวิธีหนึ่งจับไก่ให้อยู่ระหว่างขาของผู้ฝึกให้ไก่หันหน้าไปทางเดียวกันกับผู้ฝึกใช้มือซ้ายโอบตัวไก่หรือจับที่ต้นคอหลวมๆมือขวาจับคอยึดและหุดอกหลายครั้ง โยกไปทางซ้ายที่ขวาทีหน้าหลังสลับกันไปมา 20-30 ครั้ง แรกๆบริหารลำคอ 6-8 ครั้งก็พอแล้วค่อยเพิ่มขึ้นเมื่อไก่เริ่มชิน และเริ่มนวดขยำให้แรงขึ้นกว่าเดิม แต่อย่าแรงเกินไปจนทำให้ไก่หายใจลำบาก

2) การบริหารปีก ปีกนอกจากจะใช้ในการกระพือแล้วยังช่วยในการพยุงตัวและเข้าชนอีกด้วย หลังจากลู่หน้าและบริหารลำคอเรียบร้อยแล้ว ทำการบริหารปีกโดยการโอบปีกเข้าหาตัว ใช้มือซ้ายจับที่โคนปีกพอหลวมๆ มือขวาจับตรงกลางข้อต่อของปีก จากนั้นให้นิ้วดัดพื้นบริเวณตั้งแต่โคนปีก เรื่อยขึ้นไปจนถึงข้อต่อและปลายปีก เฉพาะส่วนที่เป็นเนื้อหนัง ทำทั้งสองปีกสลับกันไปมาประมาณ 10-15 นาที หรือสอดมือทั้งสองข้างเข้าใต้ปีกซ้ายขวาพร้อมกันโดยหามือจับข้อต่อของปีกไว้ทั้งสองข้างแล้ว ดึงออกจนสุดปลายปีกพร้อมกับยกให้ไก่ตื่นสูงขึ้นพื้นพื้นดินหรือจะจับที่ละปีกและหัวดึงขึ้นให้สูงให้ตื่นพื้นดินสลับกันไปมาข้างละประมาณ 10 ครั้ง

3) ฝึกวิ่งทางตรง ถ้าอยากให้ไก่มีร่างกายแข็งแรงจะต้องปล่อยให้วิ่งและบินในตอนเช้าเป็นประจำ นำไก่ไปปล่อยไว้ในที่โล่งเริ่มจากยกตัวไก่สูงขึ้น จับตัวยกขึ้นยกลงอย่าให้เร็วหรือช้าเกินไป ไก่จะกางปีกพยุงตัวตามจังหวะที่ยกขึ้นลงเมื่อชินแล้วยกตัวไก่ขึ้นสูงๆ ปล่อยให้กางปีกบินถลาไปไกลๆ หรือยกตัวไก่ขึ้นกลางอากาศ ฝึกแรกๆ อย่านำสูงนักการยกขึ้นลงควรได้จังหวะแล้วโยนขึ้นไปบนอากาศให้ไก่บินเองอีกวิธีหนึ่งก็คือ ให้ไก่ล่อจับใส่กระเป่าล่อ ให้ไก่ฝึกตีเจ้าของไก่พาไก่ล่อวิ่งทางตรงทันทีที่เจ้าของไก่ออกวิ่งไก่ชนจะวิ่งตามใช้เวลาฝึกประมาณ 20 นาที

4) ฝึกล่อเป้า คือ การฝึกให้ไก่ตีคู่ต่อสู้โดยที่คู่ต่อสู้ไม่ได้ตอบเพื่อให้ไก่ชนได้มีประสบการณ์ได้ออกกำลังกาย ฝึกความคล่องตัว ฝึกนิสัย การไล่ตีคู่ต่อสู้จักใช้ปากและสายตา ฝึกหลบหลีก เป็นการยั่วยุให้ไก่ดุ และได้ใจ การฝึกโดยวิธีนี้จะทำให้ไก่หลักไม่บอบช้ำ

5) วิ่งวงล้อ ไก่ชนบางตัวอาจยังไม่ชินกับการวิ่งวงล้อ ไก่อาจตกใจ การแก้ไขไม่ให้ตกใจนั้น ให้นำไก่ชี้ตักใจนั้นเข้าข้างในวงล้อแล้วล่อวงล้อให้อยู่หนึ่งอย่าให้วงล้อหมุนเมื่อไก่คุ้นเคยกับวงล้อแล้วไม่มีอาการตกใจก็ปล่อยให้วงล้อวิ่งช้าๆ ก่อนจนกว่าไก่จะคุ้นเคยมากกว่านี้สำหรับไก่ที่ชินแล้วจะวิ่งในวงล้อเป็นชั่วโมง ท่านต้องผ่อนวงล้อให้วิ่งช้าๆ ก่อนไถ่วิ่งวงล้อจะมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรงแต่ต้องลงนมหรือซ้อมนมด้วย

6) บริหารขา ทำโดยการบีบนิ้ว ขยำ บริเวณกล้ามเนื้อที่ขาทั้งสองข้าง โดยนิ้วลูบลงเบาๆ ประมาณ 15-20 นาที เสร็จจากการนวดให้รวบขาทั้งสองข้างเข้าหากันยกขึ้นตรงๆ บีบเข้าหากันสัก 2-3 ครั้ง จากนั้นพับตรงข้อต่อระหว่างแข้งขาเข้าหากันที่ละข้างโดยใช้นิ้วมือคั่นไว้ระหว่างกลางทำสลับกันทั้งสองขา นวดที่แข้ง นิ้วและตัดเบาๆ

7) การวิ่งสู่ม ส่วนใหญ่จะทำหลังจากการล่อไก่มาแล้วเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ฝึกสายตาความไว ความคล่องตัว ความฉลาด ไหวพริบ ควรใช้สู่มตาถี่ จับเวลา 20-30 นาที ผู้ฝึกต้องยั่วยุให้ดุเป็นการออกกำลังขาด้วย

8) บินหลุมหรือโดดกล่อง ขุดบ่อลึกประมาณ 50-60 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร หากไม่มีลานที่เป็นพื้นดินก็ทำเป็นบ่อกล่องไม้สูงประมาณ 120 เซนติเมตร ใช้ผ้ากระสอบปานกัน 1 ด้านสูงเทียมอก ใส่ทรายลงไปทั้งหลุมหรือจะเป็นกระสอบปูแทนก็ได้เวลาฝึกจับไก่ลงไปที่บ่อ บินขึ้นมาทำวันละ 100-200 ครั้งจะทำให้ไก่บินเก่งเป็นการฝึกกล้ามเนื้อขาและปีกไปในตัว

9) การฝึกโยนเบาๆ เพื่อให้ไก่ได้ออกกำลังปีกกำลังขา จะทำให้ปีกแข็งแรง เต้นดี ตีแม่น บินดี วิธีนี้ให้ฝึกกับไก่ที่ชอบแปะหน้าตี เกียวหัวตี ตีเท้าเบา จะได้ผลดี ส่วนไก่เชิงซี ลี้อค ม้าล่อ วิ่งชน จะไม่ดี วิธีการฝึกให้ให้วางเบาหรือฟูก เอาไว้ ผู้ฝึกนั่งบนเก้าอี้ หงายมือซ้ายในลักษณะแบมือพุง หน้าอกไก่ไว้ มือขวาคว่ำจับตรงโคนหางไก่เอาไว้ จังหวะแรกมือซ้ายดันหน้าอกไก่โยนขึ้นให้ลอยพร้อมมือขวาคว่ำหางไก่ไว้ไก่จะลอยตัวขึ้นพร้อมกางปีกพุงตัวขยอขาเพื่อเตรียมยึด ทำเช่นนี้ต่อกันวันแรก 20 ครั้ง วันต่อมาเพิ่มทีละ 10 จนถึง 100 ครั้งเมื่อเห็นว่าไก่ไม่เหนื่อยให้ฝึกวันละ 100 ครั้ง

10) การว่ายน้ำ การว่ายน้ำนั้นก็เพื่อต้องการให้ไก่ได้กำลังปีก กำลังอกทำให้กล้ามเนื้อบริเวณหน้าอกแข็ง กำลังปีกจะแข็งแรงและได้กำลังได้ดีมาก แต่กำลังขาไม่ค่อยได้มากเท่าที่ควร เพราะขาทำหน้าที่ว่ายน้ำเบาๆไม่ได้ ไม่ได้รับน้ำหนักอะไรมากนัก การว่ายน้ำไก่ส่วนมากจะว่ายน้ำในช่วงบ่าย หลังจากที่มีการออกกำลังกายไปแล้ว สถานที่ควรเป็นสระที่มีความกว้าง 2-3 เมตร มีน้ำไม่เต็มนัก การว่ายน้ำถ้าไก่อังไม่เคยควรจะต้องหัดให้ว่ายน้ำก่อน โดยใช้มือข้างหนึ่งประคองที่อก ส่วนอีกข้างให้ประคองที่หลัง แรกๆก็ให้ว่ายน้ำน้อยๆก่อน หลังจากนั้นค่อยเพิ่มเวลาขึ้นเรื่อยๆ หลังจากที่ว่ายน้ำเสร็จถ้ามีแดดก็ให้ไก่ตากแดดก่อนสักพัก ถ้าฝนตกควรใช้โดร์เป่าลมเป่าให้ขนแห้ง

11) การปฏิบัติหลังการฝึก หลังจากทำการฝึกซ้อมไก่แล้วก็ควรให้ไก่ได้พักผ่อน การพักผ่อนเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับไก่ กล้ามเนื้อ ประสาททุกส่วนต้องการที่จะพักผ่อน เพื่อให้กล้ามเนื้อคลายตัวเพราะถ้ากล้ามเนื้อเกร็ง เราจะไม่มีความรู้เลยเพราะไก่พูดไม่ได้ ช่วงพักผ่อนควรให้ไก่อยู่เฉยๆอย่าให้ไก่ออกกำลังกายเป็นอันขาดช่วงนี้อาจให้ไก่เครียด อย่าเสียงดังจะทำให้ไก่ตกใจการฝึกซ้อมไก่ควรทำตารางการฝึกไว้ด้วยจะเป็นการดีมาก

6.2 การให้น้ำของมือน้ำ คำว่ามือน้ำ หมายถึงคนที่ให้น้ำไก่ในเวลาชกกัน และเรียกกันในเฉพาะบ่อนไก่ การให้น้ำไอนั้นจะมีความละเอียดอ่อนมาก ต้องใช้ความชำนาญในการให้น้ำและเทคนิคต่างๆมากมาย เพื่อช่วยระบายความร้อนการต่อสู้และดูแลรักษาอาการบาดเจ็บจากการต่อสู้ มือน้ำจึงเป็นอย่างยิ่งที่จะทำอะไรก็ได้ที่จะช่วยเหลือไก่ให้หายเหนื่อยโดยเร็ว ช่วยให้หายปวดเมื่อยตามส่วนต่างๆของร่างกายให้เป็นปกติเท่าที่จะทำได้ มือน้ำที่จะช่วยเหลือไก่ให้คืนสภาพเดิมได้ต้องมีความชำนาญ มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญจริงๆ และก็สามารถทำได้ทุกอย่างโดยไม่รังเกียจ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับไก่ เช่นเวลาชกหัวไก่แล้วจะใช้ปากดูดหัวไก่เอาเลือดออก ใช้ปากเป่าจมูกเอาเลือดออกจากจมูกและลำคอ เป็นต้น มือน้ำต้องทำโดยเร็วและต้องแข่งกับเวลาที่ทางบ่อนกำหนดให้ด้วย มือน้ำต้องให้น้ำมือเบาๆตามลักษณะความบอบช้ำของไก่ที่กำลังชกกัน แม้แต่การลงกระเบื้องก็เช่นเดียวกันมือน้ำต้องทำด้วยความรอบคอบ อย่าให้กระเบื้องร้อนจัดจนเกินไป การที่กระเบื้องร้อนจนเกินไปนั้น จะทำให้ไก่ตึงตามส่วนต่างๆของร่างกายเนื้อหนังจะสุกเพราะความร้อน ก็จะทำให้ไก่ไม่ยอมตีในยกต่อไป ถ้ามือน้ำให้น้ำไก่อไม่ดีจริงๆ อาจทำให้ไก่ไม่ตีไก่ก็เป็นได้ ถ้าไก่ไม่ตีไก่ 1 ยกเต็มๆโอกาสก็จะเป็นรองเขาตลอดไป เพราะถูกตี 1 ยกเต็มๆ ความบอบช้ำก็จะสะสมอยู่มาก กว่าที่จะแก้ไขได้ก็อาจเป็นรองเขาไปหลายขุมเลยทีเดียว เพราะฉะนั้นมือน้ำ

เท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่จะช่วยเหลือให้ไก่อคืนสู่สภาพเดิมได้ หรือช่วยให้ดีกว่าเดิมบ้าง ไม่ใช่พอให้น้ำเสร็จเรียบร้อยปรากฏว่าไก่อแก่กว่าเดิม แต่ทุกอย่างก็ขึ้นอยู่กับสภาพของไก่อด้วยเหมือนกัน มีน้ำจะเป็นผู้ที่รู้ดีในสภาพไก่อที่กำลังให้น้ำอยู่จะช่วยได้มากน้อยแค่ไหนมีน้ำจะเป็นผู้บอกได้เอง

1) คุณสมบัติของมีน้ำที่ดี

- (1) ต้องไม่เอาเปรียบคู่ต่อสู้(ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ)
- (2) ต้องมีความเชื่อมั่นในตัวของตัวเองเสมอ
- (3) ต้องมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์
- (4) ต้องมีจิตใจเป็นนักกีฬาอยู่เสมอ
- (5) ต้องควบคุมสติอารมณ์ของตัวเองให้ดี
- (6) ต้องมีการให้อภัยซึ่งกันและกัน
- (7) ต้องทำให้หนักแน่น เยือกเย็นอยู่เสมอ
- (8) ต้องมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นบ้าง
- (9) ต้องทำให้เป็นกลางอยู่ตลอดเวลา
- (10) ต้องพยายามหาความรู้ หาประสบการณ์ที่แปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา

เพราะฉะนั้นการให้น้ำไก่อ มีน้ำต้องยึดอุดมคติ และคุณสมบัติของมีน้ำที่ดีเอาไว้บ้าง เพื่อความถูกต้องของตัวเองและส่วนรวม ถ้ามีน้ำไม่ยึดถือคุณสมบัติของมีน้ำที่ดีแล้ว ความยุติธรรมและความถูกต้องในวงการไก่อชนก็จะมีเลย

2) อุปกรณ์สำหรับมีน้ำ

- (1) ผ้าอาบน้ำไก่อ 1-2 ผืน
- (2) กาท้มน้ำ หรือภาชนะอื่นก็ได้
- (3) ตา - ถ่าน
- (4) กระเบื้องดินสำหรับประคบ
- (5) เข็ม ด้ายเบอร์8 เบอร์20 เบอร์30 สำหรับถักปาก เย็บแผล ไขหัว ทวนหัวไก่อ และถ่างตา
- (6) กรรไกร ใบมีด คีมจับเข็ม (สำหรับเย็บแผลในช่องปาก)
- (7) ขนไก่อ (เอาขนหางมัด เพราะอ่อนนิ่มตรง) เหมาะสำหรับทวนค้อยๆ หรือยวนคอ หมุนเบาๆเอาเสลดออกจากคอไก่อ
- (8) ขนปีกไซ เป็นขนเส้นใหญ่ สำหรับทวนขาขณะปิดตอ (เดือย) เพื่อไม่ให้พลาสติกรัดขาเกินไป
- (9) เครื่องรมควันสมุนไพร เพื่อให้ไก่อหายเคล็ดขัดยอกหรือคลายความเจ็บปวดลง เพิ่มความอบอุ่นให้กับไก่อไม่ให้เป็นตะคริว
- (10) โตะนั่ง 2 โตะ สำหรับมีน้ำและผู้ช่วยมีน้ำ

(11) ผ้าหรือกระสอบปูพื้น

(12) สมุนไพรตากแห้ง สำหรับรมควันให้ไถ่ขณะพักยกให้น้ำ เช่น ใบตะไคร้ ใบเป่า ใบหนาด ขมิ้นแห้ง

(13) ใบพลูสดและกระเบื้องประคบลำตัวไก่ ให้หายจากการขัดยอกเจ็บปวด

3) การให้น้ำไก่ชน ชั้นแรกต้องเตรียมอุปกรณ์ให้ครบถ้วนให้พร้อม และขั้นตอนต่อไปเตรียมไก่มาแล้วนำถุงพลาสติก 2 ใบและให้ใหญ่กว่าปีกไก่ด้วย ใส่ทั้ง 2 ข้าง เอาผ้าชุบน้ำบิดพอหมาดๆ อย่าให้ผ้าเปียกจนเกินไป เพราะจะทำให้บริเวณที่เรานั่งจะเปียก เช็ดตามขนคอกก่อน แล้วตั้งแต่หัวลงมาถึงโคนคอกพยายามให้เปียกทุกเส้นขน ให้เช็ดลงไปเรื่อยๆตั้งแต่โคนคอกไปตามแผ่นหลังพอเปียกหมาดๆ ก็ลงไปที่หน้าอกทั้งสองข้าง การให้น้ำต้องพยายามนวดตามต้นขา คลึงตามต้นขาและข้อเข้าตามหน้าอก คลึงแผ่นหลังระหว่างโคนปีกทั้ง 2 ข้างที่คลึงบริเวณแผ่นหลังนั้นเพื่อต้องการให้เส้นเอ็นหย่อนยานไม่ตึง และทำให้เพื่อเคยชินกับการให้น้ำ พอเสร็จจากการรดน้ำแล้วต่อมาก็ฝึกหัดลงกระเบื้อง การลงกระเบื้องนั้นถ้าเราไม่รู้วิธีการลง กระเบื้องเลยจะทำให้ไก่อร้อนเนื้อหนังจะพองหมด ส่วนมากจะพองตรงข้อปีกด้านในหรือขอบอกด้านข้าง ต่อมาก็มาพิจารณาว่าจะทำอะไรไม่ให้ส่วนต่างๆของไก่พองอีก ก็ลองเอาผ้ามาบกระเบื้องแล้วรองมานาบหลังมือเพราะหลังมือเป็นส่วนที่บางที่สุด หรือลองนาบที่แก้มดู ถ้าร้อนไม่มากนักาบตามร่างกายของไก่ได้ ไก่ก็จะไม่ร้อน ไม่พองต้องพยายามทำทุกวัน ความเคยชิน ความชำนาญ จะตามมาแต่พยายามทำมือเบาๆเข้าไว้และต้องทำให้เร็วด้วย เพราะการให้น้ำต้องแข่งกับเวลา ถ้าหากมีการชนกัน

(1) การลงกระเบื้องประคบไก่ เพื่อเสริมธาตุไฟ ในการรักษาอาการบาดเจ็บของไก่ชนสมัยโบราณ คนโบราณไม่ว่าจะทำกิจกรรม หรือวิถีกรรมใดๆ จะขาดธาตุหลักทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่ได้ ดูจากคธาโบราณ ยังมีคธาปลุกธาตุ 4 คือ นะ มะ พะ ทะการเลี้ยงไก่ชนซึ่งมีควบคู่กับคนไทยโบราณมานาน ก็ย่อมต้องอิงธาตุ 4 ด้วยเช่นกัน สิ่งมีชีวิตทุกชนิด ประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อขาดธาตุใดธาตุหนึ่ง หรือเกิดความไม่สมดุลของธาตุใดธาตุหนึ่ง ร่างกายของสิ่งมีชีวิตนั้นก็เกิดเจ็บป่วยขึ้น ดังนั้นจึงต้องมีการเสริมธาตุที่ขาดไปให้สมบูรณ์ดังเดิม ก็จะหายจากการเจ็บป่วยได้

(2) การรดน้ำไก่ชน คือการเสริมธาตุน้ำ ธาตุลมมาจากอากาศรอบๆตัว ธาตุไฟที่ติดไว้และมารวมเป็นความร้อนอยู่บนกระเบื้องซึ่งเป็นธาตุดิน เมื่อพูดว่าเลี้ยงทำตัวรดน้ำ ติดกระเบื้องก็จะมองเห็นภาพการรวมธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาสู่ตัวไก่โดยใช้ผ้าชุบน้ำมาเช็ดบนแผ่นกระเบื้องที่มีความร้อนแล้วนำมาประคบตัวไก่

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงจาก เตาถ่านและกระเบื้องดินเผาที่ต้องรอนานมาเป็นเตารีดใช้งานสะดวกและรวดเร็วได้ทันที โดยดัดแปลงจากเตารีดธรรมดาที่ใช้ตามบ้าน โดยแกะด้านที่จับออก หายเตารีดและชั้น น็อตยึดกับแผ่นไม้ เพื่อความมั่นคงและสะดวกในการใช้งาน ใช้ผ้ากรดน้ำชุบน้ำลูบบริเวณผิวหนังด้านหน้าจะทำให้ร้อนเร็วขึ้น เหมาะสำหรับ ผู้เลี้ยงไก่จำนวนน้อย ประมาณ 2-3 ตัว เพราะไม่ต้องเสียเวลาดังเตาประคบ พกพาง่าย สามารถนำไปใช้ในบ่อนได้ไม่ยุ่งยาก หากใช้เตารีดคู่กับไคร้

เป่าผมก็ไม่ต้องนำชุดรมไปให้เกะกะไก่อที่ประกบด้วยเตารีด แผลที่หายจะมีหนังเกิดใหม่หนากว่าที่คบด้วย กระจกเบี่ยง ทำให้ไก่อแข็งแรง นอกจากนี้ไก่อที่ประกบด้วยเตารีด หน้าไก่อจะไม่มันเหมือนประกบด้วยกระจกเบี่ยง เพราะว่าผิวของกระจกเบี่ยงทำมาจากดินเผาที่มีความชื้น ประคบไก่อทำให้หน้าแดงมันสวยงาม เป็นเหตุบอก แห่งความสมบูรณ์ แต่ประกบด้วยเตารีดเป็นโลหะไม่มีความชื้น หน้าไก่อจะเป็นสีชมพูด้านๆ ดูโศกๆไม่ สมบูรณ์แต่ความจริงแข็งอย่างหิน ไก่อที่ประกบด้วยเตารีด จะดูอ่อนนอก แข็งใน คือ มองดูโศกไม่สมบูรณ์ ขนหยาบไม่มีน้ำขน หน้าไม่แดงหรือที่เรียกว่าผิวไม่ดี เมื่อจับตัวดู กล้ามเนื้อผิวไก่อจะไม่ตึงแน่นเหมือน ประคบกระจกเบี่ยง สาเหตุก็เกิดจากเตารีดเป็นโลหะไม่มีความชื้นผิวหน้า ทำให้เมื่อใช้ประกบไก่อ แล้วไก่อจะดู กว้าง แต่เมื่อปล้ำแล้วไก่อจะไม่มียุบ โคนเจ็บจะไม่แสดงอาการ ในระยะเวลาที่เท่ากัน การประกบเตารีดไก่อ จะแข็งแรงกว่า เทคนิคที่จะดีของการประกบเตารีด คือ ต้องไม่ลงขมิ้นไก่อ สำหรับข้อเสียนั้นก็จะมีแต่ขน ด้านๆ ถ้าไม่ประกบโดนขนปีก ก็ไม่เกิดผลเสียต่อไก่อแต่อย่างใด

(3) การลงขมิ้น โดยใช้ขมิ้นผสมกับปูนกินหมากให้ข้น แล้วนำมาทาตามเนื้อตัวไก่อเพื่อรักษา บาดแผลในการต่อสู้ และเพื่อทำให้ผิวพรรณของไก่อดี และยังช่วยไล่ไรและแมลงต่างๆที่จะมาสร้างความ รำคาญให้แก่ไก่อ ผู้ที่ทำการลงขมิ้นจะต้องมีความชำนาญ เรียกว่า มีอน้ำ

(4) การกราดแดด เป็นกิจกรรมที่ทำคู่กับการกราดน้ำ การกราดแดดจะช่วยควบคุมน้ำหนัก ได้ดี ทำให้ไก่อคุ้นเคยกับความร้อนความเหนียว ทำให้กระดูกมีความแข็งแรง ดังนั้นการกราดแดดจึงถือเป็น หัวใจสำคัญสำหรับไก่อทุกตัวที่จะต้องกราดแดดให้ถึงและปล้ำให้แข็งพอที่จะรับมือคู่ต่อสู้ได้ มีวิธีการโดยนำ ไก่อที่ผ่านการกราดน้ำแล้วครอบสู่มไวกกลางแจ้งที่มีแดดส่องถึง ส่วนระยะเวลาขึ้นอยู่กับสภาพของแสงแดด เป็นสำคัญ ต้องคอยสังเกตอาการของไก่อ หากพบว่าไก่อเริ่มหอบ อ้าปาก หรือปีกยกก็ให้นำเข้าร่มได้ ไก่อ แต่ละตัวระยะเวลาจะมีความแตกต่างกัน เช่น ไก่อหนุ่มไม่ควรให้หอบมากเกินไป เพราะจะมีผลทำให้เสียไก่อ ได้ง่าย เพราะร่างกายยังไม่เคยชิน ให้ทำการกราดแดดแค่ขนแห้งก็พอ ส่วนในไก่อที่เจนสนามแล้วจะต้อง กราดนานๆ เนื่องจากไก่อพวกนี้มีความแข็งแรงทนทานกว่า การกราดแดดจำเป็นจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งก่อนถึงวันลงสังเวียนประมาณ 3 วันจึงหยุดเพื่อให้ไก่อได้พักผ่อนอย่างเต็มที่

4) การป้องกันและรักษาอาการเลือดลงแข็งซึ่งเป็นอาการที่เกิดจากการซ้าบวมของขาไก่อ เรียกกันว่ารองซ้าในไก่อเนื่องจากฝึกมีการใช้ขามากเกินไป ลักษณะของอาการ บริเวณแข็งหรือขาของไก่อ จะมีการบวม สัมผัสจะรู้สึกได้ถึงความนิ่มของแข็งอย่างชัดเจน ประกอบกับมองดูก็จะเห็นถึง ลักษณะ ของแข็งรวมไปจนถึงเกล็ดมีอาการซ้า จนเกล็ดมีสีแดงอมเลือดเลยทีเดียว การป้องกันโดย อย่าให้ไก่อออก กำลังกายหักโหมหรือให้ไก่อใช้ขามากจนเกินไป การดูแลรักษา ใช้น้ำอุ่นประกบเพื่อให้เกิดการคลายของ กล้ามเนื้อเสียก่อน หลังจากนั้นรอให้แข็งเย็นสักหน่อย แล้วใช้น้ำเย็นประกบตามทุกครั้ง ภายหลังจากการ ประคบด้วยน้ำอุ่น เสร็จแล้วก็ให้ใช้น้ำมันมวย หรือยาทาแก้อาการซ้าบวมมาทา และอาจจะมีการนวด เบาๆนวดหน่อยด้วยก็จะดีมาก ระวังอย่านวดแรงๆ เพราะอาจจะทำให้เกิดอักเสบซ้าบวมมากยิ่งขึ้น เสร็จ แล้วก็ต้องระวังให้ไก่ออยู่อย่างสบาย อย่าให้ไก่อใช้กำลังขามากจนเกินไป

5) **หลักการซ้อมไก่** การที่จะเลี้ยงไก่ออกชนนั้น ก่อนอื่นเราต้องรู้ก่อนว่า ไก่ตัวไหนที่มีความฉลาด มีความสามารถในเชิงชนมากน้อยแค่ไหน ชั้นเชิงดีไหม ตีเจ็บไหม ตีถูกไก่ดีไหม จิตใจดีไหม ส่วนประกอบต่างๆเหล่านี้ต้องพิจารณาให้ดี การที่จะคัดไก่เพื่อเอาไว้เลี้ยงชน เราต้องเลือกไก่ที่มีอายุน้อย และต้องรู้ดูดูนั้นเป็นฤดูไก่หนุ่มหรือไก่แซม ไก่ถ่าย ถ้ารู้ก็จะได้เตรียมไก่ไว้ให้ถูกต้องตามฤดูกาล การที่เราจะเล่นไก่หนุ่มเราควรจะหาไก่ที่มีอายุสักหน่อย คือ ให้มีอายุชน 12 เดือนเสียก่อนค่อยนำมาเลี้ยงออกชน การที่เราต้องรอให้ครบ 1 ปีนั้น เพื่อต้องการให้ไก่มีความแข็งแรงในด้านกระดูก ในด้านกล้ามเนื้อ และด้านจิตใจ ถ้าเรานำไก่อายุน้อยเกินไปหากนำมาซ้อมหรือฝึกบ่อยๆเกินไป ส่วนมากจะชนได้ไม่นานเกิดการท้อใจได้ แต่ถ้าเราเอาไก่ที่มีอายุมากหน่อย ตั้งแต่ 12 เดือนไปแล้วนำไปวางฝึกซ้อม ส่วนมากจะดีกว่าไก่ที่มีอายุน้อยๆ เพราะไก่ที่เป็นหนุ่มเต็มตัวแล้วจะมีอาการหึงหวงตัวเมียเป็นธรรมชาติของสัตว์ และก็เกิดการแย่งชิงความเป็นใหญ่ในฝูง เพราะฉะนั้นไก่หนุ่มที่มีอายุมากๆจึงไม่ค่อยท้อใจในเวลาซ้อม การซ้อมก็ควรหาคู่ซ้อมที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน การเลี้ยงไก่ออกชนนั้นเราต้องซ้อมให้ได้หน้า คือเราต้องซ้อมจนกว่าหน้าของไก่จะไม่ฟู บวม พอแผลที่หน้าหายดีแล้วก็ถ่ายยาลู ภายในที่ถูกตีเมื่อเวลาซ้อม หลังจากถ่ายยาสัก 3 วันก็เริ่มลงมือเลี้ยงได้เต็มที่ การเลี้ยงไก่แซม ไก่ถ่ายต่างกับไก่หนุ่มมาก คือ เราต้องวางให้มากเข้าไว้อย่างน้อยต้อง 10-12 ยกขึ้นไป วางให้จนเข้าที่เหมือนเดิมให้ได้ เพราะไก่แซม ไก่ถ่ายนั้นหนังจะหนา กระดุกก็จะแข็งแรงไม่ต้องกลัวจะออกไก่ แต่ถ้าวางออกไก่แสดงว่าใจไม่สู้หรือใจไม่ดี ไม่พร้อมที่จะชน

6) **การลงนวมไก่** การเลี้ยงไก่ชนเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ความชำนาญและประสบการณ์อย่างมาก การให้ไก่ได้ออกกำลังอย่างเช่น วิ่งสู่ม ล่อ เป็นขั้นตอนหนึ่งที่จะทำให้ไก่แข็งแรง พละกำลังดีและอีกวิธีหนึ่งก็คือ การลงนวมไก่ เป็นวิธีการซึ่งใช้ในการสร้างเสริมกำลังวังชาและความแข็งแรงของไก่โดยตรง ซึ่งสามารถทำได้ตั้งแต่เริ่มนำไก่มาเลี้ยงใหม่จนถึงเลี้ยงออกชน การลงนวมไก่แยกย่อยออกเป็น รายละเอียดและเคล็ดลับต่างๆได้ดังนี้

(1) **การหาไก่คูนวม** ไก่ที่นำมาเป็นคู่ลงนวมกันนั้นควรเป็นไก่ที่อายุใกล้เคียงกัน หากว่าไก่ที่เลี้ยงเป็นไก่หนุ่มแล้วนำไก่ที่มีอายุตีมาทำการลงนวม ไก่ที่เลี้ยงอาจโดนตีระบมภายในได้ แต่ถ้าไก่เลี้ยงเป็นไก่ที่มีอายุดีแล้ว สามารถนำไก่ที่มีอายุตีเช่นกันมาลงนวมได้ ไก่ที่นำมาใช้เป็นคู่ลงนวมนั้นต้องมีน้ำหนักรูปร่างใกล้เคียงกัน อย่าให้ได้เปรียบเสียเปรียบกันมาก และที่สำคัญไม่ควรนำไก่เชิงมาเป็นคู่ลงนวม เพราะหากไก่เลี้ยงเชิงไม่ดีจะทำให้เสียเชิงได้ เมื่อได้คู่ลงนวมที่ต้องการแล้วควรตัดเตี๋ยออกให้ราบติดแข็ง เพื่อป้องกันไก่เลี้ยงโดนสาดอาจทำให้เจ็บระบมภายในได้

อุปกรณ์ที่ใช้ในการลงนวม

- นวมพันแข้ง
- พลาสเตอร์

▪ นวมปาก

วิธีเตรียมไก่อ่อนลงนวม นำไก่อ่อนที่เตรียมไว้มาพันแข้งให้เรียบร้อย ควรพันพลาสติกที่เล็บของไก่อ่อนด้วยทุกนิ้ว เช็ดน้ำธรรมดาให้ทั่วตัวป้อนน้ำให้กิน นำนวมปากสวมคลุมทั้งปากบนและปากล่าง แล้วนำไก่อที่เลี้ยงมาพันนวมให้เรียบร้อยด้วย หากว่าไก่อที่เลี้ยงต่อเลี้ยงเล็กควรคาดเดียวกันเดียวโคนก่อนทำการพันแข้ง ควรพันพลาสติกรองก้อยด้วยเพื่อป้องกันก้อยถลอกหรือหัก เช็ดน้ำไก่อให้ทั่วด้วยน้ำสะอาด ยอนคอแล้วป้อนน้ำให้กิน นำนวมปากมาสวมทั้งปากบนและปากล่าง แล้วจึงทำการลงนวมได้

เทคนิคและวิธีการลงนวมก่อนปล้ำ ในการลงนวมไก่อ่นั้นสามารถลงนวมได้ตั้งแต่เริ่มนำไก่อมาเลี้ยง ไปจนถึงการลงนวมไก่ออกชน ซึ่งถ้าทำอย่างถูกต้องและถูกวิธีจะทำให้ไก่อแข็งแรง พละกำลังดี และแข็งแรง นอกเสียจากไก่อบางประเภทอย่างไก่อพม่าที่ไม่นิยมลงนวม ในการลงนวมนั้นจะต้องมีการวางกำหนดการในการลงนวมเสียก่อน เพื่อเป็นการกำหนดวันที่จะลงนวมว่าจะลงนวมทั้งหมดกี่ครั้งและพักไก่อกี่วัน ในช่วงเวลาที่เลี้ยงไก่อ่อนนำไปปล้ำ ตัวอย่าง เช่น ไก่อที่เราเลี้ยงปล้ำในวันอาทิตย์มา 2 อัน แล้วอีกสองสัปดาห์ถัดไปในวันอาทิตย์ จะทำการปล้ำอีกครั้ง แสดงว่าเรามีเวลาในการเลี้ยงทั้งหมด 13 วัน ผู้เลี้ยงต้องทำการวางกำหนดการภายใน 13 วันว่าจะพักไก่อกี่วัน ลงนวมกี่วัน แล้วพักไก่อก่อนนำไปปล้ำกี่วัน ในการพักไก่อหลังจากการปล้ำนั้น ควรพักไก่ออย่างน้อย 5-6 วัน เพื่อให้บาดแผลตกสะเก็ดและร่วงเสียก่อน ให้สังเกตว่าบาดแผลไก่อเริ่มบางใกล้หายจึงเริ่มลงนวม และในการพักไก่อหลังจากที่ลงนวมมาไม่ว่าจะลงนวมไปกี่ครั้ง ก็ควรจะมีการพักไก่อเสียก่อนจะนำไปปล้ำ ควรจะพักอย่างน้อย 2 วัน เพื่อเป็นการคลายความเมื่อยล้า คลายเนื้อคลายตัว ตัวอย่างการวางกำหนดการลงนวมไก่อ่อนปล้ำในกำหนดเวลาเลี้ยง 13 วันก่อนนำไปปล้ำ

วันที่ 1-2 ปลอ่ยให้ไก่อพัก เช็ดน้ำและประคบกระเบื้องหรือนวดยา ไม่ต้องให้ไก่อวิ่งสู่ม ปลอ่ยให้ไก่ออยู่ในตาข่ายกว้างๆก็พอ

วันที่ 3-6 ปลอ่ยให้ไก่อพัก เช็ดน้ำและประคบกระเบื้องหรือนวดยา ให้ไก่อวิ่งสู่มในช่วงเช้าและบ่าย

วันที่ 7 ลงนวมช่วงเช้าตรู่ อันเดียว 25 นาที เช็ดน้ำหรือประคบกระเบื้องนวดยาตามปกติ วิ่งสู่มช่วงบ่ายก่อนเช็ดน้ำอีกครั้ง

วันที่ 8 ให้วิ่งสู่มในช่วงเช้าก่อนเช็ดน้ำ และประคบกระเบื้องนวดยาตามปกติ วิ่งสู่มในช่วงบ่ายก่อนเช็ดน้ำอีกครั้ง

วันที่ 9 ทำเช่นเดียวกับวันที่ 7

วันที่ 10 ทำเช่นเดียวกับวันที่ 8

วันที่ 11 ลงนวมช่วงเช้าตรู่ อันเดียว 30 นาที เช็ดน้ำและประคบกระเบื้องนวดยาตามปกติ วิ่งสู่มช่วงบ่ายก่อนเช็ดน้ำอีกครั้ง

วันที่ 12-13 พักไถ่ ไม่ต้องวิ่งสู่ม เช็ดน้ำธรรมดา ไม่ต้องประคบกระเบื้อง ปล่อยให้ไถ่เดินที่กว้างๆ เพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อ

ทุกครั้งก่อนที่จะทำการลงนมต้องเตรียมตัวไถ่ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นเสียก่อน และควรทำการลงนมในช่วงเช้าตรู่ของวันที่จะทำการลงนม

7) การเตรียมพร้อมของไถ่ที่จะไปชน ควรให้ไถ่ที่เตรียมจะไปชนได้พักผ่อนนอนหลับอย่างเต็มที่ ในตอนเช้าก่อนจะนำไถ่ไปออกกำลังกายต้องตรวจดูสุขภาพของไถ่

(1) คลำกระเพาะไถ่ว่ามีข้าวอยู่หรือไม่ หากเหลือเยอะหมายถึงข้าวไม่ย่อย อาจเกิดอาหารเป็นพิษหรือไม่ก็ไถ่ป่วย ควรให้กินน้ำอย่างเดียว และไม่ควรรวดน้ำและออกกำลังกาย พร้อมกับแยกไว้ดูอาการระยะหนึ่งก่อน

(2) ดูซี่ไถ่ทุกเช้า ว่าซี่ไถ่เป็นก้อนละเอียดดีหรือไม่ มีพยาธิปะปนหรือไม่ มีเมล็ดข้าวที่ไม่ย่อยหรือไม่ ถ้ามีควรจะหากรวดเล็กๆให้กิน

(3) การออกกำลังกาย ควรทำตาข่ายกันเป็นห้องอยู่กลางแจ้งกลางดิน ให้ไถ่วิ่งสู่มถูกดินกับได้กินหญ้ากินกรวดไปด้วย ไถ่ก็ไม่เครียดมาก หรือให้ไถ่ออกกำลังกาย เช่น บินข้ามน้ำ ข้ามกล่อง ข้ามหลุม หรือลื้อให้วิ่งวน ลื้อให้บิน ลื้อให้วิ่งทางยาว สลับการแยงคอและกราดน้ำ

(4) เมื่อแดดเริ่มจ้าให้ลงขี้มันและกราดน้ำ ควรตรวจดูไถ่ทุกครั้งตั้งแต่ปาก เล็บ เท้า อุ้งเท้า ว่ามีบาดแผลหรือร่องรอยอะไรหรือไม่ หลังจากทำการกราดน้ำ ตัดกระเบื้อง ตัดขี้มันแล้ว

(5) การกราดแดดเพื่อให้ตัวแห้งและให้ไถ่หอบสักเล็กน้อย สำหรับไถ่ที่มีน้ำหนักมาก อ้วนมาก และมีหนังที่หนานอกนั้นก็ควรกราดแดดต่อไป แต่ควรระวังอย่าให้ถูกแดดจ้า ควรหาตาข่ายสักสองชั้นหรือกระสอบคลุมสู่มเอาไว้ เพื่อให้มันรับไอแดดเท่านั้น

(6) นำไถ่เข้าร่มสักพักเพื่อให้ไถ่หยุดหอบแล้วจึงให้ไถ่กินน้ำและข้าวจนอิ่ม เวลาที่เหมาะสมที่จะให้ไถ่กินน้ำและข้าว (09.00-10.00 น.) เมื่อไถ่กินข้าวเรียบร้อยแล้วก็เอาภาชนะที่ใส่ข้าวออก พร้อมทั้งตรวจดูว่าไถ่กินข้าวตามปกติหรือไม่ ถ้ายังกินตามปกติที่เคยกิน ก็หมายถึงไถ่ปกติแข็งแรงดี

(7) ควรให้ไถ่กินข้าวให้อิ่มทุกมื้อ อย่ายำจัดอาหารและน้ำ แต่ถ้าหากไถ่อ้วนก็ใช้วิธีออกกำลังกายเพิ่มขึ้นไปอีก กราดแดดให้มาก

(8) จากนั้นปล่อยให้ไถ่พักผ่อนตามสบาย หรือให้ไถ่นอน

(9) ให้อาหารเสริมบำรุงกำลัง เช่น ไซตัมให้กินทั้งไซแดงและไซขาว (ไซ 1 ฟองต่อไถ่ 5 ตัว) หรือเนื้อหรือตับ (หั่นเป็นชิ้นบางๆประมาณ 2 ชิ้น) ปริมาณการให้ขึ้นอยู่กับสภาพไถ่ หากไถ่ผอมก็กินมากขึ้นหน่อย และควรหมั่นหาผักให้ไถ่กินด้วย เช่น ไล่แดงกวา ผักกาดหั่น ยอดหญ้าขนอ่อนหั่นเป็นฝอยเพื่อช่วยขับถ่าย

(10) ปล่อยให้ไถ่พักผ่อนตามสบาย จนถึง 5 โมงเย็น แล้วนำไถ่ไปวิ่งสู่มอีกครั้งประมาณ 20-30 นาที พอใกล้จะมีดให้ไถ่กินข้าวกินน้ำ จากนั้นก็เอาไถ่เข้านอนครอบมุ้งกันยุงด้วย ที่นอนไถ่ต้องมีการรักษาความสะอาดและการระบายอากาศไม่ให้ไถ่ร้อนจนเกินไป

6.3 วิธีการเลี้ยงไก่สำหรับชน ที่นิยมมากที่สุดคือ

6.3.1 ระยะเวลาปล้ำและทำตัวไก่หนุ่ม

1) ไก่หนุ่มที่จะเริ่มเลี้ยงครั้งแรก ต้องลงขมิ้นให้ทั่วทั้งตัวเสียก่อน เพื่อสะดวกในการอาบน้ำ และป้องกันโรคได้อีกด้วย

2) อาบน้ำเวลาเช้าทุกวัน ควรใช้ผ้าประคบหน้าทุกครั้งที่มีการอาบน้ำ ลงกระเบื้อง เนื้อตัวบาง ๆ แล้วลงขมิ้นตามเนื้อบาง ๆ แล้วนำไปผึ่งแดด พอรู้ว่าหอบก็นำไก่เข้าร่ม

3) อย่าให้กินน้ำจนกว่าจะหายหอบจึงจะให้กินน้ำได้ไก่ผอมไม่ควรผึ่งแดดให้มากเพราะจะทำให้ผอมมากไปอีก ถ้าอ้วนเกินไปต้องผึ่งแดดให้มากสักหน่อย เพราะจะทำให้น้ำหนักลดลงได้ ควรคูนน้ำหนักทุกครั้งที่มีการซ่อม และการเลี้ยงทุกวันตอนเช้า

4) อาบน้ำประมาณ 7 วัน แล้วจึงเริ่มซ่อมครั้งแรกสัก 2 ยก ๆ ละไม่เกิน 12 นาที ซ่อมสัก 3 ครั้ง ครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 ซ่อมยกละ 15 นาที รวมแล้วให้ได้ 6 ยก ระยะเวลาปล้ำแต่ละครั้งควรจะมีเวลาห่างกันประมาณ 10 -15 วันพอครบกำหนดแล้วต้องถ่ายยาตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว

6.3.2 วิธีล่อ เวลาประมาณบ่าย 2 โมงเย็น เอาน้ำเช็ดตัวไก่ที่เลี้ยงเล็กน้อย แล้วเอาไก่ที่เป็นไก่ล่อ จะเป็นการล่อทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้แต่สะดวก แล้วล่อไก่ให้ย้าย คือเอาไก่ล่อๆ วนไปข้างซ้าย 10 รอบ เข้าวนไปทางขวา 10 รอบ ย้ายจนกว่าไก่ตัวถูกล่อจะไม่ล้มจึงจะใช้ได้ แล้วล่อให้ไก่บินบ้าง ล่อประมาณ 20 - 25 นาทีก็พอ พอเสร็จจากการล่อเอาชนไก่ปั่นคอ พอหายเหนื่อยแล้วอาบน้ำได้ เสร็จแล้วผึ่งแดดให้ชนแห้งแล้วกินอาหารได้ การใช้ขมิ้น ทุกครั้งเวลาอาบน้ำไก่ในตอนเช้า ต้องใช้กระเบื้องอุ่น ๆ ประคบหน้าพอสมควร ถ้ามากนักจะทำให้หน้าเปื่อย แล้วทาขมิ้นบาง ๆ ทุกครั้ง บางคนใช้ทาเฉพาะหน้าอก ขา ใต้ปีก ตามเนื้อเท่านั้น (ใช้ได้เหมือนกัน)

6.3.3 การควบคุมน้ำหนักตัวไก่ชน เวลาไก่ชนที่เลี้ยงอ้วนเกินไปน้ำหนักตัวจะมากบินไม่ขึ้น ควรผึ่งแดดให้หอบนาน ๆ หากไก่ผอมมากไปไม่ควรให้ถูกแดดมากเกินไป เวลานอนควรให้นอนบนกาบกล้วย หรือเอาน้ำเย็นเช็ดตัวบาง ๆ ก่อนนอน การนอนควรนอนในมุ้งทุกคืนเพื่อมิให้ยุ่งไปรบกวน ไก่จะได้นอนหลับสบาย การเลี้ยงไก่ถ่าย หรือไก่ที่เปลี่ยนขนตั้งแต่หนึ่งครั้งขึ้นไป วิธีเลี้ยงเช่นเดียวกับไก่หนุ่ม ผิดกันตรงที่ไก่ถ่ายต้องปล้ำให้ได้ที คือปล้ำครั้งละ 2 ยก ยกละ 15 นาที จำนวน 5 ครั้ง รวม 10 ยก หรือปล้ำจนกว่าจะบินไม่ล้ม แล้วผึ่งแดดให้นานกว่าไก่หนุ่มหน่อย นอกนั้นเหมือนกันหมด ไก่ที่นำไปชนทุกครั้งถ้าไม่ได้ชน กลับมาจะต้องฉะหน้าถอนแข้งทุกครั้ง ๆ ละ 5 นาที 1 ครั้ง ก่อน

6.3.4 การพักไก่หรือการคืนตัวไก่ก่อนออกชน การเลี้ยงไก่ออกชนทุกครั้ง ใช้เวลาแตกต่างกัน ประมาณ 15 วัน หรือ 21 วัน หรือเป็นเดือนก็ได้ ขึ้นอยู่กับวิธีการเลี้ยงของแต่ละคน และสภาพของไก่ ถ้าเป็นไก่หนุ่มไม่ควรเลี้ยงนานจนเกินไป ส่วนการเลี้ยงไก่แซมหรือไก่ถ่ายนั้นยิ่งเลี้ยงนานยิ่งดี การเลี้ยงไก่ทุกครั้งจะขาดเสียไม่ได้คือยาสมุนไพรบำรุงร่างกาย สำหรับให้ไก่กินในระหว่างการเลี้ยงเพื่อออกชน และต้องให้กินทุกวันก่อนนอนเป็นประจำ เพราะจะทำให้ไก่เคยชินกับยาสมุนไพรนั้นๆ หลังจากที่เราย่อยไก่จน

ครบกำหนดวันที่จะออกชน ก่อนที่จะออกชนจะมีการพักหรือการคืนตัวไก่เพื่อให้สภาพร่างกายของไก่ได้ คล่องตัวในการชน เพราะตลอดเวลาที่เราเลี้ยงมานั้น เราทิ้งลงขมิ้น ลงกระเบื้อง ตามร่างกายของไก่มาเป็นเวลานาน ร่างกายของไก่จึงมีอาการตึงตามตัวและขนของไก่ การพักเพื่อคืนตัวไอนั้นไม่ควรพักเกิน 2 วัน โดยส่วนใหญ่มีวิธีการดังนี้

วันแรก เมื่อมีแดดเริ่มกราดน้ำด้วยน้ำขาวขำ แล้วนำไปตากแดดให้แห้งอย่าให้หอบ นำเข้าร่ม แห่คอเอาเสลดออกให้หมด พอหายเหนื่อยดีแล้วให้กินข้าว กินน้ำ แล้วนำไปปล่อยเล้าที่มี บริเวณกว้างๆ และในเล้านั้นควรให้มีหลุมฝุ่นให้ไก่ได้เล่นด้วย เพราะฝุ่นนั้นจะช่วยคลายตัวอีกทางหนึ่ง พอ บ่ายก็นำไก่มาขังสุ่มเพื่อต้องการให้ไก่ได้สลัดฝุ่นออกจากตัวให้หมด แล้วก็ล้างด้วยน้ำสะอาดอีกครั้ง แล้ว นำไปตากแดดให้แห้งอย่าให้ไก่หอบเป็นอันขาด พอชนแห้งให้นำไก่เข้าร่ม แห่คอเอาเสลดออก พอหาย เหนื่อยก็ให้ข้าว และก็ตามด้วยยาสมุนไพรที่จัดเตรียมไว้ ยาบำรุงควรให้อย่าให้ขาด ทำอย่างนี้ 2 วันก็พอ แต่ถ้าวินออกชนกระเพาะเกิดไม่ย่อยห้ามนำไปชนอย่างเด็ดขาด

6.3.5 การดูความสมบูรณ์ของไก่ก่อนออกชน สามารถดูได้ดังนี้

1) ผิวพรรณไก่โดยรวมๆ ไก่ที่จะออกชนได้ต้องผิวพรรณดี เป็นสีแดงระเรื่อหรือแดงสด ไม่ ว่าจะเป็นหงอน หน้าตา ผิวพรรณตามส่วนต่างๆ หากว่าไก่มีหงอนดำหรือคล้ำกว่าปกติและผิวพรรณไม่ดี หรือถอดสีแดงแสดงว่าไก่ไม่สมบูรณ์(ไก่ถอดสีหมายถึง ไก่ที่จับคู่สักระยะหนึ่ง ผิวพรรณของไก่จะขาวซีด ลง)

2) น้ำหนักของไก่ โดยให้สังเกตน้ำหนักเดิมของไกว่ามีน้ำหนักเท่าใด แล้วต้องดูตามความ เหมาะสมของไก่แต่ละตัว การเข้คน้ำหนักของไก่ให้เข้คน้ำหนักของไก่ให้ชั่งดูก่อนซุ่มปล้ำ และเมื่อซุ่ม ปล้ำดูแล้วไก่แข็งแรงบินดี สมมุติว่าไคน้ำหนักก่อนปล้ำ 2.8 กิโลกรัม เมื่อซุ่มปล้ำดูแล้ว ปรากฏว่าไบบินดี แข็งแรง ก็ให้คูนน้ำหนักไกด่วนนั้นให้มีน้ำหนักในวันเลี้ยงสุดท้ายก่อนออกชนที่ 2.8 กิโลกรัม หรือเพิ่ม-ลด เล็กน้อย

3) อาหารในกระเพาะพอกว่าไก่อย่อยหมดหรือไม่ ในวันที่จะนำไก่ออกชน ก่อนนำไก่ออกจาก เล้านอน ถ้ากระเพาะพอกไก่อไม่มีอาหาร แสดงว่าไก่อสมบูรณ์ดี แต่หากพบว่ามีอาหารในกระเพาะแสดงว่าไก่อ ไม่สมบูรณ์ แต่ถ้ามีอยู่เล็กน้อย แล้วย่อยหมดในช่วงสายๆก็พอใช้ได้

4) ขี้ไก่ ไก่ที่ร่างกายสมบูรณ์ขี้จะเป็นก้อนเล็กๆไม่แข็งหรือเหลวเกินไป ลักษณะคล้ายขี้ของ นกเขา หากว่าขี้แข็งก้อนใหญ่เกินไปแสดงว่าระบบย่อยอาหารไม่ดี หากว่าขี้เหลวมีสีเหลืองแสดงว่าไก่อ ท้องเสีย แต่ถ้าหากขี้มีสีน้ำตาลเพราะเราให้อาหารประเภทไข่หรือเนื้อไก่อก็จะขี้เป็นสีน้ำตาล ไก่ที่จะออก ชนควรจะมีขี้สีเขียวไม่เข้มมากนัก ขี้ไม่แข็งหรือเหลวเกินไป ขี้ไม่ก้อนใหญ่เกินไป

5) ตาและคอ ตาของไก่ต้องไม่มีพยาธิในตา ตาต้องไม่บวม ไม่มีฟองหรือมีน้ำตา หากว่าไก่อ มีอาการเจ็บคอ เช่น เสียงขันผิดปกติจากเดิม คอมีกลิ่นเหม็น ถ้าไก่อมีอาการเหล่านี้ไม่ควรนำออกชน

6) อากัปกริยาของไก่ ไก่ที่จะออกชนต้องมีอาการปกติ คือ ก่อนเคยมีท่าทาง อากัปกริยา ใดๆก็ต้องเป็นอย่างนั้น นอกเสียจากว่าจะกระปรี้กระเปร่ามากขึ้น ถ้าหากว่าไก่อมีอาการ เชื่อง ซึม ไม่

กินอาหาร ย่อยไม่หมด แสดงว่าไก่อไม่สมบูรณ์ ถ้าหากไก่อมีอาการใช้นิ้วเกาที่บริเวณจมูกบ่อยๆ หรือมีน้ำมูกที่จมูก แสดงว่าไก่อจมูกตันหรืออาจจะเป็นหวัด ไม่ควรนำออกชนอย่างยิ่ง

7) ขา นิ้ว เตื่อย และการเดิน ไก่อที่จะออกชนต้องไม่มีอาการนิ้วเจ็บ ขาเจ็บ เช่นว่า ถ้าไก่อยืนยกขาต้านใดด้านหนึ่งอยู่เป็นประจำ แสดงว่าไก่อเจ็บขาหรืออาจจะมีบริเวณใต้ฝ่าเท้า หรือนิ้วต้องตรวจเช็ค ว่าไก่อเจ็บที่ใด และต้องตรวจดูที่เตื่อยของไก่อด้วยว่ามีอาการซ้ำ โยก หรือห่อเลือดหรือไม่ ถ้ามีอาการเหล่านี้ไม่ควรนำไก่อออกชน

8) ปีกและน้ำขน ไก่อที่จะออกชนต้องยังไม่หลุด หรือถ้าหากว่าจะหลุดแล้วแต่ยังเพิ่งเริ่มหลุดก็ยังไม่ออกชนได้ แต่ถ้าหลุดเยอะและขนหมดมันหรือขนแห้งมากเกินไป ไม่ควรนำไก่อออกชน เพราะไก่อที่หลุดถ่ายขนร่างกายจะไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก เพราะพลังงานส่วนใหญ่จะถูกนำไปใช้ในการสร้างขนใหม่ จึงไม่ควรนำไก่อออกชนอย่างเด็ดขาด

6.3.6 การนำไก่อไปชนไกลๆ การนำไก่อไปชนไกลๆ บางครั้งอาจเดินทางไกลถึง 200-300 กิโลเมตรก็มี ซึ่งในการเดินทางไปไกลๆนิยมนำไก่อใส่กล่อง ซึ่งอาจจะนึกไม่ถึงว่าการเอากล่องไก่อวางยาวไปตามตัวรถ ถ้าวันนั้นได้คู่ชนละครี่รับรองไก่อตีผิดฟอร์มแน่นอน ในการวางกล่องใส่ไก่อนั้นวิธีที่ดีควรจะวางกล่องไก่อไปตามขวางกับตัวรถ ไก่อจะได้ไม่โยกหน้า โยกหลังเวลาที่รถเบรค และก่อนที่จะนำไก่อใส่กล่องควรหยด ไวตามิโนให้ไก่อกินสัก 4-5 หยด ไม่ควรให้ข้าวเปลือกก่อนเดินทาง ในการเดินทางไม่ควรให้ถูกแอร์โดยตรงไม่ว่าจะอุ้มหรืออยู่ในกล่อง ควรจะหาผ้าหรือมุ้งคลุมหรือปิดให้ดี การที่ต้องเดินทางเกิน 1 ชั่วโมงนั้น ทุก 1 ชั่วโมงควรจอดรถเพื่อให้ไก่อได้พัก เดินยืดเส้นยืดสายและกระพือปีกบ้าง พักสัก 10-15 นาที จากนั้นค่อยออกเดินทางต่อ เมื่อถึงสนามชนแล้วเอาไก่อมายอนคอเพื่อเอาเสลดออก นำไก่อเข้าสู่สมรภูมิการเปรียบต่อไป

6.3.7 การเตรียมตัวไก่อเข้าสู่สังเวียน

1) การให้อาหาร วันที่นำไก่อออกชน ส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงจะไม่ให้อาหารไก่อเต็มที่ แต่เมื่อเปรียบไก่อได้คู่แล้วจึงให้อาหารไก่อกินจนอิ่ม แต่ไม่ควรให้แน่นเกินไป อาหารที่ให้ควรเป็นอาหารสุกที่เตรียมไว้ให้กิน

2) การให้ยาได้ป จะต้องกะระยะเวลาในการให้ยาตามี่ผู้ผลิตได้บอกไว้ในฉลากยา เพื่อให้ยาได้ออกฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ ควรให้ยาได้ปหลังจากที่ให้อาหารไก่อเรียบร้อยแล้ว และควรทำตามรายละเอียดต่างๆที่ผลิตว่าไว้ทุกขั้นตอน ควรดองอาหารเสริมประเภทแตงกวา ไข่ น้ำมะพร้าว เพราะอาหารเหล่านี้จะดูดซับ ทำให้ยาออกฤทธิ์ได้ไม่เต็มที่

3) การต่อปีก ปีกไก่อที่ดีจะต้องมีกระดูกหนา ขนปีกหนาเรียงชิดติดกัน อย่างเป็นระเบียบเป็นโค้งลอนเดียว ขนปีกไม่ขาด สนับปีกหนา ทุกส่วนถูกต้องตรงตามสีไก่อ ไก่อชนตามบ่อนไก่อจะไม่ค่อยสนใจเท่าไร เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นไก่อต่อปีก ขนที่ต่ออาจจะไม่เข้ากับสีตัวไก่อ ขอให้บินดีเป็นใช้ได้

ปีกไก่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ปีกไก่อลอนเดียว คือปีกธรรมดา เมื่อคลี่ออกทางคล่ำจะเห็นว่าขนปีกเรียงกันเป็นแถว ไปจนสุดปีก และปีกไก่อสองลอน คือปีกเมื่อคลี่ออกทางคล่ำจะเห็นว่าปีก

แบ่งออกเป็น 2 ตอน ปีกชนิดนี้ถ้าถูกไถ่เชิงมัด มุดโผล่ออกตอนกลางลอน ก็จะเสียเชิงมาก เพราะปลดไม้ค้อยออก ถ้าไม่ถูกไถ่เชิงมัดก็ไม่เป็นไร ปีกไถ่แบ่งออกเป็น 9 ลักษณะ คือ

- ปีกหนา ดี
- ปีกยาว ดี
- ปีกสั้น ถ้าหนาและใหญ่ก็ใช้ได้
- ปีกใหญ่ ดี
- ปีกขนแข็ง เป็นมัน ดี
- ปีกบาง ไม่ดี
- ปีกขนเปราะ ไม่ดี
- ปีกเล็ก ไม่ดี
- ปีกโยแตก ไม่ดี แต่ถ้าเป็นเพราะเปียกน้ำ ก็ระวังรักษาให้หายได้ โดยระวังไม่ให้

เปียกน้ำอีก

ในส่วนของปีกไถ่ ถ้าหนาใหญ่ขนแข็งเป็นมันยิ่งดี มีกำลังบินดี ถ้าปีกเล็กไม่มีกำลังบิน ปีกจะตกห้อยจากไหล่แสดงว่าหมดกำลัง ถ้าปีกสั้นแต่หนาใหญ่ขนแข็งเป็นมัน ก็ยังดีใช้ได้

4) การเคียนเดือย นอกจากจะเป็นการเตรียมปีกให้พร้อมก่อนลงสนามแล้ว การเคียนเดือย ยังเป็นการป้องกันไม่ให้เดือยโคนหรือเดือยหัก ขณะชน ส่วนวิธีการเคียนเดือยก็แล้วแต่ว่าไถ่ตัวนั้นเดือยสั้นหรือเดือยยาว มีน้ำจะรู้เองว่าจะเคียนกี่รอบก็แล้วแต่ความเหมาะสม แต่โดยปกติแล้วไถ่ที่เดือยสั้นมักจะไม่ได้เคียนเดือย เพราะไถ่ที่เดือยสั้น โอกาสที่เดือยจะโคนหรือหักนั้นมีน้อยกว่าเดือยยาว โดยจะเคียนรองโคนเดือย ส่วนการพันเดือยเราจะพันรอบเดือย การเคียนเดือยเราจะเคียนเพื่อป้องกันเดือยโคนหรือเดือยหัก ส่วนการพันเดือยพันเพื่อป้องกันเดือยโผล่ ในการเคียนเดือยจะต้องไม่เคียนแน่นหรือหลวมจนเกินไป เพราะจะทำให้ไถ่กำงวลมากเกินไป นำไปถึงการไม่ตีไถ่

6.3.8 การดูความพร้อมก่อนเข้าสังเวียน

1) ปีกไถ่สมบูรณ์หรือไม่ ถ้าปีกไถ่หักเยอะก็ต้องทำการต่อปีกให้เรียบร้อย หลังจากต่อปีกเสร็จแล้วต้องเช็คว่าปีกไถ่กางออกได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ทางที่ดีควรนำชนไถ่แทงรูตไปตามร่องห่างแต่ละปีกว่าติดกันหรือไม่ ถ้าติดกันก็ต้องจัดการให้ปีกแยกออกจากกันให้เรียบร้อย

2) ให้เช็คว่าเดือยไถ่ ถ้าไถ่ของเราเป็นไถ่เดือยเล็ก ก็ต้องทำการเคียนเดือยเพื่อป้องกันเดือยโคน

3) พันก้อยทั้งสองข้างให้เรียบร้อย การพันก้อยก็เพื่อป้องกันไม่ให้ก้อยหักในขณะที่ชน เพราะถ้าก้อยหัก จะทำให้ไถ่แหงไม่กล้าที่จะบินตีได้อย่างเต็มที่ หากไถ่มีตำหนิอื่น เช่นรอยถลอก อุ้งเท้ามีแผล แผลไถ่นิ้วเท้า ก็ต้องทำการปิดบาดแผลด้วยการใช้สำลีรองและใช้พลาสติกพันทับ เพื่อป้องกันแผลขณะตีชน

4) แต่งตัวไก่ให้เรียบร้อย หมายถึงการเช็ดน้ำไก่ การยอนคอไก่ ฯลฯ และรายละเอียดเล็กน้อยๆ ในการเตรียมตัวไก่ หลังจากกิจกรรมการในสนามประกาศให้คู่เราเตรียมตัวเข้าสู่เวียน มีอน้ำต้องเช็ดน้ำแล้วเช็ดคุดอาหารในกระเพาะแน่นหรือไม่ ถ้าไม่แน่นก็ต้องให้อาหารเพิ่ม แต่ไม่ควรให้แน่นมากเกินไป หลังจากเช็ดน้ำ ยอนคอไก่เสร็จ ก็ให้เช็ดคุดจุมกว่าโล่งสะดวกไหม ถ้าจุมไก่ตันก็ควรดูหรือเป่าให้โล่ง เพราะหากจุมตันจะทำให้ไก่หายใจไม่สะดวกหลังจากนั้นพักให้เดินสักพักเพื่อให้ไก่ได้คลายตัว

6.3.9 การนำไก่เข้าสู่เวียนในยกแรก ก่อนจะปล่อยไก่ควรเช็ดน้ำให้ทั่ว ไม่ควรรีดน้ำออก แต่ควรนำน้ำเข้า ไต๋กัน ไต๋ปึก ตามสีข้าง หน้าอกให้มากเป็นพิเศษ และก่อนปล่อยไก่ต้องยอนคอ ให้น้ำไก่กิน และบิบน้ำรดหัวไก่ให้ทั่วบริเวณแผ่นหลัง และหน้าอก เพราะหากเช็ดน้ำไก่ไม่เปียกหรือที่เรียกว่าไม่ถึงน้ำ ไก่จะหอบง่าย ไก่ที่หอบจะไม่อยากตีไก่ และจะหมดแรงเร็วกว่าปกติ ฉะนั้นการเช็ดน้ำไก่นั้นสำคัญมาก ต้องเช็ดให้ทั่ว เช็ดให้ชุ่ม ก่อนปล่อยไก่เข้าชน นอกจากดูแลไก่ของเราแล้ว มีอน้ำต้องคอยสังเกตไก่ของคู่ต่อสู้ด้วย เช็การพันเดือย เช็คุดการเช็ดน้ำไก่ฝ่ายตรงข้ามว่าตรงไปตรงมาหรือไม่ เพื่อป้องกันการเอาเปรียบของฝ่ายตรงข้าม

6.3.10 การประคองไก่ตอนหมดยก เมื่อหมดยกมีอน้ำจะรู้ทันทีว่า สิ่งแรกที่จะทำคืออะไร การประคองไก่จะแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ถูกคู่ต่อสู้ยำ คือ ดูแล้วว่าสถานการณ์เป็นรอง กับอีกกรณีคือ ยำคู่ต่อสู้ ซึ่งทั้ง 2 สถานการณ์สำหรับการประคองไก่จะมีความแตกต่างกัน คือ ไก่ที่โดนคู่ต่อสู้ตีมาหลายๆ บาดแผลเยอะ มีอน้ำต้องดูก่อนว่าโดนที่ตรงไหนบ้าง ซึ่งขั้นตอนตอนนี้ มีอน้ำแต่ละคนจะประคองไก่ไม่เหมือนกัน บางคนยับแผลเสร็จหรือแต่งแผลเสร็จก่อนค่อยให้ไก่พัก บางคนก็ให้ไก่พักก่อนทำแผล ส่วนกรณีที่โดนตีมาหลายๆ นอกจากจะให้ไก่พักนานๆแล้ว เราจะต้องประคองกระเบื้องพอสมควร นั่นคือกรณีที่โดนคู่ต่อสู้ยำ ไก่ที่เป็นฝ่ายยำคู่ต่อสู้ ก็จะหนักไปทางการให้พักนานๆมากกว่า การประคองไก่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของตัวไก่

6.3.11 การนวด การนวดไก่เพื่อให้หายจากการปวดเมื่อยที่มาจากการตีกัน การนวดต้องนวดทุกวัน ตั้งแต่เริ่มเลี้ยง จนถึงวันเลิกเลี้ยง เพื่อให้ไก่ได้เคยชินกับการนวดทุกแห่งในร่างกาย การนวดไก่นั้นจุดที่สำคัญมีหลายจุด ควรนวดให้ครบทุกจุดทุกวัน ไก่จะได้เคยชินกับมือ เมื่อเวลาไก่ออกกำลังมานานๆ บางครั้งอาจทำให้เส้นตึง เส้นคัด ถ้าได้นวดก็จะคลายไปได้บ้าง การนวดจุดของไก่นั้นจะนวดที่คอ ขั้วปีก หน้าอก ปั้นขา นิ้ว เส้นบนหลัง หัว ทุกจุดล้วนแล้วแต่เป็นจุดที่สำคัญ นวดเบาๆทุกวัน อย่าให้แรง เพราะถ้านวดแรงเกินไปอาจทำให้ไก่เสียเส้น จึงพิจารณาให้ดี ตรงไหนควรนวดหนักๆ ตรงไหนควรนวดเบาๆ การนวดไก่หลังชนมาเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสามารถช่วยให้ไก่ได้กระปรี้กระเปร่า กระฉับกระเฉงอยู่ตลอดเวลา ไม่อ่อนเพลีย

6.3.12 การแก้ไขไก่เป็นตะคริวและหอบ ไก่ที่เป็นตะคริวส่วนใหญ่ ไก่โดนตีเจ็บหนัก หมดแรงจากการชนหลายยก การแก้ไขของมีอน้ำถ้าเลือดไหลไม่หยุด รีบห้ามเลือดเสียก่อน ประคบด้วยน้ำอุ่น บริเวณอก ไต๋ปึก โคนขา หน้าขา ฟันเท้า นวดคลึงเบาๆ เมื่ออาการทุเลาหรือดีแล้วให้พักผ่อนคลุมผ้าที่หัว

รมควันให้เกิดความอบอุ่นระยะหนึ่ง ให้ไอกินยาเสริมกำลังบำรุง ให้ข้าวบดใส่เนื้อสุก ทำเป็นคำป้อน ให้น้ำมะพร้าว ให้กินน้ำสะอาดพอสมควร ให้เดินดูเพื่อให้ไอกถ่าย ถ้ามีเวลาให้ไอกมาคลุมนอนพักผ่อนอีกครั้งหนึ่ง

ไอกมีอาการหอบ อาการหอบมีสาเหตุเกิดจากการเตรียมไอกเข้าชน การอาบน้ำไอกเข้าชน ใช้เวลาสั้นหรือน้อยเกินไป อาบน้ำไอกไม่เปียกหรือทั่วถึงตัว หรือเลี้ยงไม่เต็มที การให้ออกกำลังกาย การให้อาหารไม่ครบ หรือไอกขณะต่อสู้กันแรงเกินไป หวังเอาชนะคู่ต่อสู้เร็วๆ ส่วนมากไอกจะมีอาการหอบในยกแรก เพราะไอกเร่งเต็มที่ ทำให้ชนแห้ง ความร้อนภายในร่างกายก็เพิ่มขึ้น ทำให้ไอกมีอาการหอบไม่ยากตีคู่ต่อสู้เลยก็มี เพราะมัวอ้าปากหายใจ เพื่อระบายเอาความร้อนออกจากร่างกาย การแก้ไข เมื่อหมดยกกริบเข้าไปประครองไอกให้น้ำเย็นผสมน้ำอุ่นประคบเบาๆ บริเวณลำตัว ใต้ปีกสองข้าง หน้าอก กางปีกออกให้ลมพัดผ่านได้ง่ายขึ้น ใช้พัดลมพัดให้ช้าๆ ใช้ปีกไอกนอนคอบ ค่อยๆ หมุนชนไอกเพื่อเอาเสลดออกมาจากคอ ใช้น้ำเย็นล้างหน้า ใช้มือด้านใดด้านหนึ่งประครองคอไอก โดยใช้หัวแม่มือและนิ้วชี้ปิดหัวไอกเบาๆเอาไว้ทั้งสองข้าง ป้องกันไม่ให้หุ้อ หรือลมออกหู แล้วรีบนำไอกออกจากสังเวียนมาที่พักให้น้ำ อย่างรีบด่วน เพื่อแก้อาการหอบให้หาย ไอกจะได้พักนานๆ และปล่อยให้ไอกเดินเพื่อดูอาการของไอก และให้ไอกถ่าย ถ้าไม่ถ่ายใช้ชนไอกพับแล้วหมุนเหยเข้ากันไอก ไอกจะถ่ายทันที เรียกว่าสวนขี้ จะทำให้ไอกสดชื่น แล้วนำเข้าไปลงกระเบื้องอีกหากมีเวลาพักเหลือ

6.3.13 วิธีให้น้ำไอกขณะกำลังชน การใช้น้ำไอกเป็นสิ่งจำเป็นในการชนไอกเป็นอย่างดี เพราะหากให้น้ำไอกไม่เป็น เอาไอกไปชนโอกาสแพ้มีมาก มีอน้ำเท่านั้นเป็นผู้ชี้ชะตาไอกในการชน เพราะฉะนั้นต้องเป็นคนให้น้ำไอกเก่งๆ จึงจะสู้คู่ต่อสู้ได้

วิธีให้น้ำไอกก่อนชน

ใช้ผ้ามุ้งบาง ๆ ชุบน้ำเช็ดตัวให้ทั่วตัว ทุกเส้นขน แต่อย่าให้เปียก (เพราะเปียกเป็นอุปสรรคสำคัญในการต่อสู้) แล้วเช็ดให้แห้ง ให้กินข้าวสุก จนอิ่มแล้วปล่อยให้เดินเพื่อจะได้ขยายตัว และแต่งตัวเรียบร้อยแล้วนำไอกเข้าชน

พอหมดยกที่ 1 เอาผ้าชุบน้ำเช็ดหน้าอก และใต้ปีกเสียก่อนจึงค่อยเช็ดตามตัวให้ทั่ว แล้วตรวจบาดแผลตามหัว ตามตัวว่าผิดปกติหรือไม่ ตรวจดูตา ปากให้เรียบร้อย ถ้าปากฮ้อ (ปากถอด) ก็เตรียมผูก ถ้าตาหรือก็ควรเสียดตา หรือถ่างตา เสรีจเรียบร้อยแล้วให้กินข้าวสุกที่บดไว้ ประมาณ 3 - 4 ก้อน แต่งกวาแช่น้ำมะพร้าวอ่อน พอให้อิ่มแล้วเอาไอกนอน ๆ ประมาณ 5 นาที หลังจากนอนเสร็จจเรียบร้อยแล้ว เอากระเบื้องอุ่นมาเช็ดตามตัว ตามหน้าแข้ง ขาให้ทั่วบริเวณที่ถูกตี แล้วปล่อยให้เดิน และให้ไอกถ่ายออกมาเพื่อจะได้ให้ตัวเบา (ยกต่อไปก็ทำเหมือนยกที่ 1 จนกว่าจะแพ้ ชนะกัน)

ในการนำไอกออกชนทุกครั้ง ต้องเตรียมของใช้ในการชนไอกให้พร้อม เช่น ตระไคร้ ใบพลู ผ้าสำหรับรมควัน กระเบื้อง เข็ม ด้ายเบอร์ 8 เบอร์ 20 มีดโกน มีดชอยผม สมุนไพรต่าง ๆ ที่จะนำไปช่วยเหลือไอกในระหว่างที่ชน การเข้าปากไอก หรือการคุมปากไอก ทั้ง 2 อย่างนี้ไม่เหมือนกัน การคุมปากไอกก็คือการคุมปากไอกป้องกันไม่ให้ปากหลุดระหว่างชน (ปากบน)

6.3.14 วิธีรักษาพยาบาลหลังจากไ้ชนแล้ว ตามปกติไ้ที่ขึ้นมาแล้วจะมีบาดแผลเล็กน้อยแล้วแต่กำหนดเวลาการต่อสู้ บางตัวก็ชนะเร็ว บางตัวก็ชนะช้าบาดแผลก็มีมาก เวลาชนะเสร็จแล้วควรใช้เพนนิซิลิน ชนิดหลอดทาตามหน้าให้ทั่ว เพื่อไม่ให้หน้าติง อย่าใช้ขมิ้นเป็นอันตราย ถ้าบาดแผลมากจริงๆ ควรใช้ยาพวกสเตปโตมัยซิน หรือฉีดยาเทอรามัยซิน หรือให้กินยาเต็ดตราไซคลินก็ได้ วันละ 1 เม็ด ตอนเย็น ประการสำคัญ อย่าให้ทับตัวเมียเป็นอันตราย หลังจาก 1 เดือนไปแล้วให้ทับได้

1) การดูบาดแผลและการแก้ไข การดูบาดแผลของไ้สามารถดูจากจุดใหญ่ๆ ที่ส่วนมากไ้จะตีกัน ซึ่งมีดังนี้

(1) แผลตีตัว จะเป็นแผลที่เจ็บลึก สังเกตได้บริเวณผิวหนังที่ถูกตี ส่วนมากไ้ที่ถูกตีจะแสดงอาการออกให้เห็นชัดเจน คือ ล้ม ชัก ยุบ ขนพอง ไม่เคลื่อนไหวตัว เดินแสดงอาการเจ็บปวด การตีตัวตีได้หลายที่ เช่น หน้าอก หรือที่เรียกว่าตีสามเหลี่ยม เข้าปีกตีข้างลำตัว จับหัวตีแผ่นหลัง แบกเข้าจิกสันหลังตีฝ่ากันแผลที่กล่าวมานี้เป็นอันตราย เพราะเป็นแผลที่เจ็บปวดกล้ำเนื้อด้านใน ถ้าโดนตีข้างลำตัวตีแผ่นหลัง จะทำให้ไ้ที่โดนตีตัวแสดงให้เห็น โดยการเคลื่อนไหวตัวยาก ลำบาก มีวิธีแก้ดังนี้

- ใช้น้ำอุ่นประคบ บริเวณที่โดนตี จะคลายความเจ็บปวดลงได้
- ใช้ใบพลูสดพันผ้า ใช้น้ำลาดลงกระเบื้องที่กำลังร้อนประคบ ใช้ฝ่ามือคลึงเบาๆ
- ใช้เครื่องมือให้ความอบอุ่นบริเวณลำตัว เพื่อไม่ให้ไ้ตัวเย็น

(2) แผลโดนตีคุมปีก เป็นแผลเจ็บลึกเหมือนแผลตีตัว จะแสดงอาการปิกตก คุมปีกจะเป็นผื่น แดงซ้ำ บินไม่ถนัด ถ้าโดนมากๆ จะบินขึ้นตีคู่ต่อสู้ไม่ได้ มีวิธีแก้คือ ใช้น้ำอุ่นประคบที่บริเวณโคนปีก ใช้ใบพลูสดพันผ้า ใช้น้ำลาดกระเบื้องที่กำลังร้อนประคบให้อุ่นๆ ใช้ฝ่ามือคลึงเบาๆ อาการเจ็บปวดจะลดลงได้

(3) ไ้โดนตีหน้าคอ จะมีอาการคอคอด มีอาการบวมใหญ่เหมือนไส้กรอก จะชูคอสู้กับคู่ต่อสู้ยาก มีวิธีแก้คือ เอาผ้ากราบน้ำใช้พันด้วยใบพลู ใช้น้ำลาดกระเบื้องที่กำลังร้อนประคบ แล้วนวดคลึงเบาๆ ใช้มืออีกด้านหนึ่งจับคอกยัดให้ตรง แล้วนวดบริเวณหน้าคอ จะบรรเทาอาการเจ็บปวดได้

(4) ไ้โดนตีสันคอ จะมีอาการ คอโก่ง ยกคอไม่ขึ้น มีวิธีแก้คือ ใช้น้ำอุ่นประคบ นวดบริเวณสันคอ หลายๆครั้งด้วยกระเบื้องพออุ่นๆ อย่าให้ร้อนเพราะจะทำให้ผิวไ้ไหม้ ใช้มืออีกด้านหนึ่งชูคอไ้ขึ้น ใช้ใบพลูลาดกระเบื้องพออุ่นๆ นวดเบาๆ จะทำให้ชูคอสู้คู่ต่อสู้ได้อีก

(5) ไ้โดนตีบ้องหู แผลนี้ไ้จะแสดงอาการเจ็บปวด เพราะหูกับท้ายทอยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน บางครั้งไ้จะออกปากร้องเพราะเจ็บปวดมาก จะทำให้หูและท้ายทอย บวม ตึง คอเอียงไปทางด้านใด ด้านหนึ่ง จะทำให้ไ้เสียหลัก เสียศูนย์ เข้าเชิงชนไม่ถูก จึงเป็นโอกาสให้คู่ต่อสู้ตี ซึ่งจะนำมาซึ่งความพ่ายแพ้ มีวิธีแก้คือ ใช้ผ้ากราบน้ำชุบน้ำอุ่นนวด คลึง บริเวณหู ท้ายทอย หลายๆครั้ง แล้วปล่อยให้ไ้เย็นหรือเดิน เพื่อดูอาการว่าปกติหรือไม่ หากไ้ปกติแล้วนำมาลงกระเบื้องพออุ่นๆ คลึงนวดเบาๆอีกครั้ง แล้วใช้ผ้าคลุมหน้ารมควันให้ไ้พักผ่อน

(6) **โกโตนตีคางหรือลูกกระเดือก** ผลนี้สำคัญ เพราะจะทำให้คอบวม ทำให้หายใจลำบาก จะแสดงอาการหายใจยาก มีเสียงดังในลำคอ หนีได้ง่ายๆ มีวิธีแก้คือ เอาขนไก่ยอนคอก เอาเสลดหรือน้ำลายออกให้หมด ใช้น้ำมันพืชใส่ขนไก่แห้งลงไปในลำคอค่อยๆ แล้วหมุนเบาๆ และใช้น้ำมันมะเขือเทศ หรือส้มเขียวหวานให้กิน เพื่อให้ชุ่มคอ สดชื่น หายใจสะดวก ส่วนผลบริเวณข้างนอก ให้ใช้ผ้ากราदन้ำชุบน้ำอุ่นมาประคบขนาดเบาๆ

(7) **โกโตนตีหลัง** ถ้าเป็นแผลที่ไม่เคยโดนมาก่อน โก่อาจหลุดตัวเร็วและเจ็บปวด ผิวหนังบริเวณสันหลัง แดง เป็นผื่น ปีกตก เหมือนโกติดโรคเหงาซิม ขนลุกขนพอง มีวิธีแก้คือ ใช้น้ำอุ่นประคบขนาด คลึงเบาๆ โดยใช้มือข้างหนึ่งประคองที่อกโกชูขึ้น ไขเข้าด้านหนึ่งหนุนกัน ใช้มืออีกด้านหนึ่งนวด คลึงบริเวณแผ่นหลัง ทำหลายๆครั้ง ลงกระเบื้องเบาๆ แล้วปล่อยให้โกเดินดู หากอาการดีขึ้น ใช้ผ้าคลุมหัวรวมควัน พักผ่อนเพื่อให้โกได้มีแรง

(8) **โกโตนตีวงแดง** โก่อจะเสียหลักง่าย อาจจะแพ้ได้ภายในยกเดียวหรือ 2 ยกก็ได้ เพราะบริเวณนี้มีความสำคัญมากในการต่อสู้ของโก วงแดงเริ่มจากปากมายังโขมงตา ถ้าโกปากหลุด ตาโตนตีมีอาการบวม หรือตาปิด จะทำให้โกสู้ได้ลำบาก มีวิธีแก้คือ จะต้องทำการช่วยเหลืออย่างแม่นยำ รวดเร็ว ถ้าช้าจะไม่ทันเวลา เพราะต้องทำด้วยความละเอียด ปากหลุดต้องเข้าปาก ตาปิดต้องถ่างตา ซึ่งแต่ละอย่างต้องใช้เวลาานาน พอสมควร แต่เวลาพักมีน้อย ดังนั้นจะต้องทำอย่างรวดเร็ว ส่วนแผลที่เกิดบริเวณวงแดง ก็ใช้ผ้ากราदन้ำชุบน้ำอุ่นๆคลึงเบาๆ และระวังอย่าให้หน้าโกแห้งเป็นอันตราย เพราะจะทำให้หน้าโกตึง

(9) **โกโตนตีหัว** ต้องตรวจดูให้ละเอียดว่าโกโตนตีถูกส่วนไหน เพราะหัวโกมีอวัยวะอยู่ คือ ปาก หงอน ตา โขนงตา(คิ้ว) หู ท้ายทอย ว่าโกโตนตีส่วนใด ส่วนไหนเป็นรอยมีลักษณะ ช้ำ บวม หรือเป็นแผล มีน้ำจะต้องรีบแก้ไข ส่วนนั้นก่อน เพื่อให้โกฟื้นฟูเลาจากอาการเจ็บปวด

(10) **โกโตนตีตา** มีน้ำจะต้องรีบดูตาว่าเป็นอย่างไร ตาฟาง เลือดเข้าตา หรือตาแตก ถ้าตาฟางก็มองเห็นได้ แต่ไม่ชัดถ่างตาเข้าชนได้ ถ้าเลือดเข้าตา หรือตาแตก โก่อมองไม่เห็นแล้ว มีน้ำจะต้องเย็บปิดเอาไว้เลย คือเย็บขอบตาบน ขอบตาล่างปิดให้สนิทกัน ถ้าโตนตีช้ำบ่อยๆจะเกิดความเสียวและเจ็บปวดมาก อาจจะหนีคู่ต่อสู้ได้

2) การแต่งแผล

(1) **การห้ามเลือดเย็บแผล** การห้ามเลือดเป็นเรื่องจำเป็น อีกเรื่องหนึ่งในการชนโก เพื่อป้องกันไม่ให้เลือดไหลออกจากตัวโก หากโกที่ชนตกลือดมากๆ จะทำให้โกวิ่งเวียน เป็นตะคริว บางทีอาจถึงตายได้ เพราะเลือดในร่างกายหมด การห้ามเลือดทำได้ดังนี้

▪ **แผลไม่เย็บ** คือ ถูกแทงตรงโคนปาก ตรงจมูก จะเย็บยาก จะต้องหาวิธีห้ามเลือด มีน้ำบางคนจะใช้ใบกล้วยแห้งเคี้ยวปิดแผล เผาหญ้าแห้งเอาซี่เถ่าปิดแผล ใช้ใบพลูสดเคี้ยวปิดแผล ใช้ใบย่านางเคี้ยวปิดแผล แล้วเอาน้ำเย็นหรือน้ำแข็งประคบ ที่ทำเช่นนี้ เพราะในกติกากองการชนโกนั้น ห้ามทายาที่เป็นแผนปัจจุบัน เช่น ยาแดง ยาทาแผลสด และอื่นๆอีกหลายชนิด

▪ **แผลเย็บห้ามเลือด** เมื่อน้ำต้องดูให้ดีกว่าเลือดออกน้อย หรือออกมาก การเย็บจะใช้อ้อย 2 วิธี คือ เย็บแผลให้สนิทกัน ถ้าเลือดออกน้อยธรรมดา และเย็บผูกเส้นเลือดก่อน แล้วเย็บให้แผลสนิทกัน

▪ **การเย็บแผลไก่** การเย็บแผลไก่เมื่อออกมาพักยก เมื่อน้ำจะต้องตรวจดูลักษณะแผลที่เกิดขึ้นกับไก่เสียก่อน ว่าเป็นแผลที่บริเวณส่วนไหนของไก่ คือ

- แผลถูกแทงลำตัว โคนปีก แหว่งหัว แผลธรรมดาใช้ด้ายเบอร์ 20 เย็บ โดยใช้มือหีบแผลทั้งสองด้านให้มาชิดกันแล้วแทงเข็มจากด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่งให้หนาพอประมาณ เพื่อป้องกันการฉีกขาดของหนังหัว แต่อย่าให้หนาเกินไป เพราะจะทำให้หนังไก่นั้นตึงเกินไป

- แผลถูกแทงลูกตา ให้เย็บปิดตาให้สนิทเลย ใช้ด้ายเบอร์ 20 เย็บ เย็บแต่ฉีกขาด ถูกจิกหรือตีซ้ำบ่อยๆ ปักเข็มที่หนังให้หนาพอประมาณ ดึงผูกแผลให้สนิท ส่วนมากประเภทนี้จะเย็บหลายเข็มเพราะเป็นแผลที่ฉีกขาดใหญ่ ใช้ด้ายเบอร์ 8 เพราะเส้นใหญ่ไม่ขาดง่าย

- แผลถูกแทงในปาก ใช้เข็มเผาไฟเพื่อให้เข็มอ่อน แล้วตัดให้โค้งส่วนปลายแหลมเข็มจะอ่อนไม่หัก ใช้ครีมจับเข็มลงไปในปาก ปักขอบแผลทั้งสองข้าง แล้วใช้ครีมจับเข็มดึงขึ้นมาจนพ้นปากไก่ ผูกให้แผลสนิท ใช้กรรไกรเล็กยาว ยื่นลงไปตัดด้าย เลือดจะหยุดอย่างรวดเร็ว ควรใช้ด้ายเบอร์

30

(2) การต่อปีก ไก่เมื่อเข้าชนหรือซุ่มแล้วเกิดปีกหักหรือหลุด ต้องทำดังนี้

▪ การต่อด้วยด้ายหรือเชือก จะต้องเอาเข็มร้อยด้าย แล้วเตรียมปีกที่พอดีไปทาบเอาเข็มแทงใต้ปีกที่จะต่อ แล้วนำมาแทงปีกที่หัก โดยแทงจากด้านล่างขึ้นด้านบน เสร็จแล้วร้อยเข้าเงื่อนตะกรุดเบ็ด และทำให้ได้สองเปลาะ

▪ การต่อด้วยกาว จะง่ายกว่าการต่อด้วยด้าย คือ เอากาวแท่งมาลนไฟจนกาวละลาย นำกาวมาทาหลังก้านปีก แล้วเอามาทาบใต้ปีกที่หัก หรือจะนำทั้งสองวิธีมาทำรวมกันก็ได้

ส่วนการต่อปีกที่หักยื่นโคนปีก ปรากฏว่ายังไม่มีใครต่อกันได้ แต่ก็ทำได้โดยการเอากรรไกรตัดชนปีกให้ชิดเนื้อ ตรวจสอบดูว่ามีรูหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่มีรูควรมีเหล็กแหลมสำหรับไว้ไขว้รูชนที่ปีกเพื่อเจาะเอาเยื่อขาวๆออก เมื่อหาชนได้แล้วเอามาทาบดูว่าใช้ได้หรือไม่ จากนั้นเอาชนปีกมาปาดเป็นปากฉลามแล้วเสียบเข้ารูปีกที่แต่งเอาไว้ ตรวจสอบดูว่าเรียบร้อยดีหรือไม่ เมื่อตรวจสอบดีแล้ว ดึงปีกออก เอากระดาษทรายขัดที่โคนปีก แล้วทาด้วยกาวตราช่างแล้วเสียบเข้ารูปีกอย่างเดิม

(3) **การไขหัว** การไขหัวไก่จะทำให้ได้ก็ต่อเมื่อหัวไก่เกิดการฟองลม หรือหัวนิ่มมีเลือดคลั่ง การไขหัวควรระวังเพราะถ้าเกิดพลาดจะเกิดอันตรายกับไก่ การไขหัวต้องไขให้ตรงหูพอดี โดยการใช้เข็มแทงตามขวางแล้วใช้มีดกรีด แล้วดึงเข็มออก จากนั้นให้เอาด้ายพันที่ตุ่มเข็มแล้วหย�เข้าตรงที่ผ่าเพื่อให้เข็มไปพันกับพังผืด แล้วกระตุกพังผืดให้ขาด ห้ามใช้มีดตัดเด็ดขาด เพราะอาจถูกเส้นตา จะทำให้ตาฝ้ามองไม่เห็น หรืออาจจะตัดถูกเส้นประสาททำให้คอพับเหมือนไก่คอหัก

(4) การถ่างตา เมื่อโกโดนต์จินตาปิด ตาที่ปิดจะต้องทำการสอยเปลือกตา จะต้องดูก่อนว่าตาปิดขนาดไหน การสอยหนังตาต้องใช้เข็มเบอร์ 10 ด้ายเบอร์ 30 การแทงเข็มต้องไม่ควรเลยร่องเปลือกตา การแทงเข็มตามร่องเปลือกตาที่อันตรายที่สุด คือ หัวตา เพราะบริเวณหัวตาเป็นบ่อเลือด ถ้าเราแทงเข็มพลาดเลือดจะไหลไม่หยุด

(5) เตี้ยถอดหรือเตี้ยโคน โกงชนที่เตี้ยถอดหรือเตี้ยโคนระหว่างชน มักจะเป็นโกตีตัวคู่ต่อสู้ เมื่อพักยกต้องรีบทำการต่อเตี้ยทันที จะใช้เตี้ยเดิมหรือเตี้ยสำรองก็ได้ ต้องเอาสำลีรองที่เตี้ยแล้วสวมเข้าไปอย่างเดิม แล้วเอาพลาสติกที่ใช้พันเตี้ยเจาะรูตรงกลางแล้วสวมไปที่เตี้ยคาครอบขาหนึ่งรอบแล้วเอาด้ายเบอร์ 8 เข้าตะกรุดเบ็ดที่เตี้ยอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นพันพลาสติกที่รัดขาอ้อมมาเข้าตะกรุดเบ็ดอีกครั้งหนึ่ง แล้วเอาพลาสติกคาดทับอีกครั้งหนึ่ง

(6) โกงปากถอด จะใช้ปากเดิมหรือปากสำรองก็ได้ ถ้าใช้ปากเดิมต้องเอาสำลีรองก่อน ถ้าใช้ปากสำรองต้องเอาไปลวกน้ำร้อนก่อนปากจะได้นิ่ม เมื่อสวมเข้าไปพอดีแล้ว ให้เข้าตะกรุดเบ็ด ให้ได้ 5 เปลาะ

(7) โกงปากถ่างถอด ในกรณีที่ปากถ่างถอด อันนี้สำคัญมาก เพราะปากถ่างเป็นปากอันตรายมาก ต้องใช้เข็มเบอร์ 10 ด้ายเบอร์ 30 เอาปากเดิมหรือปากสำรองสวมปากเข้าไปแล้วต้องให้ปากจับเข้าหากันสนิท เมื่อปากสนิทกันดีแล้ว ให้เอาเข็มร้อยด้าย ให้ปลายด้ายเสมอกัน แล้วเอาเข็มแทงเข้าไปใต้ลิ้น ระวังอย่าให้โดนกระดูก เมื่อแทงทะลุแล้วให้ดึงด้ายให้เสมอกัน เมื่อด้ายเสมอกันแล้ว ผูกด้ายให้เส้นด้ายทับที่ปากสวม ผูกให้แน่น ทั้งซ้ายและขวา แล้วหักย้อนหลังเหมือนเข้าปากบน แล้วเอาเข็มร้อยด้ายอีกเส้นหนึ่ง แล้วสอยย้อนหลัง แล้วผูกให้แน่นทำทั้ง 2 ข้างเหมือนกัน

(8) ตาบอดระหว่างชน โกงชนไม่ว่าจะตาบอดเพราะโดนเตี้ยแทง หรืออุบัติเหตุต่างๆ จะต้องรีบแก้ไขโดยด่วน โดยการฉีกที่ตาบอด หรือเย็บหนังตาติดกัน ต้องถักด้ายที่เย็บหนังตาติดกันให้เป็นลูกโซ่ยาวประมาณ 15 มิลลิเมตร หรือ 1-2 เซนติเมตร เพื่อให้โกเกิดอาการระแวงว่าเป็นคู่ต่อสู้ โกงจะเลี้ยวหรือหันมาจิกตีฝ่ายตรงข้าม

(9) คอหักหรือแม็คโค "คอ" นับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะในการเข้าชนจะต้องใช้คอหลบหลีกหรือหลอกคู่ต่อสู้ คอจะต้องเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เมื่อโกคอหักจะต้องรีบแก้ไขโดยด่วน โดยการใช้เข็มเบอร์ 12 ด้ายเบอร์ 8 เมื่อร้อยด้ายเสร็จ แขนงเข็มเข้าที่คอโก(จะต้องแทงที่หนังโกเท่านั้น) ตรงบริเวณที่คอหัก ผูกให้แน่นแล้วถักเป็นลูกโซ่ แล้วมาแทงยึดที่ข้างหัวไหล่ ผูกให้แน่น ถ้าหัวเป็นแม็คโค ต้องทำทั้ง 2 ข้าง ถ้าโกคอพับด้านซ้ายก็ต้องยึดด้านขวา ถ้าโกคอพับด้านขวาก็ต้องยึดด้านซ้าย

6.3.15 การเลี้ยงโกหลังชน

สำหรับโกชนที่ผ่านการชนมาแล้ว จะต้องนำมารักษาแผล ใส่ยา เย็บแผลแตก ให้อาบกักอีกเสบ แล้วปล่อยให้โกได้พักสักระยะหนึ่งก่อนจะนำมาถ่ายยาเพื่อขับเอาความชื้นและรอยเลือดตกค้างต่างๆออกมา หลังจากนั้นปล่อยให้เป็นอิสระ เพื่อให้โกได้คลุกฝุ่นให้ผิวหนังตึง เมื่อเห็นว่าแข็งแรง ปกติดีหมดแล้ว จึงนำกลับมาทำการบำรุงถ่ายยา กราดน้ำ กราดแดด แล้วปล้ำกันใหม่ เพื่อเตรียมตัวสำหรับลง

สนามครั้งต่อไป ก่อนที่จะออกสังเวียนครั้งต่อไปจะต้องมีการถอนแข้งหรือฉกกันเสียใหม่ จำนวนมากน้อยแล้วแต่ความเหมาะสม โดยดูจากความบอบซ้ำของตัวไก่ที่เกิดขึ้นจากการตีครั้งก่อน หากผ่านการตีมาหลายครั้งและบอบซ้ำมากอาจจะต้องพักนาน และเริ่มต้นปล้ำใหม่เพื่อให้ร่างกายเข้าที่และสมบูรณ์จริงๆ แต่หากนำออกตีในขณะที่ร่างกายไม่สมบูรณ์ดี แบบที่เรียกว่า เน่าใน หรือในขาด ไก่จะตีได้ไม่ดี โอกาสที่จะแพ้มีมากหรืออาจจะเสียไก่ได้ง่าย ในกรณีที่ชนะในอัน สองอันไม่ซ้ำมาก สามารถที่จะฉกเพียงอันสองอันก็นำออกสังเวียนใหม่ได้เลย ส่วนในตัวที่ตีสังเวียนมานาน จากการถ่ายขนหรือพักรักษาตัวจะต้องปล้ำให้หนักเหมือนไก่หนุ่มเลยทีเดียว หลังจากนั้นดูแลรักษาสุขภาพให้ดี จัดให้ไก่ได้พักผ่อนอย่างเต็มที่และอยู่อย่างสบายทั้งกายและใจ ซึ่งศัตรูทางใจของไก่ชนที่สำคัญก็คือ ไก่ตัวเมียและไก่คู่ต่อสู้ ดังนั้นไก่ที่จะออกสนามจะต้องนำออกให้ห่างสิ่งเหล่านี้มากที่สุด

สำหรับอายุการใช้งานของไก่ในการออกชนไม่ควรให้เกิน 2 ปีครึ่งหรือ 3 ปี เพราะไก่ที่อายุมากกว่านี้ร่างกายเรียวแรงจะถดถอย ถึงแม้ว่าจะมีลีลาฝีมือมากก็ตาม แต่กำลังจะสู้ไก่หนุ่มๆไม่ไหว ไก่ระดับนี้ควรนำมาทำพ่อพันธุ์ดีกว่า เพื่อให้การขยายหรือคงลักษณะไก่ที่ดีๆให้คงอยู่ต่อไป

6.4 ภูมิปัญญาการเปรียบไก่

6.4.1 เทคนิคการเปรียบไก่ เทคนิคการเปรียบไก่ สามารถพิจารณาได้จาก

1) สรีระของไก่

- **กระดูกหรือโครงสร้าง** ไก่ที่มีกระดูกหรือโครงสร้างใหญ่ ย่อมเป็นไก่ที่แข็งแรงทรหด เรียกว่าตีเท่าไรไม่ยุบ ดังนั้นเวลาเปรียบไก่ เมื่อจับไก่คู่ต่อสู้ดูแล้วกระดูกหรือโครงสร้างต่างๆใหญ่ เช่น กระดูกอก ขา แข็ง คอและปีกใหญ่กว่าไก่ของเรา แม้ว่าจะมีขนาดและน้ำหนักใกล้เคียงกันก็ไม่ควรตีด้วย

- **ลักษณะลำตัว** ไก่บางตัวมีลำตัวยาว ทำให้เวลาจับรู้สึกว่องไว กว่าไก่ที่มีลำตัวสั้นเวลาจับจะโตกว่า ดังนั้นเวลาจับไก่ดูว่าเล็กหรือใหญ่อย่างเดียว จะถือว่าได้เปรียบ เสียเปรียบไม่ได้ ต้องดูน้ำหนักด้วย โดยการยกขึ้นเปรียบเทียบกัน ดูว่าใครหนักกว่ากัน ปกติแล้วไก่ที่ตัวยาวเวลาจับยกขึ้นจะรู้สึกว่องไวหนักเบาว่าไก่ที่ตัวสั้นและจับใหญ่กว่า ข้อเท็จจริงไก่อตัวยาวมักจะมีน้ำหนักมากกว่า นอกจากนี้ไก่ที่จับยาวกว่า ถ้าสูงเท่ากันเวลาเข้าชิงชนแล้ว ไก่ที่ตัวยาวเวลาระดกขึ้นจะสูงกว่าไก่ที่ตัวจับสั้น ดังนั้นผู้เปรียบไก่ต้องระวังในเรื่องนี้เป็นพิเศษ

- **ไก่ออกกว้าง ออกแคบ** ไก่ออกกว้างมักเป็นไก่ที่แข็งแรง และมักได้เปรียบไก่ออกแคบ

- **ปั้นขาใหญ่ ปั้นขาสั้น** ไก่ปั้นขาใหญ่มักจะเป็นไก่ที่แข็งแรงกว่าไก่ที่ปั้นขาสั้น

- **แข่ง ขา สั้น ยาว** ไก่ที่มีแข่งขา และแข่งยาวกว่า ย่อมสูงกว่าไก่ที่แข่งขาสั้นกว่า แม้ว่าเวลาบินจะยื่นงอขาทำตัวขอมซ่อดูเตี้ยกว่า ข้อควรระวัง ไก่บางตัวแข่งสั้นแต่ขายาว ซึ่งจะดูแต่แข่งอย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูทั้งขาแข่งรวมกัน

- **คอสั้น คอยาว** ไก่ที่สูงเท่ากัน ไก่ตัวที่คอยาวย่อมได้เปรียบ เวลาเข้าเชิงชนจะสูงกว่า นอกจากนี้ต้องพิจารณาด้วยว่าขนาดของคอใหญ่ คอเล็ก เพราะไก่ที่คอใหญ่กว่า ยาวกว่าย่อมได้เปรียบไปคอสั้น คอเล็กเป็นธรรมดา ข้อสังเกต ไก่คอสั้นมักเป็นไก่กอด ไก่ซี่ มากกว่าไก่ที่คอยาว หรือลักษณะคอสองวง

2) ลักษณะการยืนของไก่ โดยทั่วไปลักษณะการยืนของไก่ มี 3 แบบ คือ

- **ยืนหยิ่ง** มักเป็นไก่เชิงบน คือคุมบนหรือไก่หน้าหงอน
- **ยืนเฉียง** ไก่ที่ยืนเฉียงเป็นมุม 45 องศา มักเป็นไก่ 2 ปีก 2 คอ และเท้าหุ่้นตีตัว
- **ยืนทอด** หรือยืนขนานกับพื้น มักเป็นไก่พานขึ้น พานลง หรือเป็นไก่ประเภทเชิงหนักกลาง มุด มัด แบททะลุลดขา

3) ลีลาชั้นเชิงของไก่

- **ไก่อินหยิ่งชนหัวเรียบ** มักเป็นไก่อุมบน ไก่หน้าหงอน ไก่แปะหน้าตี โดยมากมักจะเป็นไก่ปากไว ตีนไว รับรองว่าต้องเป็นไก่ประเภทปากถึง แข็งถึง ไก่ชนหัวไม่มาก คือ ไก่ที่ถูกคู่ต่อสู้จิกตีชนหัวล้านไปบางส่วน แต่ยังมีเหลืออยู่บ้าง แสดงว่าเป็นไก่ที่มีลีลาชั้นเชิงหนักบน ประเภท 2 ปีก 2 คอ หรืออาจจะเป็นไก่ที่เพิ่งออกตีเป็นครั้งแรกก็ได้ จึงมีชนหัวอยู่บ้าง อย่าคิดว่าเป็นไก่อ่ง

- **ไก่หัวโกลน** คือ ไก่ที่ชนหัวไม่มีจนกลายเป็นไก่หัวโกลน คือ ไม่มีชนหัวหลงเหลืออยู่ มีแต่หนังแดงๆ ปกติโดยทั่วไปแสดงว่าเป็นไก่เชิง ประเภท มุด มัด มุดทะลุลดขา แต่บางตัวไม่ใช่ ที่หัวโกลนนั้นเพราะผ่านสังเวียนมาหลายครั้ง หรือบางตัวเจ้าของถอนขนออก หรือบางคนถึงกับลงทุนโกนทิ้งก็มี เพื่อหลอกให้ฝ่ายตรงข้ามเข้าใจผิดว่าเป็นไก่อ่ง ดังนั้นเวลาเปรียบไก่เวลาเห็นคู่ต่อสู้หัวล้าน อย่าเหมาเอาว่าเป็นไก่อ่ง ปกติไก่อ่งเชิงไม่ดี ไม่มีใครเขาเลี้ยงออกมาตีให้เสียเงิน เสียเวลาหรอก

- **ไก่ที่มีรอยจิกหลังปีกมีแผลเป็นแดงๆ** ไก่ที่รอยแผลเป็นที่หลังปีกแดงๆ มักเป็นไก่ประเภทเชิงหัวลึกพาดอยู่บนหลังคู่ต่อสู้ หรือประเภทเชิงกอด เชิงซี่แทบทุกตัว เวลาตีหย่าแม่ตอนเล็กๆ มักถูกคู่ต่อสู้จิกหลัง จิกไหล่ จึงทำให้เกิดรอยแผลเป็นแดงๆ ยิ่งตอนปล้ำหรือซ้อมคู่ ก็อาจถูกคู่ต่อสู้จิกตีซ้ำอีก

4) ลักษณะอื่นๆ

- **ไก่อปากเบา** คือ ไก่ที่เวลาถูกคนจับจะส่งเสียงร้อง กู๊กๆ หรือ ก๊อ๊กๆ เรียกว่าพอเราจับตัวจะส่งเสียงร้องตลอดเวลา แสดงว่าเป็นไก่อปากไว ประเภทปากถึง แข็งถึง

- **ไก่แข่งกลมแข้งเล็ก** มักเป็นไก่ที่ตีไว ตีแม่น ตีเจ็บ ถือว่าเป็นไก่อันตรายทีเดียว

- **โก๋ตาแดง** มักเป็นโก๋ซี่โมโห เวลาถูกตีเจ็บมักเอาค้อนและโต้ตอบแรงๆ
- **โก๋หนุ่ม** **โก๋ถ่าย** คนเปรียบต้องดูลักษณะโก๋ออกกว่าเป็นโก๋หนุ่มหรือโก๋ถ่าย ไม่ใช่เชื่อคำบอกเล่าของเจ้าของโก๋ หรือดูเดี่ยอย่างเดี่ยว่าเดี่ยสั้นเป็นโก๋หนุ่ม ต้องดูลักษณะเกล็ด ดูแข่งดูผิวประกอบด้วย

- **ชนปีก** โก๋บางตัวขนน้อย บางตัวขนมาก โก๋ขนน้อยดูตัวเล็ก โก๋ที่ปีกหักหรือตัดปีกออก เวลาจับจะรู้สึกกว่าตัวเล็ก แต่ตัวโก๋ที่มีปีกเต็ม เวลาจับจะรู้สึกกว่าตัวใหญ่ ดังนั้นเวลาเปรียบโก๋ต้องสังเกตให้ดี ไม่แน่ใจให้คลี่ปีกดู เดี่ยวันนี้มีเทคนิคการตัดปีกโก๋ออกเวลาเข้าเปรียบ พอได้คู่ก็ต่อปีกใหม่เรียกเหลี่ยมใครเหลี่ยมมัน

- **โก๋ลักษณะพิเศษ** เช่น โก๋ที่ไม่มีเดี่ย โก๋อกคด โก๋ไม่มีหาง โก๋ปลายปีกงอ โก๋เหล่านี้ปกติไม่เก่งจริงๆ ไม่มีใครเลี้ยงออกดี ดังนั้นอย่าประมาทโก๋พิการ โก๋ที่มีลักษณะไม่ค่อยสมบูรณ์อย่าให้มีโอกาสได้เปรียบเป็นอันขาดเพราะโก๋จำพวกนี้ มักเป็นโก๋ที่มีคุณสมบัติพิเศษไม่ธรรมดา รวมทั้งโก๋ที่มีสีไม่มีสกุลรุนชาติก็อย่าได้ดูถูก เพราะโก๋ไม่ได้ใช้สติแต่ใช้แข่งดี

5) คนเปรียบ คนเปรียบโก๋ต้องเป็นคนใจเย็น อ่านชั้นเชิงคู่ต่อสู้ ออกอย่าใช้คนอารมณ์ร้อน ซี่โมโหเปรียบโก๋ เพราะคนซี่โมโห อารมณ์ร้อนโดนยั่วอาจจะตกหลุมพรางของคู่ต่อสู้ได้ คนเปรียบโก๋ต้องเป็นคนที อ่านทางโก๋ออก แม้ว่าจะไม่เต็ม 100% ก็ยังดีกว่าดูไม่ออกเลย คนเปรียบโก๋ที่เก่งจะอ่านออกกว่าโก๋ของตนตีเพลงไหน คู่ต่อสู้มีชั้นเชิงอย่างไร เรียกว่ารู้เขารู้เรา เช่น โก๋เราชอบบน เวลาเปรียบก็อย่าให้ เสียเปรียบสูงเป็นอันขาด แต่ถ้าเราได้รอยกว่า แต่ตัวยุบกว่า หากโก๋ชอบบนก็เอาได้ แต่ถ้าโก๋เราเก่งตีล่าง หน้าคอ หัวปีก เท้าหุ่่น ก็ยอมให้เขาได้สูงกว่าประมาณ 5-4 ได้ แต่เราต้องได้เปรียบตัวหนากว่า เป็นต้น

เคล็ดลับของมือเปรียบโก๋อีกอย่างหนึ่ง คือ ชอบกดหลังโก๋ให้ย่นย่อ จนโก๋บางตัวย่นย่อจนเคยตัว บางคนชอบเอาโก๋ไปเปรียบอยู่ตรงที่ต่ำเพื่อให้ดูว่าโก๋ของตนตีดี บางคนก็ตัดปีกทำให้ดูว่าโก๋ตัวเล็ก บางคนก็เอาแบ่งหรือดินสอพองทาตัวทำให้ผิวของโก๋ไม่น่ากลัว สุดแท้แต่ใครจะหากกลยุทธ์มาใช้เพื่อเอาเปรียบคู่ต่อสู้ ข้อสำคัญต้องไม่ประมาท ไม่ดูถูกคู่ต่อสู้ ไม่ถือว่าโก๋ของตนเก่งสุดยอดไม่กลัวโก๋ตัวใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้หลักการต่างๆที่กล่าวมา อาจใช้ไม่ได้สำหรับการเปรียบโก๋ทางภาคใต้ เพราะภาคใต้การเปรียบโก๋ ห้ามจับโก๋คู่ต่อสู้ ได้แต่ดูและสังเกตด้วยตาอย่างเดียว ดังนั้นมือเปรียบจะต้องชำนาญ มองด้วยตาก็สามารถอ่านคู่ต่อสู้ดีกว่าสูงหรือต่ำ น้ำหนักมากน้อยเท่าไร สามารถประมาณได้ถูกกว่าได้เปรียบหรือเสียเปรียบอย่างไร

6.4.2 การคาดการณ์เชิงของคู่ต่อสู้

1) ไก่เชิงยืนแปะหน้าตักกัน ขาดาย ไม่ฟุตเวิร์ก ชอบหน้าคอกและตุ้ม การเปรียบถ้าเรา ได้หนากว่า หรือถ้าเสียเปรียบเตี้ยกว่าหน่อย ก็พอจะตีกันได้ ดูไก่ต่อสู้ชนหัวเต็มๆ คอชนเซาะๆ ยืนตั้ง ตรง ก้อยเขย่ง แต่ถ้าได้ไหลเท่ากันจะตี หัวไหนชนหัวกร่อนๆน่าจะเป็นไก่อ่ง ไก่มัด หรือยืนตัวเอนๆ จับคอ แล้วยึดไปข้างหน้าชนหัวเต็ม ชนคอไม่เซาะเป็นไก่เชิง กอด กต ชี ไก่ชอบหน้าคอก จ้วงลม หงายไฟตีตัวเอง ไม่เอาหลบ ยืนตัวทอดขนานกับพื้น จับคอแล้วยึดหน้าอย่างมั่วว้าง หัวกร่อน มุด มัด หลบซ่อนแน่ๆ ต้อง หลบขึ้นตีด้วยเสีย

2) ไก่ยืนแปะหน้าตักกัน ขาไม่เดิน ไม่ฟุตเวิร์ก ชอบหัวและหน้าหงอน การเปรียบชน ถ้าหากสูงพอกันหรือสูงกว่าคู่ต่อสู้จะตี ถ้าต่ำกว่าจะลำบาก จะตะกายเอาหัวไม่ได้ในไก่เชิงเดียวกัน ยืนแปะหน้าเหมือนกัน ถ้าเจอไก่เชิง กอด กต ชี บด บี้ ขยี้ ล็อก มัด ลงจิกขา ลอดทะเลหลัง จะเสียเปรียบหนัก เรียกว่า มีลูกหากินน้อย

3) ไก่เชิงยืน(เดินใน) คอกกอดบิดซ้าย-ขวา ขาเดินในเร็ว ฟุตเวิร์กดี ชอบหน้าคอก หน้าหงอน หัว กระจายออกมามีตักแข็งเปล่าเข้าบ้อง เข้าตัว เจอไก่อัด กต ชี ถ้าเดินไม่ทันจะกดบ่าตีตัว ไก่เข้าปีกจะกดไม่ให้ออกกรณีเข้ามัดได้แล้ว หรือพยายามขยับปีกและหมุนตัว ไม่ให้คู่ต่อสู้เข้าปีก ไก่แบบนี้เป็น ไก่ปากเร็ว เรียกว่าปากถึง ตีนถึง ตีเจ็บ เปรียบสบาย เปรียบได้เชิงอะไรก็ตีทั้งนั้น

4) ไก่เชิง กอด กต ชี (มัดและทะเลตุ้ม) เป็นไก่ 2 คอ ประเภทบนจัด ชอบหัวและหู นอก ตีหัวและหลัง ชอบไก่ยืนหรือไก่เชิงบนเหมือนกัน ถ้าเจอไก่มัดจัดลำบาก ไก่เชิงบนจัดอย่างเดียว ถ้าเจอไก่ยืนจะเสียเปรียบ ต่ำกว่าก็อันตราย จะเสียเปรียบสูงมาก มัวแต่จะตะกายตีหัว จะแพ้ไก่ยืน

5) ไก่เชิง กอด กต ชี ขยี้ บด บี้ ล็อก มัด (เชิงล่าง ล็อก มัด 60% บน 40%) ประเภทไก่อ่างจัด ถ้าคู่ต่อสู้บนจัด เหลี่ยมคอสู้ไม่ได้ จะเล่นเพลงล่างเข้า มุด มัด ไก่ประเภทนี้มักจะล่าเดี่ยว ส่วนใหญ่จะแพ้ไก่ขึ้นจัด โดยเฉพาะถ้าเสียเปรียบสูงมากๆ เพราะลูกถนัด ลูกหากิน เข้าปีกจะหมดประสิทธิภาพลงทันที ถ้าไม่สามารถทำเชิงมัดปีก ตีสวาบหรือหลังได้ เพราะไหล่หัวออกมาไม่ได้ ในไก่มัดจัดๆถ้าไม่สามารถทำให้คู่ต่อสู้บาดเจ็บได้ก็มีแต่จะแพ้อย่างเดียว

6) ไก่เชิงบนมีล่างสลับ เป็นไก่ประเภทบนจัด เดินในดี วงในเหนียวแน่น ถ้าเดินเพรี้ยงพลาเสียเหลี่ยมกำลัง จะขวางให้คู่ต่อสู้หลบเข้าปีก หรือท้อง ทำเชิงมัดกลายเป็นได้เปรียบ รูปเชิงไก่เชิงแบบนี้เปรียบตีง่าย เปรียบไม่ให้เสียเปรียบก็พอแล้ว ไม่ต้องคำนึงถึงคู่ต่อสู้ว่าจะเป็นเชิงอะไร

6.4.3 เคล็ดลับในการเปรียบไก่

1) การเปรียบไก่ทุกครั้ง ให้ดูที่สกุลของไก่เป็นอันดับแรก คือ ดูที่เกสัดของไก่ว่า เกสัดเขาตีใหม่ เกสัดเราเป็นอย่างไร ถ้าเกสัดของเราเหนือกว่าเขา เราค่อยดูตัวของไก่เขาต่อไป ถ้าเกสัดเราสู้เขาไม่ได้แต่ความแข็งแรงเหนือกว่าก็สามารถตีได้

2) เทคนิคการเปรียบไก่ในด้านรูปร่าง เมื่อนำไก่เข้าสู่สนามชน ต้องพักไก่อ่อนสัก ระยะหนึ่งเพื่อให้ไก่หายเหนื่อย แล้วจึงนำไก่ไปเปรียบ เมื่อนำไก่เข้าสู่บริเวณที่เปรียบ ให้มองหาตัวที่มี

รูปร่างใกล้เคียงกับไก่อูเรา จึงเข้าไปเปรียบได้ เพราะหากนำไปเปรียบกับไก่ที่เล็กกว่า อาจถูกฝ่ายตรงข้ามต่อว่าซึ่งผิดมารยาท และหากนำไปเปรียบกับไก่ที่โตกว่าเขาจะหัวเราะเยาะได้ ซึ่งถือเป็นการเสียเหลี่ยม

3) เทคนิคการเปรียบไก่ในด้านอายุ เมื่อสังเกตดูแล้วว่าไก่นั้นมีรูปร่างใกล้เคียงกัน ลำดับต่อมาต้องดูอายุของไก่อูว่ามีอายุใกล้เคียงกันหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากว่าไก่อูของเราเป็นไก่อูหนุ่มหรืออายุยังน้อยอยู่ยิ่งต้องดูให้ละเอียดเป็นพิเศษ แต่ถ้าไก่อูของเรามีอายุดีแล้วหรือว่าไก่อูถ่าย ก็ไม่ต้องกลัวเรื่องอายุ ขอให้รูปร่าง น้ำหนักใกล้เคียงกันก็พอติดกันได้ ในการวิเคราะห์ดูว่าไก่อูของฝ่ายตรงข้ามเป็นไก่อูหนุ่มหรือไก่อูถ่ายให้สังเกตดูดังนี้

(1) ให้ดูเดือยก่อนเป็นอันดับแรก หากเป็นไก่ที่เดือยยาวแหลม แสดงว่าเป็นไก่ที่มีอายุดีหรืออาจเป็นไก่อูถ่าย ถ้าเดือยมีการตัดเป็นปากฉลามหรือตัดเฉียงนั้นแสดงว่าไก่อูก็มีอายุดีแล้ว ถ้าเดือยสั้นและโคนยังไม่แข็ง คือจับดูแล้วยังไม่แน่นมาก เดือยยังโอบโอบ นิดหน่อย ปลายไม่แหลมแสดงว่าเป็นไก่อูที่อายุยังน้อยหรือไก่อูหนุ่ม แต่การดูเดือยไก่อูอาจจะมีผิดพลาดได้ เพราะเดือยสามารถตัดแต่งได้ และสังเกตได้ยาก หากไก่อูฝ่ายตรงข้ามเป็นไก่อูเดือยครุฑหรือเดือยกาม เดือยจะไม่งอกออกมายาว บางตัวอาจไม่มีเดือยเลย จึงทำให้สังเกตได้ยากมาก

(2) ดูเกล็ดแข้ง ธรรมชาติของไก่เมื่อถ่ายขน เกล็ดแข้งก็จะหลุดร่วงหรือเปลี่ยนถ่ายไปด้วย ให้สังเกตดูว่าแข้งไก่อูมีร่องรอยของการเปลี่ยนเกล็ดหรือไม่ อาจจะมีร่องรอยอยู่ตามรอยเชื่อมของเกล็ดหรือมีเกล็ดที่ยังร่อนหรือร่วงออกไม่หมดติดค้างอยู่ ซึ่งแสดงว่าไก่อูตัวนั้นเป็นไก่ที่มีอายุดีหรือถ่ายขนมาแล้ว หรือแข้งไก่อูอาจมีลักษณะของเกล็ดแข้งที่แข้งมาก เกล็ดแข้งเป็นสัน เกล็ดนี้ว่าหงัสนา แสดงว่าเป็นไก่อูที่ถ่ายขนมาแล้วหรือไก่อูถ่ายขนนั่นเอง

(3) ดูลักษณะขน ไก่อูเมื่อถ่ายขนแล้วจะมีขนใหม่ขึ้นมาทดแทน แต่ว่าจะมีขนเก่าติดอยู่ ทั้งขนตัวและขนหาง ให้สังเกตดูว่าไก่อูของฝ่ายตรงข้ามมีขนใหม่และขนเก่าติดอยู่หรือไม่ ซึ่งขนใหม่และขนเก่าจะมีคนละสี ขนหางก็เช่นกัน นั้นแสดงว่าไก่อูตัวนั้นเป็นไก่อูถ่าย

4) เทคนิคการเปรียบไก่อูด้านน้ำหนัก โดยการจับไก่อูวัดค่าน้ำหนักดู ว่าไก่อูของเรากับของฝ่ายตรงข้ามมีน้ำหนักใกล้เคียงกันหรือไม่ โดยการจับที่กลางลำตัวบีบเข้าพอดีมือ ยกขึ้นสูงกว่าพื้นจดจำน้ำหนักที่ถ่วงไว้ แล้วเปรียบเทียบให้ใกล้เคียงกัน

5) เทคนิคการดูความกว้างความยาวลำตัว ให้ดูว่าไก่อูของเรากับไก่อูฝ่ายตรงข้ามมีความกว้างของลำตัวหรือแครงหลังขนาดใกล้เคียงกันหรือไม่ ทั้งด้านหน้าอกและบริเวณแผ่นหลัง เพราะหากไก่อูของเราแผ่นหลังแคบกว่า หน้าอกแคบกว่า เมื่อปล่อยลงสนามชน ไก่อูของเราจะดูตัวเล็กกว่า และต้องเปิดดูปีกของฝ่ายตรงข้ามด้วยว่า ปีกของฝ่ายตรงข้ามสมบูรณ์หรือไม่ มีปีกครบหรือหักมากน้อยขนาดไหน เพราะหากไก่อูของฝ่ายตรงข้ามปีกหักเยอะหรือแทบไม่มีเลย ในเวลาเปรียบดูแล้วความกว้างพอกัน หน้าอกกว้างพอกัน แต่เมื่อคู่ต่อสู้ต่อกันมาจะยิ่งดูตัวโตกว่าเรามาก และการดูแผ่นหลังนั้นต้องดูความยาว

ของแผ่นหลังด้วย เพราะไถ่ที่ลำตัวยาวจะได้เปรียบไถ่ที่ลำตัวสั้น โดยให้สังเกตจากการจับและสังเกตดู โดยการวัด ด้วยการใช้คิบนี้วัดดูหรือกะดูด้วยสายตา ไถ่ที่ตัวยาวจะได้เปรียบในเรื่องความสูง เมื่อปล่อยเข้าชน จึงจำเป็นต้องละเอียดรอบครอบให้มากที่สุด

6) เทคนิคการดูปลายคอ ไถ่ที่มีปลายคอยาว จะได้เปรียบไถ่ที่มีคอสั้น ให้สังเกตดู โดยการเตาะใต้คางไถ่ทั้งสองตัวให้ยึดเต็มที่ แล้วสังเกตความยาวจากต้นคอถึงหัวของไถ่ หากตัวใดคอยาวกว่าจะมีผลในเรื่องของความสูงเมื่อปล่อยเข้าสังเวียน

7) เทคนิคการเปรียบไถ่ด้านความสูง ในการเปรียบไถ่ในด้านความสูงนั้น มีวิธีดูหลากหลายวิธี ในการเปรียบไถ่ในขั้นนี้ควรระมัดระวังเป็นอย่างดีอย่าให้เสียเปรียบในด้านความสูงเพราะจะทำให้ไถ่ของเราเสียเปรียบในเชิงชนและการบินตี หากชั้นเชิงเท่าเทียมกัน แข็งแกร่งพอกัน แต่เราเสียเปรียบความสูง ไถ่ของเราจะเป็นตัวที่ต้องเสียเชิงให้กับคู่ต่อสู้ จะทำให้การบินตีไม่ถนัด จะติดปีกติดไหล่ คือตีได้ไม่เต็มที่ ยิ่งถ้าไถ่เราเป็นไถ่ตีแหล่หู ตา ไปเจอคู่ต่อสู้ที่หัวสูงไม่ยอมลง จะทำให้ไถ่ของเราตีไม่ถึงแปลที่ชอบ ถึงตีได้ก็ไม่ถนัด ไม่เต็มปาก เต็มคำ ถ้าสูงกว่ามากอย่าชนเพราะมีโอกาสแพ้สูง วิธีการเปรียบไถ่ด้านความสูงมีดังนี้

ให้นำไถ่ทั้งสองตัวมาเทียบใกล้ๆกัน แล้วเตาะคางไถ่ให้ชูหัวให้เต็มที่ เมื่อมองดู โดยการเตาะใต้คางดูแล้วมีความสูงใกล้เคียงกัน ลำดับต่อมาให้ดูให้ดูที่ความสูงช่วงขา ตั้งแต่พื้นไปจนถึงข้อพับ ดูว่าไถ่ตัวใดมีช่วงขายาวกว่า ต่อมาให้ดูที่หัวไหล่หรือบ่าว่าตัวใดบ่าสูงกว่ากันอีกอย่างให้สังเกตดู โคนหาง ว่าตัวใดมีโคนหางสูงกว่า ไถ่ตัวที่มีช่วงส่วนต่างๆที่กล่าวมาโดยรวมแล้วสูงหรือยาวกว่า จะได้เปรียบในเรื่องความสูง

8) เทคนิคการเปรียบไถ่ด้านกระดูกเส้นสายและผิวพรรณ ในการดูกระดูกเส้นสายและผิวพรรณ ให้วิเคราะห์จากการจับตัวในขณะที่เปรียบ ไถ่ที่กระดูกเส้นสายดี เวลาจับแล้วเนื้อตัวจะแข็ง จะรู้สึกได้ว่ากระดูกแข็ง กระดูกใหญ่ กระดูกดี ลำคอต้องใหญ่มีกล้ามเนื้อลำคอมากและแข็ง ส่วนในเรื่องของผิวพรรณนั้นสังเกตได้ด้วยตาเปล่า ให้สังเกตในส่วนของ ปั้นขา ลำตัว ลำคอ หน้าอก หากไถ่ที่มีผิวพรรณดีจะมีผิวสีแดงสด และผิวพรรณจะดูหยาบกร้านกว่าปกติ นั้นแสดงว่าเป็นไถ่ที่ผ่านศึกมาเยอะ แต่ไถ่บางตัวถึงแม้จะผ่านศึกมาเยอะแต่ผิวพรรณนั้นดูไม่น่ากลัว คือดูแล้วไม่หยาบกร้าน เนื้อไม่แดงมากมาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ควบคู่กับการจับตัวดูกระดูกและเส้นสายด้วย

9) การเปรียบไถ่ด้านเดือย ไถ่ที่มีเดือยยาวกว่า แหลมกว่า ย่อมได้เปรียบไถ่ที่เดือยสั้น ปลายหู หากว่าไถ่คู่ต่อสู้มีเดือยยาวและแหลมมากก็ไม่ต้องชน เพราะโอกาสที่ไถ่ของเราจะเสียไถ่จากโดนเดือยแทงมีสูง หากเดือยไถ่ทั้งสองตัวมีความยาว ความแหลมใกล้เคียงกัน ก็ตกลงชนกันได้หรือหากพันเดือยควรพันเท่ากัน แต่ถ้าหากไถ่เดือยเท่ากันแต่รูปร่างเราเสียเปรียบ เราอาจขอให้คู่ต่อสู้พันเดือยมากกว่าสัก 1-2 รอบ เพื่อเป็นการทดแทนความเสียเปรียบในด้านรูปร่าง

6.4.4 วิธีเปรียบเทียบก่อนชน การเปรียบเทียบเป็นขั้นเชิงของนักเลงไก่ชนทุกประเภท ถือว่าเป็นความสำคัญที่สุดในการชนไก่ก็ว่าได้ เพราะถ้าเปรียบเทียบเสียเปรียบคู่ต่อสู้แล้ว ทางชนะมีอยู่แค่ 30% เท่านั้น นอกเสียจากไก่ของเราเก่งมากจริง ๆ จึงจะชนะได้ ถ้าท่านเป็นนักเลงไก่ที่ดีควรเปรียบเทียบให้รอบคอบ อย่าให้เสียเปรียบคู่ต่อสู้เป็นอันขาด ถ้าเปรียบเทียบได้เปรียบคู่ต่อสู้แล้ว จะเป็นทางนำมาซึ่งชัยชนะอย่างง่ายดาย เคล็ดลับในการเปรียบเทียบมี 5 วิธี คือ

1) อายุ ควรพิจารณาคู่ต่อสู้ว่าเป็นไกรุ่นเดียวกันหรือเปล่า แต่ถ้าของเราเป็นไก่อายุของคู่ต่อสู้เป็นไก่อายุแล้ว ปัญหาเรื่องอายุก็หมดไป

2) ผิวดวงตา ต้องดูหน้าตาคู่ต่อสู้ว่าหน้าตาแก่กร้านมากกว่าเราหรือไม่ ถ้าผิวดวงตาหน้าตาแก่กร้านมากกว่า การเอาชนะอาจจะยาก

3) การจับตัว การเปรียบเทียบต้องจับตัวไก่อายุคู่ต่อสู้ การจับไก่ต้องจับให้แน่นและดูบุคลิกลักษณะของคู่ต่อสู้ว่า แคร่หลัง คอ ปั้นขา ส่วนต่าง ๆ อย่าให้ใหญ่กว่าของเราเป็นการดี

4) ส่วนสูง เราต้องเปรียบเทียบตามลักษณะของไก่ของเราชอบ ถ้าไก่ชอบตีบน ควรเปรียบเทียบสูงกว่าคู่ต่อสู้ แต่ถ้าไก่ชอบต้อมชอบคาง ก็ควรเปรียบเทียบให้ต่ำกว่าคู่ต่อสู้เล็กน้อย (แต่ต้องให้ตัวของเราใหญ่กว่านิดหน่อยจึงจะพอดีกัน) บางคนขั้นเชิงการเปรียบเทียบสูงมากมักจะกดไก่ให้ตัวต่ำมากเวลาเปรียบเทียบนี้ ต้องพิจารณาให้ดี พิจารณาด้วยตัวเองว่าจะตีได้หรือไม่

5) การดูสกุลไก่ การดูสกุลไก่ต้องดูว่าลักษณะไก่อายุคู่ต่อสู้มีสีสันอะไร หน้าตาเป็นอย่างไร เกล็ดตามขา หน้าแข้ง เป็นอย่างไรดีกว่าเราหรือไม่ ถ้าคู่ต่อสู้มีดีกว่า ก็ไม่ควรชนด้วย เพราะโอกาสชนะมีน้อยมาก ถ้าลักษณะคล้ายคลึงกัน การแพ้ ชนะอยู่ที่น้ำเลี้ยงของไก่อายุเอง